1877 – 1878 Türk - Rus harbinde Deniz hareketleri

TOPLAYAN
Dz. Lisesi tarih öğretmeni
Fevzi Kurtoğlu

Metin haricinde 43 resim, 7 harita vardır.

1935

338 Sayılı Deniz mecmuasının tarihî ilâvesidir.

İçindekiler

Sahife numarası

1
1877 - 1878 harbi, harbin sebepleri

2
İki tarafın askerî vaziyeti

3
Balkan cephesindeki harekât

6

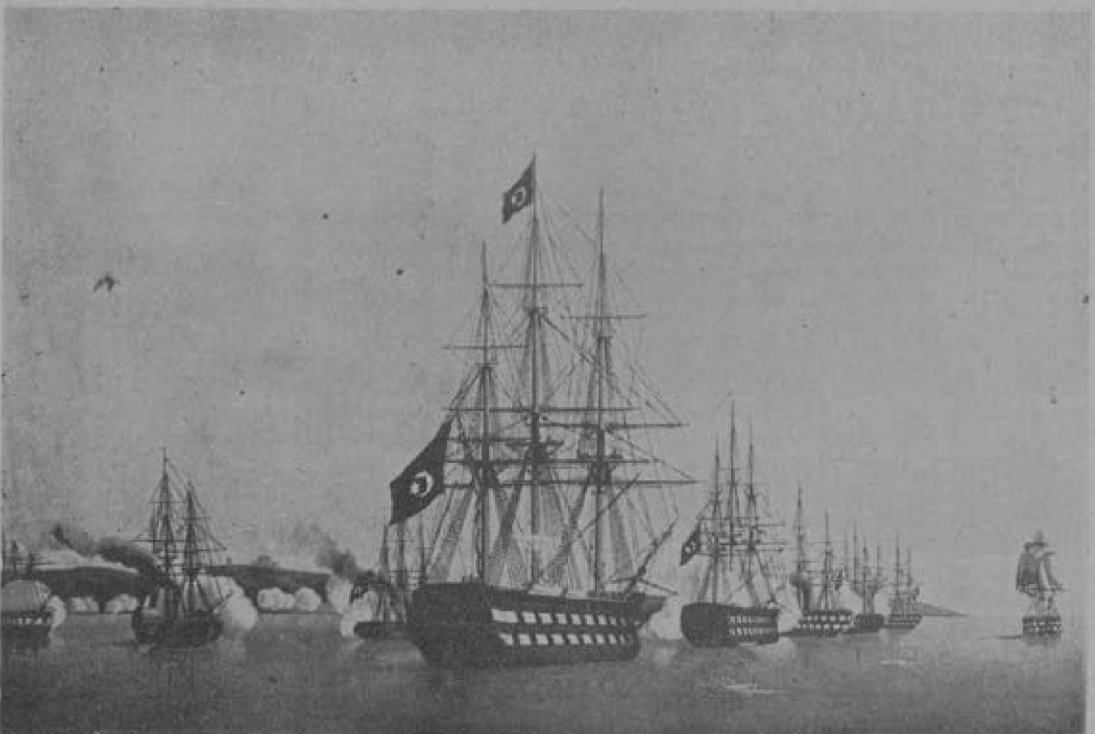
Tuna cephesi

7

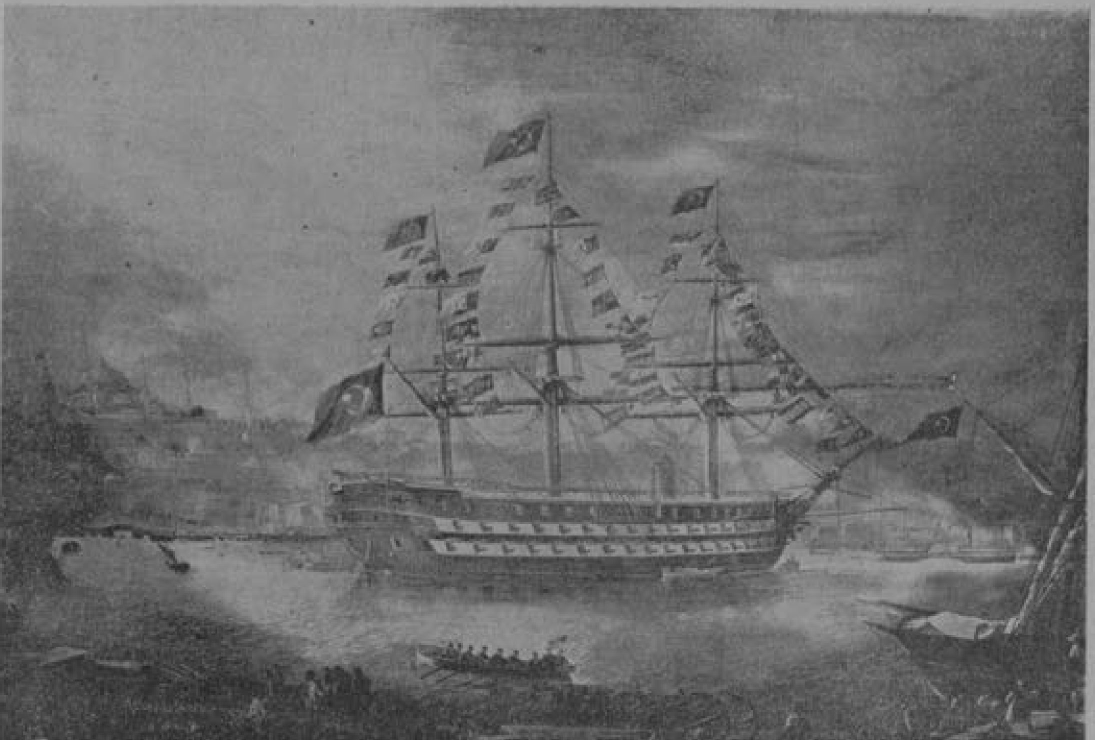
Karadeniz cephesi

Abdülâziz devrinde Türk donanması Ortaköy önünde (Topkapı sarayındaki tablodan)

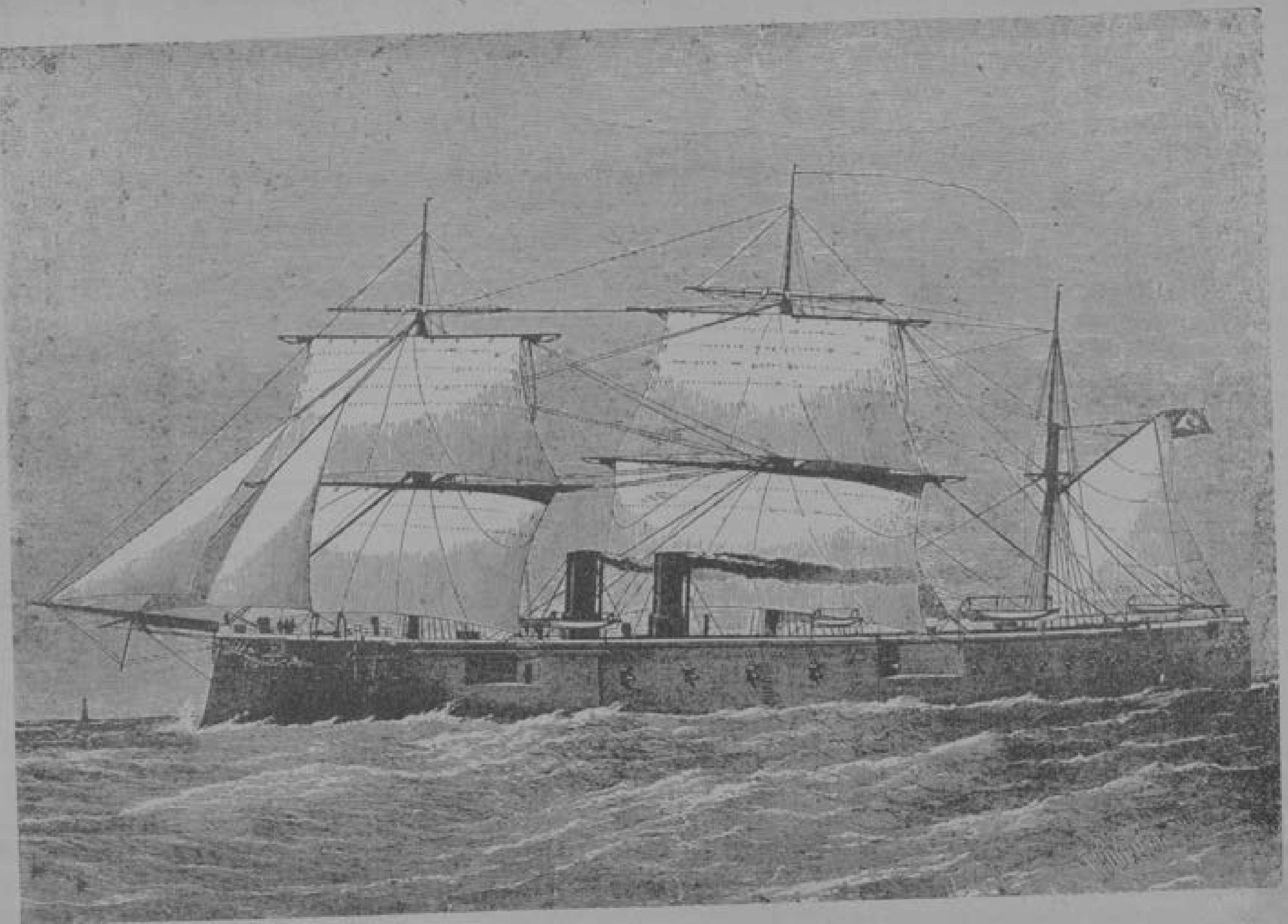
Abdülmecit devrinde Türk donanması (Askeri müzedeki tablodan)

Şadiye kalyonu alay bayraklarile (Askeri müzedeki tablodan)

Yunan ihtilâlinde Türk donanması (Askeri müzedeki tablodan)

Mesudiye Zırhlı Fırkateyni

1877 - 1878 Türk - Rus harbinde

Deniz hareketleri

(1293) seferi namile şöhret bulan 1877 - 1878 Türk - Rus harbinin üzerinden 55 sene geçti. Bu harbin bazı safhalarını tenvir eden eserler neşrolunmakla beraber deniz harbinden bahseden tek bir eser bile meydana çıkmadı. Diğer eserlerde donanmamızın harekâtı hakkında bir kaç küçük fıkradan başka bir yazı olmadığı gibi bu yazılarda harp esnasında donanmamıza verilen vazifeleri ne dereceye kadar ifa ettiği tetkik edilmiş değildir. Zaten bu eserleri yazan muharrirlerin ellerinde bu hususta idarei kelâm edebilmek için lâzımgelen vesait yoktur.

Bu eserde evvelâ (1877 - 1878) Türk - Rus harbinin esbabını, balkanlar ve Anadolu cephelerindeki ordularımızın harekâtını çok muhtasar olarak kaydettikten sonra bu harp esnasında donanmamızın harekâtını tetkik ettim ve bu hususta mümkün olduğu kadar hakikata yaklaşabilmek için mevcut eserlerden başka şimdiye kadar neşredilmemiş olan deniz kumandanlarımızın harp raporlarından istifade ettim. Bu harp hakkında ilerde tetkikatta bulunacak diğer arkadaşlarımın da istifade edebilmeleri için aynen kitabın sonuna ilâve ettim.

Deniz harekâtını yazarken evvelâ bir donanmadan ne gibi hizmetler beklemek lâzım olduğunu düşündüm, sonra donanmamızın bu hizmetleri ne dereceye kadar yaptığını tetkik ettim. Bulduğum neticede:

Gerek Kara ve gerekse Akdenizde hakimiyetine istinat ederek Anadolu ve Rumeli cepheleri arasında irtibat ve muvasalayı temin ettikten sonra deniz yollarından azami derecede istifade ettiğini gördüm; harp esnasında Karadağ cephesindeki Süleyman paşa ordusunu deniz hakimiyetine istinat ederek Dedeağaç tarikile Balkan cephesine getirdiği gibi harbin sonlarına doğru Tatar pazarcıktan Karaağaca ricat eden Süleyman paşa

kumandasındaki diğer orduyu da bu müşkül vaziyetten kurtararak Geliboluya taşıdı ve Çanakkale boğazının müdafaasına imkân bahşetti. Mısır ordusunu İskenderiyeden getirdi. Kafkas sahillerinde Sohumkaleye ihraç harekâtı yaptı. Bitaraf devletlerle ticaretimiz harbin devamı esnasında hiç bir arızaya uğramadan devam etti. Velhasıl bir donanmadan beklenecek vazifelerin hemen cümlesini büyük bir muvaffakıyetle temin etti.

Donanmamızın bu harpteki hizmetlerini daha iyi anlayabilmek için 1828 - 1829 Türk - Rus harbi ile İtalya ve Balkan ve umumi harplerde Marmaraya kapanarak denizleri düşman kuvvetlerine bıraktığı zaman irtibat, muvasala ve nakliyat işlerinin nasıl müşkülâta uğradığını gözönüne getirmek kâfidir.

Yazan Deniz lisesi tarih öğretmeni
Fevzi Kurtoğlu

1877 - 1878 harbi

Harbin sebpleri

Rus çarı büyük Petronun vasiyetnamesinde şu satırları yazdığı söylenir.

« İstanbula ve Hindistana mümkün mertebe yaklaşmağa çalışmalı. buralara hükümran olan, cihana hükümran olur. Bunun için kâh türklere kâh acemlere sureti mütemadiyede harpler ihdas etmeli. Karadenizde tersaneler vücude getirerek yavaş yavaş bu denize hâkim olmalı, şark memleketlerinde nekadar ortadoks varsa onların merkezi ve istinadgâhı olmalı ve üzerlerinde tefevvuk ve hakimiyet temin etmeli. »

II. inci Katerina 1868 - 1870 harbi neticesinde Küçük Kaynarca muahedesini imzalatmak suretile bu vasiyetnameyi tatbika başladı. Bu muahadename mucibince Azuf, (Azak) Gerç, Yenikale rusların eline geçmiş, Eflak ve Buğdan ile birlikte Türkiyede bulunan hıristiyanların himaye hakkını kazanmıştı. Ayni muahede mucibince istiklâl kazanan Kırım hanlığı da 1784 te rusların eline geçmişti.

1853 - 1855 harbinde İngiltere ve Fransa ve Sardunya hükûmetlerinin Türkiye ile ittifak ederek Ruslara karşı bilfiil harbe girmeleri ve Avusturya müsellâh bitaraflığının ruslara aleyhtar bir şekil alması neticesinde Paris muahedesi imzalanmıştı.

Paris muahedesinin parçalanması

Bu muahedenin esas maddeleri : Osmanlı devletinin tamamiyeti mülkiyesi, Eflak ve Buğdan eyaletlerinin muhtariyeti, Karadeniz ve boğazların bitaraflığı. Bu maddelerin hepsinden mühimmi düveli muazzamanın müşterek kefaletleri altında olması idi. Ruslar bu muahede ile emel ve arzularına büyük bir darbenin vurulduğunu görüyorlardı. [1]

[1] Bu muahedenin 7 inci maddesile muahedeye imzasını koyan devletler Osmanlı imparatorluğunun istiklâl ve tamamiyeti mülkiyesine riayet edecekler ve 9 uncu maddesi mucibince de devletlerin gerek münferit ve gerekse müştereken kükümdar ile tebaası arasındaki münasebata müdahale etmeğe

Ruslar Paris muahedesini imzalamakla takip ettikleri programdan inhiraf etmiş değillerdi. Belki ilk çıkacak fırsatlardan istifade etmek üzere muvakkat bir zaman için geri bırakmışlardı. Nasıl ki bu fırsat gecikmedi 1870-1871 Purusya - Fransa harbi başlayınca Paris muahedesinin 11, 12, 13, 14, üncü maddelerine riayet edemiyeceğini bütün devletlere bildirdi. 1871 de Londura konferansı bu meseleyi şu suretle hal etti. Boğazı açıp kapamak hakkını Osmanlı imparatorluğuna bırakmakla beraber karadenizin bitaraflığını da kaldırdı ki Rusların maksadı da bu idi.

Ruslar Fransa hükûmetinin mağlûbiyetinden istifade ederek Osmanlı imparatorluğunu parçalayarak balkanlarda kendi himayesi altında küçük hükûmetler tesisi programını takibe devam etti.

1862 de Hersek ve 1866 da Girit, (1875 - 1876) Bosna Hersek ihtilâllerinin hakikî amilleri Ruslardı. Bulgarlar da 1872 de Rus elçisi İgnatiefin müdahalesile kendilerine bir Eksarh intihabını ve kiliselerinin muhtariyetini istihsal ve 1878 de bulgarları isyana teşvik etmişlerdi.

1875 senesinde hariçten gelen muharriklerin teşvikile isyan eden Hersek hıristiyanlarının başlıca şikâyetleri vergi meselesi idi. Bu isyan kısa bir zamanda etrafa sirayet etmişti. Bu isyanın kendi erazisindeki İslavlar arasında intişarından korkan Avusturya hükûmetinin teklifi üzerine Almanya ve Rusya hükûmetleri bu hususlarda itilâf ettiler. Osmanlı hükûmetinin dahilî işlerine müdahele etmemek, Sırpları ve Karadağlıları bitaraf kalmağa ve Osmanlı hükûmeti âsilere karşı hüsnü muamele ve âlicenabane hareket etmesi için manevi bir tazyik icra etmek. Fakat Ruslar bu fikirde değildiler. Avusturyalılara verdikleri söze rağmen âsileri teşvika devam ettiler ve Sırbistanla Karadağ hükûmetlerinin asilerle birleşmesini temin

hakları olmıyacaktı. 10, 11, 12, 13, 14 üncü maddelerle Karadenizin bitaraflığı ilân ediliyor ve Karadeniz sahilinde ne ruslar ve ne de türkler tarafından tersane inşa edilmiyecek ve miktarı tesbit edilen karakol gemilerinden başka harp gemileri bulundurulamıyacaktı. 20, 29 uncu maddelerile de Eflak ile Buğdan prenslikleri memleketin emniyeti dahiliyesini ve hudutların emniyetini temin etmek maksadile millî bir ordu teşkil etmek ve karışıklık zuhurunda Osmanlı hükûmeti tarafından müdahale edilebilmesi kabul edilmişti.

ettiler. Bulgaristanda vaziyet hemen aşağı yukarı ayni şekilde idi. Tuna valisi bulunan Mithat paşa, yollar, köprüler inşası, mektepler ve yerli jandarmalar ve ziraat bankası tesis suretile büyük bir imar faaliyeti göstermesine rağmen bir çok Bulgar gençleri rus darülfünunlarına devam ederek pan islavizm taraftarı olarak memleketlerine dönüyorlar ve her fırsattan istifade ile memleket dahilinde ihtilâl çıkarmağa çalışıyorlardı. 1868 de Mithat paşanın Tuna valiliğinden ayrılmasından sonra bu sahayı boş bulan ihtilâlciler 1784 de Tırnava, Kızanlık ve Zağra havalisinde bir isyan teşebbüsünde iken reisleri yakalanmış ve rus elçisi İğnatiyefin şiddetli müracaatları neticesinde serbest bırakılmışlardı. Fakat islâv komiteleri faaliyetlerine devam etttiler. 16 - Nisan - 1875 de Filibe civarındaki Bulgarlar kıyam ederek komitadan aldıkları tebligat mucibince tesadüf ettikleri kadın, erkek, çocuk ve ihtiyar bütün müslümanları kâmilen katle başladılar. Ve bu sûretle civar müslüman ahalisi tarafından mukabelei bilmisil yapılmasına sebep oldular.

5 - Mayıs - 1875 te bir Türk gencile evlenmek için müslüman olmuş olan bir Bulgar kızının cebren tevkif edilerek Amerika konsoloshanesine götürülmesi üzerine Selânikte zuhûr edan bir galeyan neticesinde Fransız ve Alman konsolosları öldürüldü.

Balkanlar kâfi derecede karışmış, Osmanlı imparatorluğunun dahili işlerine müdahale için istedikleri kapı açılmıştı.

Selânik hâdisesinden sonra Avusturya - Macaristan, Rusya ve Alman başvekilleri ikinci defa olarak toplandılar, Rus başvekili Gorcakof tarafından müsveddesi hazırlanmış Berlin muhtırasını tanzim ettiler. (13 - Mayıs 1876). Fransa ve İtalya hükûmetleri bu muhtırayı hüsnü telâkki ettiler isede İngiltere hükûmeti Rusların hakiki maksatlarını bildiğinden bu muhtırayı hüsnü telâkki etmemekle beraber rusların kuvvei zecriye istimaline meydan vermemek için bu muhtıraya iştirak etmek mecburiyetinde kaldı.

Bu esnada Osmanlı hükûmeti büyük bir buhran geçiriyordu. Hükümdar Abdülâziz 29 - Mayıs - 1876 da hal edilerek

yerine beşinci Murat geçiriliyor ve bunun gösterdiği tecennün eseri üzerine o, da hal edilerek 31 - Ağustos - 1876 da Abdülhamit hükümdar oluyordu.

Berlin Memurandam - bu muhtıra ile babaâliye 7 madde teklif ediliyordu:

1 — Emniyet ve asayişin tehlikede bulunduğu mahallere düveli muazzama tarafından sefaini harbiye gönderilmesi,

2 — İki ay müddetle terki silâh,

3 — İcraatı atiyenin kararlaştırılması için doğrudan doğruya babıâli ile usat arasında müzakere icrası,

4 — İsyan sebebile vukua gelen zararı maddinin tazmini,

5 — Islahatı mahalliyei müzakere için bir yerli hıristiyanın riyaseti altında muhtelit bir komisyon teşkili,

6 — Asakiri Osmaniyenin muvakkaten geri çekilmesi ve hıristiyanların silâh taşıması,

7 — Ecnebi konsolosların Vilâyet ahvalini tahtı nezarette bulundurması.

Memurandam şu cümle ile nihayet buluyordu. (şayet mütareke müddeti, devletlerin mesaisi semere vermeden geçecek olursa üç hükûmet, sulh ve müsalemeti umumiyei muhafaza için ittihazı lâzımgelen müessir tedbirleri müzakere etmek üzere devletler arasında bir itilâf husule getirilmesi lüzumuna kanidirler.

Sırp ve Karadağ harpleri:

Avrupa hükûmetlerinin Osmanlı hükûmeti dahilî umuruna müdahele için yaptıkları bu siyasî teşebbüsü sırp ve Karadağlıların Osmanlı hükûmetine harp açmak suretile yaptıkları silâhlı müdahale takip etti. Hersek isyanının zuhurundan beri gerek sırplar ve gerekse Karadağlılar harbe hazırlanıyorlardı. Rusyadan gelen gönüllü binlerce asker, zabit ve mühimmat ile kuvvetlerini arttırıyorlardı. Osmanlı hükûmeti Sırp ve karadağ hükûmetlerinin her hangi bir tecavüzüne mâni olmak için hudutlarına asker toplamış ve 8 - Haziran - 1876 da bu hükûmetlere bir nota göndererek harp hazırlığı hakkında izahat istemişti, Sırp prensi Milânın verdiği cevapta: (Türk ordusile tekmil ve vahşi kabilelerin hudutlardan uzaklaştırılmalarının

Sırp ve Karadağ askerinin Bosna ve Hersek asayişini temine memur edilmelerini talep eylemişlerdi.

Buna verilen cevabı ret üzerine 1 - Temmuz - 1876 da Sırplar ve Karadağlılar Osmanlı hükûmetine harp ilân ederek hudutları geçmişlerdi.

General Çernayıf adında bir rus ceneralının kumandasında bulunan Sırp ordusu 10 - 24 ağustos Aliksinaç müstahkem mevkilerinde ihata edilmişti. Bunun üzerine Sırp prensi Milân Avrupa devletlerinin tavassut ve yardımlarını istedi. İngiliz liberal fırkasının lideri Lord Giladestonun teşebbüsile İngiltere hükûmeti tavassut ederek 1 - Eylûl - 1876 da iki hükhmet arasında bir mütareke imzalanmasını temin etti (25 - Eylûl - 1876).

Osmanlı hükûmetinin sulh için yaptığı teklif, Sırbiyenin Osmanlı himayesinde olması ve Sırbiyede dört kalenin Osmanlı askeri tarafından işgalı, Sırp askerinin onbinden fazla olmaması, harp tazminatı vermesi vesaire idi.

Sırpların maksadı sulh yapmak değil, askerî vaziyetlerini ıslah için zaman kazanmağtı. Bunun için ingilizlerin mütareke müddetinin uzatılması hakkındaki teklifini ret ederek (3 - Birinciteşrin - 1876) da Sırplar tekrar muhasamata başladılar. Fakat (Conis) muharebelerinde kat'i suretle mağlûp olarak Aleksinaç kalesini terk ile (Pelğrat) kalesine çekildiler ise de bu mevki de 29 - Birinciteşrin - 1876 da Abdülkerim paşa tarafından zaptedilerek Belgrat yolu açıldı.

Sırp prensi Milân ordusunun mahvolduğunu görünce doğrudan doğruya rus İmparatoruna müracaatle çektiği telgrafta (Sırbiyeyi kurtarmak için bir Allah bir de sizden başka kimsem yoktur) diyordu. Bunun üzerine ruslar yüzlerindeki maskeyi atarak ortaya çıktılar ve İstanbul elçisi ceneral İgnatiyef vasıtasile (31 - Birinciteşrin - 1876) da verdikleri oltimatomda « Eğer iki defa yirmidört saatlik zaman zarfında 6 haftadan iki aya kadar mümtet ve bilûmum muhariplere şamil olmak üzere bilâ kaydüşart bir mütareke aktedilmez, harekâtı askeriyenin hemen tatili zımnında orduyu hümayun kumandanlarına evamiri kat'iye tebliğ olunmazsa bütün sefaret âzasile birlikte İstanbulu terkedeceğini imparator namına » Babıâliye beyan ediyordu.

Babıâli bu oltimatomu alınca büyük bir endişe duydu. Bu esnada Rusya ile olan hudutlarımızda kâfi miktarda asker bulunmadığından vaziyet tehlikeli idi. Hariciye Nazırı Saffet paşa ingiliz ve fransız sefirlerile görüştükten sonra mütarekenin altı aya uzatılmasını istedi, fakat ruslar kabul etmediler. Cereyan eden müzakere neticesinde evvelemirde 6 haftalık bir mütareke aktile lüzum görülürse bir altı hafta ve nihayet iki ay dâha zammolunmasına karar verildi. Karadağlılar da bu mütarekeye dahildiler.

Rusların bu müdahalesi üzerine Avrupa hükûmetleri arasında bir müddet müdavelei efkâr edildikten sonra Balkan işlerine bir netice vermek üzere İstanbulda bir konferans vapılmasına ve bu konferansta âzalardan birisi hükûmetin İstanbul sefiri olmak üzere her hükûmetin ikişer âza bulundurmasına karar verildi. İngiltere İstanbul sefiri (Sır Hanri Elyot), diğer hükûmetler namına babıâliye nota vererek bu hususta Osmanlı hükûmetinin muvafakatini temin etti.

İstanbul konferansı ve kanunu esasi :

Düveli muazzama İstanbulda toplanmak üzere yola çıkarken Rus hükûmeti altı kolordunun seferberliğini ilân ediyor (11 - İkinçiteşrin) rus ordularının Romanya arazisinden geçmesine müsaade edecek bir muahede akti için Bükreş hükûmetine tebliğatta bulunuyordu. (26 - İkinciteşrin) Avusturya ile müzakerata girişerek Avusturya devletinin bitaraflığına mukabil musalehanın imzası esnasında Bosna ve Hersek kıt'asını işgal etmesine muvafakat ediyordu. (15 - İkincikânun - 1876).

İstanbul konferansına iştirak eden devletler ilk ictimalarında Osmanlı devletinin murahhasları dahil olmıyarak kendi aralarında anlaşmaya karar verdiler. 23 - Birincikânun - 1876 da İstanbula toplanan konferans açıldığı gün sadirazam Mithat paşanın teşebbüsile ikinci Abdülhamit tarafından kabul edilen kanunu esasi ilân edilerek 101 pare topla selâmlanıyordu. Osmanlı hariciye nazırı bu esnada söz alarak : « Efendiler halicin ötet arafında atılan şu toplar Zatısahane tarafından bilâ tefrikı cins ve mezhep bütün teb'ai Osmaniyenin hukuk ve hürriyetini mütekeffil bir meşrutiyeti idarenin ilân olunduğuna işaret-

tir, bu suretle 600 seneden beri devam eden şekli idare değişerek Osmanlı akvamının refah ve saadeti için bir devri cedit açılıyor. Bu hâdisei azime karşısında bizim müzakeratımıza devam abes ve faydasızdır » dedi.

Fakat bir kaç dakikalık sükûttan sonra söz alan Rus murahhası ceneral İgnatiyef bu işlere ehemmiyet verilmiyerek sadede rücu edilmesini teklif etti. Osmanlı murahhasları hariç olduğu halde kendi aralarında müzakereye karar verdiler.

Ceneral (İgnatiyef) tarafından teklif edilen lâyihanın tetkik ve müzakeresine başladılar. Bu lâyihada Bulgaristan ve Bosna kalelerinden osmanlı askerinin çekilmesi ve islâmların elinde silâh bırakılmaması ve Bulgarlardan ve Boşnaklardan Milis namile bir nevi asker tanzimile bu yeni memleketin idarelerine otonomi yani muhtariyet verilmesini teklif ediyordu. Konferansa iştirak eden âzalar bu teklifin esas maddelerini kabul ederek yalnız muhtariyet yerine (mümtaz vilâyetler) tabirini kabul ve idareleri için umum devletler tarafından tayin olunacak muhtelit bir komisyona havale olunması takarrür etti. Nizamnamenin tatbikı için bir müddet Belçika askerile işgalleri ve karadağ arazisinin genişletilmesine karar verildi.

Konferans mesaisini bitirdikten sonra kararları neticesini babıâliye bildirerek bir hafta zarfında cevap istediler. Sadrazam Mithat paşa bu kararlara karşı babıâli tarafından değil ancak Osmanlı milleti tarafından cevap verileceğini bildirdi. Henüz Millet meclisi açılmadığından (18 - İkincikânun - 1877) babıâlide vükelâdan, ülemadan, müslim ve gayrimüslim ileri gelen kimselerden mürekkep 337 âzalı bir meclis toplandı. Uzun uzadıya cereyan eden müzakere esnasında Mithat paşa, bu talep rededilirse muharebe zuhûr edeceğini hatırlatmasına rağmen 4 âzadan maada ekseriyeti âra rededilmesine karar verdi.

Londra protokolu :

Rus elçisi ret cevabını alınca İstanbulu terkederek Atinaya gitti. Petresburgda toplanan harp meclisi hemen ilânı harbe cesaret edemedi. Rusya ile diğer devletler arasında bir müddet muhabere cereyan ettikten sonra Londrada toplanan yeni bir konferans (31 - Mart - 1877) de şu kararı babıâliye tebliğ etti.

Şarkta sulh ve müsalemeti temine teşebbüs eden devletler, maksada vüsul için en iyi vasıtanın Türkiyedeki ahalii gayri müslimenin ıslahı ahvalinde ve Bosna, Hersek, Bulgaristanda tatbik olunacak ıslahatı ehemmiyeti fevkalâde ile telâkki eyle - diklerini sureti kat'iyede beyan ve teyit etmekten ibaret oldu - ğunu tasdik ederler. Hükûmeti Osmaniyenin vaitlerini ne su - retle mevkii icraya konulacağını anlamak için bu baptaki ic - raate sefirlerini ve konsolosları vasıtasile nezaret etmek niye - tindedirler.

Bu defaki ümitleri dahi boşa çıkar ve hıristiyan tabai şa - hanenin ahvali arasıra şarkın sulh ve asayişi ihlâl eden ihtifâ-fın tekrarını mâni olacak surette ıslâh edilmezse o zaman dev-letler böyle bir halin kendilerinin ve Avrupanın menafiile kabili tevfik olmadığını ilân eylemeği vazife addederler. Bu takdirde ahalii gayri müslimenin refah halini ve sulhü umu - miyeyi temine en ziyade medar olacak tedabir ve vesaiti müş-tereken kararlaştıracaklardır.) dedikten sonra Sırbiye, karadağ ile, müsaleha yapılması ve osmanlı ordusunun hali hazariye vaz'ı teklif ediliyordu. Londra protokolu İstanbula tebliğ edil - diği zaman sadrazam Mithat paşa azledilerek avrupaya sürgün edilmiş ve onun yerine Mehmet Rüştü paşa geçmişti. Serdarı ekrem Addülkerim paşa ile Ahmet Muhtar paşalar gibi muk-tedir cenerallarımızın ruslar ile bir harbe meydan verilmesini istemiyorlardı. Londra protokolu, İstanbul konferansı mukar - reratına nazaran çok ehemmiyetsiz olup yalnız osmanlı hükû - metinin yapacağı ıslahata sefirleri ve konsolosları ile nezaret edeceğini bildirmesine rağmen Osmanlı millet meclisinin gizli bir içtimaında cereyan eden müzakereden sonra şiddetle red - edilmesine karar verildi ve türkiyenin bir devleti müstakille olmak itibarile müttehit veya gayri müttehit bir nezaret altına girmeğe razı olmıyacağını ve Paris muahedesi umuru devlete ademi müdahale esasını mutazammın iken gerek Türkiyeyi ve ge-rek diğer tarafeyn akıdeyni rapteden böyle bir muahedename Türkiyenin iştirak etmemiş olduğu bir protokol ile ref ve ilga edilmiyeceği devletlere bildirildikten sonra vadolunan ıslahatı icra edeceğiz. Bu bapta vilâyet ve mezhep sınıf farklarını aslâ

nazarı dikkate almıyacağız. Eğer rusya askerini dağıtırsa biz de askeri dağıtırız deniliyordu. (4 - Nisan - 1877)

Bu beyanattan bir kaç gün sonra rus imparatoru düveli muazzamanın müşterek mesaileri ve hüsnü rızalarile istihsal edilemiyen şeyi cebren istihsal etmek için osmanlı hudutlarının geçilmesini emrediyordu. (7 - Nisan - 1877)

2

İki tarafın askerî vaziyeti

Ruslar:

1874 senesinde kabul edilmiş askere alınma kanununa göre 20 - 40 yaşları arasında yirmi sene devam eden askerlik müddetinin 6 senesi muvazzaf, 9 senesi ihtiyat ve diğerleri müs - tahfazda geçecekti. Bu kanun mucibince silâh altına alınacak efradın miktarı büyük bir yekûna baliğ olduğundan her sene ancak 150000 kura efradı silâh altına alınıyor ve bunun üç mislinden fazlası ise gayrı muallim oldukları halde ihtiyat ve müstahfaza nakılediliyordu.

Rusların Avrupadaki arazisinin herbiri bir piyade alayına tahsis ile 164 ahzı asker dairesine ayrılmıştı.

1867 senesinde rus piyadesi; 10 hassa piyade, 18 girenadiye ve 164 piyade ve 26 avcı taburundan müteşekkildi. Bu alaylar dörder bölüklü, dörder taburdan mürekkep olup herbirinin mevcudu seferisi 80 zabit ve 4000 neferden ibaretti. Diğerleri herbiri bir avcı, dörder bölüklü üçer taburdan mürekkep olup herbirinin mevcudu seferisi 70 zabit ve 3000 neferden ibaretti. Avcı taburları dörder bölüklü olup 800 nefer kuvvetinde idiler. Hassa piyadeleri yeni Berdan, avcı taburları eski Berdan, diğerleri krenga tüfeğile müsellâh idiler, bunlardan sonuncusu büyük çaplı ekseriya endaht esnasında arıza yapıyorlardı.

Talim ve terbiye ve usulü muharebe:

Ruslar 1870-1871 harbinde alınan derslerden henüz istifade edememişlerdi. Bunun için asıl muharebe nizamları yanaşık nizam olup başlıca yaylım ateş yapıyorlardı. Kırenga tüfekleri için altıyüz adımdan istifade mümkün idi. Bu suretle yanaşık nizamda taburlarla üçyüz hatveye yaklaşıp yaylım ateş icrasından sonra süngü hücumuna geçiyorlardı. Süvari - 56 mun-

tazam alay kazak teşkilâtından ibaretti; her muntazam alay dört bölüklü idi. Bölüklerin sefer mevcudu 150 atlı olduğuna göre alayların mevcudu altıyüz atlı idi. Don kazakları herbiri üçer bölüklü, 20, Oral kazakları herbiri 6 bölüklü 9 alay seferber edebilirdi. Kafkasya da Kopan kazakların 30, Terek kazakları onbeş alay seferber edebilirdi. Hassa orduları için süngülü Berdan ve diğer dıragonlar süngülü keringa tüfeklerile ohlans ve hosarlar birinci sıra mızrak, ikinci sıra Berdan filintasile mücehhezdi; Kazaklar süngüsüz Berdan tüfekleri ve mızrakla mücehhezdi.

Topçu:

Piyade topçusu beheri 8 toplu 6 bataryadan mürekkep 48 topçu livasına ayrılmıştı. Süvari topçusu 26 muntazam süvari bataryasile herbiri altı toplu 21 kazak bataryasına ayrılmıştı. Herbir topçu livasının üç bataryası (10, 67), diğer üç bataryası 8, 68 santimetrelik, süvari bataryaları ise 4 funtluk, cebel bataryaları (7,62) santimetrelik kuyruktan dolma toplar idi. Romanyanın çıkaracağı 57,000 tüfenk ve 156 top nizamiye ve 50,000 tüfek milis kuvveti de ihmal edilemiyecek bir kuvvet idi.

Türk ordusu:

(1868) 1285 H senesinde tanzim edilen lâyıha mucibince 20-40 yaşları arasındaki askerlik vaktinin 4 senesi nizamiye, 3 senesi ihtiyat, 6 senesi redifti. 8 sene mustahfaza aitti. Bu teşkilât mucibince 1870 senesinden itibaren osmanlı ordusu 466,000 ve $\frac{1294^{H}}{1879}$ senesinde ise 780,000 asker çıkarabilecekti. $\frac{1292^{H}}{1876}$ senesinde osmanlı ordusunun kuvveti şu tarzda idi :

Nizamiye - Beheri 8 bölüklü üçer taburdan 45 piyade alayı ve herbiri 8 bölüklü 43 nişancı taburu, 2 müstakil piyade taburu ki cem'an 180 piyade taburu. 6 şar bölüklü 23 süvari alayı, 5 bölüklü bir çerkes alayı ve dört bölüklü bir çerkes alayı ki cem'an 147 süvari bölüğü.

Altışar toplu 91 bataryadan ibaret 7 sahra topçu alayı, altışar toplu 12 bataryadan ibaret 1 ihtiyat topçu alayı ki cem'an 103 batarya ve dörder taburlu 3 kale topçu alayı, müstakil 81 kale topçu bolüğü.

Redif - Birinci sınıf rediften 160 tabur, ikinci sınıf rediften 56 tabur.

Müstahfaz - Teşkilât henüz yapılmamış olup sefer zamanında 184 tabur teşkil edilecekti.

Bu suretle :

139,000 tüfek ve		20,000 kılıç,	618 top	nizamiye.
160,000 «	redif			
299,000		20,000	618	top idi.

Tensikata nazaran teşkilât ikmal edildiği halde :

Nizamiye - 139,000 tüfek ve 20,000 kılıç ve 618 top.

Redif - 284,000 tüfek (birinci ve ikinci sınıf 368 tabur).

Müstahfaz - 142,000 tüfek (184 tabur).

olacaktı. Bu suretle yarım milyan asker seferber olacaktı.

Halbuki bu harpte daha fazla kuvvet yani 740 piyade taburu, 150 süvari bölüğü ve 858 topun harbe iştirak ettiği (Ştroker) paşanın eserinden anlaşılmaktadır. Mısır hükûmeti 65,000 nefer ve 150 toptan mürekkep olarak bir kuvvet ile imdat etmişti.

Teçhizat - Piyadenin yüzde yetmişi Hanri Martini diğerleri şinayder tüfeğile mücehhezdi. Bunlardan birincisi 11,4 milimetre çapında ve 415 metre sürati iptidaiyeyi haiz olup rusların Berdan tüfeğine muadildi. Süvari yalnız kılıç ve roververle mücehhezdi. Ve her alayın dört bölüğü mızraklı olup diğer iki bölüğü Hanri Vincister sisteminde filinta taşıyordu.

Topçu - İki modelde kuyruktan dolar çembersiz 8,18 lik krup toplarile mücehhezdi. Süvari bataryalarile piyade bataryalarının bir kısmı dört funtluk (7,85 s/m) cebel bataryaları üç funtluk idiler.

Bunların sürati iptidaiyeleri 300 metre olup yalnız 1877 de teşkil edilen bataryalar çemberli krup toplarile teçhiz edilmiş olup bunların sürati iptidaiyesi 427 metre idi. Her halde osmanlıların top malzemesi ruslarınkine faikti.

Muharebe usulleri :

Bölük yüzbaşıları dahil olduğu halde küçük rütbedeki zabitlerin iktidarı askeriyeleri haddi kifayede olmadığından tercihan tabur ile manevralar yapılıyordu. Yalnız ikinci orduda

büyük cüzütamlarla talim ve manevra yapılmıştı. Ordunun manevra kabiliyeti noksan olduğundan muharebe esnasında yalnız cepheden hücum icra edilmiştir. Emniyet hidematı; askerimiz hiç talim ve terbiye edilemediğinden bu noksan harp esnasında pahalıya mal olmuştu. Süvari sınıfının talim ve terbiyesi de talimatnamedeki usul ve kaideye göre hazırlanmamıştı. Bu yüzden süvari sınıfı keşif hizmetlerinde vazifesini yapamamıştır.

En iyi yetiştirilen topçu sınıfı olmakla beraber talimatnamelerde numara efradına vazifeler öğretilmekle iktifa edildiğinden hareket ve manevra kabiliyetinden mahrumdu. İşte yukarda saydığımız noksanlar yüzünden osmanlı ordusu taarruzdan ziyade müdafaaya hazır bulunuyordu.

Rusların seferberliği :

Ruslar, 13 - İkinciteşrin - 1876 da seferberlik ilân etmekle beraber 15 - Nisan - 1877 de bir kısım kıtaatı yeniden seferber ettiler. Ve 24 - Nisan - 1877 de osmanlı hükûmetinin Petresburg sefirine ilânı harp edildiğini bildirdikleri gibi ayni gün sabahı saat 4 te ilk rus kıtaatı Romanya içine dahil oluyorlardı. Rusyada seferber edilen kıtaatı askeriyenin mecmuu 460,000 kişi alup eğer menzil hidematı ve ikmal kuvvetleri de dahili hesap edilirse bu miktar 564,000 e baliğ oluyordu. Bu suretle ancak kuvvetin nısfı seferber edilmiş bulunuyordu. Fakat bu kuvvet iyi sevk ve idare edilmeyerek ilânı harp esnasında seyyar orduda ancak 150,000 kişilik bir kuvvet bulunuyordu. Hemen bu kuvvete müsavi bir kuvvet te Karadeniz sahillerinin muhafazası ve Avusturya Macaristanın tarassudu için alıkonulmuştu.

Türk ordusunun seferberliği :

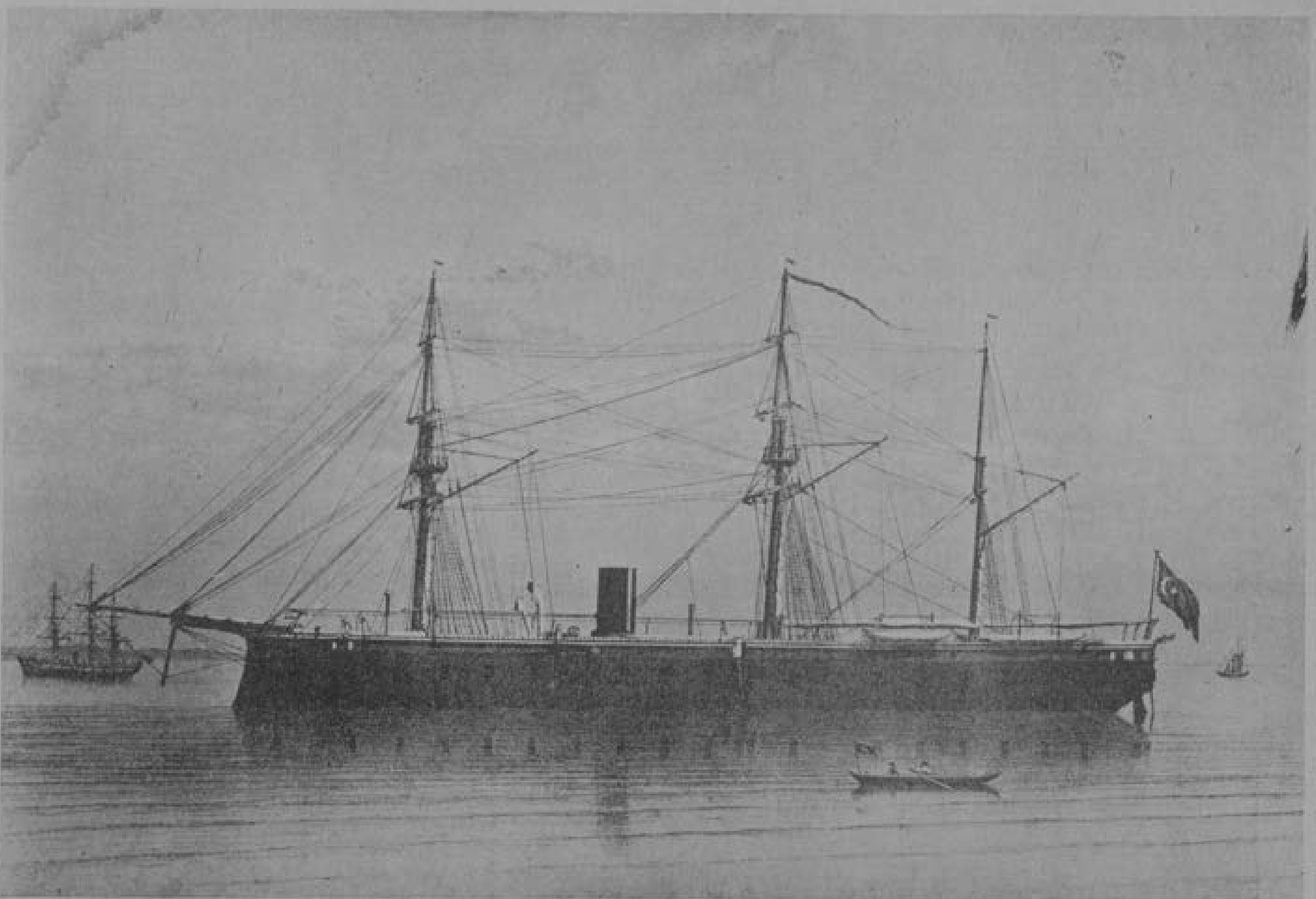
Rusların seferberlik ilân ettikleri 1876 Biriciteşrinde osmanlı askerinin seferber olan mevcudu 448 piyade taburu ile 147 süvari bölüğü ve 650 den fazla sahra ve cebel topundan ibaret olup bu miktardan 325 piyade taburu ve 85 süvari bölüğü ve 400 top yani 190,000 süngü ve kılıç Avrupa darülharbinde idi.

30 - Birinciteşrin - 1876 da rusların Sırbistanla muhasamanın tatil edilmesi hakkında vermiş olduğun nota üzerine Ruslarla bir harp zuhûru tehlikesi baş gösterdiğinden orduyu takviye etmek lüzumu duyulmuştu. Fakat umumi seferberlik daha ziyade ikincikânundan ilânı harbe kadar geçen müddet zarfında yapılmış ve yeni redif kıt'alarile müstahfaz sınıfı silâh altına çağırılmış sahra cebel bataryaları çoğaltılmış; Niş, Vidin, Şumnu, Edirne vesair mühim mevkilerde erzak ve cepane depo edilmişti. Velhasıl Rusların verdikleri altı aylık mühletten tamamile istifade edilerek Mayıs 1877 de 425,000 muntazam ve 70,000 milis kuvveti seferber edilmişti ki bu miktarın 350,000 i Avrupa cephesinde kullanılacaktı. Fakat bu kuvvetin sevk ve idaresinde büyük bir hata işlenilerek neticei katiyenin istihsal edileceği Tuna cephesine ancak 186,000 miktarında bir kuvvet toplanmış ve bu kuvvet te bir kumanda altına verilmemiş bulunuyordu. Halbuki bu esnada takriben 150,000 kişilik bir kuvvet İstanbul, Kandiya, Bosna - Hersek, Arnavutluk, Yanya ve Tesalyada dağılmış idi. Bundan başka Anadolu cephesine de 140,000 kisi ayrılmıştı. Osmanlı hükûmeti bu dağınık kuvveti ihtiyaç hissettikçe parça parça Balkan cephesine sevk ettise de bu esnada ruslar da hatalarını anlıyarak ordularını takviye ettiklerinden fırsat kaçırılmış bulunuyordu.

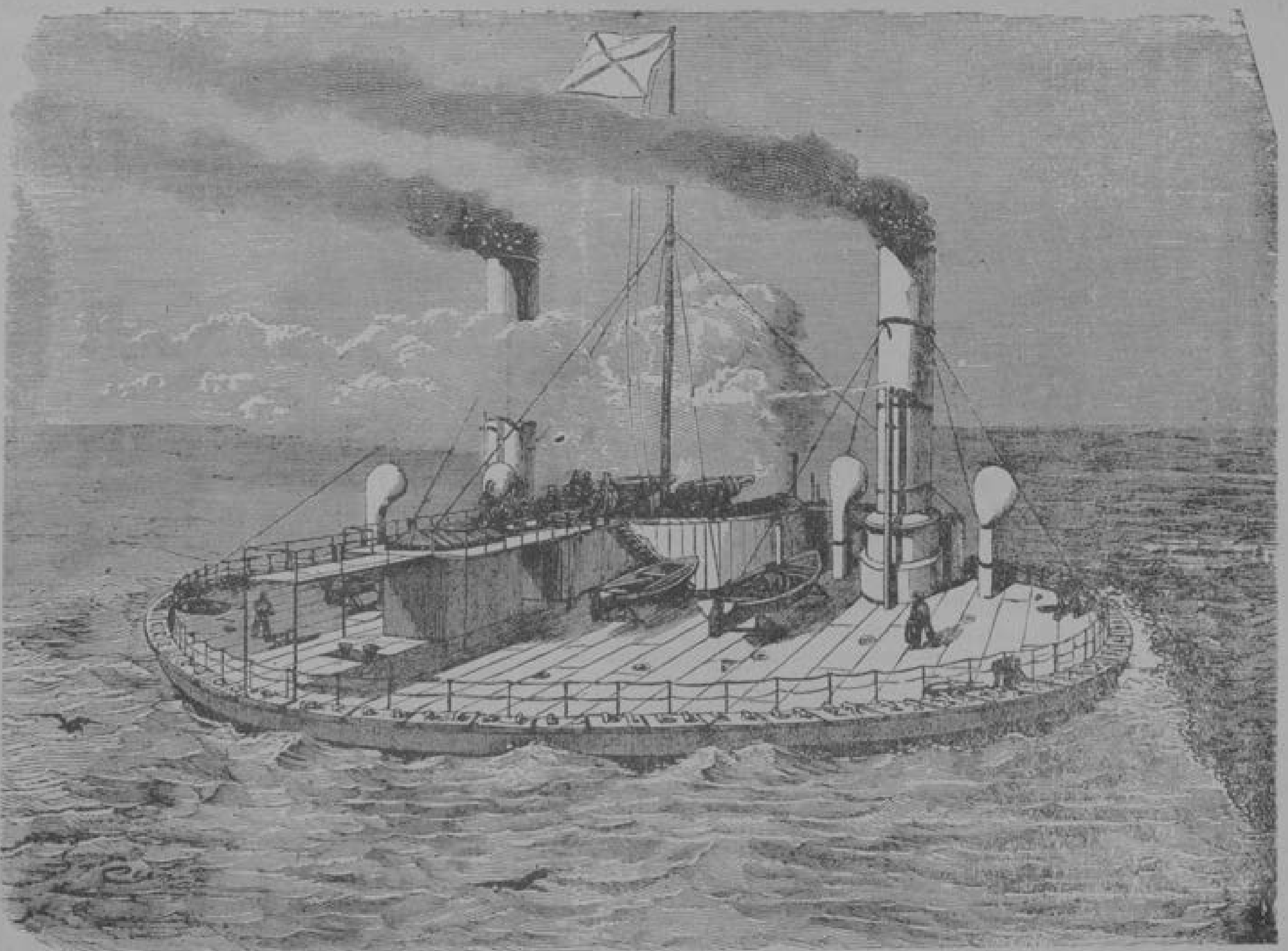
13 - Nisanda müşir Abdülkerim paşa osmanlı Balkan ordusu kumandanlığına tayin edilerek Şumnuda karargâhını tesis etmişti. Kendisi ihtiyar olup beygire binmeğe gayrı muktedirdi. Refakatinde erkânıharp olarak müşir Eyüp paşa bilfiil ordu kumandanlığı yapıyordu. Bundan başka dört genç yaverle dört sivil kâtip ve bir doktor erkânıharbiyesini teşkil ediyordu. Fakat Abdülkerim paşa kumanda hususunda tamamile müstakil olmayıp daima İstanbulda bulunan Padişahın tesiri ve nüfuzu altında bulunuyordu.

Mayıs - 1877 de Tuna ordusu altı grupa ayrılmıştı :

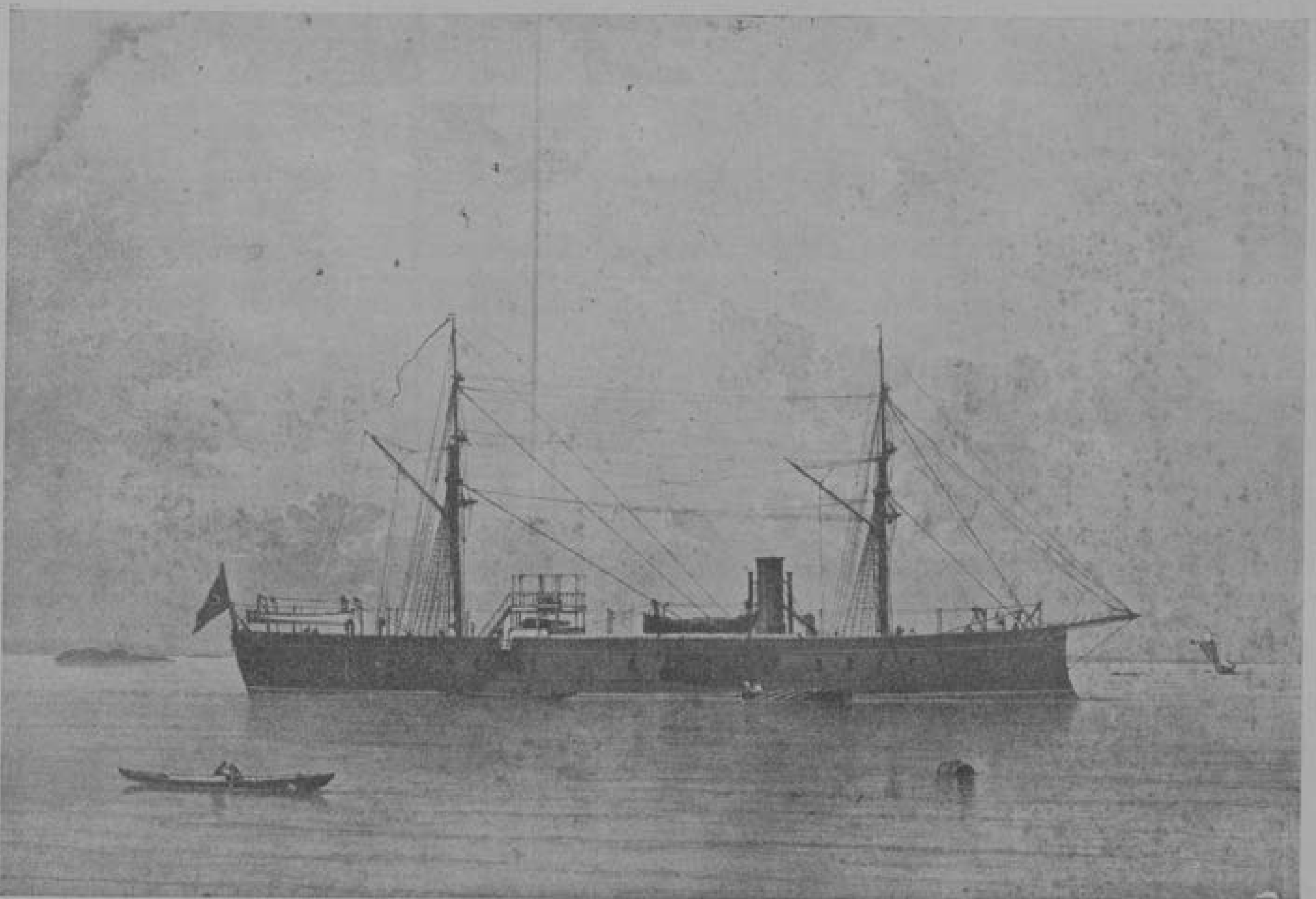
1 — Şumnu ordusu müşir Ahmet Eyüp paşanın kumandasında olup dört fırkadan müteşekkildi. (1) Fuat paşa kumandasında süvari fırkası (2) Necip paşa (3) Aziz paşa (4) 17 tabur kuvvetinde diğer bir fırka.

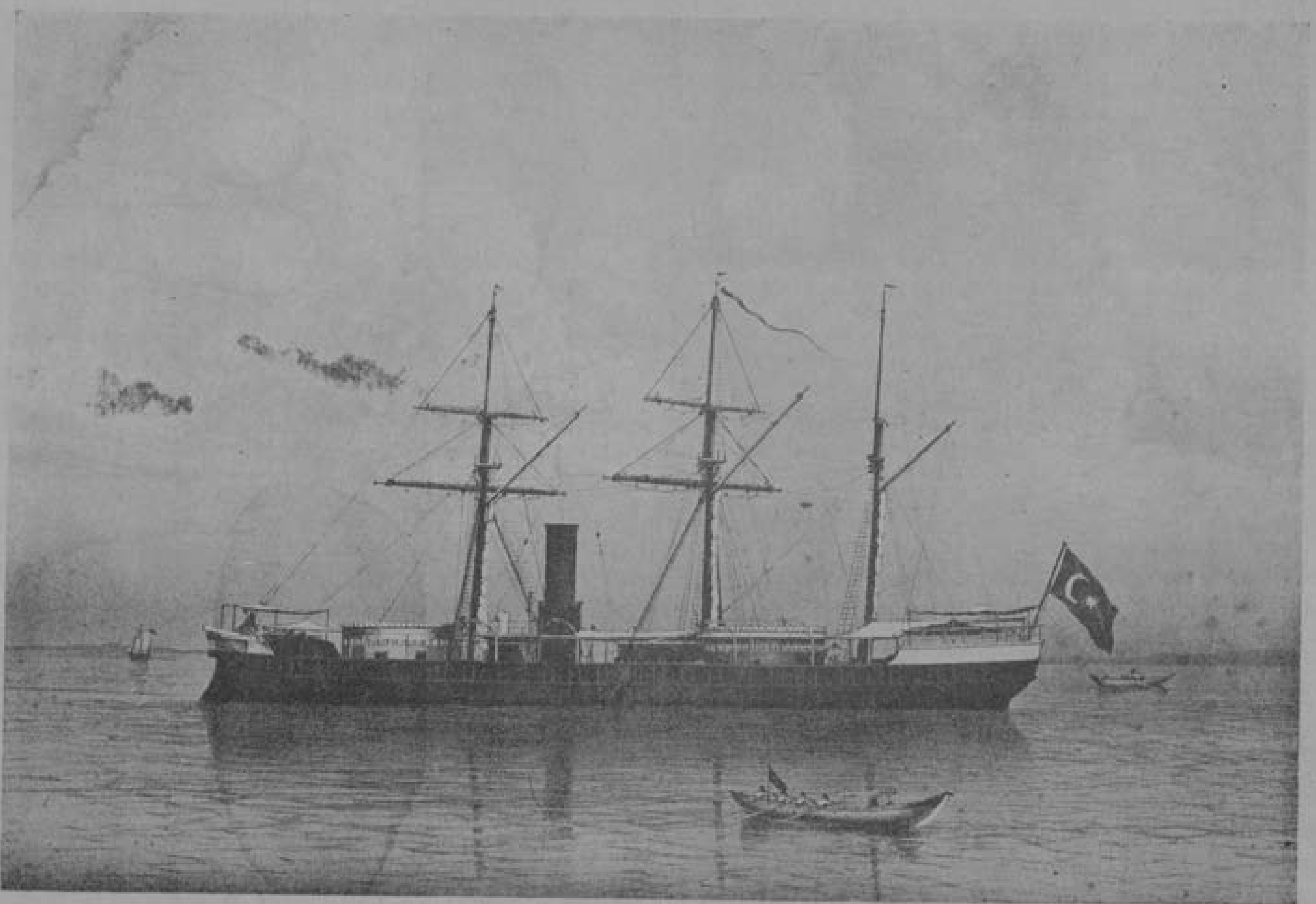
Orhaniye, Aziziye, Osmaniye, Mahmudiye zırhlı Firkateynleri

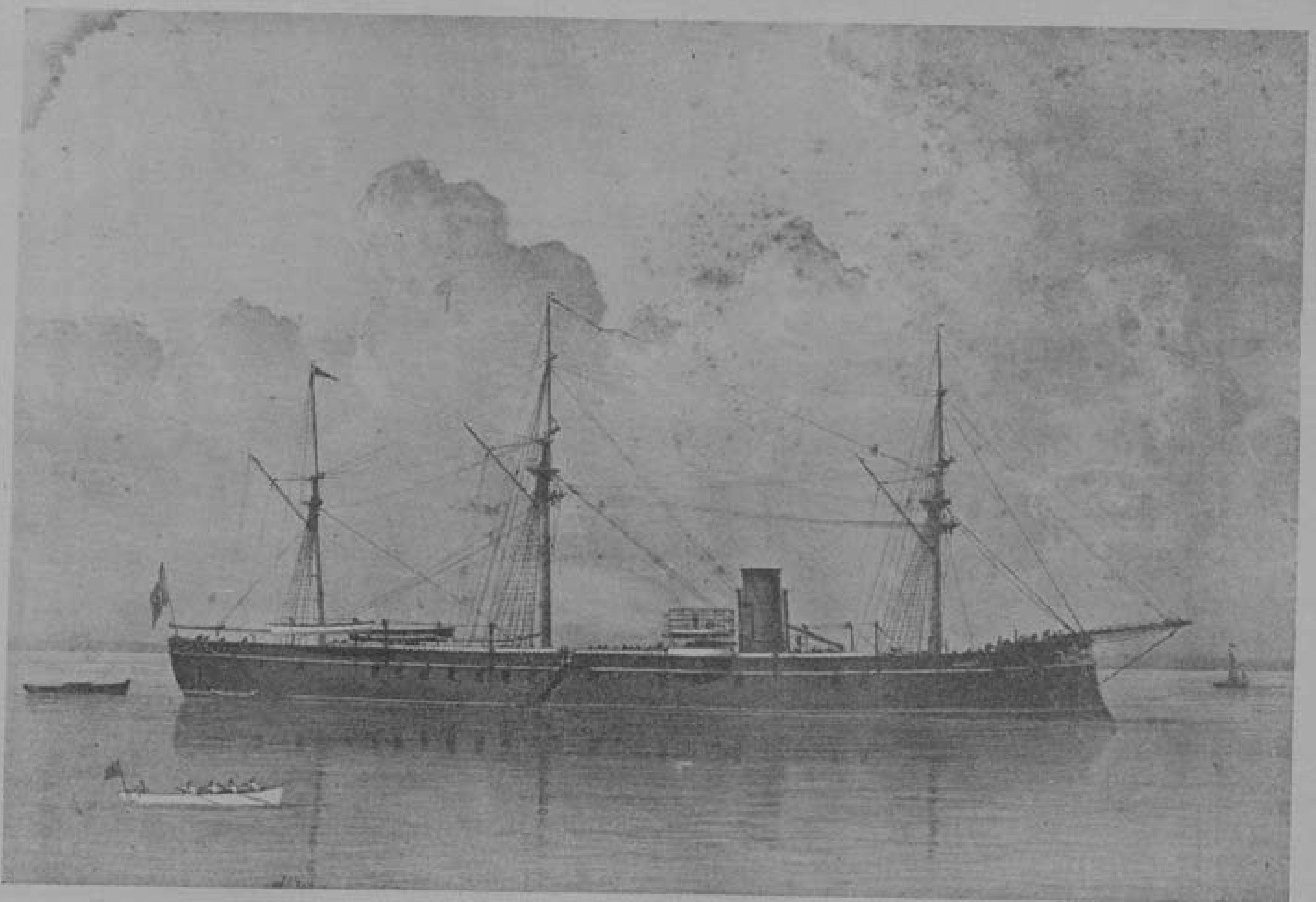
Rus Popofkaları

Necmişevket, Asarışevket zırhlı korvetleri

Hıfzırrahman, Lûtfucelil monitorları

Asarıtevfik zırhlı Firkateyni

Rusların Balkan dağlarını geçerek Tunca vadisine sarkarken yapılan harekât

2 — Varna kuvveti olup Mısırlı Reşit paşa kumandasında 21 piyade taburu, 4 süvari bölüğü ve 9 bataryadan müteşekkildi.

3 — Dobrica kuvveti: Ali paşa kumandasında 24 tabur, 12 süvari bölüğü, 7 bataryadan ibaretti.

4 — Silistire kuvveti: Selâmi paşa kumandasında 34 tabur piyade, 6 süvari bölüğü, 9 bataryadan ibaretti.

5 — Rusçuk kuvveti: Müşür Eşref paşa kumandasında 45 tabur, 6 süvari bölüğü ve 12 sahra bataryasından ibaretti.

6 — Vidin kuvveti: Osman paşa kumandasında 55 tabur, 6 süvari bölüğü ve 15 sahra bataryasından ibaretti.

Rusların Sfer plânı:

Rus ordusunun maksadı Tuna nehrini geçerek Balkan yarım adasına dahil olmak sonra bundan evvelki seferlerde olduğu gibi türk ordusunu çiğneyerek İstanbula kadar gidip istediği gibi bir muahede imzalatmaktı. Bu hususta takip edilecek iki yol vardı. (1) bunlardan en kolayı olanı 1828 - 1829 seferinde olduğu gibi Tuna nehrini Babadağ ve Dobriceden yani Tuna deltasını geçerek Silistire ve Varna yolu ile Balkan dağlarına geçip Trakya ovasına dahil olmaktı. Fakat bu yol takip edildiği halde Silistire - Varna kalelerile uğraşılacaktı. Halbuki 1828 harbinde rus donanması Karadenize hâkim olduğu halde bu defa deniz hâkimiyeti türk donanmasına ait bulunduğundan Varna kalesini zaptetmek imkânsız gibi bir şeydi.

İkinci yol daha garpta Silistire ve Rusçuk kaleleri arasından geçiyordu. Bu tarik takip edildiği halde Silistire, Rusçuk, Şumnu kalelerile uğraşılacaktı. Bu mevkilerin muntazam muhasaraları için uğraşırlarsa hem çok zaman kaybedilecek, kuvvet tefrik edilerek yürüyüşe devam edilecek olursa elde kuvvet kalmayacaktı.

İşte bu sebeplerden dolayı ruslar Tuna nehrini Ruscuğun garbından geçmeğe karar vererek (Niğbolu - Ziştovi) hattını tercih ettiler. Bu suretle Tunayı geçtikten sonra takip edilecek istikamet kendiliğinden meydana çıkar. Tırnavadan Balkan geçitlerinden Meriç vadisile Edirneye gidilebilir. Edirnenin işgali kâfi gelmediği halde İstanbula doğru yürünecekti. Bu suretle

hududu geçtikten 14 hafta sonra Edirneye girileceği ümit ediliyordu.

Türk kumandanının sefer plânı :

Türk ordusu kumandanı Tuna nehrini geçmek niyetinde değildi. Abdülkerim paşa İstanbulda vukubulan bir müzakere neticesinde (Rusların kılâi erbeanın garbinden vukuu melhuz olan ileri hareketlerine (Plevne - Lofça) hattında tahşit edilecek bir ordu ile mâni olmak ve bu ordunun esasını Osman paşa kumandasındaki kuvvetlerden teşkil) edilmesini teklif etmişti. Saraydan Harbiye nezaretine gönderilen bir tezkerede (Maçin) den Vidine kadar tekmil Tuna nehrini müdafaa etmek mümkün olmadığından ilân harp vukuunda düşman memleket dahiline celp edilerek orada bir meydan muharebesi verdirilmelidir deniliyordu.

Abdülkerim paşanın haziran ortalarına doğru padişaha yolladığı bir raporda « Tuna hattının imtidadı o kadar ziyadedir ki tekmil geçitleri muhafaza etmek gayri kabildir zırhlılarımızın adedi pek mahduttur. Düşmanın kısmı küllisile geçit icrası teşebbüsü tehlikesi yalnız muayyen ve mühim noktaları işgal ve muhafaza etmekliğimiz lüzumunu göstermektedir. Zaten düşmanın asıl geçit teşebbüsü Ruscuk ile Vidin arasında olacaktır. Tuna nehrinin bu kısmı üzerinde ne kuvvetli mevazii müstahkememiz ve ne de düşmana ciddi bir mukavemet ibraz edebilecek büyük müfrezemiz olmadığından rusların bu kısımdan muvaffakıyetli geçit hareketi icra etmelerinden tevellüt edecek her nevi mes'uliyetten tamamile teberri ederim » diyordu.

Abdülkerim paşa harpten sonra yazdığı müdafaanamesinde « rus ordularının ergeç bir geçit noktası bularak Tunayı geçecekleri muhakkak bulunduğundan onların geçmesine müsaade etmek sonra kılâi erbeaya celp eylemek ve bir defa bu mıntaka içine girdilermi bitap bir hale getirerek ayrı ayrı münhezim etmek istediğini » yazıyor. Fakat bu müdafaaname çürüktü. Ruslar kılâi erbeaya girmiyerek hakikî hedefleri olan balkan geçitleri yolile Trakyaya sarkmıyacaklarına ne suretle hüküm olunabilirdi.

Balkan cephesindeki harekât

Maçin civarında Tunayı geçiş:

Rus ordusu 24 Nisanda Romanya hududunu geçerek 21 Hazirana kadar geçen iki ay zarfında Romanyada tecemmüünü ikmal ettikten sonra Tunayı geçmeğe teşebbüs etti. Türkleri aldatmak için iki noktadan geçilecekti. Bunların biri nümayiş maksadile olup (Maçin) civarında yapılacak bu geçitten bir kaç gün sonra da kısmı külli (Ziştovi) den Tunayı geçecekti.

Aşağı Tuna ordusu Ceneral Cimerman kumandasında olup İbrailde 14 piyade taburu, 24 süvari bölüğü ve 66 sahra topu ve Kalasta 8 piyade taburu 36 top vardı. Ceneral Cimerman 22 Haziran akşamı sandallarla Maçin civarına bir müfreze sevkederek ertesi sabah Maçini işgal edecekler ve bu esnada hazırlanmış olan köprü kurularak mevcut kuvvet karşı yakaya geçirilecekti.

Bu plân tamamile tatbik edildi. Ruslar sandallarla karşı yakaya geçerken zayıf bir türk tarassut müfrezesi tarafından ateşe alınmakla beraber yollarına devam ettiler. Ertesi gün köprü kurulduktan sonra karşı yakaya geçen iki rus bölüğü ile 400 başı bozuk arasında bir müsademe oldu. Fakat Rus imdatlarının yetişmesi üzerine osmanlılar 25 şehit ve 32 yaralı vererek ricat ettiler. Türk kuvvetleri başkumandandan geri çekilmek emrini aldıklarından bütün Dobrica boşaltıldı. Ruslar Maçini, İsakçiyi, ve Tolçiyi hiç bir mukavemete uğramadan işgal ettiler. 6 - Temmuz - 1877 de Rus kolordusunun öncüleri Hırsava - Kartal hattına ilerlemiş bulunuyorlardı.

Ziştoviden geçiş:

Kuvvei külliyenin Niğbolu - Ziştovi arasından geçmesi kararlaşmış ve osmanlı ordusunun nazarı dikkatini başka cihete

çekmek için şu tertibat alınmıştı. (1) II inci kolordu (Oltaniça) da nümayiş yapacak ve (Vidin - Kalaraş) a kadar Tuna boyunca üç gün umumî bombardıman yapacaktı. Bu kolordunun vazifesi (Yergöy) ve (Oltaniça) dan osmanlı kuvvetinin geçmesini menetmek ve bu suretle Bükreşi temin etmek (Yergöy) ve (Parapan) daki torpil seddini temin ve bunun için sahil bataryaları temin etmek (Oltaniça - Totrakan) da nümayiş yapmak ve Tunayı geçtikten ve Ruscuğa yaklaştıktan sonra (Oltaniça) dan geçmek, (Totrakan) ı almak ve (Ruscuk - Varna) şimendiferini kesmek ve 14 üncü kolordu ile irtibatı muhafaza etmek.

2 — 9 uncu kolordu Seca ve Flamanda da toplanacak ve karargâhı umumî Dıraçada kalarak Flamandaya karşı nümayiş yapacaktı.

3 — 13 üncü kolorda ile 4 üncü kolordu henüz Romanyaya nakil edilmekte idiler.

Tunadan geçecek olan Ceneral Radeçki kumandasındaki 8 inci kolordu 26 - Haziran - 1877 akşamı (Ziminice - Aleksandırıya - Tornumagul) hattında toplandı. Evvelâ Ceneral Dıragomiro kumandasındaki 14 üncü piyade fırkası, 46 ıncı avcı livası, 2 blaston bölüğü, 2 cebel bataryası, 23 üncü kazak alayı ve muhtelif hassa bölüğünden mürekkep bir müfreze kayıklarla karşı sahile geçerek köprü başını temin etmek üzere Ziminicede toplanmışlardı.

27 - Haziran - 1877 saat 3 te ilk tombaz Romanya sahilinden hareket etti. Karanlık ve şiddetli bir rüzgâr esiyordu. İlk kademenin kuvveti 12 piyade bölüğü, 60 kazak ve 8 top idi. Rus tombazları sağ sahile 200 metre yaklaştıkları zaman türkler ateş açtılar. Evvelâ birinci avcı bölüğü sahile yaklaşarak (Tekirderenin) yarım kilometre garbinde sahile çıkarak sarp sahile tırmandılar. 3 üncü bölük bunları takviye etti. Diğer kuvvetlerle derenin şark ve garp taraflarına çıkanlar mevzi aldılar.

Rus ihracına karşı müdafaada bulunan türk müfrezesi (Ziştovi) den gönderilen kuvvetlerle takviye edilerek takriben 3000 kişiye baliğ oldular.

Ortalık aydınlanmağa başlayınce iki taraf arasında şiddetli muharebe başladı. 4 toplu bir türk bataryası kademe kademe nakliyat yapan rus tombazları üzerine ateş açtı. Ve bir kaç tombaz battı ve bir kısmı sakatlandı. Fakat karşı sahilde kalan rus bataryaları hemen türk topçularını ateş altına aldılar. Tunanın sağ sahiline geçirilmiş olan rus cebel bataryaları da ateşe iştirak ettiler. Bu esnada (Vardım) adasından bir türk harp gemisi de taarruza iştirak etti ise de 9 uncu topçu livasından iki batarya tarafından geri çekilmeğe mecbur edildi. Türk müfrezesi gösterdiği büyük cesaret ve fedakârlığa rağmen miktarı gittikç çeoğalan rus kuvvetleri tarafından geriye atıldı. Öğleden evvel saat 10.5 da 14 üncü fırkanın her iki livası karşı sahile çıkarılmış ve bundan sonra bir defa da bir piyade alayı nakle kabiliyeti olan iki büyük duba ve (Aneta) adındaki bir nakliye gemisi de kullanılmağa başlamıştı. 3000 mevcudundaki Ahmet paşa liva- sının 16000 rus askerile yaptığı bu muharebede rusların 782 nefer ve 30 zabit, türklerin 240 kişi zayiatları olmuştu. Ruslar nihayet 14 saatte (Ziştovi) yi işgal ettiler. 27 - Haziran - 1877 akşamı sağ sahilde 28 piyade taburu; 60 kazak ve 14 top bulunuyordu.

28 Haziranda aşağı tombaz köprü denilen köprünün inşasına başlanıldı. 30 haziran akşamı takriben 35,000 nefer, 900 atlı, 76 top karşı sahile geçmiş bulunuyordu. Fakat köprü henüz ikmal edilememişti. Ancak 2 - Temmuz - 1877 den itibaren bu köprüden istifade mümkün oldu. Sal köprünün inşaatı ise 18 temmuzda başlanarak 9 ağustosta hitama erdi.

Abdülkerim paşanın tarzı hareketi :

Türk başkumandanı Abdülkerim paşa, kalelerde ve Pazarcık mevkiinde cüz'i kuvvet bırakarak 27 hazirandan itibaren Ziştovi üzerine 40,000 piyade ve 200 süvari ve 100 sahra topundan mürekkep 75 - 80 tabur sevkedebilirdi. Bu suretle ruslar köprüyü ikmal ederek bütün kuvvetlerini karşıya nakletmeden ruslara faik kuvvetlerle hücum edebilir ve belki rusları Tunaya dökmek mümkün olurdu ve Vidinde bulunan Osman paşa kuvvetlerini de celbettiği takdirde ruslar çok müşkül vaziyete düşerlerdi. Fakat Abdülkerim paşa, rusların hakiki kuv-

vet ve vaziyetini bilmediği gibi diğer cihetten Dobricede bulunan 14 üncü rus ordusuna karşı da âciz bir vaziyete düştü. Evvelce saraydan aldığı talimata göre hareket ederek rusların geçit harekâtını mene kalkışmadı. Rusların Kılai erbaa sahasına hücum etmelerini beyhude yere bekledi.

Tuna geçildikten sonra:

Ceneral Gorkunun süvari kolordusu - Pişdar olarak Tırnava ve Selvi istikametinde ilerliyecek, tekmil o havaliyi keşfedecek ve emir verildiği takdirde daha ileri giderek Balkan geçitlerini kazanmağa çalışacak ve Balkanın cenubundaki ahaliyi ihtilâl ettirmek ve osmanlı kuvvetlerini dağıtmak için Balkandan ileriye süvari gönderecek, nakliye katarlarının ve sair levazımın nakliyatı için pişdar kolordusunun himayesi altında olarak Balkan geçitlerinin tamir ve ihzarına başlayacaktır. Ta ki ordu bilâ tevakkuf Meriç vadisine ilerliyebilsin.

12 ve 13 üncü kolordular -Yantre nehri üzerinde (Beyela) da ictima edecek ve Ruscuğa doğru ilerliyerek muhasara ve mümkünse zaptedeceklerdi.

9 uncu kolordu - Niğboluya ilerliyecek burasını zaptettikten sonra Pilevneye ilerliyecek ve burada ordunun sağ cenahı için bir müfreze terkettikten sonra Balkanı geçmeğe hazırlanacaktı.

11 inci kolordu - Oltaniçada bir piyade ve bir süvari livası terkederek Ziminceye gelmek emrini almıştı. Öncü kolordusu 10,000 kişi, Ruscuk ordusu 75,000 kişi, 9 uncu garp kolordusu 35,000 kişi kuvvetinde idi. Bu tertibat gösteriyor ki rus başkumandanı Tunayı geçer geçmez Edirneye doğru ilerlemek hususundaki plânı tatbika devam ediyordu. Fakat bu gruplar ayrıldıktan sonra elde ancak 8 inci kolordunun iki piyade fırkası kalıyordu.

Rus öncü kolordusu 9 - Temmuz - 1877 de Tırnavayı işgal ettikten sonra rus ordusu başkumandanı (Grandok Nikolayoviç) imparatora gönderdiği raporda Ruscuk muhasarasından sarfınazarla bu ciheti tarassut için 12 ve 13 üncü kolorduların Yantere nehri üzerinde kuvvetli bir mevzi işgalile sol cenahı ve 9 uncu kolorduyu da Pilevne ve Lofçaya sevk ile sağ cenahı temin etmek ve kendisi de 8 inci kolordu ile Ceneral Gor-

konun öncü kolordusuna mülâki olarak ve oradan Balkan geçitlerini işgale teşebbüs edeceğini bildiriyor (Türkler Yantereye karşı taarruz ederlerse buradaki iki kolorduya çarpacaklar ve ben de kendilerine yardım için kâfi derecede vakit bulacağım) diyordu. Fakat bu plân tatbik edildiği halde rusların ileri hareket için ellerinde ancak 52 piyade taburu ve 55 süvari bölüğü kalacaktı. Bu kadar az bir kuvvetle Edirneye gitmek fazla bir cesaret idi. İşte rusların Balkan harekâtı için sevkettikleri kuvvetin azlığı meydana çıkmıştı. İmparator bu plânın tatbikını tehire lüzum gördüğünden Grandok Nikola, 4 üncü kolordunun vüruduna kadar Tırnavada kalmağa karar verdi.

Türk ordusunun aldığı yeni vaziyet:

Türk ordusu başkumandanlığında Abdülkerim paşa bulunmakla beraber ikinci Abdülhamit sarayda topladığı bir heyeti askeriye ile müşaverede bulunarak başkumandan hususuna mütemadiyen müdahale ediyordu.

Rusların temmuzda Tırnavayı işgali üzerine vaziyetin tehlikesi meydana çıkmıştı. Demirkapıdan Şibkaya kadar Balkan geçitlerinin müdafaa ve muhafazası için (Balkan kumandanlığı)na teşkil edilmiş, Gelibolu yarımadasının ve İstanbulun müdafaası için Çatalcanın tahkim edilmesi ve Edirnenin müstahkem bir ordugâh haline getirilmesi emirleri verilmişti.

Osman paşa, rusların Zimniçeden geçtikleri haberi üzerine Vidinde 12 tabur bırakarak tekmil kolordu ile Pilevne istikametinde ilerlemek ve lüzumu kalmıyan Niğbolu muhafızlarını celbettikten sonra Lofça üzerinden Tırnavaya gidip şark ordusile birleştikten sonra (Ziştovi) deki rus ordusu üzerine hücum edilmesi hakkındaki müracaatı saray tarafından reddedilmişti. Buna sebep olarak Sırplıların ve Romanya vaziyetinin sarahat kesbetmemesi gösteriliyordu. Fakat Ceneral Gorku Tırnavaya girdikten sonra Osman paşaya telgrafla fikri soruldu ve evvelki teklifi tekrar etmesi üzerine kabul edilerek 15 - temmuz - 1877 de Tuna garp ordusu başkumandanlığına tayin edildi.

Bu esnada Karadağı baştan başa çiğnemiş ve düşman kuvvetlerini dağıtmış olan Süleyman paşa kolordusunun da müda-

faa kuvvetlerinden mahrum olan Balkan hatlarının cenubuna getirilmesi kararlaştırıldı. Süleyman paşa, (Karadağ cephesinde Ali Canip paşa kumandasında bir miktar kuvvet terkettikten sonra) askerini (Bar) limanından vapurlara yükliyerek Dedeağacına çıkaracak ve Balkanın müdafaası için ordunun esasını teşkil edecekti.

Süleyman paşa, 19 temmuzda Balkan hattına geldiği zaman ceneral Gorko Şıpka geçidini elde etmiş bulunuyordu. Diğer taraftan Osman paşa da Ziştoviden üç yürüyüş mesafesinde olan Pilevneye gelmişti.

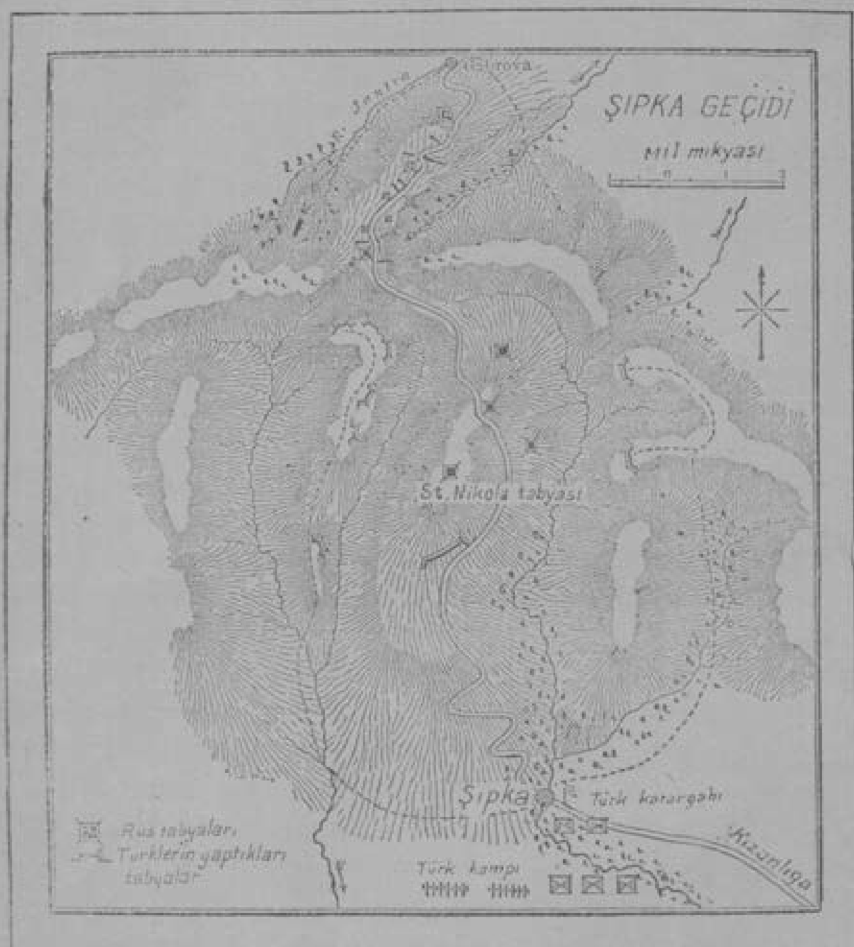
Ruslar Balkan geçitlerine hâkim oldular :

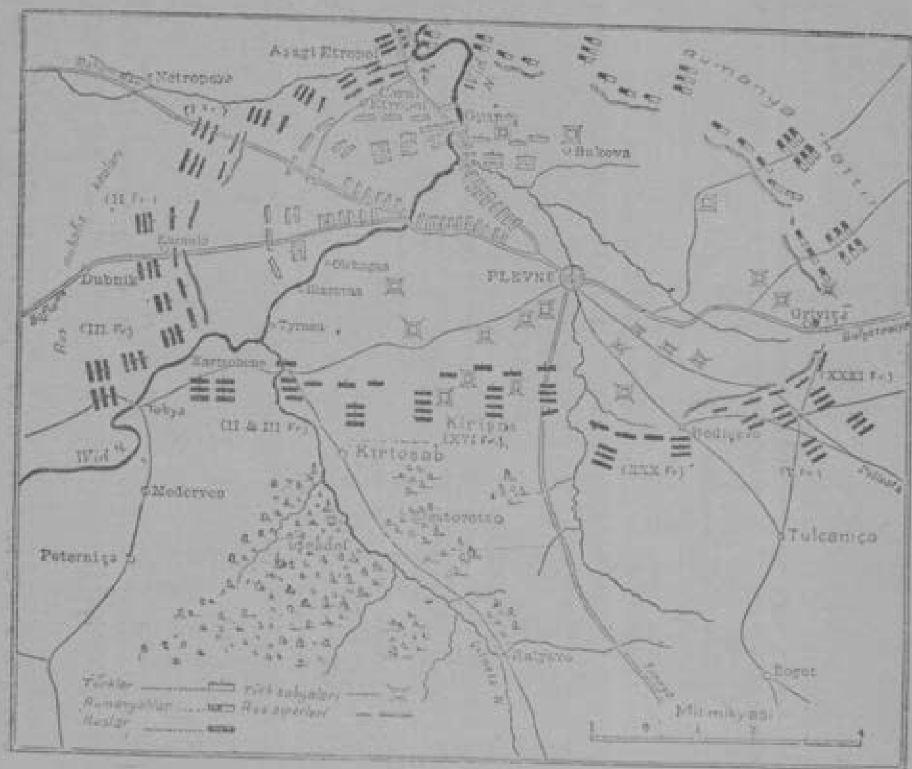
Nakliye filosu 10 temmuzda İstanbuldan hareketle 15 temmuzda (Bar) a vardı. 16 temmuzda irkâp başladı ve 21 temmuzda ilk kademe Dedeağacına çıkarıldı. 26 temmuzda Süleyman paşa kolordusu Dedeağacın 240 kilometre şimalindeki Karapınar şimendifer istasiyonuna çıkarılmıştı. Balkan geçitlerine kadar yürünecek 90 kilometrelik yol kalmıştı ki bunun için beş gün lâzımdı.

Ceneral Gorkonun öncü kolordusu 3 temmuzda Tuna köprüsünden geçerek Tırnavaya doğru yürüyüş yapmıştı. 6 temmuzda (Batak) kasabasında iken ceneral Gorko, kumandayı almış karşısına çıkan 6 piyade taburu 3 bataryadan mürekkep türk kuvvetlerini tart ile 7 temmuzda Tırnavaya girmiş ertesi günü kolordunun kısmı küllisini Tırnavaya celbetmişti.

Tırnavanın cenubundaki İslimye ile Şıpka arasındaki 85 kilometrelik hattı müdafaa Rauf paşa kumandasında 13.250 nefer ve 12 top tarafından müdafaa ediliyordu. Ceneral Gorko en iyi yolun Şipka geçidinden geçmekte olduğuna karar verdi. Burasını müdafaa için Gabrova - Kızanlık yolunda 6 tabur 9 top - ki 4050 nefer - lik bir kuvvet bulunuyordu.

Ceneral Gorko, 12 temmuz saat 10,30 da (Pirizevo) dan hareket etti. Akşama kadar yürüyüşten sonra konakladı. 13 temmuz sabahı saat 6 da hareketle Şıpkanın şarkındaki (Hain) köy geçidine doğru ilerledi. Akşam üzeri balkan hattının en yüksek noktasına çıkmış bulunuyordu. Geceleyin yürüyüşlerine devam ederek boğazdan çıkıp ovaya indiler. 14 temmuz sa -

ŞIPKA GEÇİDİ
Mil mikyası
St. Nikola tabyası
Şıpka
Türk karargâhı
Kızanlığa
Rus tabyaları
Türklerin yaptıkları tabyalar
Türk kampı

Pilevne muhasarasının son günleri

bahı balkan hattı geçilmiş bulunuyordu. Ceneral Gorko, vakit kaybetmeden (Hain köyü) nü müdafaa eden topsuz bir türk taburuna ateş açarak tardedip kendi işgal etti. Diğer bir türk taburunun ılhakile iki tabura baliğ olan türk kuvvetleri akşam üzeri hücuma kalktılarsa da Ruslar da imdat aldıklarından türkleri İslimye üzerine çekilmeğe mecbur ettiler.

Ceneral Gorko, 16 temmuzda (Hain köyü) nü tutmakla beraber Kızanlığa doğru ilerledi. (Oflanı) de mevzi almış olan 3 türk taburu ile muannidane muharebeden sonra galebe etti. 17 temmuzda Kızanlık önünde bir muharebe verdikten sonra şehri işgal ettiler. Bu suretle Şıpka geçidine giden yolu ele geçirdiler ve 17 temmuz akşamı rus pişdar kolordusu Şıpka köyüne girmiş bulunuyorlardı.

Ceneral Gorko 17 ve 18 temmuzda Şıpka geçidini müdafaa eden Hulûsi paşa kumandasındki 7 tabur ve 9 toptan mürekkep kuvvetle çarpıştı. Ruslar Şıpka geçidine hem şimalden ve hem cenuptan taarruz ederek türk kuvvetlerini ihata etmek istediler. Şimalden (Gaprova) dan gelen 9 uncu piyade fırkası mühim zayiata uğradı ve Gaprovaya çekildi. Cenuptan ceneral Gorkonun 18 temmuzda yaptığı hücum da akim kaldı. 19 temmuzda Gaprova müfrezesi tekrar harekete başladıkları zaman türk kuvvetleri mevzileri tahliye ile çekilmiş olduklarından hiç bir mukavemete uğramadan geçidi mürur ile Şıpka köyündeki ceneral Gorko ile birleştiler. Bu suretle Şıpka geçidi rusların eline geçti.

Hulûsi paşa erzakın noksanlığından ve kuvvei maneviye bozukluğundan dolayı ruslara esir düşmekten korkarak Karlova - Filibe istikametine çekildi. Eğer Hulûsi paşa, vazifesini yapsa ve emir almadan bu mühim mevkii terketmiyerek yanında az miktarda erzak bulunmasına rağmen 26 temmuza kadar müdafaa edebilseydi ruslar çok müşkül bir vaziyette kalacaklardı.

İşte Hulûsi paşanın gösterdiği bu kudretsizlikten dolayıdır ki Süleyman paşa ordusile Şıpka önüne geldiği zaman bu mühim mevki Rusların eline geçmiş bulunuyordu. Eğer Türk kumanda heyeti Süleyman paşaya ilânıharple beraber Karadağ cephesi gibi tâli bir cephede bırakmıyarak ya balkan hattına

veya daha muvafık olarak Varna tarikile Şumnuya celbetmiş olsaydı, ruslara karşı koymak için elinde mühim bir kuvvet bulunacaktı. Halbuki şimdi Süleyman paşa çok geç kalmıştı. Süleyman paşa Şıpkayı geri almak için ileride görüleceği üzere beyhude yere uğraşacak ve yüksek kumanda heyetinin yaptığı bu hatayı gidermek için binlerce kahraman türkün kanı dökülecekti.

Abdülkerim paşanın azli :

Abdülkerim paşa, balkana doğru ilerliyen rusların sol cenahını tehdit için 1, 1/2 piyade fırkasını Osman pazarına sevketmek istedi ve İstanbuldan aldığı emir üzerine Ahmet Eyup paşayı 17 taburla Şumnudan ve şair Eşref paşa 12 taburla Ruscuktan hareket ettiler. Bir süvari fırkası da bu harekete iştirak etti. Bu kuvvetler (Gülçeşme) mevkiine gelerek ruslarla muharebeye başladıkları esnada İstanbul sarayındaki kumanda heyeti Viyana elçisi Aleko paşadan aldıkları bir telgrafa istinat ederek 16 temmuzda taarruz emrini geri aldılar ve Şumnuya gönderdikleri Redif ve Namık paşalar kumanda işlerine müdahale ettiler.

Abdülkerim paşa İstanbula çağrıldı ve 19 temmuzda müşür Mehmet Ali paşa Şümnüdeki kuvvetlerin kumandanlığına intihap edildi.

Pilevne muharebesi :

Ruslar Ziştoviden Tunayı geçtikleri zaman (Niğbolu) da Hasan paşa kumandasında 10.000 kişilik bir kuvvet vardı. Ruslar Tırnavaya doğru ilerleyince Hasan paşa muvasala hatlarını temin için Atıf paşa kumandasında 3 tabur, 6 süvari bölüğü, 4 top (takriben 2000) kişi yollıyarak Pilevneyi 6 temmuzda işgal etmişti.

Ruslar geçit noktasının 40 kilometre mesafesinde bulunan (Niğbolu) yu almak veya mühim bir kuvvet göndermek mecburiyeti duydular. Ve 8 temmuzda garp kolordusuna (Niğbolu) ya ilerlemek ve zaptetmek emri verildi.

15 Temmuza kadar cereyan eden harekât neticesinde Niğbolu muhafızları kaleye çekilmeye mecbur oldular ve Hasan

paşa 300 yaralı olarak 7000 askerile birlikte esareti kabul etti. Rusların eline 113 kale ve sahra topu, 10000 den fazla tüfek ve üç monitor geçti. Rusların zayiatı 1 ceneral olarak 32 zabit ve 1279 neferdi. Eğer bu kuvvet vaktile Pilevneye çekilmiş olsaydı bu akibete uğramıyacaktı. Ruslar bu suretle şarkta (Yantira) dan garpta (Osma) ve (Vid) cenubuna kadar 60 kilometre genişliğinde bir sahaya hâkim olmuş bulunuyorlardı.

9 uncu rus kolordusu kumandanı ceneral Krodner, 16 temmuzda Pilevne üzerine iki piyade ve kazak alayı göndermek emrini aldı. Ertesi gün de Niğboluyu Romanya kıt'alarına teslim ile kendi kuvvetlerile Pilevneye yürümesi emri verildi. Fakat romanyalılarla henüz anlaşamadıklarından bu emir tatbik edilemedi. Ancak 18 temmuzda Pilevne üzerine kuvvet yollıyabildi..

Birinci Pilevne muharebesi :- Osman paşa, 10 temmuzda hareket emrini alınca 9 nizamiye ve 10 redif taburu ve 600 süvari ve 54 toptan mürekkep (cem'an 11,000) nefer bir kuvvet ile yola çıktı. Vidinde 13 tabur piyade ve bir süvari bölüğü ve bir batarya bıraktı. Rahuva, Lompalanga, Adliye mevkilerinde 7 tabur kalmıştı.

Osman paşa 13 temmuz sabahı hareket etti. 15 temmuz yolda iken Pilevneyi tutması emrini aldı. Cebri yürüyüşlerle 19 temmuz sabahı 180 kilometrelik mesafe kat'edilerek Pilevnede 25 tabur piyade 6 süvari bölüğü ve 56 top yani cem'an (15,000 kişilik) bir kuvvet toplamış bulunuyordu.

Osman paşa gelmezden evvel Atıf paşa Pilevnenin şimal sırtları üzerinde avcı hendekleri ve bataryaları tesis etmişti. O gün öğleye doğru Osman paşanın askerleri henüz kendilerine gösterilen mevzilere doğru yürüyüşte iken şimali şarkîden rus kuvvetleri görünmüşlerdi. Akşama kadar piyade ve topçu ateşi teati edildi. 20 - Temmuz - 1877 sabahı ruslar Pilevneye hücum ettiler. Rus solcenahındaki 17 ve 18 inci alaylar bu hücumda büyük zayiata uğradılar. Sağ cenahtan hücum eden 19 uncu rus alayı ve Kafkas livasının yaptıkları hücumlar da ayni neticeyi verdi. Bu suretle her iki rus müfrezesi biribirinden 15 ve Pilevneden mütenazıran 15 - 20 kilometre mesafeye

çekilmek mecburiyetinde kaldılar. Rusların insanca zayiatı 2400 kişi yani muharebeye iştirak eden miktarın % 34 ü gibi büyük bir miktara baliğ olmuştu.

Rusların birinci Pilevne muharebesinde mağlup olmalarına hücumun ayrı ayrı ve biribirine irtibatı olmaksızın yapılması ve rus bataryalarının pek uzakta kalarak ateşlerinin tesirsiz olmaları ve tabiye dairesi dahilinde keşif yapılmıyarak cepheden yaptıkları hücum kollarının türk ateşine uğraması gösteriliyor. Fakat en mühimmi türk kuvvetlerinin Osman paşa gibi yüksek bir askerin kumandasında bulunması idi. Osman paşa 20 - temmuz muharebesinde büyük bir faaliyet göstermiş ve Niğbolunun sukutu ile kuvvei maneviyesi bozulmuş olan askerini müdafaada sebat ettirmek için elindeki ihtiyat kuvvetlerini sonuna kullanmıştı.

İkinci Pilevne muharebesi:

Pilevneye karşı yaptıkları ilk hücumda uğradıkları muvaffakıyetsizlik üzerine ruslar bu mevkide toplanan türk kuvvetlerini 60.000 nefer ve 65 top tahmin ettiklerinden evvelâ müdafaa vaziyeti almak üzere Osma köprüsünü işgale karar vermişlerdi.

Halbuki: Osman paşa birinci Pilevne muharebesinden sonra (Orhaniye) den gelmiş olan 6 piyade taburu ve 1 batarya ve bir çerkes müfrezesini Rifat paşa kumandasında olarak mühim bir sevkulceyş noktası olan Lofcaya yollıyarak bu mevkii ruslardan geri almış 25 - temmuzda ve Rahuva vesair mahallerden gelen 8 tabur ve bir hassa süvari bölüğüle birlikte 20 - temmuz akşamı 33 tabur 7 muntazam süvari bölüğü ve 400 kadar çerkes süvarisi olmak üzere ancak 23,000 nefer ve 58 top kuvvetinde idi. Osman paşa, birinci ve ikinci Pilevne muharebeleri arasında geçen on gün zarfında cephelerin takviyesi ve yeni istihkâmlar inşasile uğraşmış ise de zamanın azlığından dolayı yapılan tesisat çok noksan bulunuyor ve istihkâmların noksanlığını arazinin müsaadesine göre vücude getirilmiş bir kaç sıra avcı hendekleri ikmal ediyordu. 30 - temmuz sabahı Pilevnenin vaziyeti şöyle idi: Şimal cephesine ferik Adil paşa kumandasında 12 tabur ve 25 top, vasat mıntakasına bizzat Os-

man paşa kumandasında 16 tabur 29 top, cenup mıntakasında 5 tabur, 4 top.

Dokuzuncu rus kolordusu kumandanı ceneral Krodner, II. inci kolordonun bir kısım kuvvetlerle takviye edildiğinden 29 - temmuz akşamı Pilevneye hücum için 36 tabur piyade ve 30 süvari bölüğü ve 189 top yani 27,000 piyade ve 3000 süvariden mürekkep bir rus kuvveti hazırlanmıştı.

Ruslar bu defa Pilevneye şark cephesinden hücuma karar verdiler. Pilevne - Ruşcuk şoseninin şimalinden ilerliyecek olan sağcenah ceneral Krodner tarafından ve bu şosenin cenup tarafından ilerliyecek olan solcenah ceneral Şahuveski kumandalarında idi. Sağcenah Giriviçe, solcenah Radişevo cephesine hücum edeceklerdi. Bu iki kısım arasında beş kilometrelik boşluk kalıyordu. Ceneral Sikoblef kumandasında bulunan kazak süvarisi ile iki batarya Pilevne - Lofca arasındaki irtibatı kesecek ve Pilevnenin sukutu aninde türk kuvvetlerinin sofyaya ricat hattını kesecekti.

30 - Temmuz - 1877 sabahı hava kesif sis tabakasile örtülmüştü. Saat 7 de sağcenahtaki 31 inci rus fırkası hücuma hazırlanmıştı. Birinci hatta 121 - 122 inci alaylarla üç batarya, ikinci hatta 123 üncü alayla iki batarya, üçüncü hatta üç alayla 5 batarya mevzi almışlardı. Saat 8,15 te başlıyan topçu muharebesi saat 9 da sisin açılması üzerine şiddet kesbederek öğleden sonra saat 15 e kadar devam etti, fakat türk topçularını susturmak mümkün olmadı.

Saat 15 te başlıyan sağcenahın hücumu iki koldan yapıldı. Sağdaki kol ceneral Piyelokohtof kumandasındaki 121 inci ve 123 üncü alaylar şimalden, soldaki ceneral Vilyaminof kumandasındaki 122 inci ve 123 üncü alaylar da şarktan ilerlediler. 17, 18 ve 20 inci alaylar ihtiyatı teşkil ettiler. Ruslar yedi saat devam eden şiddetli hücumlara rağmen (Giriviçe) Redotini zaptedemediler. Saat 19 da ihtiyat kuvvetler de dahil oldu, Rus kuvvetleri büyük zayıata uğramış, emri kumanda kaybolmuş, güneş battığı esnada hücum tamamile neticesiz kalmış bulunuyordu. Nihayet ceneral Krodner, ricat emrini vermek mecburiyetinde kalmıştı. Bu ricat gecenin karanlığı esnasında bir

bozgun şeklini alarak o gece ve ertesi günü Belgaroniye doğru çekilmişlerdi.

Ceneral Şahoveski kumandasındaki sol cenahın yaptığı hücum ilk devrede muvaffakıyetli oldu. Dört saat devam eden topçu ateşinden sonra saat 14 te ceneral Guruşko kumandasındaki 125 ve 126 ıncı alaylar, Aarp, Atıf paşa ve İbrahim bey tabyalarına hücum ettiler. Saat 16 da Atıf paşa ve İbrahim bey tabyaları rusların eline geçti. Fakat türk piyadeleri bir mukabil hücumla Atıf paşa tabyalarını geri aldılar. İbrahim bey tabyasındaki rusları da Yanık bayır mevkiine konulmuş bir türk bataryasile ateş altına alınarak büyük zayiata uğrattılar Ceneral Şahoveskinin ihtiyat kuvvetini teşkil eden 117, 118 ve 119 uncu alaylar da hücuma iştirak ettiler ise de daha fazla bir muvaffakıyet kazanamadılar. Saat 19 da ceneral Şaheveskinin bütün kuvvetleri harp etmiş ve yapılan bütün hücumlar büyük zayiatla tardedilmişti. Gurup esnasında yaralılarla birlikte sağlam olanlar da mevzilerini terkederek geri çekilmiye başlamışlardı. Saat 22 de ceneral Şahoveski, sol cenahtaki ceneral Sikoplef kuvvetlerinin de geri çekilmekte olduğunu görerek ricat emrini verdi, İbrahim bey tabyasına girmiş olan ruslar, bu emre itaat etmek istemadilerse de dört saat sonra tekit edildiğinden tabyayı boşaltarak Radisevoya çekildiler. Ruslar geri çekilirken Atıf paşa ve Aarp tabyalarında bulunan türk kuvvetleri bu tabyaları boşaltıp daha gerideki hâkim noktalara çekilmişlerdi. Fakat ertesi sabah vaziyet anlaşılınca evvelâ türk süvarileri arkasından piyade bu tabyaları tekrar işgal ettiler.

Ceneral Sikoplef kumandasındaki kazak süvarileri ve bataryasile Tolçanıça deresini geçerek saat 8 de Pilevnenin cenup cephesindeki yeşil sırt önüne gelmiş ve akşama kadar gerek top ve gerekse süvarileri atlardan indirerek piyade muharebesi yapmış ve saat 22 de ceneral Şahoveski kıt'alarının ricati üzerine Buradım istikametinde geri çekilmiştir.

İkinci Pilevne muharebesinde rusların zayiatı 7136 nefer olup o akşam muharebe meydanına vâsıl olan alayla beraber 29,000 e baliğ olan umum piyade kuvvetinin yüzde yirmibeşi demektir. Türklerin zayiatı ise 1200 zabit ve neferdi.

Eğer Osman paşa, rusların uğradığı mağlûbiyetin derecesini anlıyarak şiddetli bir takip hareketi yapmış olsaydı Rus ordusunu pek müşkül bir mevkide bırakmış olacaktı. Fakat değil rusları takip etmek, hattâ rusların ricat ettiklerini bile ümit etmiyorlardı. Ertesi sabah yapılacak Rus hücumlarına karşı büyük bir endişe duyarak kuvvetlerin büyük bir kısmını ikinci hatta çekerek birinci hatta sırf tarassut maksadile iki buçuk tabur bırakmışlar ve Atıf paşa, Aarp tabyalarını da boşaltmışlardı. Osman paşa, o gece avcı siperlerini ve bataryaları gezerek intizamı iade etmiş ve ertesi günü yeni hücumlara karşı tertibat almıştı. Fakat gün doğunca bütün muharebe hattının düşman tarafından terkedildiğini yalnız Radişevo sırtlarında bir rus müfrezesinden başka bir kuvvet kalmadığı görüldü.

(Pilevne) mevkiinin ehemmiyeti: ikinci Pilevne muharebesi neticesinde ruslar, balkanların cenup tarafına doğru yürümeleri geri bırakarak Rusyadan yardım getirmeğe ve bu kuvvetler yetişinceye kadar Tunanın sağ sahilinde işgal ettikleri araziyi muhafazaya karar verdiler. Eğer bu imdatlar yetişmeden evvel Şumnudaki Mehmet Ali paşa; Pilevnedeki Osman paşa; balkan cenubundaki Rauf paşa kuvvetleri harekâtlarını tevhit ederek (Ziştovi) veya (Tırnava) üzerine taarruza geçmiş olsalardı Rus ordusunu çok müşkül bir mevkide bırakmış ve belki de Rusları Tuna şimaline atmağa muvaffak olurlardı. Fakat İstanbulda Yıldız sarayındaki yeşil masadan idare edilen âli kumanda heyetinin müdahalesi türk kumandanları arasında husule getirdiği anlaşamamazlık ve rekabet bu fırsatın kaybolmasına sebep oldu; ruslar zaman kazandılar. Romanya ordusunu ve iki rus fırkasını ağustosta Tuna cenubuna getirerek bu tehlikeli vaziyetten kurtuldular ve taarruza geçebilmek için gelecek diğer imdat kuvvetlerini teşrinievvele kadar beklediler.

19 Temmuzda serdarı ekrem Abdulkerim paşa İstanbula celp ile serasker Redif paşa Şumnuda kumandan vekili bulunduğu esnada Yenipazarda bulunan müşür Mehmet Ali paşaya İstanbuldan telgrafla (serasker Redif ve serdar Abdi paşanın) azillerile Tuna ciheti ordularının umum kumandan-

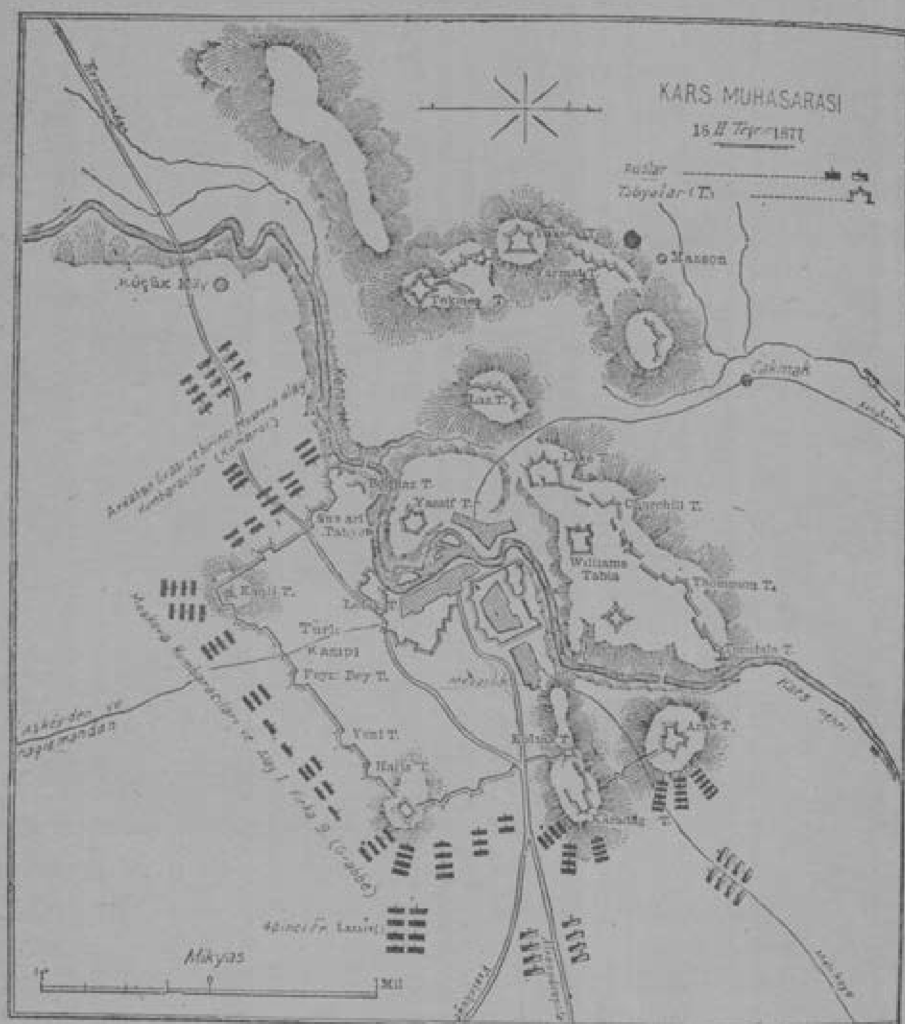
lığı tevcih edileceğinden İstanbula gelmesi emredilmişti. Mehmet Ali paşa 20 temmuzda İstanbula gelerek II. Abdülhamit ile görüştükten sonra 21 temmuzda darulharp ve Dobrucadaki tekmil kuvayi osmaniyenin başkumandanlığı ve Tuna şark ordusunun hususi kumandanlığına tayin edildi.

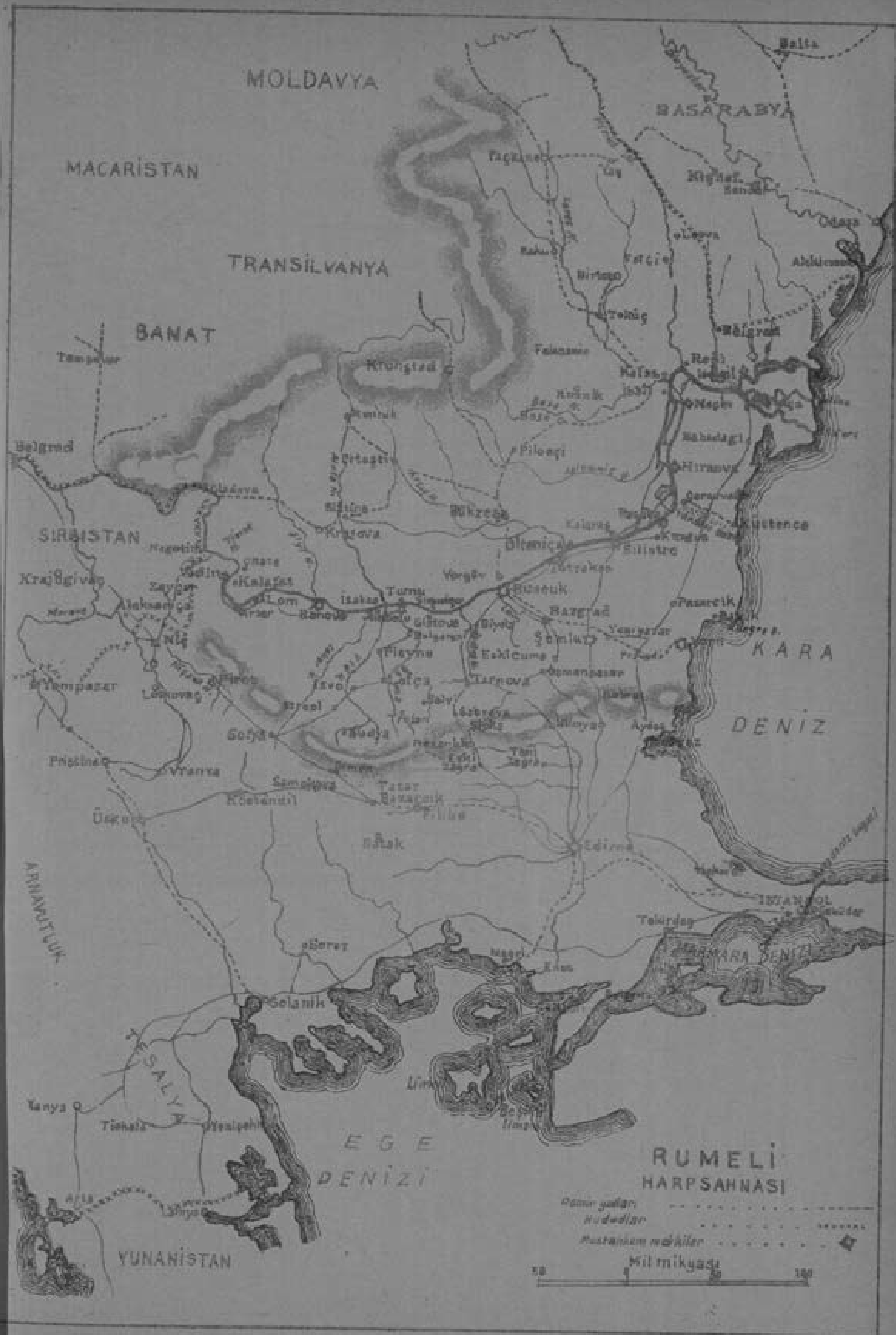
Halbuki ayni zamanda yani 21 temmuzda Dedeağacına gelmiş olan Süleyman paşaya doğrudan doğruya (makamı seraskeri) ve mabeyni hümayun ile muhabere etmek salâhihiyetile (Balkan umum kumandanlığı) tevcih edilmiş ve bundan dolayı Süleyman paşa Mehmet Ali paşanın tatbik etmek istediği emir ve kumanda hakkını ret ile hem rütbe olanlar arasındaki münasebeti icraya başlamıştı. Pilevnede bulunan Osman paşaya da ayni salâhiyet verildiğinden Balkan yarım adasında biribirinden tamamile müstakil üç ordu yani Tuna şark, balkan ve Tuna garp orduları bulunuyor ve bu orduların sevk ve idarei umumiyesi munhasıran İstanbuldan yapılıyordu.

Süleyman paşanın harekâtı:

Süleyman paşa, 21 temmuzda Dedeağacına çıktıktan sonra Edirne - Yanbolu demir yolundan istifade ile 27 temmuzda (Karapınar) istasiyonuna kuvvetlerini çıkarıp ve sabık Balkan kumandanı Rauf paşa ile görüşerek Eski zağrayı ceneral Gorko kuvvetlerinden geri almağa karar verdi.

Rauf paşa kumandasındaki sağ cenah Yenizağradan, Süleyman paşa kumandasındaki merkez Karapınardan ve Hulûsi paşa kumandasındaki solcenah Çırpandan hareket edecekler ve 28 temmuz akşamı Rauf ve Süleyman paşa kuvvetleri birleşerek 29 temmuzda yollarına devamla 30 temmuzda Eskizağraya hücum edilecekti. Halbuki ceneral Gorko da Yenizağrayı ele geçirmeğe karar vermişti. 29 temmuzda Eskizağrada bulunan ceneral Lodenberk kumandasındaki 4 tabur ve 16 bölük ve 3 bataryanın Yenizağraya hareketini emretmiş ve Kızanlıkta bulunan 4, ½ tabur ve 4, ½ bölük süvari ve iki batarya ile bizzat hareket edecekti. Ceneral Demirefeski kumandasında bir liva ve iki batarya solcenah kuvvetleri de (Hainköy) den hareket edeceklerdi. Rauf ve Süleyman paşalar birgün tehirle 29 temmuzda harekete geçtiler fakat uzun yürüyüş yaparak

KARS MUHASARASI
16 II Teşr. 1877
Ruslar
Tabyalar (T.)
Manson
Çakmak
Tekme T.
Lâz T.
Yusuf T.
Churchill T.
Williams
Tabia
Thompson T.
Arab T.
Karadağ T.
Suvari
Tabyası
Türk
Kampı
Feyzi Bey T.
Yeni T.
Hafiz T.
Mikyas
Mil

MOLDAVYA
BASARABYA
MACARİSTAN
TRANSİLVANYA
BANAT
SIRBISTAN
Belgrad
Kronştad
Bükreş
Silistre
Küstence
Rusçuk
Tırnova
Şumnu
Niş
Sofya
Filibe
Edirne
Üsküp
Selanik
Tekirdağ
KARA
DENİZ
MARMARA DENİZİ
EGE
DENİZİ
ARNAVUTLUK
TESALYA
Yanya
YUNANİSTAN
RUMELİ
HARPSAHNASI
Demir yolları
Hududlar
Mustahkem mahkiller
Mil mikyası
50
0
50
100

(Arabacıköy) de birleşmek mümkün olamadı Her iki kuvvet biribirinden ayrı kaldı. Ve Rauf paşa kuvvetleri Eskizağradan ve gerekse Kızanlıktan gelmekte olan rus kuvvetlerinin pişdarile karşılaştı.

30 temmuz sabahı ceneral Gorko takriben 10,000 kişilik bir kuvvetle Yenizağraya hücum etti. 1650 kişiden müteşekkil olan muhafızların kahramanca bir müdafaasından sonra bu mevki rusların eline geçti. Rauf paşa ise karşısına çıkan Lohtenberg kumandasındaki kuvvetlerle muharebe ederek onları tardedip (Çoranlı) mevkiine kadar ilerlemişti. Süleyman paşa, Rauf paşa ile irtibat temin edemediği cihetle ağır yürüyüşle Eskizağranın 9 kilometre cenubunda Kadıköye gelerek ruslarla temas etti.

31 Temmuz sabahı Rauf paşa, Eski zağraya doğru ilerlemek üzere harekete geçtiği esnada sağ gerisine düşman kuvvetlerinin gelmekte olduğunu gördü. Ve Eskizağra üzerine yürümekten vaz geçerek istikametini değiştirdi. Bu kuvvetler, Yeni zağrayı işgalden sonra Eskizağraya imdat etmek üzere yola çıkmış olan ceneral Gorko kuvvetleri idi. İki livadan müteşekkil olan kısmı külli de bunların peşinden geliyordu.

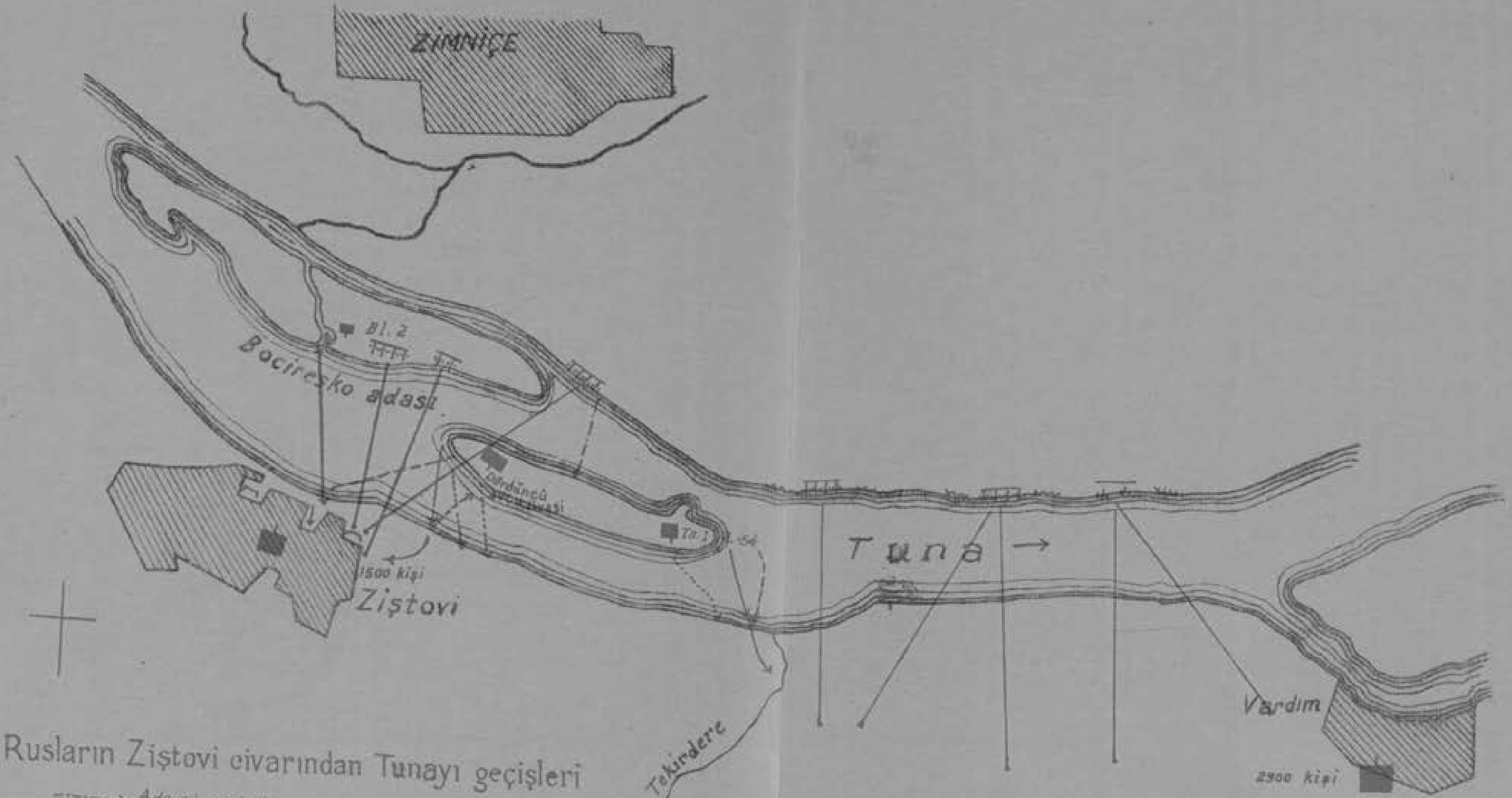
Muharebe öğleye kadar devam etti. Rauf paşanın iki cenahı da tehdit altında bulunmağla beraber rus hücumları tardedildi. Fakat öğleden sonra topçu cepanesinin bitmesi ve piyade cepanesinin azalması üzerine ricat başladı ve akşam üstü bütün fırka bozgun bir halde (Karapınar) istasiyonuna doğru çekildi. Altı saat devam eden bu muharebedeki türk zayiatı 1200; ruslarınki 518 zabit ve neferdi.

Ruslar sıkı bir takip yapmadıklarından topların hepsi kurtarıldı. Rauf paşa, hiç kimseye sormağa lüzum bile görmeden askerini terkederek tren ile İstanbula gitti. Ayni günde süleyman paşa, Eskizağraya çekilmiş bulunan Luhtenberg üzerine hücum etti. Öğleye doğru ruslar mağlûp edilerek şehrin şimaline atıldı ve oradan Tunca vadisine çekildiler. Şehri müdafaa etmek istiyen bulgarlarla memleket ahalisi arasında sokak muharebeleri oldu ve şehir tamamile yanarak harap oldu. Süleyman paşa ordusunu şehrin şimalinde topladı ise de Rauf

paşa ile irtibat olmadığından onun imdadına koşmak fırsatını kaçırdı. Halbuki aralarında sekiz kilometre gibi az bir mesafe kalmıştı.

Ceneral Gorko, Rauf paşa ile yaptığı muharebeyi kazandıktan sonra 1 Ağustosta (Eski Zağra) üzerine ilerledi. Fakat bu mevkiin kuvvetli türk kıt'aları tarafından işgal edildiğini gördüğünden suvarisinin bir kısmını yayarak tertibat aldıktan sonra bütün kuvvetile (Kocadağ) üzerinden Tunca vadisine ve oradan hain köyüne çekildi. (Kızanlık - Şıpka) üzerine ric'at eden kol ile 3 ağustosta irtibat hâsıl etti ve Süleyman paşanın Yenizağrâ üzerine yürüdüğünü anlayınca 5 ağustosta tekmil kol ordusunun Hain köyünde toplanmasını emretti. Başkumandanlıktan aldığı emir üzerine süvari kıt'aları Tırnavaya çekildi, piyadeler 8 inci kolordu emrine verildi kendisi de kumandayı terk ederek Petresborga gitt.

Süleyman paşa, Şıpka üzerine yürümekten vazgeçip Yenizağrayı işgal eden rus kuvvetlerinin çok olduğunu tahmin ederek Eskizağrayi tahliye ile bütün kuvvetlerile Yenizağra üzerine yürüdü. (3 - Ağustos) Ve hiç bir mukavemete uğramadan Yenizağrayi işgal etti ve rusların bütün kuvvetlerini Hain köyünde topladıklarını öğrendi, erzak ve cepanesini iki üç gün zarfında ikmal ile Civardiça ve Hain köyü üzerine hücum etmek ve bu hususta kendisile müştereken hareket etmek istediğini Mehmet Ali paşaya bildirdi. Mehmet Ali paşa, bu talebi ret etmemekle beraber dost bir kolordunun (Razgırat) üzerine pek yakında kat'i bir hücum yapacaklarından hemen Civardiça ve Hain köyü geçitlerini işgal ile İslimye ve Kazan üzerinden imdadına koşmasını teklif ediyordu. Mehmet Ali paşa, 6 ağustosta bu tavsiyeyi tekrar etti. Bu suretle Mehmet Ali paşa ruslara karşı tecavüzi hareket etmeği hatırına getirmiyerek müdafaadan başka bir şey düşünmiyordu. Halbuki Süleyman paşa ruslara karşı cepheden yapacağı harekâtın muvaffakıyetle neticelenebilmesi için ayni zamanda Mehmet Ali paşa ve Osman paşa tarafından Tırnava üzerine icrayi harekât edilerek düşmanın hattı ric'atinin tehdit edilmesine vabeste görmekte idi. Süleyman

ZİMNİÇE
Bociresko adası
Bl. 2
Ta. 1
1500 kişi
Ziştovi
Tuna →
Vardım
2500 kişi
ve topçu
Tekirdere
Rusların Ziştovi civarından Tunayı geçişleri
Adaya huruç istikameti : Azimet esnasında istikamet noktası Osmanlı sahilinde bir ışık, avdette Zimniçenin şark kenarında ziyadar bir pencere
Birinci kademenin yolları
Adaya avdet yolları
İkinci kademenin nakil hattı « Huruç noktaları maksadına binaen istediği gibi tebdil olunabilir. »
Osmanlı kıtaları
Mücehhez batarya
Mücehhez olmıyan batarya
[50,000]:1
Metre 1000 500 0 1 2 3 Kilometre

paşa bu pilâna büyük ehemmiyet atfetmekte idi. Şu halde müşarünileyh her üç ordunun müttehiden bir taarruz icra eylemesi lüzumunu takdir eden yegâne kumandan olmak üzere tanımaklığımız lâzımgelir.

Halbuki Mehmet Ali paşa Süleyman paşanın yalnız başına Tırnava istikametinden taarruz eylemesi bu hususta muvaffak olduktan sonra diğer orduların iştirak eylemesini istiyordu.

Süleyman paşanın Şıpka hücumları.

Süleyman paşa kumandasındaki kuvvetler yeni Zağranın işgalinden sonra İstanbuldan aldığı imdat ve Rauf paşa kuvvetleri tekrar tensik edilmek suretile, 75 tabur, 5 bölük suvari ve 1500 gönüllü süvari, 10, 1/2 batarya yani 42,000 e baliğ oldu ve bunlardan 15 taburu muhtelif mevkilerin muhafazasına bıraktıktan sonra kalan kuvvetle 11 ağustosta Civardiça üzerine yürüdü ve mukavemet görmeden boğaza hâkim noktaları işgalden ve Şükrü paşa kumandasında 6 tabur, bir batarya bıraktıktan sonra 14 ağustosta Hain köyüne hareket etti.

16 Ağustosta Hain köy geçidine yaklaşınca karşılarına çıkan rus ileri kollarını tard ile geçide hâkim sırtlara kadar ilerledi ve Mazhar bey kumandasında iki tabur ve iki süvari bölüğünden mürekkep bir keşif müfrezesi yolladı ve bu mevkiin iyi tahkim edilmiş olup zaptı için büyük kuvvete ihtiyacı olduğunun raporunu aldı ve 17 ağustosta Hain köyünden hareketle Mağlıç - Kızanlık yolile Şıpka önüne geldi (19 - ağustos).

(20 - 27) Ağustosa kadar devam eden yedi günlük kanlı muharebelere rağmen bu geçidi zapt etmek mümkün olmadı. Bu muharebelerde türklerin zayiatı 234 zabit ve 6510 nefer yani muharebeye iştirak eden 26,526 nefere nazaran % 25 demektir. Tırnavadan almış oldukları imdat ile 18,000 muharibe baliğ olan ruslar da 3500 kişi kaybetmişlerdi ki % 16 demektir.

Eğer Mehmet Ali paşa, Tırnava üzerine hücum ile General Raduveskiyi işgal etmiş olsaydı Şıpka zapt edilecekti. Şıpka hücumlarının akim kalması üzerine mabeyni hümayun ile ordu kumandanları arasında bir takım muhabereler cereyan etti ve

neticede Süleyman paşa Şıpka boğazının cenup methalini tahkim ve kâfi miktarda muhafız bıraktıktan sonra geri kalan kuvvetle Çivardiça - Hain köy ve Şıpka geçitlerinin cenup kapılarını muhafaza etmesi hakkındaki teklifi kabul edildi.

Üçüncü Pilevne muharebesi (11 - 12 Eylûl)

30 Temmuz muharebesindeki muvaffakıyetsizlik üzerine Ruslar Osma suyuna kadar geri çekilmişlerdi. İlk karışıklık geçtikten sonra tekrar ilerliyerek Karaağaç - Buradım hattını işgal ettiler ve yeni bir taarruz için hazırlığa başladılar ve Romanya ordusile teşriki harekât ettiler ve 31 - ağustosta Osman paşanın 16 tabur ve 3 batarya ile Buradım istikametinde yaptığı keşif taarruzu rusların çok kuvvetli olduğunu gösterdi.

Ruslar, Eylülün birinci günü ceneral Skoplef kumandasındaki 3300 piyade ve 12 kazak bölüğü ve 14 top ile Lofcaya hücum ettiler. Rifat paşa kumandasında bulunan 8 tabur, 6 toptan mürekkep türk kuvveti fedakârane bir surette müdafaada bulunduktan sonra Pilevneye çekilmek mecburiyetinde kaldı. Bu muharebede türklerin zayiatı 2000 ve rusların zayiatı 1500 idi.

Nihayet Eylûl ayı girmiş ve ruslar aldıkları yeni kuvvetlerle vaziyetlerini islâh etmişlerdi. Her şeyden evvel kendi sağ cenahlarını tehdit eden Pilevneyi işgal etmeğe karar verdiler. İmparatorun doğum günü 11 Eulûlü hücum günü tntihap ettiler. Pilevne karşısındaki düşman ordusu:

Ruslar	64 piyade taburu - 52000 tüfek 58 süvari bölüğü - 7000 kılıç 324 top
Romanyalılar	41 piyade taburu - 30000 tüfek 30 süvari bölüğü - 4000 kılıç 108 top

olmak üzere 82 bin tüfek ve 11 bin kılıç ve 432 toptan müteşekkil büyük bir kuvvet toplanmıştı. Fakat emri kumanda mes'elesi karışıktı. İmparator ve Grandok ordugâhta bulunmakla beraber Romanya prensi Şarl garp ordusu kumandanı nasp edilmişti. Fakat hakikikatte Rus kuvvetlerine ceneral Zutof kumanda etmişti.

Osman paşa kumandasında ise Lofcadan çekilen ve sair mahallerden gelenlerle birlikte ancak 30000 asker vardı. Yalnız ağustos ve eylûl iptidalarında büyük faaliyetle vasat mıntakasının istihkâmları ikmal ve yeni tabyalar vücude getirilmiş ve avcı siperlerile takviye ve irtibat yolları vücuda getirilmişti. Cenup mıntakasında ve cenubu garbi cephelerinde de tahkimat ve tabyalar yapıldı.

Ruslar 7 Eylûl saat 8 de topçu ateşine başladılar. Ve iki taraf topçuları arasında dört gün şiddetli muharebeler yapıldı. General Sikoplef ile Emin paşa kuvvetleri arasında cenup cephesinde müsademeler oldu. Eylûl 11 de Giriviçe - Radievo ve Kırişin olarak üç cepheden hücum başladı.

Giriviça cephesi.

11 Eylûlde hava sisli idi. Romanyalılar saat 6 da şiddetli topçu ateşi açtılar ve saat 14 de bu ateşi şiddetlendirdiler. Saat 15 de sis açılınca hücuma geçtiler. 3 üncü Romanya fırkası Giriviça tabyasına şimal tarafından 1500 metre mesafeden ilerlemeğe başladı. Birinci liva 500 metre yaklaşınca öldürücü bir ateşle karşılandı ve yürüyüşlerine devam ederek Giriviça tabyasının hendeğine kadar ilerledi. Fakat siperi geçemedi ve 26 zabit ve 1200 asker gaip ettikten sonra saat 17 de hücumdan vaz geçti. 2 inci liva sisten veya başka bir sebebten yanlış yol takip ettiğinden hücuma iştirak edemedi.

4 üncü Romanya fırkasına mensup 13 tabur, tabyanın şark cephesine yaptıkları hücumda birinci Giriviça tabyasına doğru ilerlediler. Fakat ne Ruslardan ve nede 2 inci fırkadan eser görmediler. Ve saat 17 ye kadar yaptıkları hücumlarda büyük zayiata uğradılar. Saat 17 ye geldiği esnada Ruslarla birleştiler.

Ruslar iki alay piyade ve iki tabur batarya ile taarruza geçmişler. ve çok zayiat vermekle beraber 4 üncü Romanya fırkasile birleştikten sonra hücuma devam ederek Giriviça tabyasının hendeğine girdiler ve kanlı bir boğuşmadan sonra saat 18.30 da cenup Giriviça tabyası Rus ve Romanyalıların eline geçti ve baş tabya dahi Rusların eline geçmiş ise de şimali Giriviça tabyasından açılan ateş üzerine barınamiyarak (Cenubi Griviça) tabyasına çekildiler. Giriviça cephesinde yapılan

bu hücumda Rus ve Romanyalıların zayiatı 88 zabit ve 3500 neferdi.

Radisevu cephesi - bu cepheye hücuma memur olan 30 uncu fırka kumandanı jeneral Şişkofun emri olmadan bir yanlışlıkla saat 13 te hücuma başladı. Ve Ömer bey tabyasından açılan müessir bir ateşle hücum kolları 400 metrede durduruldu ve saat 14 de bu alaylar büyük zayiata uğradıkları halde tekrar eski mevkilerine gelmişlerdi. Saat 15.40 da jeneralın emrile; kalan iki alay hücuma geçti. Ve tabyanın önündeki birinci ve ikinci sıra avcı siperlerini adılarsada üçüncü sıra siperlere giremediler. Ve iki taraf siperleri arasında tüfek muharebesi halini aldı. Sonra türkler mukabil taarruza geçerek bu siperleri geri aldılar. Saat 16 da jeneral Kirilofun yolladığı diğer bir alayın hücumu da neticesiz kaldı. Bu cephede hücuma iştirak eden altı alayın verdiği zayiat 109 zabit ve 4274 neferdi.

Kirişin cephesinde.

Bu cephede 13 tabur ve 4 batarya ile jeneral Sikoplef; Plevne - Lofca şosasını örten müstahkem ordugâha hücum edecek; jeneral İmreteneski 9 tabur, 6 batarya ile onun hücumuna yardım ve sol cenahı örtecekti. Jeneral Lioneşyen kumandasında 6 süvari livası ve 3 süvari bataryasile daha soldaki Sofya şosasına karşı taarruz ile ilerleyecekti. Jeneral Sikopleftn taburları saat 10 da ileri hareketle yeşil sırtları işgal ettiler. Bu suretle tabyalardan 1000 metre mesafede bulunuyorlardı. Saat 14 de ruslar Emin paşa taburlarını ricate mecbur ederek yeşil dağ çayına kadar ilerlediler. Saat 15 de 8 rus taburu koganlık ve İsa baba tabyalarına hücum emrini aldılar. Fakat bu taburlar türk ateşi altında istihkâmlara 400 metreye kadar yaklaştılar. Sonra siperler vücude getirip durmağa mecbur oldular. Jeneral Sikoplef son ihtiyatlarını yolladı ve bizzat ön hatta koşarak hücuma iştirak etti. Nihayet Ruslar koganlık tabyasına girdiler, Miralay Nazif bey, sonra Rifat paşanın getirdiği Türk taburları tabyayı geri almağa çalıştılar ise de muvaffak olamadılar. Rifat paşa yaralandı. Jeneral Dobreveski öldü. Jeneral İmreteneskinin yolladığı bir Rus alayı da saat 18 de İsa baba tabyasını zaptetmeğe ve Plevne kasa-

basının kenarındaki evlere kadar ilerlemeğe muvaffak oldular, gece olmuştu, iki taraf arasında bütün gece top ve tüfek ateşi devam etti. Osman paşa Plevnenin cenup cephesindeki vaziyeti islâh etmek için mukabil bir hücumla tabyeleri istirdada karar verdi. 12 Eylûl sabahı Tahir paşa kumandasında yapılan ilk hücumu ruslar tard ettiler isede saat 14 de yapılan diğer bir hücum üzerine bu tabyalarda bulunan ruslar mukavemet edemediler. Tabyalar türk askerleri tarafından işgal edildi ve üçüncü Plevne muharebesi de türklerin zaferile neticelendi.

Rusların sol cenahtaki zayiatı 2 jeneral, 143 zabit ve 988 neferdi. Bu muharebede üç cephenin umumi zayiatı ise 3 jeneral, 332 zabit olmak üzere 15.000 ne baliğ olmuştu. Türklerin zayiatı ise resmi malûmata göre 3 ilâ 4 bindi.

Üçüncü Plevne muharebesine kadar geçen zaman zarfında Mehmet Ali paşa 30 ağustosta (Biyela) istikametinde yaptığı taarruz üzerine Ruslar Lom deresinin garbına çekildiler, fakat Mehmet Ali paşa daha ziyade ileriye gitmekten vaz geçti. Süleyman paşanın Osman paşa ile birleşmek arzusu beyhude muharebelerle tehir edildi. Ve Lofcanın sukutundan sonra bütün bütün imkânsız hale geldi. Süleyman paşa bir gece hücumile Şipka geçidini zapta karar verdi. Bu suretle Pilevne üzerindeki Rusları bu cihete çekerek Osman paşaya yardım edecekti. Fakat bu hücum hareketi neticesiz kaldı. Bundan sonra Süleyman paşa Şipka karşısında intizar mevkiinde kaldı.

Süleyman paşanın kumandanlığı .

Mehmet Ali paşanın gösterdiği atalet üzerine 26 eylülde Süleyman Paşaya Tona ordusu baş kumandanlığı teklif ve müşarünileyh tarafından kabul olundu. 28 - Eylûlde Ferik Şakir paşayı vekil yaptı ve 3 birinciteşrinde Rauf paşa gelip balkan hattı kumandanlığını ele aldı.

Süleyman paşa 3 birinciteşrin sabahı kadıköy ve Razgırat caddesi üzerinde Mehmet Ali paşa ile görüştü ve kumandayı aldı. Mehmet Ali paşa İstanbula hareket etti.

Osman paşa üçüncü Plevne muharebesinden sonra vaziyeti güzel muhakeme ederek 6 birinciteşrin ve 11 birinciteşrinde İstanbula telgrafla müracaat ederek Plevneyi tahliye ile Or-

haniye üzerine çekilmek için müsaade istedi. Fakat İstanbul meclisi askerisi tarafından Plevnede kalması muvafık görülmüş, ancak ihata yapıldıktan sonra Plevnenin tahliyesi lüzumunu hissetmiş ve bu hususta Süleyman paşanın fikri sorulmuş ve müşarünileyh tarafından da Plevnenin tahliyesi muvafık görüldüğünden ancak 3 ikinciteşrinde Pilevnenin tahliyesi emri gönderilmişti ki bu esnada fırsat gaip edilmişti.

Süleyman paşa Osman paşayı kurtarmak için Tuna şark ordusundan 15 ve balkan ordusundan 15 ve Orhaniyeden 10 tabur olarak Orhaniye tarikile Pilevne yolunu açmak teklifinde bulundu ise de İstanbul müsaade etmedi. Buna mukabil Orhaniye cihetinde toplanan kuvvete Mehmet Ali paşa memur edildi.

Nihayet Süleyman paşa şark ordusu ile (Elena) üzerine Mehmet Ali paşanın Orhaniyeden Lofcaya ve Rauf paşanın Balkan ordusu ile Marahidek geçidinden Balkan şimaline hareketle Tırnava istikametinde birleşmeleri hakkındaki Süleyman paşanın son teklifi İstanbulda kabul edildi. Fakat bu plân da tamamile tatbik edilemedi. Rauf paşa, kendisine tavsiye edilen rolü yapmadı. Sülayman paşa Birinci Kânun başında Tırnava istikametinde taarruza geçti ve Rauf paşa kumandasındaki 24 taburla Elena yolunun üzerinde 16 taburluk bir Rus fırkasını mağlûb ederek 11 top ve bir kaç yüz esir aldı ise de ruslar (Tırnava) da taarauzu men edecek kadar kuvvet topladıklarından daha ileri gidemedi. Süleyman paşa sağ cenahı ile Rusçuktan yaptığı ileri hareket 12 Birinci Kânun muharebesile neticelendi. Türk kuvvetleri ric'ate mecbur kaldı. Mehmet Ali paşa kuvvetleri ise Gorko tarafından tart ile Etrepul balkanlarına atıldı ve Pilevneyi kurtarmak mümkün olmadı.

Plevnenin sukutu.

Üçüncü Pilevne muharebesinden sonra, Sivastopol müdafii General Totlepeni çağırıp Pilevne hakkında mütaleasını sordular ve onun fikrini kabul ile gayet sıkı ihata ederek teslime mecbur eylemeğe karar verdiler ve kendisini kumandan muavini tayin ettiler. Ruslar, Pılevneyi ihata ve Sofya ile rabıtalarını kesmek için 24 Birinci Teşrine kadar uğraştılar. Nihayet Gene-

ral Gorkonun çok faik kuvvetlerle (Gornidobiniyak) mevkiini zapt etmiş ve Pilevne 31 Birinci teşrinde her taraftan sarılmıştı. Böyle olmakla beraber Osman paşa Birinci kânunun 9 uncu günü akşamı tekmil ordusu ile Sofya caddesi üzerine bir huruç hareketi yaptı. 10 Birinci kânunu sabahı rusların birinci hattı muhasaraları yarıldı. Fakat daha ileri gitmek imkânı olmadı.

Nihayet huruç münasebetile boşaltılmış olan tabyalar rusların eline geçti ve Pilevne sukut etti.

Rusların eline 2000 zabit ve 40000 nefer ve 77 top geçti. bu huruç esnasında türklerin zayiatı 6000 kişi idi.

Pilevnenin sukutundan sonra.

Pilevnenin sukutundan sonra rusların sol cenahlarını tehdit eden Osman paşa kuvvetleri kalmadığından ruslar için yeniden ileri yürümek imkânı hâsıl olmuştu. Türkiye ile mütareke halinde bulunan Sırplılar ve Karadağlılar da Pilevnenin sukutundan sonra haber vermeğe lüzum görmeden tecavüze geçtiler. Sırp orduları Niş yolile Sofyaya doğru ilerlemeğe başladılar.

Bu esnada Süleyman paşa ordusundan başka balkan geçitlerinin cenubunda iki noktada kuvvetimiz vardı. Bunlardan biri pilevneyi kurtarmak vazifesile Sofyada bulunan Mehmet Ali paşa kuvveti idi. Bu kuvvet karşısında bulunan General Gorkoya karşı; değil ilerlemek hattâ elindeki yerleri bile muhafaza edemiyordu. Süleyman paşa Pilevnenin sukutundan evvel İstanbulda Serasker Fosfor Mustafa paşaya vaziyeti bildirmişti. Pilevnenin sukutu üzerine Mehmet Ali paşa azille yerine Şakir paşa geçti ise de rusların vaziyeti sağlamlaşmış olduğundan fazla bir şey yapılamadı.

Süleyman paşa Maçka muharebesi esnasında Pilevnenin sukutunu haber alınca rusları karşılamak üzere Edirnede kâfi miktarda kuvvet toplamak ve harekâtı buradan idare etmek istedi. Burada toplayacağı kuvvetle ruslar balkanların hangi geçıdinden çıkarlarsa ona göre kuvvet sevkederek İstanbul istikametini muhafaza edecekti.

Fakat bu esnada sabık balkan kumandanı ve Süleyman paşanın düşmanı olan Rauf paşa Serasker nasp olunmuş ve Abdülhamidin yanında büyük bir nüfuz kazanmıştı. Bunun

için Süleyman paşa Sadrazam Ethem paşaya telgrafla müracaat ederek pilânının izahı için İstanbula gelmesine müsaade istedi ise de vermediler. Nihayet damat Mahmut paşa vasıtasile Padişahtan izin alarak Varnadan bir vapura binip geldi. İstanbula gelince beraberinde 4 tabur piyade ve bir batarya topun bulunması Abdülhamidin vehmine sebep oldu. Taburlar vapurdan çıkarılarak nezaret altında ayrı ayrı kışlalara yerleştirildi. Kendisi de nezaret altına alındı. Bir çok müşkülâttan sonra Padişah tarafından kabul edildi. Kendisine gösterilen itimatsızlıktan dolayı istifasının kabulünü rica etti ise de müsaade edilmedi. İstanbulda üç gün kaldıktan sonra Edirneye gitti.

İki gün sonra da Müşir Saffet paşa Süleyman paşanın harekâtını tetkik ve tarassut etmek üzere Edirneye geldi ve Süleyman paşanın işlerine müdahaleye başladı. Sofya şimalinde bulunan Şakir paşa fırkasını geri çekmek için verdiği emri battal ettirdi. Hattâ serasker Rauf paşa, Süleyman paşanın Edirnede durmayarak Tatar Pazarcığa gitmesini emretti. Süleyman paşanın red cevapı virmesi üzerine ikinci Abdülhamit telgraf başına geçerek bu emri tekit etti.

Süleyman paşa verdiği cevapta: (Eğer Pazarcıktan ileri gidersem Şipka civarı ahvalinden ve buralara vuku bulacak taarruzdan haber alamıyarak vazifem olan ricat harekâtını tanzim edemem. O kuvvetler bilâhara ya esir veya mahvolacaklar. Emri kumandaniyi her nevi ahvale göre birisi tanzim etmelidir. Böyle olmazda umum kumandanlık üzerimde bırakılır ve en ziyade fikrimi yoran Şipka ve cenahında bir vahamet başgösterirse bilâhare yine hem magzubu şahaneniz ve hakikati anlatmak mümkün olmıyarak bilâ sebep menfuru millet dahi olurum. Umum kumandanlığı ahare tevdi ediniz. Bir liva askere dahi irade buyurulduğu halde giderim ve kumanda ederim. Edirneden ayrılmaklığım devlet için pek büyük tehlikeler âdat edeceği itikadındayım. En son namussuzluğu takınmaktan ise şimdiden ağlıya ağlıya istifa ederim) cevabını verdi. Fakat o akşam Rauf paşa tarafından gelen bir telgrafta Tatar Pazarcığına gitmesini padişahın irade ettiği bildiriliyordu. Süleyman paşa, o gün istemiyerek Tatar Pazarcığına hareket

etti. Bu suretle umumî kumandan harp sahasının en lüzumsuz bir noktasına sürgün edilmiş bulunuyordu. 24 - Birincikânun - 1877 . Üç gün sonra da ruslar ana kuvvetlerile Balkan dağlarının cenubuna geçiyorlardı.

Rusların Şipkadan geçişleri:

Süleyman paşa, Balkan hattı kumandanı iken Şipka boğazına yaptığı hücumlarda muvaffak olamayınca boğazın cenup kapısında istihkâmlar vücude getirmiş ve burada bulunan takriben kırk tabur ve yüz topluk bir kuvvet yerleştirmişti; Veysel paşa kumandasında bulunan bu kuvvet 20,000 den az değildi.

Rusların maksadı Şipka boğazının cenup kapılarını alıp Tunca vadisine çıkmaktı. Bunun için şimaldeki Şipka istihkâmlarında bulunan General Radetski 24,000 kişilik bir kuvvetle şimalden, General Iskoplef 36 taburla sağdan ve General Mireski 40 taburla soldan Şipkayı çevirecekti.

Süleyman paşa, rusların Şipka üzerine hareketlerini anlayınca hemen Veysel paşa kuvvetlerinin ihata olunmasına meydan vermiyerek Edirneye çekilmesi için emir yolladı. Fakat serasker Rauf paşa bu emri icra ettirmedi. Ve 26 birincikânunda: (Rusya hükûmetile mütareke olundu. Asakiri şahane bulundukları mevkileri terkeylemesinler) diyordu. Bunun üzerine Süleyman paşa İstanbuldan gelen bu telgrafı Veysel paşaya yolladı. [1]

Ruslar 28 - Birincikânunda Şipkaya hücum ettiler. Sol kolun hücumu tardedildi. Şimalden yapılan hücum da neticesiz kaldı. Ceneral Iskoplef kumandasındaki sağ kol büyük zayiatla iki tabya aldığı esnada Veysel paşa teslim işareti çekti. Fakat henüz türk kuvvetinin müdafaa kabiliyeti kırılmamıştı. Hattâ bazı kıt'alar kumandanın emrini bile dinlemiyerek müdafaa etmek istediler. Nihayet bütün Şipka ordusu ruslar tarafından esir edildi.

[1] Halbuki henüz mütareke yapılmamıştı. Yalnız 28 birincikânunda Rauf paşa kendi imzasile Grandok Nikolaya bir telgraf çekerek mütareke yapılmasını teklif etmiş ve Grandoktan şu cevabı almıştı: (Telgrafınız imparatora takdim edilmiştir. Muhaberat yalnız benimle olacaktır. Maahaza sulhun esası müzakere edilmeksizin mütarekeye girişmesini münasip görmiyorum).

Mütareke teklifi:

Abdülhamit, harbin idaresine müdahale ederek mevcut kuvvetlerin Edirne civarına toplanmasına mâni olmasaydı Süleyman paşa bir müddet daha rusları durduracaktı. Halbuki Şipkadaki kuvvetlerin esareti üzerine rusları Edirneye yürümekten menedecek bir kuvvet kalmamıştı. Bu son mes'uliyetin doğrudan doğruya kendisine ait olduğunda Abdülhamidin de şüphesi yoktu. Bizzat Rus imparatoruna müracaatla mütareke ve sulh talebinde bulunmağa karar verdi. 1 - İkincikânun - 1878 tarihile rus imparatoruna çektiği telgrafta:

(. . . . . Hissiyatı insaniyetkârane ile mütehassis oldukları müsellem bulunan zatı haşmetpenahilerine müracaat ederek şu muharebeye bir an evvel nihayet verilmesini rica ederim. Bu maksadı mukaddesin istihsali için gerek sulhu ve gerek mutarekeyi müzakere etmek üzere Grandok Nikola hazretlerine vükelâmdan Namık ve Server paşaları memur ettim. Şu zevat öbürgün Grandokun karargâhına doğru hareket edecektir. Ümit ederim ki bu müracaatım üzerine müzakerata teşebbüsten evvel darülharpte bulunan ordunuza tevakkuf emrini ita buyurursunuz.) Fakat rus imparatoru verdiği cevapta; bu hissiyata iştirak etmekle beraber Grandokun elinde bulunan müsaleha şartları Babıâli tarafından kabul edilmedikce mütarekeye razı olmıyacağını bildirdi.

Türk murahhasları Namık ve Server paşalar, 7 ikinci kânunude rus karargâbına vardılar. Grandok zaman kazanarak ordusunu ilerletmek istiyordu. Ertesi günü türk murahhaslarını Kızanlıkta kabul etti ve tekliflerini sormakla iktifa etti. Ertesi günü Edirnenin işgal edilmek üzere olduğunu anlıyarak türk murahhaslarını çağırıp sulh şartlarını bildirdi. Murahhaslar bu şartları çok ağır ve salâhiyetlerinin üstünde buldular. Bunun üzerine Grandok Edirneye ve murahhaslar da İstanbula avdet hazırlığına başladı.

Grandok Nikolanın takip ettiği hedef, bir takım bahanelerle vakit geçirip ordusile İstanbula girmekten başka bir şey değildi. Fakat şimdi Rusya hükûmetinin karşısına siyasi müşkülât ta çıkmıştı. Avusturyalılarla evvelce yapılmış olan muahede mu-

cibince İstanbula hiç bir vakitte girmiyeceklerine söz vermişlerdi. İngiltere hükûmeti de Petresborg elçisi vasıtasile rus hariciye nazırına müracaatle (Ordunuz Geliboluya doğru hareket ediyor. Bu kaleyi zaptedecek olursanız aramızda mevcut musalehanın ihlâl olunabileceğini hatırlatırım) demişti.

Ruslar 23 ikincikânunda Edirneye girdiler. Grandok ta beraberinde Namık ve Server paşalar olduğu halde 27 ikincikânunda Edirneye geldi. Abdülhamit murahhaslarından bir haber alamayınca 11 ikincikânunda Sadırazam Fuat paşanın hafidi İzzet beyle murahhaslara bir mektup yollamıştı. 30 ikincikânunda murahhaslarımız İstanbuldan telgrafla malûmat aldılar ve Grandoka müracaatle musalehanın esasını kabul ettiklerini ve sulhü ileride imzalamak üzere bir mütarske imzasına hazır olduklarını bildirdiler vu bu suretle 31 ikincikânunda mütareke ve 3 - Mart - 1878 de Ayastafanosta musaleha mukaddemesi imzalandı.*

Süleyman paşa ordusunun Garbi Trakyaya ricati:

Tatar Pazarcığa gönderilmiş olan Süleyman paşa, Şipka ordusunun esir düştüğünü öğrenince serasker Rauf paşaya müracaatle talimat istedi. Buna cevaben harekâtında serbest olduğu bildirildiğinden Edirnede kâfi kuvvet toplıyabilmek için son bir gayrette daha bulundu. Şarki Tuna ordusuna mensup bir kısım kuvvetleri Yanbolu tarikile Tatar pazarcığındaki kuvvetleri de kendi kumandasına alarak Filibe tarikile Edirneye götürmeğe çalıştı. İstanbul hükûmeti Süleyman paşanın Edirneye gelmesini Abdülhamidin şahsı için tehlikeli gördü ve sabık kumandan Mehmet Ali paşayı, Süleyman paşanın vürudunda tevkif ve İstanbula göndermek üzere gizli bir talimatla Edirneye yollamıştı. Fakat Süleyman paşa takriben 25,000 mevcudunda olan 113 taburla 3 ikincikânunda Filibeye geldi. Buradan hareket ettiğinde (Sekbanlı) mevkiinde karşısına çıkan General Iskoplefin 30,000 kişilik ordusile muharebeden sonra etrafının ihata edildiğini görerek Garbi Trakyaya ricatle 7 ikincikânunda Gümülceneye geldi. Sonra gönderilen gemilerle Karaağaç iskelesinden askerini Geliboluya nakletti. Kendisi ise tevkif edilerek İstanbula getirildi.

4

Anadolu cephesinde

Darülharekât :

Harbin ilânından evvel Erzurum vâlisi ve dördüncü ordu kumandanı müşür Samih paşa, seferberliğin ilânı üzerine redif askerlerini toplamağa Kars, Ardahan ve Erzurumda zahire biriktirmeğe başlamıştı. Harp tehlikesi baş gösterince Samih paşa Erzurum vâliliğinde kalmış, ordu kumandanlığına Ahmet Muhtar paşa tayin edilmiş ve nisanın ondördüncü günü Erzuruma varmıştı.

Harp sahası Batumun bir kaç mil ilerisinden - başlıyarak (Ağri) Ararat dağının zirvesine kadar dörtyüz on kilometre uzunluğunda olup rus hududundan gelen yollar başlıca şu istikametleri takip ederler:

1 — Kütayisten Karadeniz sahilile Batuma.
2 — Ahısha ve Ahilkilikten Ardahana.
3 — Aleksandropoldan Karsa.
4 — Erivandan Bayazıda.

Bu yollardan iki ve üçüncüsü çok mühim olup Kars ve Ardahandan sonra Erzurum üzerinde birleşirler. Dördüncü yol ise Bayazıttan sonra Van üzerine gidebilir.

1280 H. (1863) senesinde Kafkas hudutlarının tahkimi için gönderilen askeri heyet kararile Ardahan, Kars, Karaköse ve Erzurumun tahkimi kararlaşmış, bunlardan Karsın istihkâmları ikmal; Ardahan ile Erzurum da kısmen tahkim edilmişti. Fakat Bu tarihten sonra şişhaneli topların ihtirai yüzünden bu istihkâmlar harp kıymetlerinin mühim bir kısmını kaybetmişlerdi. Ardahan, sevkulceyş noktasından o kadar mühim bir mevki olmadığı gibi tahkimat ta erazinin icabatından dolayı müdafaaya elverişli değildi.

Kafkas darülharekâtının en mühim noksanı yolların uzak ve buzuk olmasında idi. Çünkü cephane nakliyatı Trabzon - Bay-

burt -Erzurum yolu ile getiriliyordu. Anadolu içerlerinden gelecek ikmal efradı da uzun mesafeleri yürümeğe mecbur idiler. Erzurum ile Kars ve Beyazıt arasındaki yollar da muntazam bir halde değildi. Bunun için ordunun nakliyatı kagnı arabaları, ester ve beygire munhasırdı.

Türk Anadolu ordusu:

Dürdüncü ordunun nizamiye ve redif olarak doksan altı taburu bulunacaktı. Bunların onbir taburu Batuma ayrıldığı gibi, dokuz taburu teşkil edilememiş ve bir kısım kuvvetlerde henüz yolda olduğundan harbin ilânı esnasında vaziyet şu tarzda idi:

1 inci Fırka - 12 taburdan müteşekkil olup ferik Hüseyin Hami paşa kumandasında karsta.

2 inci Fırka - 12 taburdan müteşekkil olup ferik Muhlis paşa kumandasında Karsta.

3 üncü Fırka 13 - taburdan müteşekkil olup Ferik Gedik Ali paşa kumandasında Karsta.

Erdehan fırkası - 10 taburdan müteşekkil olup ferik Hüseyin Sabri paşa kumandasında.

Eleşkert fırkası - 12 taburdan müteşekkil olup tatlı oğlu Mehmet paşa kumandasında.

Van ve Beyazıt fırkası - 4 taburdan müteşekkil olup Faik paşa kumandasında.

Soğanlı müfrezesi - 6 taburdan müteşekkil olup liva Şahin paşa kumandasında Soğanlıda ihtiyat.

İhtiyat umumî 4 taburdan müteşekkil olup Erzurumda.

Topçu - Karsta 6 seyyar batarya, Erdehan fırkasında 2 seyyar batarya, Eleşkirt fırkasında 2 seyyar batarya, Van ve Beyazıt fırkasında 1 ½ batarya. Erzurumda ise iki sahra ve iki buçuk dağ bataryası vardı.

Bu kuvetlerin mecmuu 55,000 raddesinde idi. asakiri muavene ve civar kabilelerden gönüllü tedariki hakkındaki ümitler boşa çıkmış, toplananlar da bir işe yaramamıştı.

Rus ordusu:

Rus Kafkas ordusuna gelince 140 tabur yani 125,000 piyade, 137 bölük yani 16,000 süvari, 49 batarya topçudan müteşek-

kildi. Rus ordusunun gerisinde muntazam şoselerden başka demir yolları da vardı. İmparatorun kardeşi grandok Mihail Nikolayaviç Kafkas vâli ve kumandanı idi.

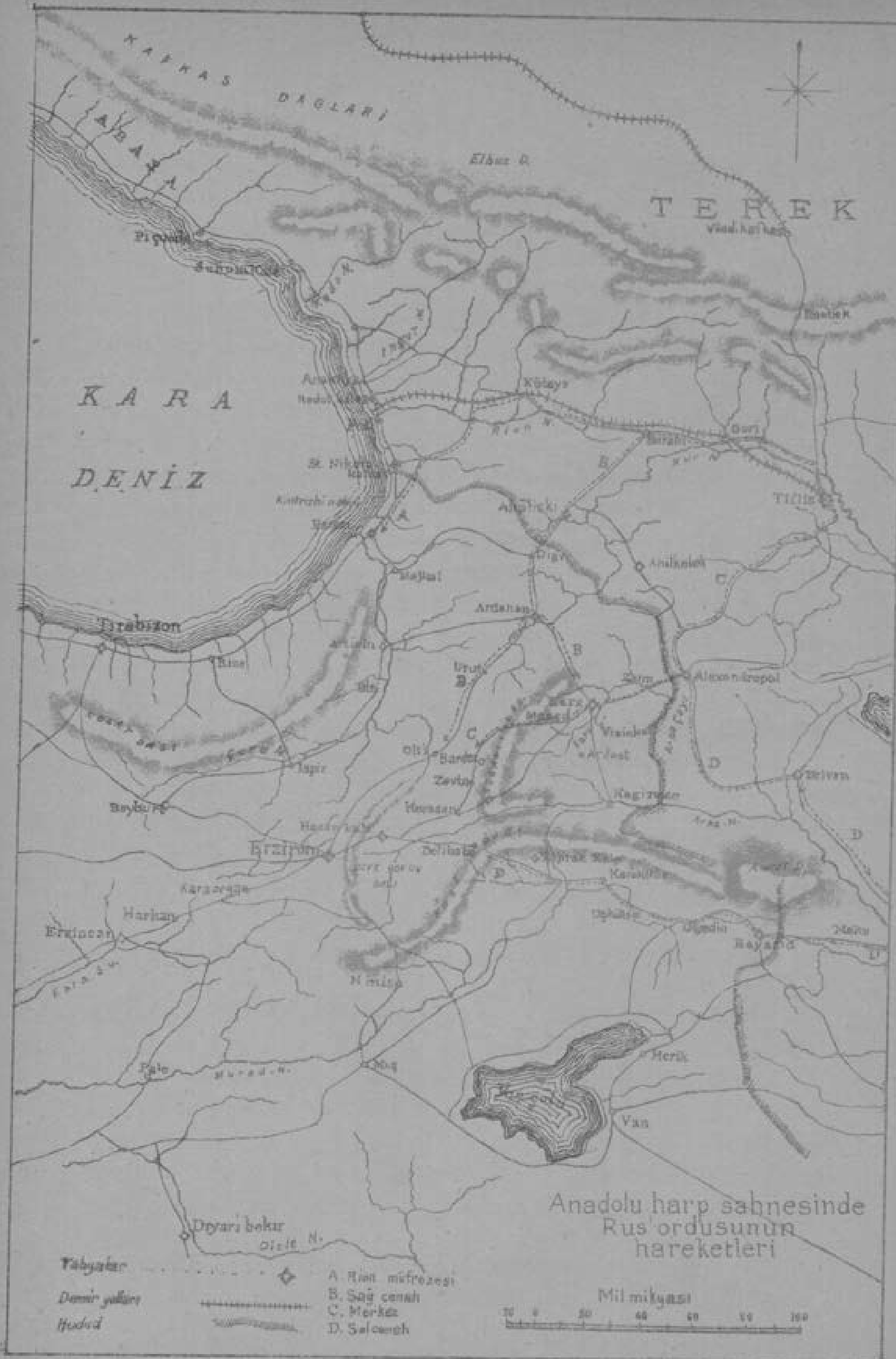
İlk harekât:

Ahmet Muhtar paşa, Erzuruma vardığında mevcut kuvvetlerden bir kısmını kalelere tevzii halinde elinde pekaz bir kuvvet kalacağını görerek imdat gönderilmesini istedi. Ve Bağdattaki 6 ıncı ordu taburlarının gönderileceği vadini aldı. Erzurumdan hareketle 21 - Nisanda Karsa geldi. Hemen Muhliş paşa kumandasında 6 tabur ve 1 batarya toptan müteşekkil bir seyyar fırka hazırlıyarak hudut civarına sevkettiği gün harp başlamış ve ruslar hududumuzu geçerek hudut karakollarını muhafaza eden süvari alayının hemen bütün bölüklerini esir almışlardı. Çünkü ruslar ilânı harbin İstanbula bildirilmesinden evvel hududumuzu geçmişler bu sebepten Ahmet Muhtar paşa harbin ilân edildiğini öğrenip hudut karakollarına bildirecek kadar zaman bulamamıştı.

Ahmet Muhtar paşa, rusların ileri hareketini öğrenince Muhlis paşayı Karsa çağırdı. Erzurum, Erdehan, Eleşkirt ve Kars kumandanlarına lâzımgelen talimatı verdikten ve Karsın idaresini Hüseyin Hami paşaya bıraktıktan sonra Soğanlı dağlarına çekildi. Ve geriden gelecek taburlarla ordusunu kuvvetlendirmek, vaziyetin icabına göre Eleşkirt veya karsın imdadına koşmağa karar verdi.

Rus Kafkas ordusu Ceneral Lorens Melikofun idaresinde olup harbin ilânı esnasında hudut üzerinde 43 tabur piyade, 86 süvari bölüğü, 156 top olarak takriben 50,000 kişiye kumanda ediyordu. Ruslar, üç yoldan ileri hareket etmişlerdi. Ceneral Lorens Melikof 25 tabur piyade, 48 süvari bölüğü, 96 topla Aleksandropoldan hareketle Kars üzerine; Ceneral Devol kumandasında bulunan 9 tabur kiyade, 10 bölük süvari, 24 toptan mürekkep kuvvetle Ahıshadan Erdehan üzerine, Ceneral Tergo Kasof kumandasında 12 taburla Beyazıt üzerine hareket etmişti.

Ceneral Lorens Melikof Kars önüne geldikten sonra iki kuvvetli süvari müfrezesini Erzurum yolunu keşfe memur etti.

KAFKAS DAĞLARI
Elbuz D.
TEREK
KARA DENİZ
Gori
Tiflis
Ardahan
Artvin
Aleksandropol
Kars
Trabizon
Rize
İspir
Bayburt
Erzurum
Hasankale
Delibaba
Karakilise
Harhan
Erzincan
Kara Su
Bayazıd
Makü
Melazgirt
Kağızman
Olti
Zevin
Horasan
Van
Erivan
Palo
Murad N.
Dıyarıbekir
Dicle N.
Anadolu harp sahnesinde
Rus ordusunun
hareketleri
Tabyalar
Demir yolları
Hudud
A. Rion müfrezesi
B. Sağ cenah
C. Merkez
D. Sol cenah
Mil mikyası
20 0 20 40 60 80 100

Bunlar Karstan hareket etmiş olan Ahmet Muhtar paşayı Hazar boğazına kadar takip ettiler. General Loris Melikof Kağızman üzerine yolladığı bir müfreze ile buralarını işgal ederek Erivan fırkasile irtibat temin etti. Ve Karsı muhasara altına aldı.

General Devol kumandasındaki kuvvetler de Erdehanı muhasara altına aldılar. (30 - Nisan - 1877) bunun üzerine General Loris Melikof 8 tabur piyade, 10 bölük süvari ve 28 topla bu kola yardım etti. Bu suretle 18 tabura yükselen ruslar 17 - Mayıs - 1877 de şiddetli bombardımandan sonra Emiroğlu tabyasını, ertesi günü de Kayabaşı tabyasını hücumla aldılar. Nihayet kal'a düştü. Hüseyin Sabri paşa elinde kalan bir kısım kuvvetle dağlara çekildi. Bu muharebede rusların eline 100 den fazla top geçti. Ahmet Muhtar paşanın Erdehana imdat için yolladığı kuvvet, Erdehandan kaçan taburlara yolda rasgeldi. Ve onlarla birlikte Erzuruma dönmekten başka çare bulamadı. Erdehanın sukutu üzerine ruslar Karsı şiddetle muhasara ettiler. İstihkâmlarla topçu muharebesine başladı.

Ahmet Muhtar paşa, Erdehanın sukutu üzerine sol cenahını muhafaza için o sırada toplanmış olan takriben 1000 gönüllü süvariyi Musa paşa kumandasında Kars ovasındaki benli Ahmet civarına yolladı. Fakat bu gayrı muntazam kuvvet rus süvarilerinin bir gece baskınına uğrayarak perişan oldu. Bu esnada Ahmet Muhtar paşa, Kara Urgan - zıvın köyleri arasında Horomdüzi mevkiinde müstahkem bir ordugâh vücude getirdi. Etraftan toplanan redif ve müstahfaz askerlerini talim ettirerek muharebeye hazırlandı.

Drumdağ muharebesi :

General Tergo Kasof kumandasındaki 12 taburla Ağrı geçitinden Beyazıt üzerine ilerlemiş, burada bulunan iki küçük tabur evvelce aldıkları talimat mucibince Van üzerine ricat etmişlerdi. (30 - Nisan - 1877) General Terko Kasof bir müddet burada kalarak Van veya Eleşkirt üzerinden hangisine yürümek lâzımgeleceğini tetkik etti. Nihayet Vandaki Faik paşadan kendisine zarar gelmiyeceğine hükmederek Beyazıt muhafazasına iki tabur terk ile Eleşkirt üzerine yürüdü.

Mehmet paşa, kumandandan aldığı emir üzerine geriye çekildiğinden ruslar, Karaköseyi ve 28 mayısta Eleşkirti işgal ile 2 haziranda hareketle $\frac{13}{14}$ haziranda Tahir mevkiinde bulunan Eleşkirt fırkasına 10 tabur piyade, 5 alay süvari, 32 topla hücum etti. Muharebenin ortasında ferik Tatlıoğlu Mehmet paşa gülle parçasile şehit oldu. Onun yerine geçen Cavit paşa, rusların sağ cenahımızı ihata etmekte olduğu fikrile ricat emrini verdi. Henüz kâfi derecede talim ve terbiyesi olmayan askerlerimiz ricat esnasında bozgun halini aldılar. Fakat ruslar çok zedelendiğinden takip edemediler.

Halyaz muharebesi:

Ahmet muhtar paşa, Velibaba geçidinin sevkulceyşi ehemmiyetini takdir ederek Ahmet Fazıl paşayı kumandan nasıp ve 3 taburla yolladı. Müşarileyh 19 - Haziran - 1877 de Velibabaya muvasalatla kumandayı aldı. Ahmet muhtar paşa, Horomdüzü mevkiinde Erzurum vâlisi Kurt İsmail paşa kumandasında 13 tabur piyade bırakarak 13 tabur piyade ve bir iki bin milis ile Velibabaya giderek 21 haziranda 3 koldan ceneral Terko Kasof üzerine hücuma geçti. O gün devam eden muharebede ruslar büyük müşkülâtla mukavemet ettilerse de o gece ricat ile Dayar mevkiine çekildiler.

General Terko Kasofun tehlikeli vaziyete düştüğünü öğrenen General Loris Melikof, yaptığı bir keşif hareketinden sonra Horomdüzü müstahkem ordugâhında az kuvvet olduğunu anlıyarak hücuma karar verdi.

Zıvın (Horomdüzü muharebesi)

Ruslar 26 haziranda 3 koldan hücuma geçtiler. Birinci kol 4 tabur piyade ve 8 toptan mürekkep bir kuvvetle sağ cenahımıza; ikinci kol 8 tabur ve 8 topla merkeze; üçüncü kol 4 tabur ve 1 batarya ile sol cenaha hücum ettiler. 40 bölük süvari ve 16 top ta müstahkem ordugâhın gerisini çevirmeğe memur edilmişti.

Kurt İsmail paşanın maiyetinde ise 17 tabur piyade, 2 bölük süvari, 12 kıt'a top vardı. Cephede mirliva Şevket paşa kumandasında tabyalarda 6 tabur, sağ cenahımızda 3 tabur,

sol cenahımızda iki tabur ve bunun gerisinde ihtiyat olarak 6 tabur olmak üzere tertibat alındı.

Rus sağ cenahı yaptığı hücumda büyük zayiatla birinci hendeklere vardı. Fakat daha ileri gidemedi. Cepheden hücum eden ruslar, önlerine çıkan bir dereyi geçemiyerek mühim zayiata uğradılar. sol kol da ayni neticeye vardı. Ruslar, akşama kadar bulundukları yerlerde barındıktan sonra gece ric'at ettiler. Bu muharebede rusların zayiatı takriben 4,000, türklerin 600 kadardı. Ruslar İki gün sonra Karsa doğru çekildiler. Ahmet muhtar paşa bunları takip ile Kars muhasarasını kaldırttı (5 - Temmuz - 1877). Kurt İsmail paşayı da Eleşkirt fırkası kumadanı nasp ile Terko Kasof fırkası üzerine yolladı.

Ayni zamanda Van fırkası kumandanı Faik paşa dahi kumandandan aldığı emir üzerine Beyazıtta bulunan iki rus taburunu muhasara etti. Bunlar teslim olmak istedilerse de Kürtlerin esirlere hücum ettiğini görünce tekrar mukavemete geçtiler. Bir ay mukavemetten sonra ceneral Terko kasof bir ileri hareketle bunları kurtarıp geri getirdi (10 - Temmuz - 1877).

Ahmet Muhtar paşa Karsı muhasaradan kurtardıktan sonra buradaki kuvvetlerden 30 taburu ordugâha alıp rusları tart ile ileri yürüdü ve Arpa çayı civarında Alaca dağ mevkiinde bir müstahkem ordugâh vücuda getirdi. Temmuz nihayetinde Muhtar paşanın karşısındaki Rus kuvveti 40 tabur piyade, 80 bölük süvari, 150 top olarak takriben 40,000 kişi idi. Türk kuvvetleri de 65 tabur piyade; 66 top ve 5,000 milis olarak 46000 kişi idi. Ruslar şimendifer hattından istifade ile cephane ve levazım tedarik ettikleri halde Türkler cepaneyi ancak Trabzondan ester ile getiriyorlardı.

Ahmet Muhtar paşa, Rusları hücum ile tard edecek kadar kendisini kuvvetli göremiyordu. Bunun için ruslara sağ cenahımızdan Beyazıt üzerinden taarruza karar verdi. Eleşkirt fırkası kumandanı Kurt İsmail paşa 23 - Temmuzda Moson gediğini geçerek Iğdıra kadar ilerledi. Fakat ceneral Terko kasof 8 tabur piyade, 8 bölük süvari, 16 topla imdat aldıktan sonra mukavemet edebildi ve Türklerin daha ziyade ilerlemelerine mani oldu.

Ruslar 18 ağustosta Ahmet Muhtar paşanın ordugâhına hücum ettiler; bu suretle birinci Yahniler muharebesi vukubuldu. Ceneral kumaro kumandasındaki Rus fırkası bu hücumda zayiat ile tardedildi. Rusların bu hareketten maksadı Kurt İsmail paşa üzerine kuvvet gönderilmesine mani olmaktı. Ruslar 24 ağustosta 3 tabur daha ayırarak Terko kasofa yolladılar. Ahmet Muhtar paşa karşısındaki ordunun bir az zayıf düştüğün göürünce hücuma karar verdiler.

Gedikler muharebesi:

26 Ağustos 1877 gecesi miralay kaptan Mehmet bey kumandasına verdiği kuvvetler sabaha karşı rusların merkezinde bulunan Kızıltepe tstihkâmını baskınla zaptettiler. Bunun üzerine Ruslar bu mevkii geri almak için mukabil hücuma geçtilerse de iki taraf arasında akşama kadar devam eden muharebeden sonra ruslar ric'ate mecbur oldular. Bu muharebedeki Türk zayiatı takriben 1500, rusların ise 3,000 idi.

Bu mağlûbiyet üzerine ruslara Kafkasyadan iki fırka imdat gönderildi ve rus ordusu altmış beş tabur piyade, 100 bölük süvari, 240 topa baliğ oldu. Halbuki Türk ordusu her biri 500 mevcutlu olarak 55 tabur piyade, 6,000 gönüllü, 66 top olarak takriben 32,000 idi. Grandok Mihail ordugâha gelmişti. Muhtar paşa, imdat talebine müsait cevap alamadığından Erdehan tarafındaki altı taburla Erzurumdaki iki topu ve iki bataryayı getirtmişti.

İkinci gedikler muharebesi:

Grandok Mihail (3-I. Teşrin - 1877) de 21 tabur piyade, 8 bölük süvari, 96 topla küçük Yahnileri müdafaa eden kaptan Mehmet paşa üzerine hücum etti, ayni zamanda (Haci Veli) mevkiindeki taburları ric'ate mecbur ederek Kızıltepeyi işgal etti ise de Ahmet Muhtar paşanın yolladığı 6 tabur bu mevkii istirdat etti. Karsta bulunan Ferik Ahmet Fazıl ve Hüseyin Hami paşaların kuvveti de yetişerek rusları küçük yahnilerden tard ettiler. Bu muharebeye ruslardan 35 tabur piyade, 38 bölük süvari, 106 top iştirak etmiş ve zayiatları altı bini bulmuştu. Türk zayiatı ise 3500 kişi idi.

Ahmet Muhtar paşa bu muharebeyi kazanmakla beraber elindeki az kuvvetle müdafaa hattını muhafaza edemiyeceğini anladı. Zaten kış mevsimi yaklaşmış, bu yüksek arazide soğuklar başlamış, olduğu halde asker kışlık elbiseden mahrum idi. Bunun için Erzurum ile Kars arasına ric'at etmek lâzımgeliyordu. Fakat Ahmet Muhtar paşa eldeki nakliye vasıtalarile bu mesafeyi kat'a cesaret edemedi. Kızıltepe mevkiini boşaltarak (9 - I. Teşrin - 1877) gecesi bir az geri çekildi. Bu suretle muharebe hattını kısaltmış oldu.

Ric'at:

Ruslar, (15 I. Teşrin) de hazırladıkları umumi taarruza geçtiler. Ordu kumandanı ceneral Lazarof, 27 tabur piyade, 6 alay süvari, 78 topla Türk ordusunun arkasını çevirmiye; ceneral Hayman kumandasındaki 34 tabur piyade, 1½ süvari alayı, 104 topla cephedeki Haci Evliya tepesine, ceneral Rob kumandasında 14,5 piyade, 9¾ süvarı alayı, 64 topla sağ cenahımızdaki Kızıltepe ve Çifttepeye ve 3 tabur piyade, 6 alay süvari, 8 top ile de sol cenahımıza hücum ettiler. Bu suretle rusların muharebeye iştirak eden kuvvetleri 79 tabur, 24 alay, 254 top idi.

Ahmet Muhtar paşaya sağ cenahı çevirmek üzere Arpaçyını geçen 27 taburun miktarı yanlış olarak 12 tabur diye rapor edildi. O da 6 taburla Mehmet Naci paşayı, diğer altı taburla Macarlı ferik Ömer paşayı karşı yolladı. Fakat düşman daha kuvvetli olduğundan Şatıroğlu tepesini tutarak Türk taburlarını ric'ate mecbur ve bu suretle Türk ordusunun ric'at hattını tehdit ettiğinden Muhtar paşa Alacadağ ordugâhını bırakarak Karsa ric'ate karar verdi ise de merkezden ilerliyen ceneral Hayman kolu Türk sol cenahını tehdit ediyordu. Muhtar paşa Karsa çekildi ise de sol cenahtaki kuvvetlerimiz hattı ric'atlerini kapalı görerek 27 tabur piyade, 40 kadar topla ruslara teslim oldular. Bu suretle 7 paşa, 250 zabit, 8000 asker esir düştü. Bir kısım asker de dağıldı. Ahmet Muhtar paşa Karsta kaldığı bir kaç gün zarfında bozgun askeri tanzim ve Hüseyin Hami paşayı Kars kumandanlığında bırakarak rusların ihatasından evvel 19 - Birinciteşrinde 9 taburla Karstan

Türkler
Ruslar

Anadolu cephesinde Alacadağ muharebesi

Soğanlık dağlarına doğru çekildi ve Bayazıtta bulunan Kurt İsmail paşaya haber yollıyarak ric'at hattının ruslar tarafından kesilmesinden evvel hemen geri çekilmesini emretti. Kurt İsmail paşa bin müşkülâtla, ceneral Terko Kasof ordusu önünden çekilerek 24 - Birinciteşrinde Karaköseye, 28 - Birinciteşrinde Köprü köyüne gelerek Muhtar paşa ile birleşti. Bu suretle 8 günde mühim bir ric'at hareketi yaptı.

Deveboynu ve Karsın sukutu:

Ahmet Muhtar paşa topladığı 36 tabur piyade, 2000 süvari, 40 top ile Erzuruma ric'at ederek (Deveboynu) hattını tutup Erzurumu müdafaaya çalıştı. Ruslar, 4 - İkinciteşrinde Deveboynuna taarruz ettiler. Muhtar paşa ilk hücumu defetti ise de manevi kuvvetlerin düşkünlüğünden bir panik zuhûr etti. Müdafiler topları dahi terk ile Erzuruma çekildiler. Yalnız macar Feyzi paşa ile kaptan Mehmet paşa kendi livalarile mukabele ederek 13 topu Erzuruma getirdiler.

Kars kalesi de 18 - İkinciteşrinde rusların bir gece hücumile dış tabyeleri düşman eline geçtiğinden Hüseyin Hami paşa iç kaleyi boşaltarak Erzuruma çekilmek istedi ise de önü rus süvarileri tarafından kesildiğinden bütün kuvvetile teslim oldu. Bu suretle 8 paşa, 800 zabit, 17,000 asker esir düştü. Rusların eline 300 top ve bir çok mühimmat geçti.

Ruslar bir mükâleme memuru yollıyarak Erzurumun teslimini istedilerse de Muhtar paşa Erzurumun eşrafını dahi toplıyarak bir harp meclisi kurdu ve bu mecliste şehrin müdafaasına karar verildi. Ruslar, 11 - İkinciteşrin gecesi baskınla Aziziye tabyesine girdilerse de kaptan Mehmet paşa bu tabyeyi süngü hücumile geri aldı. Ahmet Muhtar paşa Erzurumun müdafaasını Kurt İsmail paşaya bırakarak kendisi Bayburda çekildi. Erzurumdaki kuvvetlerimiz Anadoludan gelen yeni taburlarla 33,300 mevcuduna çıkarıldı ise de bunlardan beşbini hastanede bulunuyordu.

Erzurumun müdafaası:

Ahmet Muhtar paşa İstanbuldan aldığı mahrem bir telgrafname üzerine Bayburt tarikile İstanbula geldi. Kurt İsmail

paşa Erzurumu (31 - İkincikânun - 1878) mütareke akdedilinciye kadar ruslara karşı müdafaa etti. Sonra mütareke şartları mucibince ruslara teslim ile Erzincana çekildi.

Ahmet Muhtar paşa İstanbula geldikten sonra Çatalca istihkâmları başkumandanlığına tayin olundu. (31 - İkincikânun - 1878) Mehmet Ali paşa kumandasında Kırkkiliseden ric'at eden 28 tabur bu hizmete tahsis edilmiş ve mütareke akdedilinciye kadar tahkimat ile uğraşmıştı. Süleyman paşa ordusunun bakıyesi olarak gelen 22 tabur ve Batumdan gelen 6 tabur ve saire ile 66 tabura baliğ olan bu kuvvetin mevcudu takriben 25,000 idi. Bu esnada mütarekename imzalandı.

Batum cephesi :

Müşür Derviş paşa kumandasında idi. Deniz kuvvetlerinin de iştirakile rusların yaptıkları hücumları muvaffakıyetle tardederek mütareke yapılıncıya kadar Batumu muhafaza etti.

Deniz harekâtı

Buharın gemilerimize tatbikı :

1698 de (Tomas Seyveri) tarafından ihtira ve maden ocaklarında tulumbalara tatbık edilen buhar bir asır sonra (Robert Folton) tarafından gemilere tatbik edilmiş, 1807 de New - York ile Albanya arasında saatte 5 mil sürati olan bir vapur işletmeğe başlamış, 1845 te uskurun ihtirai üzerine yelkenli harp gemilerine de buhar makineleri konulmağa başlanmıştı.

Türk bahriyesinde ilk defa 1828 de İngiltereden bir (Buğu) gemisi satın alınarak sürat ismi verildiği gibi, 1829 da diğer bir vapur daha satın alınarak Mister Hançetin kumandasında İstanbula gelmiş [1] sonradan donanmamızda müşavirlik yapan (Ser Adolfs Silyet) te bu vapurla İstanbula gelmişti. 1834 / 1250 H. senesindeki donanmamızın kuvvetini gösteren listede bu vapurların (Vapuru Atik ve Cedit) isimleri altında Aynalıkavakta durduğunu ve Tunuslu Osman kaptanın idaresinde olduğunu görüyoruz. Bundan sonra satın aldığımız veya yaptırdığımız vapurlar hakkında en iyi malûmatı $\frac{1842}{1258}\frac{M}{H}$ yılında mevcut donanmamızı gösteren cedvelde buluyoruz. Bu cedvelde: Eserihayır vapuru $\frac{1837}{1253}\frac{M}{H}$ de aynalı kavakta; Peykişevket vapuru $\frac{1837}{1253}\frac{M}{H}$ de Fransadan mübayaa, Seyri bahri vapuru $\frac{1838}{1254}\frac{M}{H}$; Tairi bahri vapuru $\frac{1839}{1255}\frac{M}{H}$ aynalı kavakta inşa edildikleri ve esericedit adımdaki büyük vapurunda $\frac{1842}{1258}\frac{M}{H}$ de aynalıkavakta yapıldığı öğreniyoruz. Bu vapurların makineleri avrupadan getirtilmişti. Aynı cetvelden aynalı kavakta bulunan iki kıt'a küçük vapurun $\frac{1841}{1257}\frac{M}{H}$ yılında fesih edildikleri kaytlıdır.

[1] (Çarlis Makfirlan) seyahatnamesinde diyor ki : 20 - Mayıs - 1828 de (Swift) nam İngiliz vapurile İstanbula gelmiş ve bir kaç gün sonra mezkûr vapur Kazaz Artin ile bazı erbabı ticaret tarafından satın alınarak padişaha (İkinci Mahmuda) hediye edilmiş. Vak'a nüvıs Lûtfi de şöyle yazar : $\frac{1248H}{1828M}$ senesi gelinceye kadar devleti aliye tersanelerinde vapur gemisi yoktu. O esnada (Buğ gemisi) namile bir kıt'ası mubayaa ve böyle gemileri idareye muktedir neferat yetiştirilmesi irade olundu. Tarih Osmani encümeni mecmuası (numara 25, sahife 166)

Bu cedveli bularak bana haber veren ve bu suretle tarihimizin bu noktasının aydınlatmasına sebep olan deniz kaymakamlarından Giritli bayHüseyine teşekkürlerimi sunmağı bir vazife bilirim Kırım harbi esnasında gerek donanma hizmetinde gerekse sahillerimizde nakliyat yapan vapurlarımızın miktarı çoğalmıştı. Donanma hizmetinde olan vapurlar; muharebe, keşif, yelkenli gemileri yedekte çekmek işlerinde kullanılırdı. 1855 Kırım harbi başlarken Peykizafer kalyonuna İstanbul tersanesinde bir buhar makinesi ve uskur konuyordu. [1]

Zırhlı gemilerin icat ve tekâmülü:

1855 ikinci teşrininde Sinopta yatan firkateyn ve kurvetlerden müteşekkil bir filomuzla rus kalyon filosu arasında cereyan eden muharebedeki mağlûbiyetimiz Türk toplarının som gülle attıkları halde rusların kumbara kullanmasına atfedilmiş, rus eslihasının adet ve çap cihetile faikiyeti nazarı dikkati celbetmemişti.

17 - Birinciteşrin - 1854 te ingiliz, fransız ve Türk filolarının Sivastopol deniz istihkâmlarile yaptıkları muharebede bazı gemiler hattıharp haricine çıktıkları halde istihkâmlar mukavemet etmişlerdi. Bu vaziyet üzerine tahaffuz vasıtaları olmadan; kumbara endaht eden istihkâmlara muvaffakıyetle hücum edilemiyeceği fikri hâsıl olmuştu.

Bu vak'a üzerine Fransız İmparatoru üçüncü Napoleon beheri 170 kadem uzunluk, 43 kadem genişlik, 650 ton maimahrecinde, 200 beygir kuvvetinde makinelerle saatte 4 mil süratle seyreden (Lâv) (Devastasyon), (Tonant) sefinelerini zırhlı olarak inşa ettirmişti. Bu gemiler 17 - Birinciteşrin - 1855 te Kılburnu rus istihkâmlarını bombardımana iştirak etmiş, bu muharebede üç zırhlıya 60 - 70 mermi isabet ettiği halde zırh levhalar üzerinde ancak 1 - 1,5 pus derinliğinde

[1] Üniversite kütüphanesinde 5628 numarada (Mir'atı zafer) firkateyni süvarisi Mustafa beğin raporu vardır. Bu rapordan 1266 H de (Mir'atı zafer) ve (Şahabıbahri) firkateynleri ile (Şurağıbahri) birikinin Maltaya gittiklerini Şehabıbahrinin buradan (Tulon) limanına Mir'atı zaferin ise Cebelüttarıka uğaayarak Ingiliz limanlarından (Port Mavs) e geldiğini ve altıbuçok ay İngilterede kalarak zabitan ve neferatın İngiltere donanmasında olduğu gibi talim öğrendiklerini ve 30 - Mayıs 1867 hareket ile Midilliye geldiklerini öğreniyoruz. İngilterede kaldıkları esnada gemiye uskur makine konulmuştu.

bereler vücude gelmişti. Yalnız (Devastasyon) top lumbarından giren bir mermi 8, Tonantın lumbarından giren diğer bir mermi 9 kişilik zayiata sebep olmuştu. Bu vak'a üzerine harp gemilerini zırh levhalarla kaplamak fikri kuvvet buldu[1].

Kılburun muharebesine iştirak eden üç zırhlı sefine tarzı inşaları itibarile açıkdeniz gemisi değildi. Fransızlar ilk defa açıkdeniz gemisi olarak (Mart - 1860) da (La Glovar) zırhlı firkateynini inşa ettiler. Bu gemi 251 kadem uzunluk, 55 kadem genişlik, 5.000 ton su çeker olup baştarafı mahmuzl idi. Su hattından altı kadem aşağıya kadar 4,5 pus kalınlığında demirle zırhlanmıştı. 3 direkli ve yelken ile de teçhiz edilmiş olan (La Glovar) makinesile 23,5 mil sürat temin ediyordu. Yapılan tecrübelerde muvaffakıyet gösterdi. Sefinenin mühendisi (bu gemi, eski gemilerden müteşekkil bir donanmanın içine, bir arslanın koyun sürüsüne girmesi gibi girecektir) demişti.

İngilizler de hemen ayni zamanda (Warier), (Black Prince) zırhlılarını yaptılar (1861). Bu gemiler döğme demirden yapılmış olup 380 kadem uzunluğunda, 9200 ton maimahrecinde idi. Zırhı 4,5 pus kalınlığında olup 22 kadem irtifaında, 218 kadem uzunluğunda bir sahayı kaplayordu. Döğme demir zırhlar 1874 te (İnfleksible) zırhlısı yapılıncıya kadar kullanıldı. Yalnız top terakki ettikçe zırhın kalınlığı ve genişliği değişti. Bu geminin yegâne mahzuru nihayetlerinin dümen bodoslamasının muhafazasız olmasında idi. Bu gemiler 32 adet 68 fontluk top taşıyorlardı. Ertesi sene yapılan Minotor zırhlısı ise 400 kadem uzunluk, 10,690 ton maimahrecinde idi. Ortada 5,5, nihayetlerde 3 pusluk zırh taşıyordu.

1864 te yapılan Bellerofon zırhlısı 300 kadem uzunluk, 7550 tonluk daha kısa, daha kullanışlı bir gemi idi. Su hattına kadar bütün gemiyi çevreleyen zırh kuşak ortada 6, kıç tarafta 4,5, başa doğru 3 pus idi. Bu kuşağın üstünde ortada 6 pus kalınlığında olan 94 kadem uzunluğunda ikinci bir zırh daha vardı.

[1] İkinci Mehmet İstanbulun zaptı için hazırladığı gemilerden bir kısmını rum ateşine karşı bakır levhalarla zırhlamış ise de gemilerin süratine mâni olduğu için bundan vazgeçilmişti. İlk zamanlarda yunan müstemlekelerinden Siragöza hükûmeti çektirilerini pirinç levhalarla zırhladığı gibi orta zamanda Türk ve Arap gemilerinde zırh kullanıldığı vaki idi.

Türk donanmasında ilk zırhlı gemiler:

Abdülaziz (1860 - 1876) ın hükûmdarlığı ve Fuat paşanın sadrâzamlığı esnasında ordu ve donanmayı kuvvetlendirmek için büyük adımlar atıldı. 1864 (1280 H). de Hüseyin Avni paşanın riyasetindeki bir heyet askerî teşkilât kanunile kuvvetli bir ordunun esasını kurduğu gibi Kaptanı derya ateş Mehmet paşa, Şûrayı bahriye reisi Besim paşalar da bir zırhlı donanma teşkili için proje yaptılar. Bu kroje mucibince 1864 te Aziziye, Mahmudiye, Osmaniye, 1865 te Orhaniye zırhlıları İngiliz tezgâhlarına ısmarlandı. Mahmudiye (Black Walle), diğerleri (Glaskow) tezgâhlarında yapılacaktı. Bu gemilerin dördü de eş olup 295 kadem uzunluk, 56 kadem genişlik, 31 kadem su çeker, 6,400 ton maimahrecinde idiler. Döğme demirden olan zırhları ortada 10 pus, nihayetlere dağru 4 pus olup batarya altı, barbetler beş pusluk zırhı havi idi. 18 topu olup şu suretle tabiye edilmişti:

14 adet 150 librelik, top ambarında, 2 adet 300 librelik güvertede barbetler içersinde tabiye edilmişti. Bunlardan 150 librelikler 9 tona, 300 librelikler 15 şer tona ağırlığında idiler.

900 beygir kuvvetindeki makinelerle saatte 14 mil seyrediyorlardı. Bu gemilerden Aziziye ve Osmaniye 1866, Mahmudiye 1867, Orhaniye 1868 senesinde ikmal edilerek İstanbula geldiler.

Fransaya dahi Tuna nehirinde kullanılmak üzere Fethülislâm, Semender, İşkodra, Böğürtlen, Potgorice adalarında beş kıt'a zırhlı gambot ısmarlandı. Bu gemilerin uzunluğu 95, genişliği 32, çektiği su 5,6 kademdi. 408 tona cesametinde olan bu gemiler iki adet 32 librelik topla mücehhezdi; 3 pusluk zırh kuşakları vardı.

İngiliz tezgâhlarına ikinci sipariş:

İkinci defa olarak 1869 da (Black Walle) İngiliz tezgâhlarına herbiri 336,5 kadem uzunluk, 35 kadem genişlik, 16,5 kadem su çeker, 2400 ton maimahrecinde Avnillâh, Muinizafer zırhlı kurvetleri ısmarlandı. Bu gemilerin zırh kuşakları 3 : 6, bataryaları 6 pusluk döğme demirden idi. 4 adet 250 librelik [1]

[1] Bu toplar 12 ton ağırlığında olup uzun mermileri 250 librelik barit hakları 43 libre idi.

topla mücehhezdi. Bir sene sonra 1870 de ayni tezgâha ısmarlanan Fethibülent kuvreti ise 2800 tona maimahrecinde olup kuşak ve bataryaları 9 pusluk zırhla kaplanmıştı. Silâhları diğerlerinin ayni idi. Bu gemi 1872 de ikmal edildi. Buna eş olarak İstanbul tersanesinde inşasına başlanan Mukaddemeihayir ise ancak 1880 de ikmal edilebildi. Bunların da topları ağızdan dolma Armistrong topları idi.

Fransa ve Avusturyaya yapılan siparişler:

İngilitereye yapılan ilk siparişten sonra 1867 de Fransanın La Seyne tezgâhlarına Âsarıtevfik zırhlı firkateyni ısmarlandı. 272 kadem uzunluk, 32 kadem genişlik, 25 kadem su çeken, 5600 ton maimahrecinde olan bu geminin zırh kuşağı 3 : 8 pus olup bataryası 6 pusluk zırhla muhafaza edilmişti. Bataryasında 6 adet 250, güvertesinde iki adet 200 librelik top taşıyordu. 750 beygir kuvvetindeki makinesile saatte 13 mil seyrediyordu.

1870 senesinde Avusturyanın Triyeste tezgâhlarına ısmarlanan İclâliye zırhlı kurvetinin kuşağı 4 : 6 pusluk, bataryası 6 pusluk zırhla muhafaza ediliyor, 1650 beygir kuvvetindeki makinesile saatte 11 mil seyrediyordu. Bu geminin bordalarında 4 adet 9 pusluk, kıç güvertesinde ise barbet içine konulmuş 6 pusluk bir krop topu taşıyordu.

Mısırlıların siparişleri:

Mısır vâlisi İsmail paşanın fransız tezgâhlarına sipariş etmiş olduğu 4 zırhlı gemi Âli paşanın teşebbusü üzerine Türkiye hükûmetine teslimi kararlaşmış olduğundan 1869 - 1285 H. senesinde türk mürettebat bu gemileri Tulondan alıp İstanbula getirdiler. Bu dört gemiden Hıfzurrahman, Lütfücelil iki taretli bir monitor idi. (Bordeau) da (Arman) tezgâhlarında yapılmıştı. İki adet 250 librelik, 2 adet 150 librelik top taşıyorlardi. 11 santimetrelik zirh kuşağı havi iseler de zırh güverteden mahrumladrı. 1771 tona cesametinde olup 200 beygir kuvvetinde makineleri vardı. Asârışevket, Necmişevket ise 1650 tonluk bir zırhlı kurvet olup 300 beygir kuvvetinde makinesi vardı. Silâhları İclâliyede olduğu gibi bordalarında 4 adet 250 librelik ve güvertede barbet içersinde bir adet 120 librelik top taşıyorlardı.

İstanbulda yapılan zırhlılar:

İlk zırhlı siparişi esnasında mukaddemeihayir zırhlı kurveti yapıldığı gibi 1876 senesinde de İstanbul tersanesinde Nusratiye zırhlı firkateyninin inşasına başlanmıştı. Türk - Rus harbinin başlaması yüzünden ikmali geri kalan bu gemi sonradan Hamidiye ismini alarak 1885 - 1301 H. de donanmaya iltihak etti.

İngiltereye yapılan üçüncü sipariş:

Üçüncü defa olarak İngiltereye 1874 te Mes'udiye, bir sene sonrada Memduhiye firkateynlerile Peykişeref, Bürcüşeref zırhlı kurvetleri sipariş edildi. Bunlardan mes'udiye 340 kadem uzunluk 59 kadem genişlik, 40 kadem su çeker, 10.000 ton maimahrecinde olup zırh kuşak ile bataryalar 12 pus barbetler 3 pusluk döğme demir ile zırhlanmıştı. Bundan başka birbuçuk pusluk bir zırh güvertesi vardı. [1] Bataryasında 12 adet 400 librelik, güvertesinde barbet içine mevzu iki adet 150 librelik top taşıyordu. Sürati 12 mildi. Diğer gemiler inşa edilmekte iken Rus harbi zuhûr etmiş, harpten sonra bunların ikmal ve tesellümünden vazgeçilmiştir.

Diğer siparişler ve inşaat:

Yukarıya yazdığımız zırhlı gemilerden başka gerek Avrupa tezgâhlarında gerekse İstanbul, Mudanya, İzmit, Gemlik tezgâhlarında bir çok harp ve ticaret gemileri inşa edilmekte idi. Bu husus için donanmamızı gösteren cetvele bakınız.

Mürettebat ve zabitan:

Çoşme ve kartal bozgunlukları neticesinde ruslarla Kaynarca muahedesi akdedildikten 10 sene sonra Halil Hamit paşanın sadrazamlığı zamanında ordumuzun ıslahına başlandığı gibi deniz zabitlerimizin iyi bir tahsil görmeleri için ter-

[1] Mes'udiye ısmarlandığı zaman zırhlı gemi inşaatında bir adım daha ileri atılarak İnfileksible zırhlısının inşasına başlanmıştı. 1874. Bu gemi 340 kadem uzunluğunda, 11,800 ton maimahrecinde olup zırh kuşağın üst kısmında 110 kadem uzunluğundaki batarya kısmı 24 pusluk zırhla muhafaza edilmişti. Dövme demirden yapılmış olan bu zırhtan başka taretlerin etrafında 9 pus kalınlığında kampavunt yani üst kısmı çelik olan bir zırh kullanılmış ve bu tarz 1889 senesine kadar devam etmiştir.

sanede Mühendishanei bahrii hümayun açılmıştı. (22 Birinciteşrin - 1784)[1] üçüncü Selim zamanında buna ilâveten Mühendishanei berrii hümayun açıldığı zaman Mühendishanei bahrînin programları ıslah edilerek iyi tahsil görmüş zabit yetiştirilmesine ehemmiyet verilmişti. Fakat bu mekteplerin yetiştirdiği zabitler gerek ordu ve gerekse donanmada azlık idiler. Ekseriyeti tahsil görmiyerek neferlikten pratik yetişmiş olanlar teşkil ediyordu. Üçüncü Selim zamanında kaptanı derya küçük Hüseyin paşa İngiliz bahriye kanununu türkçeye çevirterek bazı maddelerini tatbik ile mühim ıslahat vücude getirmişti. [2] 1828 : 1829 Türk - Rus harbi esnasında İstanbula gelmiş olan (Sir Adolfos Sileyt) ismindeki İngiliz bahriye zabiti müşavir olarak Türkiye hizmetine girmiş 24 sene bu hizmette bulunduktan sonra tekaüt olmuştu.

Bu esnada Girit isyanı zuhûr etmiş sadrazam Âli paşa ingiliz liva amirallarından Hopart paşayı İstanbula çağırarak beş senelik bir mukavele ile Türkiye hizmetine almıştı. (1 - Birincikânun - 1867) Hopart paşa yunan kaçakçı gemilerini yakalatarak Girit asilerini teslime mecbur ettiği gibi donanmamız da bazı ıslahat icra etti. En ziyade ehemmiyet verdiği cihet deniz zabiti yetiştiren bahriye mektebinin ıslahı ve zırhlı donanma mürettebatının yetiştirilmesi idi.

Hopart paşanın tavassutile 1870 de ingiliz zabitlerinden Woods Stivin miralay, moris kaymakam, mister Koneli yüzbaşı rütbesile bahriye mektebi ve talim gemisinde vazife aldılar. İngilizce dersleri de mister Wels ile mister Vorine verildi. Bu esnada Sait paşa mektep nazırı bulunuyor. Bahriye mektebinin üçüncü, dördüncü sınıfları Hüdavendigâr talim gemisile Akdenize çıkarak ameliyat görüyorlardı.

[1] Bu mektepte okutulan derslerden bir kısmı Fransız elçiliğinde bulunan matbaada kitap halinde basılmıştır. Bu kitaplardan bir tanesi şudur.

(Usulülmaarif fi veçhi tasnif sefaini donanma vakti tedbir harekâtüha) müellifi Fransa devleti harp gemileri rüesasından Troke Topkapu sarayı müze kütüphanesi numara $\frac{578}{35937}$

[2] Esat efendi kütüphanesi numara. 2354

Türk deniz kuvvetleri

İsmi	Sene	Tul	Arz	Umk	İrtifa	Palavra - daki top a.	Libre maa tona	Adadı top güverte	Libre maa tona	Tonai cesamet	Kuvvet beygir M.	Mahalli inşası
Firkteyn Binamışahane (Aziziye)	1281	295	36	37	25	15	15	1	15	4221	900	İngiltere
Mes'udiye	1292	340	59	40,10	26	12	400	2	$\frac{9}{150}$	5349	1200	»
Memduhiye [*]	.	340	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Osmaniye	1281	295	56	31	25	14	$\frac{9}{150}$	»	$\frac{15}{300}$	4221	900	»
Orhaniye	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Mahmudiye	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»	»
Nusratiye [**]	»	292	55	38	24,6	10	$\frac{15}{300}$	2	$\frac{9}{150}$	4167	800	Tersane
Asarıtevfik	1285	275	50	35	21	6	250	2	200	3143	750	Fransa

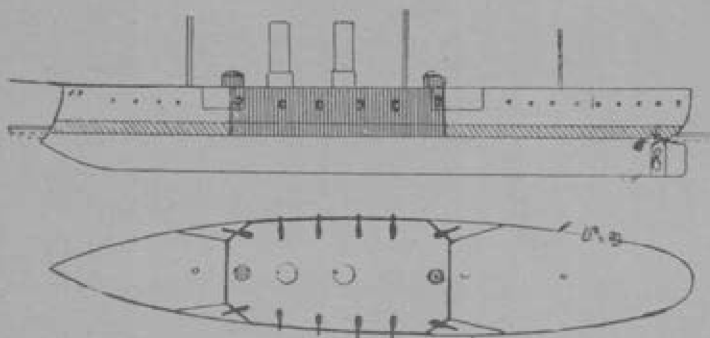
[*] Bu gemi ingilterede inşa edilmekte iken rusya ile harp başlamıştı. Harpten sonra almaktan vazgeçildi.

[**] İstanbul tersanesinde inşa edilmekte olan bu gemiye, sonradan (Hamidiye) adı verilmiştir.

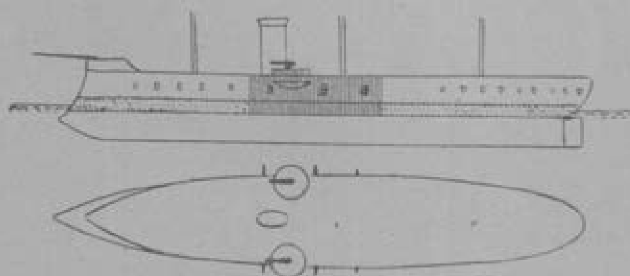
Türk deniz kuvvetleri

İsmi	Sene	Tul	Arz	Umk	İrtifa	Palavra - daki top a.	Libre maa tona	Adedi top güverte	Libre maa tona	Tonai cesamet	Kuvveti beygir M.	Mahalli inşası
Kurvet Fevziye	—	250	55	23,3	20,3			4	600	3491	700	Tersane
« Bürcüzafer [*]	—	245	25	18	19			«	«	3075	600	İngiltere
« Peykişeref [*]	—	«	«	«	«			«	«	«	«	«
« Mukaddemeihayır	1289	235	37	30	18			4	250	1601	500	Tersane
« Fethübületn	1286	«	«	«	«			«	«	«	«	İngiltere
« Avnullah	1285	230	35,6	20	16			4	250	1399	400	«
« Muinizafer	«	«	«	«	«			»	«	«	«	«
« İclâliye	1287	219	41	25,6	17,6	4	250	1	120	1650	300	Tiryeste
« Necmişevket	«	«	»	«	«	«	«	«	«	«	«	Fransa
« Âsarışevket	1285	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
« Hıfzırrahman	«	204	43,2	14	19,5	2	250	2	150	1771	200	«
« Lûtfucelil	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
V. Pertevpiyale (mayet vapuru)	1282	235	81	18	10,6		909	250				İngiltere
« Rodos «	1291	120	17,6	10,6	7,6		203	50				Tersane

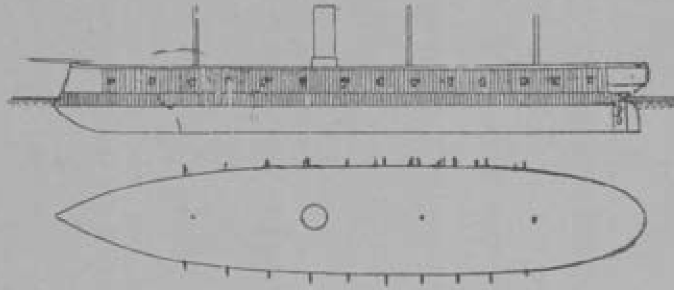
[*] Bu iki gemi memduhiye ile birlikte İngilterede inşa edilmekte iken harp çıkmışdı. Harpten sonra almaktan vazgeçildi.

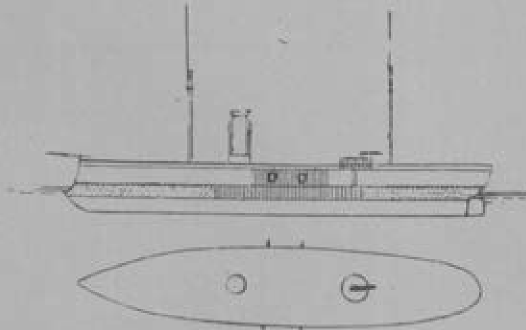
Mesudiye Zırhlı Fırkateyni

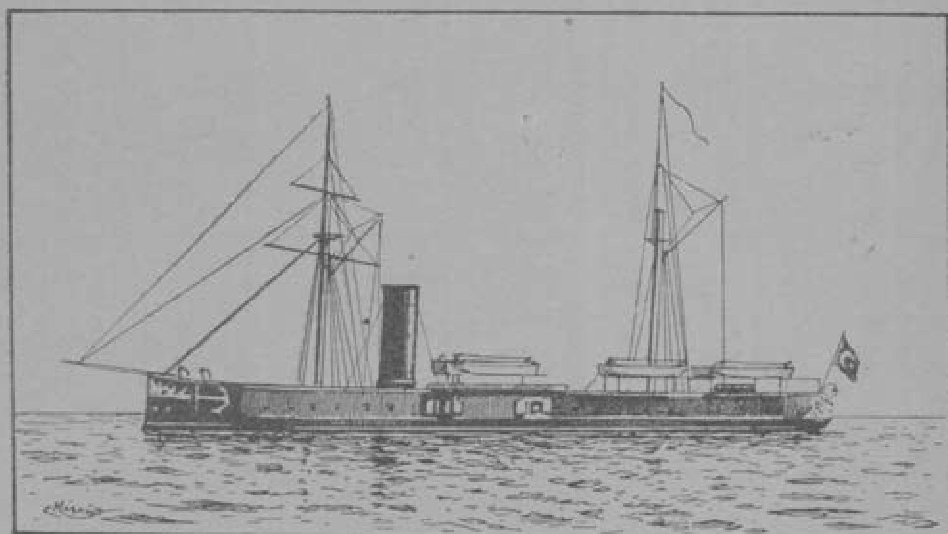
Âsarıtevfik Zırhlı Fırkateyni

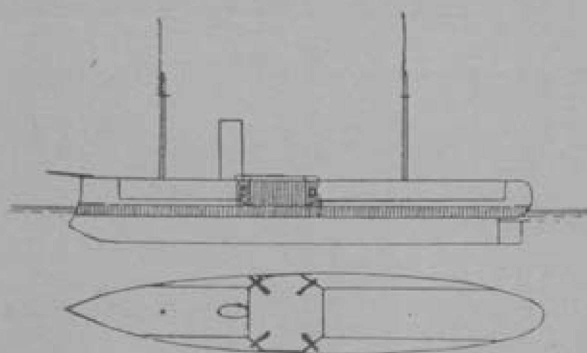
Osmaniye, Orhaniye, Mahmudiye, Aziziye Zırhlı Fırkateynleri

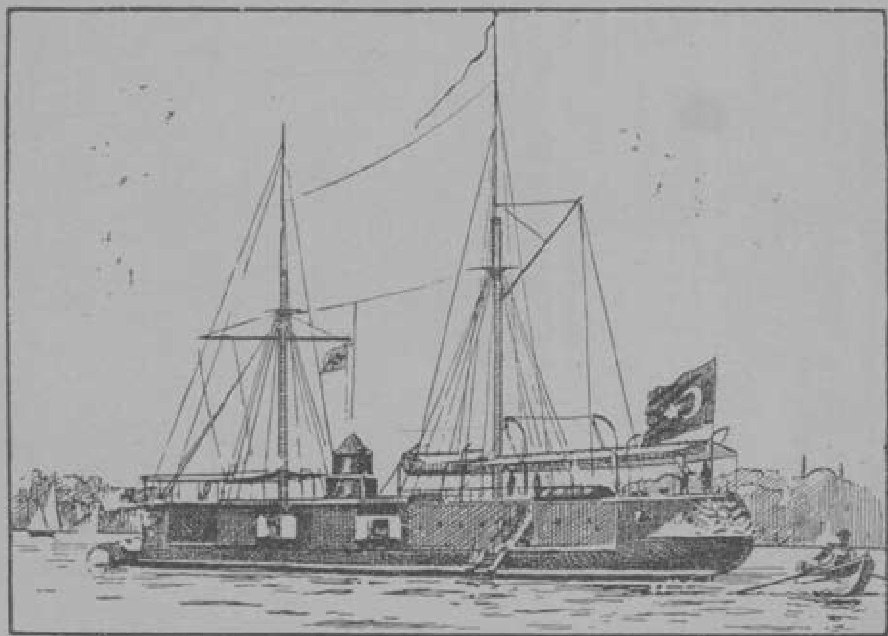

Âsarışevket, Necmişevket Zırhlı Kurvetleri

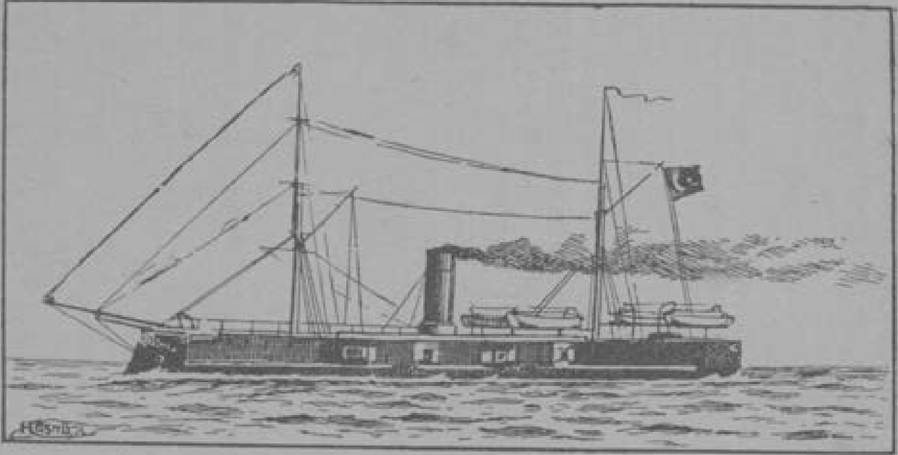

Fethübülent kurveti

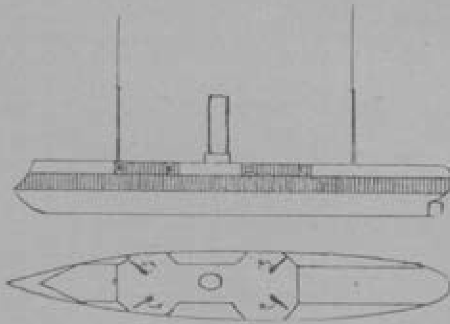

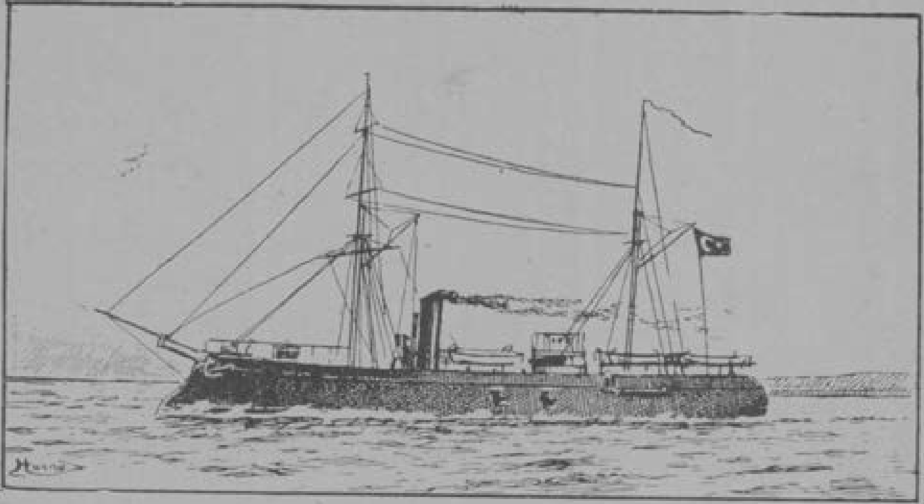

Avnillâh

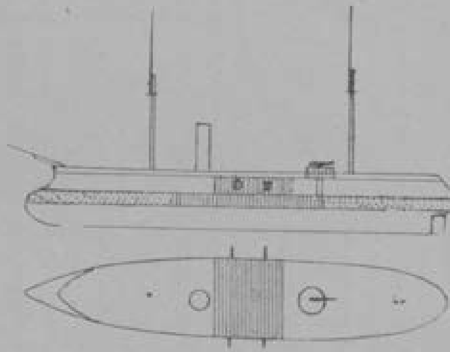

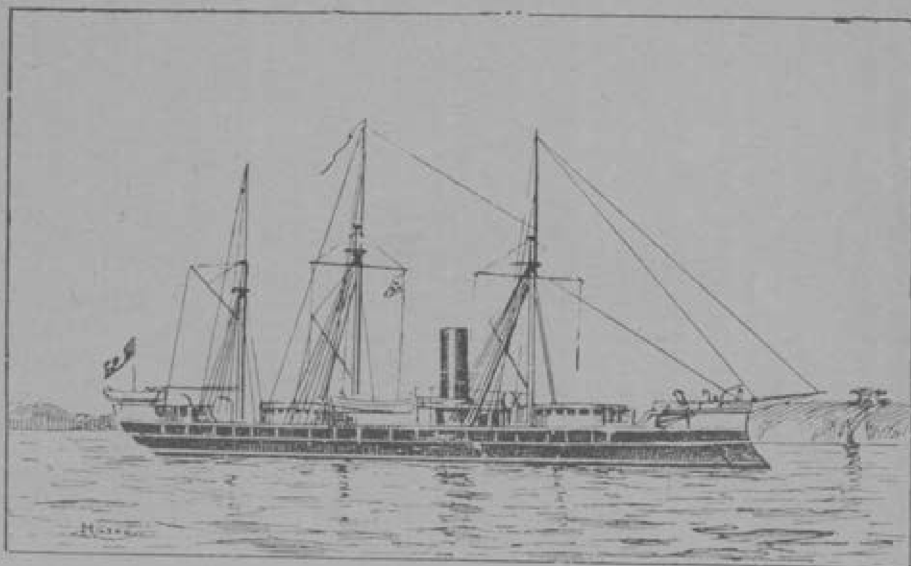
Muinizafer, Avnullah Kurvetleri

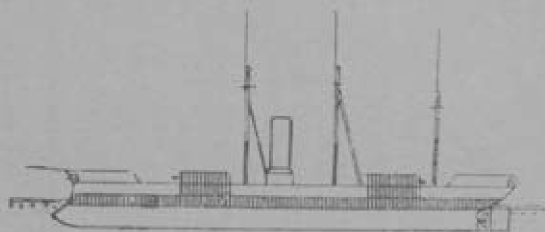

İclâliye Kurveti

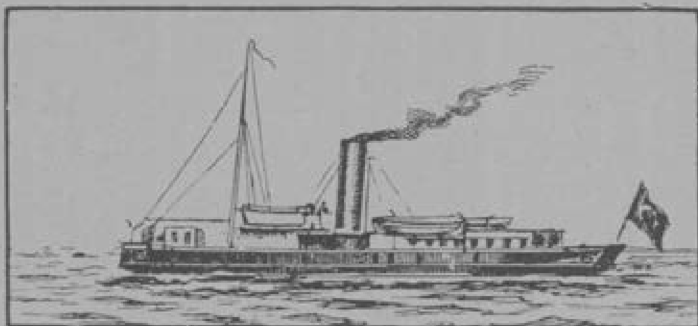

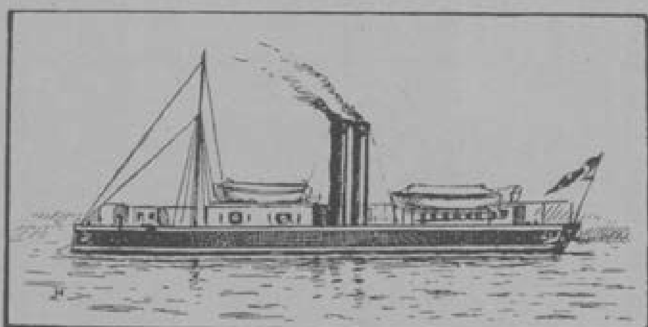
Lütfucelil, Hıfzurrahman Monitorları

Hizber Dubası

Fethülislâm Dubası

Tuna nehrinde bulunan zırhlı sefain

İsmi	Sene	Tul	Arz	Umku ambar	İrtifaı su	Adadı top güverte	Libre	Tona cesameti	Kuvveti beygir M.	Mahalli inşası
Duba Seyfi	1292	125	30	8,6	5,3	2	32	512	100	Tersane
« Hizber	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
« Fethülislâm	1281	95,5	32	6,7	5,6	2	26	408	80	Fransa
« Semender	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
« İşkodra	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
« Böğürtlen	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«
« Podgorica	«	«	«	«	«	«	«	«	«	«

Uskur kalyonlar

İsmi	Sene	Tul	Arz	Umk	İrtifa su	Topları						Tonası	Beygir kuvveti	Mahalli inşası
						Top anbarı adet	Çap libre	Palavra adet	Çap libre	Adet güverte	Çap libre			
Kalyon Kosva	1275	250	53.8	25.6	23.3	34	62	32	45	00	00	3538	700	Tersane
« Fethiye	1272	219	57.6	28.9	27.6	32	»	30	»	4	33	3380	600	Tersane
« Şadiye	1274	219	57.6	»	»	»	»	»	»	»	»	3380	600	İzmit
« Peykizafer	1257	210	57.9	»	28	»	»	»	»	16	33	3125	600	Sinop

Uskur Firkateynler

İsmi	Sene	Tul	Arz	Umk	İrtifa su	Top anbarı adet	Çap libre	Palavra adet	Çap libre	Adet güverte	Çap libre	Tonası	Beygir kuvveti	Mahalli inşası
Selimiye	1282	280	58	31.6	26	00	00	30	48	24	43	4717	600	Tersane
Ertuğrul	1280	250	50	25.6	23	00	00	»	62	10	32	2344	»	Tersane
Nasrülaziz	1278	240	»	25	»	00	00	»	»	»	32	2897	»	Gemlik
Hüdavendigâr	1277	»	»	25	»	00	00	»	»	»	»	»	»	İzmit
Muhbiri surur	1267	210	38	19.6	17	00	00	20	33	2	37	1477	450	İskenderiye

Uskur kurvetler

İsmi	Sene	Tul	Arz	Ambar kumu	İrtifa	Güv. top adet	Libre	Tonası	Makine	Mahalli inşası
Kurvet Lübnan	1281	175.6	30.9	18.10	15	12	37	800	150	Tersane
Mensure	1280	175.6	30.9	18.10	15	12	37	800	150	İzmit
Muzaffer	1280	175.6	30.9	18.10	15	12	37	800	150	«
Sinop	1276	172	30.9	18.10	15	12	37	800	150	İngiltere
Edirne										
İzmir	1276	172	30.9	18.10	15	12	37	800	150	İngiltere
Bursa										

Uskur naviler

İsmi	Sene	Tul	Arz	Ambar kumu	İrtifa	Güv. top adet	Libre	Tonası	Makine	Mahalli inşası
Navi İskenderiye										Tersane
Zuhal										«
Merih	1279	173	26 : 6	16	13	8	11/45	600	160	Gemlik
Utarit										«
Birut										İngiltere
Seddülbahir										«

Uskuna ve dubalar

İsmi	Sene	Tul	Arz	Ambar umku	İrtifa	Gv. top	Libre	Tonası	Makine	Mahalli inşası
Uskuna sayyah Musul	1282	172	21	12.3	9.2	4	18	220	45	Gemlik
Duba İstanköy	1291	120	17	10.6	7.6	0	00	203	50	Tersane
« Yalıköşkü Aynalıkavak	1286	117	17.6	10.6	7.6	2	8/4	195	50	Tersane
Şevketnüma Sünne Varna Akkâ	1276	112	19.2	10.6	9.3	4	4	200	60	İngiltere

Vapurlar

	Senesi	Tonası	Makineleri	Mahalli inşası
Vapur Şıarınusrat	1286	3029	1000	İngiltere
« Müverridinusrat	1286	3029	1000	«
Sultaniye	1286	2902	800	«
Babil	1286	1733	450	«
Medarızafer	1286	1385	314	«
Eserinusrat	1286	1385	314	«
İzzettin	1282	1075	3000	«
İsmail	1286	1075	3000	«
Talia	1286	1075	3000	«
Fevait	1286	1075	3000	«
Kandiye	1286	955	3000	«
Taif	1288	1609	450	Tersane
Asir	1288	1609	450	Gemlik
Hanya	1288	829	180	İngiltere
Resmo	1286	778	270	«
Arkadi	1286	767	250	Tersane
Mukaddemeinusrat	1292	2132	200	Sinop
Mukaddimeişeref	1292	2132	200	Gemlik
Peykimeserret	1292	2132	200	Sinop
Rehberitevfik	1292	2132	200	Girit
Mecidiye	1263	1495	450	Tersane
Feyzibahri	1265	1495	450	«
Esericedit	1258	1108	300	«
Tairibahri	1255	506	160	«
Peykişevket	1270	465	130	«
Vapur Eserihayır	1256	313	100	Tersane
Sulhiye		180	90	İngiltere
Eserinüzhet	1264	193	60	Tersane
Peyki ticaret	1262	153	50	«
Sürat	1280	196	60	«

	Senesi	Tonası	Makinelari	Mahalli inşası
Marmara	1290	150		Mubayaa
Eregli	1290			«
Islahat	1290	25		«
Rusçuk	1290	112		«
Yenikapı	1290	112	20	Tersane
Cibali	1290	112	25	«
Kabataş	1290	112	25	
Tophane	1290	112	25	
Fındıklı	1290	77	25	Gemlik
Kasımpaşa	1290		25	
Çatalca	1290		25	İngiltere
Öltanica	1290		25	
Rehber	1290	40	20	Tersane

İdarei aziziye

	Senesi	Tonası	Makinelari
Vapur Trabzon	1290	1134	160
« Kayseriye	1290	1043	150
Medarıtevfik	1286	763	170
Şerefiresan	1286	763	170
Selânik	1286	797	105
Canik	1286	867	120
Batum	1286	867	120
Malakof	1286	834	110
Vasıtai ticaret	1286	861	300
Nüzhetiye	1286	507	145
Süreyya	1282	500	160
~~Tahir~~ Sahir	1282	726	280
Mudanya	1282	509	130
~~Pürsut~~ Presto	1282	672	280
Lütfiye	1282	562	110
İzmit	1282	367	100
Kılıçali	1282	474	100
Hayrettin	1282	474	100
Heybeli	1282	347	80
Hereke	1282	347	80

Medarifuat	1282	347	80
Kadıköy	1282	328	120
Maltepe	1282	323	120
Nümayiş	1282	346	100
Kartal	1282	298	100
Musul	1282	218	100
Kandilli	1282	163	60
Pesendide	1264	193	60
Gemlik	1264	219	90
Büyükada	1264	175	90
Pendik	1264		
Mirkön	1224		

Bu cetvelde gösterilen 101 gemi bahriye nezaretine aittir. Bundan başka otuziki vapur da idarei aziziye yani idarei mahsusa ve seyrisefain adlarını taşıyan hükümetin ticaret filosu vardı. Bahriyeye ait gemilerden 43 tanesi küçük veya büyük nakliye; 15 tanesi uskur veya padıl karakol gemisi idi. Dört tanesi inşaa edilmekte idi. Geri kalan otuzsekiz gemiden 21 tanesi harbe elverişli idi. Bunlar da 6 tane zırhlı fırkateyn, 8 tane zırhlı korvet ve monitor, 7 adet Tunaya mahsus küçük gambot idi. Bunlardan başka dört kıt'a uskurlu kalyon ve beş kıt'a uskurlu fırkateyn; 7 kıt'a uskurlu korvet var ise de ahşap ve modası geçmiş tekneler olup ancak sahil muhafazasında ve nakliyatta kullanılabilirdi. Bu hususlar harbin zuhurunda göz önüne alınarak ona göre vazifeler verildi.

1877 - 1878 seferinde donanmanın vazifesi.

Ruslarla başlamak üzere bulunan harpte Türk donanmasından ne gibi hizmetler beklemek lâzımdı. [1] Bu hizmetleri tedafüi ve tecavüzi olarak iki kısma ayırabiliriz. Tedafüi olanlar.

1 — Sahillerimizi muhafaza ederek rusların herhangi bir ihraç hareketlerine meydan vermemek.

2 — Sahil ticaretimizi müdafaa ve muhafaza etmek.

[1] Tecavüzi bir siyaset takip etmiyen devletlerin donanma yapmaktan maksatları sahil muhafazasına ayıracakları kuvvetleri kazanmak ve bitaraflarla ticaret icrasını temin etmektir.

3 — Ordularımızın gerek seferberliğini ve gerekse harp esnasındaki ihtiyaçlarını temin için deniz yollarında nakliyatı temin etmek.

4 — Bitaraf olan devletlerle ticaretimizi temin etmek.

5 — Uzun bir su yolu teşkil eden Tuna nehrinden istifade ile hem nakliyat yapmak hemde düşman ordularının geçmesine mâni olmak.

Tecavüzi olanlar da :

1 — Düşman sahillerini abluka ederek bitaraf devletlerle ticaretine mâni olmak.

2 — Düşman limanlarını tehdit veya bumbardıman ile sahil muhafazası için bir kısım kuvvet ayırmak.

3 — İcabı halinde düşman sahiline asker çıkarmak.

Bir donanmanın kendisinden beklenen bu gibi hizmetleri yapabilmesi için evvelâ düşman donanmasını muharebeye icbar ederek tahrip veya bulunduğu limanı abluka ederek denize çıkmasına mâni olmak lâzımdır.

Bundan evvelki harplerde ve hususile 1828 - 1829 harplerinde gerek Karadeniz ve gerekse Akdenizdeki rus filoları faikıyetlerinden istifade etmişlerdir. Fakat Paris muahedesile Karadenizde donanma inşasından mahrum oldukları gibi 1863/H. 1280 senesinden beri Türkiye imparatorluğunun donanma tedarikinde gösterdiği gayretten dolayı bu harpte vaziyet aksine dönmüştü.

Rus bahriyesi :

1853 - 1855 Türk - Rus harbinde İngiltere ve Fransanın Türkiye imparatorluğu ile birlik hareket etmesi üzerine rusların Karadeniz filosu Sıvastopol, Baltık filosu Kroniştat limanına iltica etmek mecburiyetinde kalmıştı. Sancaklarının şerefini kurtarmak için tek bir endaht bile yapmağa cesaret edemiyerek topları kara istihkâmlarına nakledilmiş ve gemiler, limanın methalinde bir set vücude getirmek üzere batırılmış ve bu suretle rus filosu intihar etmek suretile vatana bir hizmet ifa etmiş oluyordu.

Bu harp esnasında zırhlı teknelerin Kılburun bombardımanında geçirdikleri tecrübenin muvaffakıyetle neticelenmesi

üzerine harpten sonra fransızların Laglovar (La gloire) zırhlı fırkateynini vücude getirerek harp gemileri inşaatında yeni bir devir açıldığını evvelce söylemiştik. Ruslar, Paris muahedesile bu harbe hitam verildikten sonra harp esnasındaki acı tecrübelerle lüzumu anlaşılan muvasala hatlarını ikmale, sahillerinde ve hudutlarında kuvvetli kaleler vücude getirmeğe çalıştılar. Bu maksatla Baltık denizindeki Kroniştatdan Karadenizdeki Nikolayıfa kadar uzayan bir müdafaa hattı meydana getirdiler.

Kroniştat - Rusyanın hükûmet merkezini teşkil eden Petresburgu deniz cephesinden müdafaa eden Kroniştadın tahkimine büyük ehemmiyet verilmişti. 1855 senesinde müttefiklerin donanması Kroniştat önüne geldikleri zaman burada Kostantin, Aleksandır, Birinci Petro, Kronslot, Risbank istihkâmlarile şehir ve limanın bulunduğu bir ada üzerinde inşa sdilmiş olan Mencikof adındaki merkez istihkâmı bulunuyordu. Bu istih - kâmlar uzun ve dar olan Kroniştat kanalı üzerinde ateşlerini temerküz ettirdikleri gibi şehrin etrafı da bir müstahkem daire ile ihata ediliyordu. Bu istihkâmların umumi heyeti müdafaa halinde iken düşmana 3,000 topla ateş edebiliyorlardı. Herhangi bir taarruzu def için bundan mükemmel bir tesisat tasavvur edilemezdi. Bu mevkie verilen ehemmiyet pek yerinde idi. Zira burası evin kapısı mahiyetinde idi. İkinci Aleksandırın selefleri bu istihkâmlara 200,000,000 frank sarfetmişlerdi. Buna rağmen topçuluğun terakkisi göz önüne alınarak istih - kâmlar zırh ile kaplandı ve en büyük çapta toplar vaz'edildi.

En büyük inşaat tezgâhları da Petresburg civarında Neva nehri üzerinde bulunuyordu. Bu tezgâhlardan bir kısmı hükûmet malı olduğu gibi ingiliz inşaatcıları da buralarda tezgâh - lar vücude getirmişler ve Rusya hesabına bir çok gemi yap - mışlardı. Bu tezgâhların her biri 1000 ilâ 5000 arasında amele kullanıyor ve bunlardan Neva nehri üzerindeki yeni Hollanda ismindeki mevkide donanmanın mühimmat ve levazım depoları bulunuyor. Burada demir, katran, yelken bezi, mermi ve melbusat muhafaza edildiği gibi buradaki askeri hapishaneler de mahpuslara doğramacılık, kunduracılk, demircilik ve terzilik

yaptırılıyordu. Ruslar, toplarını kendileri yapıyorlardı. Bunlar Perm ve (Obochof) da bulunan fabrikalarda meydana getiriliyordu. Ruslar burada yapılan çeliklerin çok dayanıklı olduğu kanaatinde idiler.

Nikolayıf - Sıvastopol, harp gemileri için bir üssülhareke olmak üzere yapılmıştı. Karadenizdeki inşaat tezgâhlarını, mühimmat ve levazım depolarını ihtiva eden esas tersane ise Nikolayıfta idi bu esnada takriben 60.000 nüfusu olan Nikolayıf, yelken devri donanmasına lüzumu olan bütün ihtiyaçları temin edecek vesaiti ihtiva ediyordu. Zırhlı inşaat başlayınca su tazyikı ile işliyen makineler vasıtasile büyük demircilik işleri, zırh levhalarının imali ve bunların takılması için atelyeler vücude getirildi. Fakat Rus hükûmeti bu tesisatın ikmalini beklemiyerek muvakkat atelyeler yaptı. Ve ileride bahsedeceğimiz gemiler burada inşa edildi. Nikolayıfta her biri ikibin kişi istiap eden üç deniz askeri kışlası ile muazzam erzak ve mühimmat depoları ve bir deniz meslek mektebi vardı. Nikolayıfın denizden müdafaası için Kılburun mevkiinden başka karşı sahilde istihkâmlar yapıldığı gibi boğazın sığ noktasına da bataryalar konuldu.

Kırım harbi esnasında Yenikale ve Kerç zaptedilerek rusların Azakdeniz vasıtasile Kırıma asker ve levazım nakli imkânsız bir hale getirildiğinden bu boğazı müdafaa için büyük tertibat alındı. Kerç istihkâmlarının ehemmiyeti hakkında yalnız toprak işlerinin bir buçuk milyon franga mal olduğunu söylemek kâfidir. Bunlardan başka biri hafif gemilerden mürekkep olmak üzere iki fırkadan müteşekkil bir filo vücude getirilmiye çalışıldı.

Ayni zamanda şimalden cenuba(Sweaborg) dan (Vıborg)a yani Finlandiyadan Kırıma kadar uzanan demiryolları vücude getirildi ve garba doğru da dört demiryolu uzatıldı. Bu suretle Rusyanın deniz cephesindeki kalelerle garp cephesindeki Varşova, Modlin, Ayvangort ve Brestlitevesk kaleleri biribirine bağlanmış oluyorlardı.

1870 - 1871 harbinin zuhûru esnasında Rusya hükûmeti çok kuvvetlenmiş bir halde idi. Fransanın uğradığı vaziyetten

istifade etti. Paris muahedesile temin edilen Karadenizin bitaraflığı maddesini tanımayacağını bildirdi. Gerek Türkiye ve gerekse ingiltere bu hususta ısrar edemediler. Rusların artık bir deniz kuvveti vucuda getirmelerine mani kalmamıştı.

Rus donanmasının ihyası:

1853 - 1855 harbinden sonra Rusya donanmasız kalmıştı. Ayni zamanda eski yelkenli harp gemileri yerine zırhlı gemiler kaim olmuştu. Fakat zırhlı gemiler henüz tekâmül etmemiş, tecrübe devresinde bulunuyordu. Kılburnu muharebesinde kullanılan zırhlı gemilier, seyrüsefer kudretinden mahrum teknelerdi. Bu gemiler, Akdeniz sahillerinden yedekte olarak Karadenize getirilmişti. O halde müstakbel donanmanın esası şu olacaktı: Büyük gemilere seyir kabiliyetlerini muhafaza ederek ağır ve kalın zırhlar takmak. Fakat henüz harpten çıkan Rusya yaralarını sarmakla, askerî kuvvetlerini inkişaf ettirmek, eski kaleleri tamir ve yenilerini inşa ile uğraştığı esnada ancak müdafaa maksadile bir deniz kuvveti tedarikine çalışabilirdi. Bu maksatla sığ sularda asker nakliyatını, irkap ve tahliyesini temin için topla müsellah bir çok ufak gemiler yapmakla iktifa etti.

1862 senesinde Baltık filosu bu sınıf gemilerden mürekkepti. Fakat, gemileri zırhla kaplamak fikrinede yabancı kalmadı. Amerika dahilî harpleri esnasında Rus zabitlerinden mürekkep bir heyet Amerikaya gönderildi. Bu heyetin raporlarını Rus Bahriye nezareti gözönüne aldı. Esasen Rusyanın bu zamanki siyaseti memleketin sahillerini ve sahil şehirlerini müdafaa olduğnndan Amerika dahilî harplerinin meydana çıkardığı taretli monitor sınıfından 11 gemi ile üç kıt'a sabih batarya inşasına başlandı.

Kuvvetli zırha malik ve su üzerinde alçak ve dümdüz bir sathı olan monitorların hareketi bati olmakla beraber sahillerdeki harekâtta, ablukalarda, bombardımanlarda ve hususile sığ sulardaki muharebelerde kullanmağa çok elverişli idi. Sabih bataryalara gelince bunlar daha ağır ve daha kuvvetli zırhlılara malik olup bilhassa kalelere taarruza elverişli gemilerdi. Rus

monitorlarının her birinde ikişer top taşıyan birer tareti bulunacaktı. Bu gemiler, 1867 senesinde Baltık filosuna iltihaka başladılar ve bu filonun esas kuvvetini teşkil ettiler. Baltık filosunda monitorlardan başka Petro Pavlofesk adında bir tek zırhlı firkateyn ile üç sabih batarya ve bir çok ahşap gemiler vardır.

1867 temmuzunda Baltık filosu kumandanlığına tayin edilen Vis Amiral Potakof; Liva Amiral Toap ve Popofun yardımlarile bu filonun mürettebatını talim ve terbiyeye başladılar. Filonun birinci hattında muhtelif modeldeki gemiler, ikinci hatta monitorlar olmak üzere iki hat teşkil ediyorlardı ve monitor fırkasına kumanda eden liva amiral her sabaha iki monitorayırarak bunları birer birer saat 8 den 11 re kadar tekmil filo arasında dolaştırıyor ve ayni zamanda bunlara karşı endaht talimleri yaptırıyordu. Bu monitorlar demirli bulunan harp gemilerinin arasından geçecekler, sonra geriye dönerek amiral gemisinin yakınından geçecekler ve bu manevrayı mümkün olduğu kadar kısa bir zamanda yapacaklardı.

Bu manevralar esnasında (Pervenetz) adındaki bir sabih bataryada müsademe neticesinde bir rahne açıldı. Kaptanı gemiyi kurtarmak için baştan kara etti. Nihayet iki ay sonra eylül 1867 de filonun talim ve terbiyesi ikmal edildi. Umumî deniz kumandanı prens Konstantin filoyu ziyarete geldi Amerika amiralı olan Faragot da prensin misafiri olarak birlikte gelmişti. Fakat bu filo hazırlanırken yeni hâdiseler oluyordu. 20 Temmuz 1866 lisa muharebesinde Avusturya amiralı Teketofın mahmuz ile Reditalya adındaki 36 toplu ve 600 mürettipli İtalya zırhlısını batırması üzerine mahmuza büyük bir ehemmiyet verilmeğe başlanmıştı. Halbuki gerek bu zırhlıya yapılan ilk üç hücum ile diğer gemilere yapılan mahmuz hücumlarının neticesiz kaldığı, ancak dümen tertibatının bozulması üzerine son hücumdan kaçınmıyan bu İtalyan zırhlısının ölüm darbasına uğraması hakikati göz önüne alınmadı; Ruslar bu kadar ince düşünmediler. Hemen bu yeni silâhtan istifadeye karar verdiler. Mevcut gemilere birer mahmuz

takmakta istical ettiler ve 1868 den itibaren Rus filosunda mahmuz talimlerine büyük bir ehemmiyet verilmeğe başlandı ve bilhassa 1869 senesinde Baltık donanmasında yapılan talimler bu cepheden idare ediliyordu. Baş kumandanın emrine bir çok gambotlar verilmiş ve bunların bordaları içleri otla doldurulmuş birer tabaka ile kaplanmışdı. Baş taraflarına bir çerçeve üzerine yerleştirilen birer tahta mahmuz ilâve edilmişti. Filonun bütün kaptanları sıra ile bu gemilere kumanda etmek mecburiyetinde idiler. Bu suretle hazırlanmış iki gemi yanyana duruyor ve sonra hareket emri ile biri sağa diğeri sola büyük daireler resmederek birbirlerine hücum edip mahmuzlamağa çalışı yorlardı. Bu manevrelerde esas maharet, düşmanın sademesinden kaçmak ve onu mahmuzlamak idi.

Ekseriya ilk zamanlarda muvaffakiyet olamıyor. Nihayet kısa veya uzun bir takipten sonra müsademe temin ediliyor ve bundan sonra sıra diğer gemi kaptanlarına geliyordu. Ekseriyetle ya arkadan çarpmak veya yan taraftan hafif bir müsademe oluyor ve Teketofun Reditalyaya yaptığı gibi hakiki bir çarpışma nadiren vaki oluyordu. Deniz umum kumandanı Prens Konstantin bu manevralara iştirak ettiği gibi bizzat imparator Aleksandırda bulundu. Ve amiralı umumi yaverlik rütbesiyle taltif etti. Fakat İngiltere ve Fransada mahmuzun ehemmiyeti hakkındaki fikirler mevkiini çabuk kaybetmiş top eski mühim mevkiini kazanmağa başlamıştı. Mahmuz terkedilmemekle beraber diğer bir yeni silâh ehemmiyet kazanmıştı.

Torpito:

Prusyalılar, Torpito silâhı taşıyan birçok küçük tekneler meydana getirdiler. Fakat bu silâhta henüz iptidai bir halde idi. Gönder torpitoları halinde kullanılıyordu. Bu torpitolar, küçük botlarla gece karanlığından istifade edilerek büyük gemilerin yanına yaklaşıp mevadı infilâkiyeyi bordalarına iliştireceklerdi. Fakat bu silâh az zamanda işe yarıyacak bir hale

geldi. (Vayt Hed) torpitosu meydana çıktı [1]. Bu silâhın meydana çıkmasile mahmuz manevraları kıymetini kaybetti. Kumandanlar artık mahmuzlamak üzere birbiri üzerine atılmıyacaklar bilâkis torpitolardan sakınmak için mümkün olduğu kadar birbirlerinden uzak durmağa çalışacaklardı. Mahmuz bu suretle işe yaramıyan bir silâh halini alacak ve bütün vazife topçuya düşecekti.

Bu devrin yüksek rütbeli zabitleri: « Torpito ile mahmuz icabına göre kullanmasını bilmek icap eden birer silâhdır) diyorlardı. Ve nasıl kara harplerinde topların tesiri süngü hücumu ile ikmal edilirse deniz harplerinde de topların yaptığı hasarattan sonra eski rampa hücumları yerine mahmuz ve torpil hücumu ile kat'i neticenin alınacağı fikrinde idiler. Ruslar Mahmuz fikrine o kadar saplanmışlardı ki İngilterede çifte mahmuzlu bir zırhlı inşa ettirmişlerdi. Bu mahmuzlardan biri önde diğeri arkada idi. Fakat bu tipten çabuk vaz geçmek mecburiyetinde kaldılar. Çünkü bu silâh düşmandan ziyade dostlar için tehlikeli idi. Filo ile seyir ve manevra esnasında yakınlarında bulunan gemilere zarar verebilirdi. Böyle bir

[1] Seyyar torpitoyu meydana getirmeğe çalışan Avusturya zabitlerinden (Lopis) Loyit vapur kumpanyasının Triyeste idarehanesinde ve tersanesinde mühendis mister (Vayt Hed) adındaki bir İngilize müracaat ederek onunla birlikte uğraşmışlar, sonra mister (Vayt Hed) kendi hesabına çalışarak 1864te bir kıt'a seyyar torpito vücude getirmeğe muvaffak olmuştu. Bu torpito üzerinde iki sene devam eden tecrübelerden sonra yaptığı tadilatla yeniden iki kıt'a torpito imal etmiş ve 1867 - 68 senelerinde Avusturya hükûmetine müracaat ederek bahriye topçu zabitlerinden mürekkep bir heyeti fenniye huzurunda tecrübeleri yapılmıştı. Bu suretle Amerika dahili harplerinde kullanılan gönder torpitolarından çok mükemmel bir silâh meydana gelmişti.

1870 de Şerenes ingiliz tersanesinde bahriye zabitlerinden mürekkep bir komita tarafından tecrübeleri yapıldıktan sonra imalindeki sır İngilterede yapmak hakkile birlikte ingiliz bahriye nezareti tarafından mubayaa edildiği gibi İtalya Fransa ve Danimarka hükûmetleri de donanmalarına kabul etmişlerdi. Bu torpitolar dövme demirden mamul üç parçadan müteşekkil idi. Başta barut bunun gerisinde makina ve hava nâzımı sonra tazyik edilmiş havayı havi kazan kısmı vardı. 200 yardaya 8 1/2 mil, 600 yardaya 7 1/2 mil süratle gidiyordu. 1870 de kazan kısmı çelikten yapıldığı gibi bazı tadilât daha yapılarak 36 atmosfer ile 250 yardaya 12 1/2 mil 1200 yardaya 9 mil süratle gitmesi temin edilmişti.

Endaht hususuna gelince bir geminin bordasında gerek su üstünde ve gerekse su altından atılması temin edilmişti. Vayt Hed torpitoleri atmak üzere tertibatı havi küçük stimbotlarda meydana getirilmişti.

silâhla oynamağa gelmezdi. Rus filosu bunun acısını 1869 manevralarında görmüştü. Baş kumandan filoya cephe değiştirmesi emrini vermiş ve kumandanlar bu manevrayı yapmak için harekâta geçtikleri esnada (Kreml) adındaki sabih zırhlı batarya civarında manevra yapan (Oleg) firkateynine çarparak onu mahmuzlamış Firkateyin aldığı rahneden evvelâ kıç tarafı suya girmiş ve bir az sonra batup gitmişti.

Rusya hükûmeti karadaki hudutlarını ve sahillerinin müdafaasını ikmal ettikten sonra artık donanmasını islâh ve takviye ederek açık denizlere çıkabilecek kuvvetli ve büyük gemiler inşaasına karar verdi. Bu esnada bu işe yarayabilecek yalnız iki firkateyni vardı. Bu gemilerin ahşap olarak inşaasına başlandığı halde sonra inşaatı durdurularak zırhlı olarak inşasına devam edilmişti. (Sivastopol) ve (Petrokavlesk) atlarını taşıyan bu zırhlı firkateynler ilk ingiliz ve Fransız zırhlıları modellerine göre yapılmış yüksek bordalı gemilerdi. 24 ağustos 1864. fakat zırhlı gemilerin tekâmülü o kadar süratle ilerleyorduki az zamanda bu gemiler işe yaramaz addedildi.

Zırhlı gemiler meydana getirilerek tekâmül etmeğe başladığı zaman büyük denizci devletlerin elinde yelken ve buharla müteharrik bir çok ahşap gemiler vardı. Meselâ ingilterenin 40 - 50 ahşap gemisi vardı ki artık hiç bir işe yaramıyordu. Bu gemilerin su kesimlerinden itibaren üst kısımlarının bozularak yeniden zırhlı tarzında inşaası teklif ediliyor ve bu suretle bunları ziyadan kurtarmak isteniliyerdu. Fakat bu insanı aldatan bir tasarruftu. Çünkü bu kadar masrafa rağmen bu gemilerin temelleri çürük olacaktı. Ve sonra üstlerine ilâve edilen tesisatın ağırlığını çekemiyeceklerdi. Bu yüzden ifa ettikleri hizmetlere mukabil ihtiyarlayınca ahırlarda terkedilen beygirler gibi bu gemiler de limanlarda terkedildi. Ve bu suretle 80 ilâ 100 milyonluk bir sermaye kâr ve zarar hesabına nakledilmiş oldu. Bu sebeplerden dolayı Rusya hükûmeti de (Sıvestopol ve Petrppavlofesk) hakkinda yaptığı tecrübeyi elinde bulunan diğer ahşap gemilerde tatbik etmekten vazgeçti. Bu gemiler 1800 beygir kuvvetinde makineyi ve baş tarafında mahmuzu havi idi. Şimdi yeni tedarik edilecek zırhlılar hangi tarzda vücude

getirilmeli idi. Acaba sabih bataryalar şeklinde topları bordalara tabiye edilmiş zırhlı fırkateynler mi, yoksa taretli kruvazörler şeklinde mi? taretli zırhlıların çelikten yapılmış kuleleri vardı ki bunlar teknenin üzerinde ve ortasında bordalarında yerleştirilmiş büyük çaplı fakat miktarı az toplarla mücehhezdi. Yalu muharebesindeki Çin zırhlıları gibi, sabih batarya tarzındaki zırhlıların mahzurları çok ağır topları taşıyamamaları ve düşmana ateş etmek için bordalarını çevirmek mecburiyetinde olmaları ve mürettebatını barındırabilecek siperleri olmaması idi.

Gemilerin merkezlerine tabiye edilmiş taretli zırhlılar ise çok büyük çaplı toplar taşıyabiliyordu ki bu topların mermileri o devrin en kalın gemi zırhlarını delebiliyor ve taretler kendi mihverleri etrafında dönerek geminin yürüyüşüne ve istikametine hiç bir zarar vermeden istedikleri istikamete ateş edebiliyordu. Ayni zamanda bu gemiler düşman topçusuna pekaz hedef teşkil ediyor ve taretlerin yuvarlak satıhları isabet edecek mermilerin kayıp gitmelerine hizmet ediyordu. Ve bu taretler mürettebatı çelik siperler arkasında muhafaza ediyordu. [1]

Ruslar taretli gemileri kabul ettiler. İki taretli amiral (Çihaçof) ile amiral (Greig) inşa edildi (Eylûl 1866). Diğer iki gemi daha tersanede inşasına başlandı. Amiral Lazarof ve amiral Sipiridof, fakat hükûmet yukarki hâdise üzerine bunların plânlarını tadil etti. Bu gemiler 27 ton ağırlığında büyük çaplı toplar taşıyorlardı. Zaten bu devir bir ihtira ve tecrübe devri idi. Yeni icatlar biribirini takip ediyordu.

Biri ikmal edilmeden daha mükemmel bir numune meydana getiriliyordu. İngiliz donanması bile bir numune levhasına

[1] Fakat taretler bu tekâmül derecesini buluncaya kadar bir çok tecrübeler geçirmiş ilk önce sabit taretler yapılmıştı ki bunlar üstleri açık birer zırhlı istihkâmdı. Yalnız üzerlerindeki toplar müteharrikti. Nihayet dönen taretler meydana getirildi. Gemilere evvela bir tane konulurken sonraları ikişer üçer dörder tane konuldu. İlk müteharrik taretli geminin 1866 da yapılmış olan (Monark) İngiliz ikincisinin (kepten) olduğunu evvelce görmüştük. 4300 tona ağırlığında olan bu gemilerin sürati 14 mildi her biri 25 er tonluk iki top taşıyan iki tareti vardı. Bu toplar 600 kiloluk mermiler atıyordu fakat her halde üstündeki sıkletler iyi taksim edilmemişti. Çünkü 7 - Eylûl - 1870 de Finyester burnu açıklarında mucidi ile birlikte batmıştı.

benziyordu. İlk zırhlı gemiden beri her nevi zırhlı gemilerden birer tanesi filoda bulunuyordu. Bir ingiliz bahriye zabiti ingiliz filosu için: «develer, katırlar, atlar ve fillerden mürekkep bir süvari kıt'ası gibi» diyordu. Rus hükûmeti de tekâmülün insafsız cilvelerinden kendisini tamamile kurtaramazdı. Monitorlar, sabih bataryalar ve taretli zırhlılardan başka şimdi icabında abluka hatlarını yaracak ve sahillerin müdafaası için tek başına deniz muharebeleri yapacak ve ayni zamanda düşman ticaretine sekte verebilecek birkaç büyük mahmuzlu zırhlı fırkateyne ihtiyaç hissetti. Bu gemilerin en büyük meziyetleri süratleri olacaktı. Bu gemiler zırhlı olmakla beraber hafif olacaklardı. Her şeyden fazla makine kuvvetine ehemmiyet verilecekti. Yani bu günün kruvazör evsafını haiz olacaklardı. İşte Aleksandır Neveski ile amiral general zırhlıları bu maksatla İngiltereye sipariş edilmişti. Bu gemiler istenildiği gibi yapıldı. Fakat (Aleksandır Neveski) Portsmut limanından Petresburga gelmekte iken yolda zayi oldu. Bu suretle rusların elinde bu sınıftan bir tek gemi kaldı. Lâkin bundan sonra daha kuvvetli ve daha mükemmel topçu kuvvetine malik gemiler inşasına devam ettiler. 1874 senesinde Kroniştadda denize indirilen (Büyük Petro) adını taşıyan zırhlının zamanın en büyük zırhlısı olduğu söyleniyordu. Bu geminin çektiği su 10.000 ton olup uzunluğu 100, genişliği 19 metre idi. Bordaları 35 s/m. kalınlığında Kampavunt zırhla örtülü olup su kesiminden 1.60 metre aşağıya kadar zırhlı idi. Ve geminin iskeleti kâmilen demirdendi.

İki taretle mücehhez olup her birinde 40 ton ağırlığında Krop mamulâtı ikişer top taşıyordu. Onbin beygir kuvvetinde ki makineleri gemiye 14 mil sürat veriyordu. Bu sınıftan Prens Bozareski ve Edimburg Doku isimlerindeki zırhlıların da inşasına başlandı. Bu suretle rusların Baltık filosu 10 zırhlı fırkateyn, 4 sabih batarya 11 taretli monitora çıkarıldı. Ahşap gemiler bu hesaba dahil değildir.

Popofkalar:

Yeni yeni sistemde zırhlılar vücude getirildiği esnada zırhları fazlalaştırmak ve topçu kuvvetini artırabilmek için gemiler

gittikçe uzun yapılmağa başlanmıştı. Fakat sonraları masrafları azaltmak ve diğer taraftan manevra kabiliyetlerini fazlalaştırmak için tekrar gemi boyları kısaltmağa başlandı. Prens Kostantin ile amiral Krabeden cesaret alan amiral Popof bu kısa gemiler inşaatında o kadar ileri vardıki hemen hemen bir kutu kapağı gibi yuvarlak bir tip vücude getirdi. Bu gemilere mucidine nisbetle (Popofka) denildi.

Bu tipteki gemiler nasıl seyredeceklerdi. İngiliz deniz mühendislerinden (M. Rod) Rusyaya çağırılarak bu gemiye binerek Kronştad sularında yapılan tecrübelerinde bulundu. Ve geminin hareket kabiliyetini ve seyir evsafını beğendi. Bunun üzerine amiral Krabe ile Prens Kostantin bu icadı benimsedi. Daha büyük bir gemi inşasına başlandı. (Novogorod) adını taşıyan bu geminin aksamı Petresburgta inşa edilerek parçalar halinde şimendiferle Nikolayefe gönderildi. Yalnız kazanları deniz yolu ile taşındı Haziran 1873 te Nikolayefte denize indirildiği zaman ingiliz mühendisi de tecrübe seyirlerinde bulundu. 100 kadem kutrunda ve 12 ½ kadem su çeken bu geminin altı düzdü. Sudan çok yükselmiyen güvertesinde mütaharrik iki taret bulunuyor. Ve bu taretlerin her biri 27 ton ağırlığında iki büyük top taşıyordu. Güverte merkezinin denizden yüksekliği ancak 1,5 metre idi. Geminin su kesimi hattı ve güvertesine varıncaya kadar her tarafı zırhla kaplanmıştı. Su kesiminin altı dahi torpillere karşı müdafaa için küçük bölmelere ayrılmıştı. Öyleki her hangi bir torpito isabetile veya mahmuz darbesi ile açılacak rahneden tekneye girecek sular pek mahdut bir sahayı dolduracak ve bu suretle geminin batmasına mâni olacaktı. Şu suretle popofkalar hem çok kalın zırh taşıyabilecek, hem de sığ sularda dolaşabileceklerdi. Her biri 80 beygir kuvvetinde 6 makinesi vardı. Altı uskurla saatte 7,5 mil yol alıyordu. Eğer geminin su altındaki şekli müdevver olsaydi altı uskurla ona bu sürati vermeğe kâfi gelmezdi. Onun için alt kısımda suyu her iki tarafa taksim edecek tertibat mevcuttu. Mühendis (Rod) diyorki: « Sular bu gemiye yol vermek için nereye kaçacaklarını bilemiyorlar. » Her halde gemi sühuletle yol alabiliyordu. Fakat 7,5 millik

bir sürat firkateyinlerin 14 millik sürati karşısında gayri kâfi idi. Ancak sahil hizmetlerine tahsis edilen bu geminin en büyük hassası diğer gemilere nazaran büyük daireler çizmiyerek pek kolay manevra yapabilmeleri idi.

Bu gemiden memnun olan rus hükûmeti ayni tipten daha büyük bir gemi sipariş etti. Ve kutru 120 kadem, çektiği su 3500 ton olan Vis amiral Popof adını taşıyan bu gemi I. inci Teşrin 1875 te ayni tezgâhlarda inşa edilerek denize indirildi. Bu geminin sürati iki mil daha fazla idi.

Rusya hükûmeti, filosunu meydana getirmeğe başladığı gündenberi her sene takriben 23 milyon frank gemi inşaatı masrafı yapıyordu. Bu suretle on sene zarfında 230 milyon sarfedilmiş oluyordu. Buna karşı harp başladığı esnada rus donanmasında:

1 Kıt'a zırhlı firkateyn - Grand Petro.
4 kıt'a taretli gemi, amiral Çihaçof, amiral Kreyg, amiral Lazarof, amiral Spridof.
1 kıt'a zırhlı kruvazör, amiral Ceneral.
2 sahil muhafızı zırhlısı, Sıvastopol, Petropavlofesk.
12 monitor.
8 sahil tarssut gambotu.
2 daire şeklindeki zırhlılar.
30

Bu gemilerden başka 5 kıt'a buharla müteharrik ahşap firkateyn.
22 kıt'a buharla müteharrik korvet.
100 « « « gambot vasaire küçük gemiler.
14 yat.
141

Tekne bulunuyordu. Bu gemilerden Popofkalar Karadenize tahsis edilmiş ve Nikolayf sularile Azak denizinin müdafaası vazifesini almışlardı. Harbin zuhuru üzerine Karadenizde bulunan süratleri fazla olan yatlarla posta vapurları uzun menzilli 15 s/m lik Krop toplarile teçhiz edilerek kruvazör harbi yapmağa memur edildiler.

Ayni zamanda Karadeniz donanmasının zafını örtmek ve Tuna nehrinde türk gemilerinin seyriseferine mâni olmak için gerek mayn ve gerekse Vayt Het torpitosundan istifade ettiler. Vayt Het (White Head) torpitolarile mücehhez olan (Sornikroft) ingiliz fabrikasının mamulâtından olan botlardan beheri 80000 franga tedarik edilebiliyordu. Halbuki bir zırhlı f14 milyon ranga mal oluyordu.

hem tedariki kolay ve hem de fiatleri ucuz olan bu botlardan 20 ilâ 30 tane satın alan ruslar bunları Baltık denizinden Karadeniz ve Tuna sahillerine taşıdılar. Bu harp esnasında yapılan torpito hücumlarında (Seyfi) adındaki bir gambotumuzu torpitolamaktan başka bir muvaffakıyet kazanamadıklarını ileride göreceğiz. Bu suretle rusların torpito silâhından bekledikleri ümit boşa gitti. Mayn silâhı da Rus sahillerinin muhafazası ve Tuna nehrinin seddi için kullanıldı.

Rus deniz askerliği :

Rus filosunun Karadeniz, Baltık denizi, Hazar denizi, Arkanjel ve Vlâdivostok sularına dağılmış bulunan gemilerinde hizmet etmek üzere 25 bin kişilik mürettebatı vardı. Bunun haricinde karada liman ve tersanelerde çalışan 12 bin kişi ile bunlardan başka muvakkat mezuniyet veyahut kısmen ticaret gemilerinde veya hususi hizmetlerde bulunan 10 bin kişi daha vardı ki bunların mecmuu takriben 50 bin kişi idi. (Deniz askeri olmak için hususi evsafa ihtiyaç yoktu. Bunlar aynen kara askerler gibi alınıyordu) Bunun için bu askerleri gemilere yollamadan evvel talim ve terbiye ederek hazırlanıyordu. Askerlik müddeti 12 si faal ve 3 ü ihtiyat olmak üzere 15 sene idi. Bu kadar uzun bir müddet zarfında en haşin tabiatliler bile nihayet denizciliğe alışacaklardı. Orada her günkü talimler ve çok sıkı bir dissiplin ile deniz yüzü görmemiş olan bir köylü iyi bir denizci olarak yetiştiriliyordu.

Halbuki deniz askerliğine münhasıran denizciliğe alışkın kimselerle donatılmış bir filo daha üstün hizmet görebilirdi. Çünkü arzu başka şey vazife de başka şeydi. Arzu ile ve hevesle yapılan şey daima mecburiyet altında yapılandan üstün-

dür. Rus hükûmeti acaba sahil ahalisinden ne için istifade etmiyordu. Fenlandiya körfezinde, adalarda ve Baltık denizine dökülen nehirlerde 60 binden fazla balıkçı vardı. Bunlardan başka Bahriebyaz sahillerinde, dahildeki göllerde, Dinyeper ve Volga nehirlerinde balıkçılıkla uğraşan pek çok kimse vardı. Bir zamanlar Rusya böyle bir teşkilât yapmağı düşündü. Fakat bizce mechul olan sebeplerden dolayı bunu mevkii icraya koymadı. Fenlandiyalıların hizmeti askeriyeden müstesna olmaları Rus filosu için büyük bir talisizlikti. Çünkü bu şimal balıkçıları pek mükemmel birer denizci idiler.

Rus hükûmeti, deniz askerlerini yetiştirmek için Nikolayf, Kroniştad ve Petresburgta birer deniz efrat mektebi vardı. Evvelâ kışlalarda yazma ve okuma derslerile ibtidaî malûmat gösteriliyordu. Kroniştadda efrada topçuluk, jimnastik ve manevra dersleri veriliyor ve atış talimleri yapılıyordu. Ve her sene bu mektebin talebeleri bir kaç gemiden mürekkep bir filoya irkâp edilerek hocalarından mektepte gördüklerini bilfiil tatbik ediyorlardı. Bu dersler iki sene sürdükten sonra imtihan ediliyor ve efrat gemilere tevzi olunuyordu. Zabitler dahi atış ve topçu mekteplerinde iki senelik bir tahsil devresi geçiriyorlardı.

Petresburgta zabit namzetleri mektebinin 200 ilâ 300 talebesi asılzadelerden intihap ediliyordu. Alınacak talebe coğrafya, tarih, hesap ve biraz hendeseden imtihan ediliyor. Rus lisanından ise sıkı bir muayeneye tâbi tutularak yabancı unsurlar hususile Fenlandiyalılar uzaklaştırılıyordu. Ve üçbuçuk senelik tedrisattan sonra talim ve manevra görmeden gemilere veriliyor ve iki senelik stajdan sonra vazife alıyorlardı. Petresburgtaki Fen akademisi, zabitana mahsus olup burada ilmi miyah ve makine okutuluyordu. Ayni zamanda burada bir bahriye inşaat mektebi de vardı. Tedrisat iki sene devam ediyordu.

Rus ticaret filosu:

1852 de rus nehirlerile göllerinde 83 buharlı gemi işlediği halde 1869 da bunların adedi 623 e baliğ olmuştu. Bunların çoğu Volga nehrinde idi. Rusya hükûmeti Akdeniz limanlarile münasebat vücude getirecek olan Karadeniz nakliyatı bahriye

şirketini teşkil etti. Bu şirketin merkezi Odesa limanı idi. Buradan kalkan vapurlar İstanbul - Berut - İskenderiye ve Yunanistana uğrıyarak Marsilya, Cibralta boğazından geçerek Lizbon ve Londraya muhtelif seferler yapıyordu. Volga nehri, Hazar denizine seferler yapan Merih ve Kafkas şirketleri de hükûmetten yardım görüyorlardı. Şimalde Bahriebyaz seyrisefain şirketi teşekkül etti. Fakat bu şirketlerden münhasıran bahriye zabitanı tarafından idare edilen ilk üçü büyük ziyanlar kaydettiler. Hususî kumpanyalar daha talili idiler.

1876-77 seferinde donanmanın vazifesi.

Cetvelde gösterilen (201 gemi Bahriye nezaretine aitti. Bundan başka 32 vapuru (İdarei Azıziye) yani şimdiki seyrisefaine aitti. Bahriyeye ait gemilerden 43 tanesi küçük veya büyük nakliye 15 tanesi küçük uskur veya padıl karakol gemisi idi. 4 tanesi inşa edilmekte idi geri kalan 38 gemiden Bunlardan 6 tane zırhlı fırkateyn, 8 tane zırhlı korvet ve monitor, 7 adet Tunaya mahsus küçük ganbotlar idi. Bunlardan başka 4 kıt'a uskurlu kalyon ve 5 kıt'a uskurlu firkateyn, 7 kıt'a uskurlu korvet var isede ahşap ve modası geçmiş tekneler olup ancak sahil muhafazasında ve nakliyatta kullanılabilirdi. Bu hususlar harbin zuhurunda nazarı dikkate alınarak ona göre tevzi edildi.

Ruslarla başlamak üzere bulunan harpte Türk donanmasından ne gibi hizmetler beklemek lâzımdı? [1]

Hizmetleri tedafüi ve tecavüzi olarak iki kısma ayırabiliriz. Tedafüi olanlar.

1 — Sahillerimizi müdafaa ederek rusların her hangi bir İhraç hareketlerine meydan vermemek.

2 — Sahil ticaretimizi müdafaa ve muhafaza etmek.

3 — Askeri nakliyatımızı temin ve ordularımızın gerek seferberliğini ve gerekse harp esnasındaki ihtiyaçlarını temin için deniz yollarından nekliyatı temin etmek.

[1] Tecavüzi bir siyaset takip etmeyen devletlerin donanma yapmaktan maksadı sahil muhafazasına ayıracakları kuvvetleri kazanmak ve bitaraflarla ticaret icrasını temin etmektir.

4 — Bitaraf olan devletlerle ticaretimizi temin etmek.

5 — Uzun bir su yolu teşkil eden Tuna nehrinden istifade ile hem nakliyat yapmak, hem de düşman ordularının geçmesine mâni olmak.

Tecavüzi olanlar da.

1 — Düşman sahillerini abluka ederek bitaraf devletlerle ticaretine mâni olmak.

2 — Düşman limanlarının tehdit veya bombardıman ile sahil muhafazası için bir kısım kuvvet ayırmak.

3 — İcabı halinde düşman sahiline asker çıkarmak.

Bir donanmanın kendisinden beklenen bu gibi hizmetleri yapabilmesi için evvelâ düşman donanmasını muharebeye icbar ederek veya bulunduğu limanı abluka ederek denize çıkmasına mâni olmak lâzımdır.

Bundan evvelki harplerde ve hususiyle 1828 - 1829 harbinde gerek Karadeniz ve gerekse Akdenizde Rus filoları faikiyetlerinden istifade etmişlerdi. Fakat Paris muahedesiyle Karadenizde donanma inşasından mahrum oldukları gibi 1280 senesinden beri Türkiye hükûmetinin donanma tedarikinde gösterdiği gayretten dolayı bu harpte vaziyet aksine dönmüştu.

Türk Donanmasının filolara taksimi :

Türk donanması Karadeniz, Akdeniz, Tuna nehri olmak üzere üç cepheye taksim edildi. Karadenize ayrılanlar biri zırhlı, diğeri ahşap olmak üzere iki filoya ayrıldı.

Karadeniz zırhlı filosu	Karadeniz ahşap filosu
1 — Asarıtevfik firkateyni	1 — Hüdavendigâr firkateyni
2 — Orhaniye »	2 — Muhbiri surur »
3 — Fethi Bülent korveti	3 — Sinop Korveti
4 — Asarı Şevket »	4 — Muzaffer »
5 — İclâliye »	5 — İzmir »
6 — Muinizafer »	6 — Adana »
7 — Avnillah »	7 — Asır vapuru
8 — Hıfzurrahman (sonradan iltihak etmiştir.)	8 — İsmail »
	9 — Resmo »
	10 — Mecidiye vapuru

Karadeniz donanması umum kumandanı Ferik Bozcaadalı Hasan paşa, zırhlı filosu kumandanı Liva Mustafa Paşa ve ahşap filosu kumandanı Liva Ahmet Paşa idi.

Akdeniz filosu da biri zırhlı diğeri ahşap olarak iki filoya ayrıldı.

Akdeniz zırhlı filosu

1 -- Mesudiye firkateyni
2 — Osmaniye »
3 — Mahmudiye »
4 — Aziziye »
5 — Mukaddemei hayır

Akdeniz ahşap filosu

1 — Selimiye firkateyni
2 — Lübnan korveti
3 — Mansure »
4 — Berut »
5 — Utarit »
6 — Esericedit vapuru
7 — Vasıtai ticaret »
8 — Şehper »
9 — Tayıf »
10 — Fevait »
11 — Tali'a »

Akdeniz donanması umum kumandanı Ferik Giritli Hüseyin paşa [1], zırhlı filosu kumandanı Miralay Faik bey Ahşap fırkası kumandanı Hasan paşa idi.

Tuna filosu şu gemilerden müteşekkildi:

1 — Lûtfu Celil Monitoru
2 — Hıfzırrahman »
3 — Hizber (Hizebr) gambotu
4 — Seyfi »
5 — Semender »
6 — Fethülislâm gambotu
7 — Böğürtlen »
8 — İşkodra »
9 — Potgoriça »
10 — Ahşap Akka gambotu

[1] Giritli Hüseyin paşa, senelerdenberi Tuna filosu kumandanı olup ilânı harpten bir iki gün evvel Bahriye Nazırı Köse Rauf paşanın emrile değiştirilmişti.

11 — Ahşap Varna gambotu
12 — » Sünne »
13 — Şevketnüma gambotu

Bunlardan başka 6 kıt'a da nakliya vapuru vardır ki şunlardır.

1 — Hayrettin vapuru.
2 — Kılıç Ali vapuru } (adalara işleyen Anadolu vapuru-
3 — Nusretiye vapuru } nun eşidir.)
4 — Erkadi vapuru.
5 — Islahat vapuru.
6 — Rusçuk «

Tuna filosu kumandanı ferik Giritli Hüseyin paşa idi. Fakat ilânı harple beraber onun yerine Mehmet Arif paşa tayin edildi. Ve gelinceye kadar Ruscukta bulunan miralay Tayyar bey vekalet etti. Mütaleayı kolaylaştırmak için kara harekâtında olduğu gibi deniz harekâtında dahi ayrı ayrı cepheleri tetkik edelim.

Tuna cephesi

Tuna filosu:

Tuna nehri Almanya, Avusturya, Macaristan, Sırbistan arazisinden geçerek (Vidin) önüne gelir. Vidinden Karadenize aktığı mevkie kadar 800 kilometreden fazla uzunlükta bir yol teşkil eder. Nehir bazı noktalarda (600, metreye) kadar darlaştığı halde birçok yerlerdede genişler ve adalar teşkil ederek kollara ayrılır. Hele feyezan zamanlarında etraftaki araziyi işgal ederek çok genişler. kış mevsiminde donduğundan üzerinden piyade ve süvari geçebilir.

Bukadar uzun bir nehri müdafaa ederek rusların geçmesine mâni olmayı yalnız birkaç gambottan müteşekkil bir filodan beklemek mümkünmüdür? Acaba bu filo Karadeniz ve Akdeniz filosundan alınacak gemilerle takviye edilse bu imkân hâsıl olur miydi? Esasen buna imkân yoktu. Çünkü bu gemiler açıkdeniz gemileri olduğundan çok su çekiyorlardı. Ve Tuna nehrinde gezmeleri mümkün değildi. Fakat buna imkân olsa bile bir filo yalnız başına olarak düşman ordusunun nehirden geçmesine mâni olamazdı. Çünkü ruslar, Tuna sahillerinde vücude getirecekleri istihkâm ve bataryalarla bu filonun harekâtına mâni olurlardı. Şimdiye kadar cereyan eden birçok muharebeler göstermiştir ki gemiler yalnız başına sahil batarya ve istihkâmlarına hücum edemezler. Ancak ordu ve donanmanın hareketile bu gibi mevkileri ıskat edebilirler.

Bunun için rusların Tunadan geçmelerini men etmek icap ediyorsa Bu vazife ancak Balkan cephesi kumandanı olan serdar Aptülkerim paşaya düşüyordu. Esasen Tuna filosunun yüksek kumandası bu zata verilmişti [1] Fakat Aptülkerim pa-

« Tunanın nehren ve bahren müdafaa ve muhafazasında bulunacak donanmayı hümayun kuvvei berriye ile birlikte hareket etmek üzere cümlesi serdarı müşarünileyhe ve bahriye kumandanlarına bildirilmiş Hobart paşa-

şanın pilânı kendi müdafaasında görüldüğü üzere rusların tunadan geçmelerine mâni olmamak; ruslar Tunayı geçtikten sonra şark ve garp ordularile hücum ederek iki ateş arasında bırakmaktı. Bunun için rusların Tuna nehrinden geçmelerinden dolayı bu filo zabitan ve kumandanlarını kabahatli bulamayız. Harbin başlangıcında Tuna filosu şu tarzda tevzi edilmişti.

Vidinde - Varna gambotu, Zistovi vapuru.

Rahovada - Botgöriçe gambotu.

Niğboluda - İşkodra; Böğürtlen gambotları.

Rusçukta leylek adasında - Hızber, Seyfi zırhlı gambotları Hayrettin vapuru, Aziziye, Islahat, Nakil, Seyyar, Sofya Şehbaz vapurları. Rusçukta Lom nehri içinde - Vidin ve Niş vapurları

Tutrakanda - Şevketnüma gambotu.

Silistrede - Semender, Fethülislâm gambotları ile Erkadi, Akkâ, Nüsretiye, Lom vapurları,

Hirsovada - Lutfucelil monitoru.

Sünnede - Hıfzurrahman monitoru bulunuyordu.

İlk harekât.

Ruslar 24 Nisanda ilânıharp ederek Pirut nehrini geçmişler ve Kalas - İbrail arasındaki Barbüş köprüsünü tutmak üzere miralay Şırokof kumandasındaki Don kazak alayı sabahları müsait Pirot nehrini geçerek Saat altıda Kalasa saat 7 de Barbüş köprüsüne gelerek işgal etmişti. Tuna kumandanlığına tayin olunan Mehmet Arif paşa 28 nisanda Hıfzurrahman monitoru ile Tulçiya geldi ve Serdarı Ekrem Apti paşa yanına gönderilmiş olan Hobart paşadan aldığı emir üzerine 29 nisanda hareketle İsmail çatalını yokladıktan sonra İshokçaya oradan Turumahiye kadar ilerledi fakat buraya gelince rusların gerek Pirot ve Seret nehirleri önünde sabit torpil mayn manialarıı vücuda getirdiğini ve 10 rus torpıtobotunun bulunduğunu öğrendi. Etrafta rus askerleri ile bir top gördü ve daha fazla ilerlemek-

nın yalnız Tunada bulunan sefaini harbiyenin teftişi ahvali memuriyetinden ibaret bulunmuş ve bu halde donanmayi hümayunun kâfei harekâtı serdarı müşarünileyhin kumandasına tâbi olduğunu ve buradan bir gûna kumanda olunmadığı donanmayi hümayunun lüzumu olacak mevkie sevketmesine bir mâni olmadığı dergâr olup .. » (Kitabın sonundaki muhaberelere bakınız)

ten çekinerek geri döndü. Bu suretle Hıfzurrahman monitoru Kalastan yukarı çıkamadı. Sonra Karadeniz filosuna iltihak etti.

Rus bataryaları.

Arif paşanın Maçinden yukarı çıkmak üzere iken Silistrede bulunan Semender, Fethülislâm ve Seyfi ganbuotları; İbrail karşısında bulunan (Botbası) mevkiinde kömürünü ikmal ve sahilleri muhafazaya memur edilmişti. Bahriye binbaşı Süleyman Zeki bey kumandasında bulunan bu gemiler Hirsovadan geçerek 4 Mayıs 1877 öğleden evvel İbrail yoluna gelince burada rus bataryalarile muharebeye tutuştu. Vukua gelen topçu muharebesinde Semendere 30 gülle isabet ederek bacaları, davlumbazı ve top arabasını parçaladı. Fethülislâma isabet eden gülleler dahı baca güverte ve top kulesi ve sair mahalleri parçaladı. Bunun üzerine geriye çekilerek maçina geldi.

Hobart paşanın harekâtı.

Hobart paşa hatıratında diyorki: (İlânıharpten bir kaç gün evvel muharebei bahriye noktai nazarından icrayi geşfiyat için Tunaya gönderildim. Düşmanın hücumlarını tahdit için iktıza eden pilânları tertip ile Ruscukta vukuatn inkişafını beklerken ilânı harp oldu. İttihaz eylediğim tertibatı seria ile düşmanın her türlü tecavüzatına set keş mumaneat olmak istemiş isem de Sulina mansabında bulunan donanmayi hümayuna lüzumu iltihakım emri şedidi gelmiş olmasına mebni ilânı harple beraber rusların (Kalas) ve İbrail önünde inşa ettikleri müteaddit tabyelere ve düşmanın nehire maynler koyduğuna dair deveran eden fakat bu kadar az bir zaman içinde mayn dökülmesi bence şayanı itimat olmamakla bu gibi rivayetlere bakmayarak sefinelerimi donanmayi hümayuna ilhaka karar verdim. Rusların istihkâmatı arasından mürur esnasında ne gibi muhataralara uğrayacağımızı keşf ve tayin için kaffei zabitandan mürekkep bir meclisi meşveret teşkil eyledim. Bu mecliste ittifakı âra ile azimete karar verildi. İbrail ve Kalastan gece geçmek üzere tertibat aldım. Güneş battıktan

üç saat sonra İbrailin aydınlıkları görülmeğe başladı. Akıntının yardımı ile çok hızlı gidiyorduk. Rus bataryaları zaviyei meyyitesinden istifade için mümkün olduğu kadar düşman sahiline yaklaştım. Rus bataryaları ateş açmağa başladığı zaman biz tehlike mıntakasını geçmiştik. Bu tehlikeli mıntakadan bir buçuk saatte geçebildik. Bu tehlikeli mıntakadan kurtulduktan sonra Rus bataryalarına bir yaylım ateşi yapmaktan kendimi alamadım.

Lutfucelil monitorunun zıyaı.

Tuna kumandanı Arif paşa, Kalastan geçemediği cihetle Tunanın şimalindeki gemilerin idaresini Serdarıekrem Apti paşa tarafından bahriye livası Dilâver paşaya, verilmişti. Dilaver paşa Semender, fethülislâm ve seyfi gambotlarının İbrail önündeki Rus bataryasını iskât edemediğini öğrenince Serdarı Ekremden aldığı emir üzerine (Hirsova) da bulunan ve tuna nehrindeki gemilerin en kuvvtlisi olan Lutfucelil monitoru ile Maçına gidip oradaki gemilerin kumandasını ele aldı ve 11 Mayısta İbrail önündeki Rus bataryaları ile muharebeden sonra rus istihkâmlarını kuvvetli bularak top menzili gerisine çekildi ve gemileri demirleterek kendisi vaziyeti rapor etmek üzere bir sandal ile Maçına gitti. Yalnız gemiler vasıtasile nehir yolunun açılması teşebbüsü iflâs etmişti. Fakat ruslar ateşe iştirak etmediği için mevkii gizli olan 463 numaralı batarya ile demir üzerinde olan lutfucelil üzerine baskın ateşi açtılar ve 15,10 da 6 topluk havandan atılan bir mermi geminin güvertesini delerek cephanelikte patladı vukua gelen infilâk üzerine bu güzel monitor parçalanarak battı ve mürettebatından ancak üç kişi kurtulabildi. Ruslar bu fırsattan istifade ile 15 mayısta Maçin kolunu mayn ile kapadılar.

Seyfi gambotunun torpitolanması :

Ruslar, (Lûtfu celil) in inflâkı üzerine yeni bir baskın icrasına karar verdiler. 24 mayıs gecesi mülâzim Dobazof isminde bir rus bahriyelisi sandal ile karanlıktan istifade ile bir keşif yaptı. Ertesi gece 25 / 26 mayısta buharla müteharrik 4 rus torpitobotu Maçin önünde demirli bulunan Fethülislâm, Seyfi

ve Kılıç Ali vapurları üzerine hücuma karar verdi. Çareviç ismindeki bot; mülâzim Dobazof kumandasında olup 14 mürettebi vardı. Kısanva botunu iki mülâzim ve iki gemici Dizit ve Çarevna botları da birer çavuş ve sekiz neferle idare olunuyordu. Ve botların her biri birer torpito ile mücehhezdi.

Bu küçük filo, gece yarısından sonra hareket etti. Hava yağmurlu ve gece pek karanlıktı. Gemiler yekdiğerinden 40 ar metre mesafe ile saat 2 de Maçin civarında (Petraftı) mevkiine geldiler. Ve burada iki türk gemisi görerek iki hat üzerinde yani Çareviç ve Kisanya önde ve diğerleri arkada olarak ilerlediler. Türk gemilerinden Seyfi ortada ve ileride Fethülislâm bunun sağında Kılıç Ali solunda bulunuyordu. Rus botlarının ilerlemekte olduğunu gören türk nöbetçisi kimdir o diye bağırdı. Ve akabinde silâh başına çağırdı. Ve hemen torpitobotlar üzerine tüfek ateşi açıldı. Fakat mülâzim Dobazof soğuk kanlılığını muhafaza ederek geminin ortasına torpilini salıverdi. Bir saniye sonra torpil Seyfiye isabetle inflâk etti. (Kisanya botu da ayni gemi üzerine ikinci bir torpil attı. Bu da isabet ederek inflâk etti. Ve türk gambotu batarken bot üzerine açtığı tüfek ateşini devam ettiriyordu. Fakat bu kargaşalıkta nişan alınmadığından ruslar insanca zayiata uğramadılar. türk bahriyelileri torpito silâhının tesirini ilk defa olarak tecrübe ediyorlardı. [1]

Yalominça taarruzu:

Ruslar, Maçinde bulunan türk gemileri için yeni bir tuzak kurdular. Hirsovanın biraz şimalinde bulunan (Yalominça) mevkiinde bataryalar tesis ettikleri gibi bir mayn hattı da vücude getiriyorlardı.

Fakat, bu esnada Tuna kumandanı Arif paşa Maçine gelerek Fethülislâm, Kılıç Ali vapurlarını kumandasına aldı. Hirsovada bulunan kumandan Süleyman bey ile muhabere ederek burada bulunan Semender, Akkâ, Arkadi vapurlarının da

[1] Bu geminin batmasında Dilaver paşanın mes'uliyeti olduğunda şüphe yoktur. Fakat bu vak'ada bütün türk bahriyelilerini kudretsiz gösterecek bir delil değildir. Harbi umumi esnasında bizim topçularımız Kösten adasındaki bir ingiliz monitorunu ve yine ayni harpte Meyis adasında demirliyen diğer bir gemiyi böyle baskın ateşile batırmış fakat bu vak'alar ingiliz veya fransız bahriyelilerinin kudretsizliğine delâlet etmemiştir.

Yalominçaya hüçumunu temin ettikten sonra 8 - Haziran - 1877 de Yalominça önüne geldi. Hirsovadan gelen gemilerle birlikte rus istihkâmlarına ateş açarak bataryaların önünden geçip Hirsovaya geldi. Üç çeyrek saat devam eden bu muharebe esnasında Kılıç Alinin talimar ve su kesimine, bacasına, kamara - sına 3; Fethülislâmın muhtelif yerlerine 4 isabet oldise de insanca zayiat yoktu.

Rusların Tunayı geçişleri:

Ruslar, Yalominça - Ishakça arasındaki türk gambotlarını bu sahadan tardettikten sonra 22 haziranda Tuna nehrini geçerek Maçini işgal ettiler. Ve 6 temmuzda Hirsova - Kartal hattına kadar ilerlemiş bulunuyorlardı. Fakat rus ordusunun ana kuvveti Ziştoviden geçecekti. Bu hareketi setretmek üzere Rusçuk ve Totrakan karşısındaki ordu nümayişler yapacak Rusçuğun garbında Paraban ve Niğbolinin şarkında Flamanda da Niğbolinin garbına Korabıada birer mayn hattı teşkil edi - lerek bu halar bataryalarla muhafaza edilecek ve ayni zamanda yer göğü ve Tornomagorla bataryalar konularak türk gemileririnin geçmesi menedilecekti.

24 haziranda Korabiya 27 haziranda Flamanda ve Baraban mayn hatları ikmal edildi. Bu işler yapılırken Rusçukta bulunan Hizber zırhlı gambotu büyük bir faaliyet gösterdi.

10 - Haziran - 1877 de Oltanıcaya gitmiş olan Hizber; gece Tombazlar ve sandallar ile Tuna üzerinde ilerlemekte bulunan ruslera ateş açarak büyük zayiata uğrattığı gibi 20 - Haziran-1877 de Paraban önüne giderek buradaki mayn ameliyesini himaye eden rus bataryalarile çarpıştı. Ve rus mayn sandallarını topa tuttu. Bu esnada yüzbaşı Novikofun kumandasındaki Şotka torpitobotu bu gemiye hücum ile bir torpito attı ise de Hizberin kumandanı binbaşı Cafer bey mahirane bir manevra ile bu darbeden kurtuldu. Ve açtığı top ateşile rus botunu tardetti. Şotka botu hasara uğradığı halde kaçabildi.

Hizber gambotunun bu hareketi yüzünden Paraban mayn seddi yedi gün geriye kaldı. [1]

[1] Osmanlı - Rus seferi sayfa 218 Ali Fuat bey ve Hizber kumandanı Cafer beyin raporundan.

Hacı Vesim paşanın memuriyeti:

Arif paşanın bu vak'adan sonra azledildiği (4 - Haziran - 1877 de) miralay Tayyar beyin (Vekili kumandanı Tuna) unvanile çektiği bir telgraftan anlıyoruz. Arif paşanın yerine tayin edilen Hacı Vesim paşa şimdiye kadar en mühim deniz işlerinde muvaffakıyetle hizmet etmis bir bahriye müşürü idi. Rusların yaptıkları gibi Tuna nehrine torpitobotlar göndermeğe karar veren İstanbul hükûmeti gemi stimbotlarından vesaireden tedarik ettiği takriben 10 kıt'a küçük tekneyi Feyzibahri vapuruna yükletti. Osmaniye zırhlısının beraberinde olarak Varnaya gönderip buradan şimendiferle Rusçuğa götürmek vazifesini Hacı Vesim paşaya vermişti. Bu stimbotların mürettebatından başka torpito işlerinde ihtisası olan (Sileymen) isminde bir ingiliz zabiti de beraberdi. Bu teknelere konacak tertibatla gönder torpito atacaklardı. Vesim paşa (Varna) ya gelerek botları vagonlara koydurdu. Kendisi Şumnuya giderek 26 haziran serdar Ekrem ile görüştüğü esnada ruslar Ziştoviden Tunayı geçiyorlardı. 28 Haziranda Rusçuğa geldi. Fakat burası dört günden beri karşı sahile tabiye edilen rus bataryaları tarafından bombardıman edilmekte olduğundan tersane ve fabrika harap olmuş ve mevcut asker şehrin haricinde çadırlara yerleştirilmişti. Tunanın her tarafına düşman tarafından 22 s/m lik toplar yerleştirilmiş olduğundan Pusçuk cihetinde hiç bir nokta salim olmadığı cihetle botların Tunaya indirilip makine ve kazanlarının konması imkânının kalmamış olduğundan Rusçuktan iki istasyon ötede bırakıldı. Esasen mezkûr botların Tunada istihdamı zamanı geçmişti. Rusların Ziştoviden Tunaya geçmeğe teşebbüsü üzerine Niğbolide bulunan zırhlı İşkodra, Böğürtlen ve Rusçuktan dahi Hizber ve Şahbazıbahri vapurlarını sevkle bu geçişe mâni olmak için son tedbire müracaat etti.

Böğürtlen gambotunun bir muharebesi:

Rusların, Flamanda üzerindeki bataryalarile Niğboliden ilerliyen bir türk gambotu arasından 23 haziranda vukubulan müsademeyi bir fransız topçu yüzbaşısı şu suretle anlatıyor:

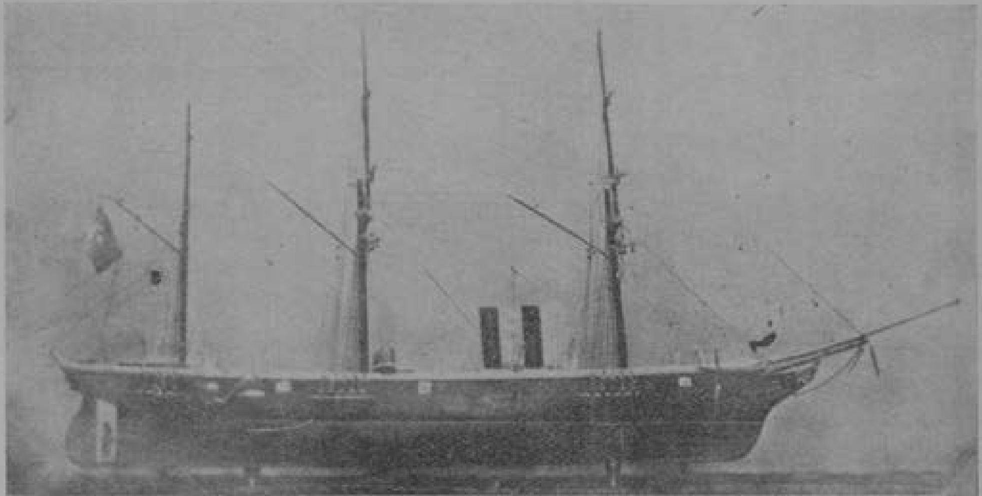

Abdülâzizin hal'inde Bahriye Nazırı, sonra Tuna filosu kumandanı olan Kayserli Ahmet Paşa

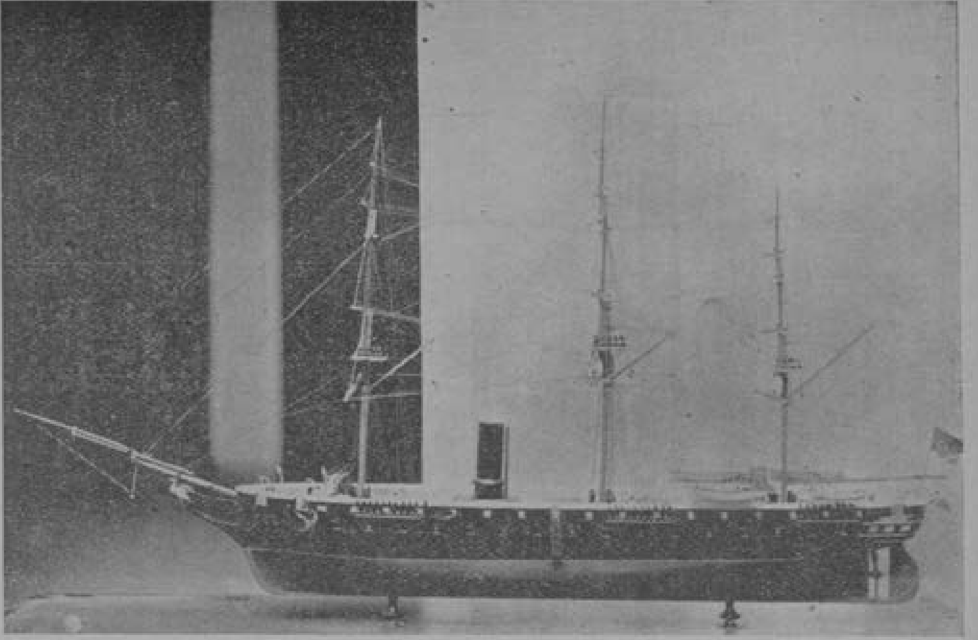

Amiral Hobart Paşa

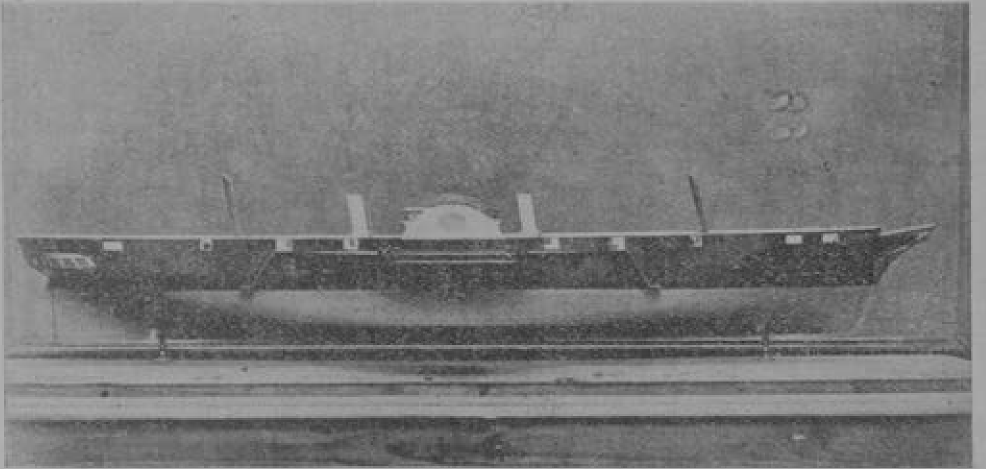
1861 / 1277 senesinde tersanemizde yapılan Hüdavendigâr ve Ertuğrul [Mektep gemisi] firkateynlerinden biri
1863 senesinde Kosva kalyonu ile beraber İngiltereye gönderilerek makine ile teçhiz ettirilmişlerdir.

1863 / 1279 senesinde tersanede inşa edilmiş olan Zuhaf sınıfı beş korvetten birinin modeli

1880 / 1296 tarihinde inşa edilmiş olan Mehmet Selim firkateyni (Talim gemisi)

Mısırlılar tarafından Ingilterede inşa ettirilmiş olan (Feyzicihat) maiyet vapuru Abdülâzizin cülûsunda hidiv İsmail paşa tarafından hediye edildikten sonra (Sultaniye) adını almıştır.

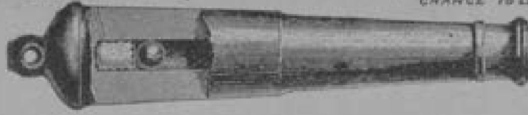

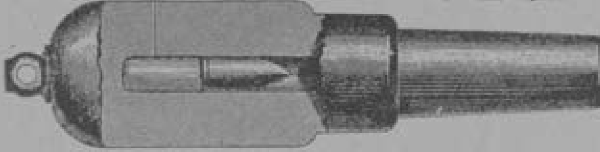
Bir Türk zırhlısında top başında

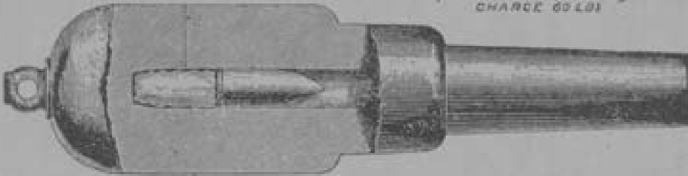

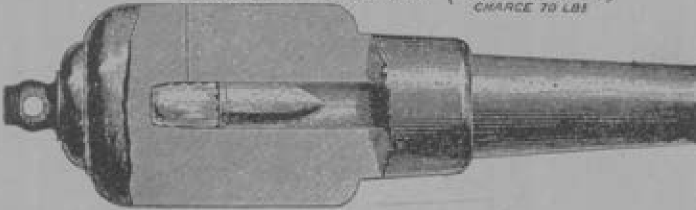
1876 yılında İstanbul tersanesinde inşasına başlanan Nusratiye zırhlı firkateyni uzun müddet işler tatil edildikten sonra Hamidiye adı verilmiş ve $\frac{\text{M.1885}}{\text{H.1301}}$ de tamamlanmıştır.

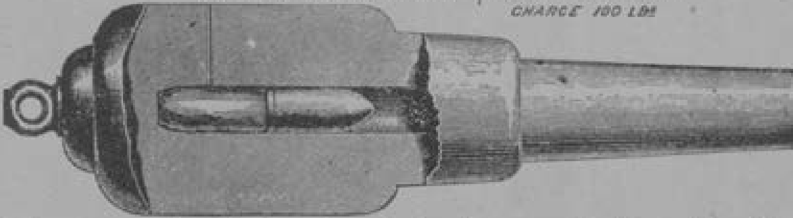
Zırhlı gemilerin zuhurunda topçulukta ilerlemeyi gösteren levha

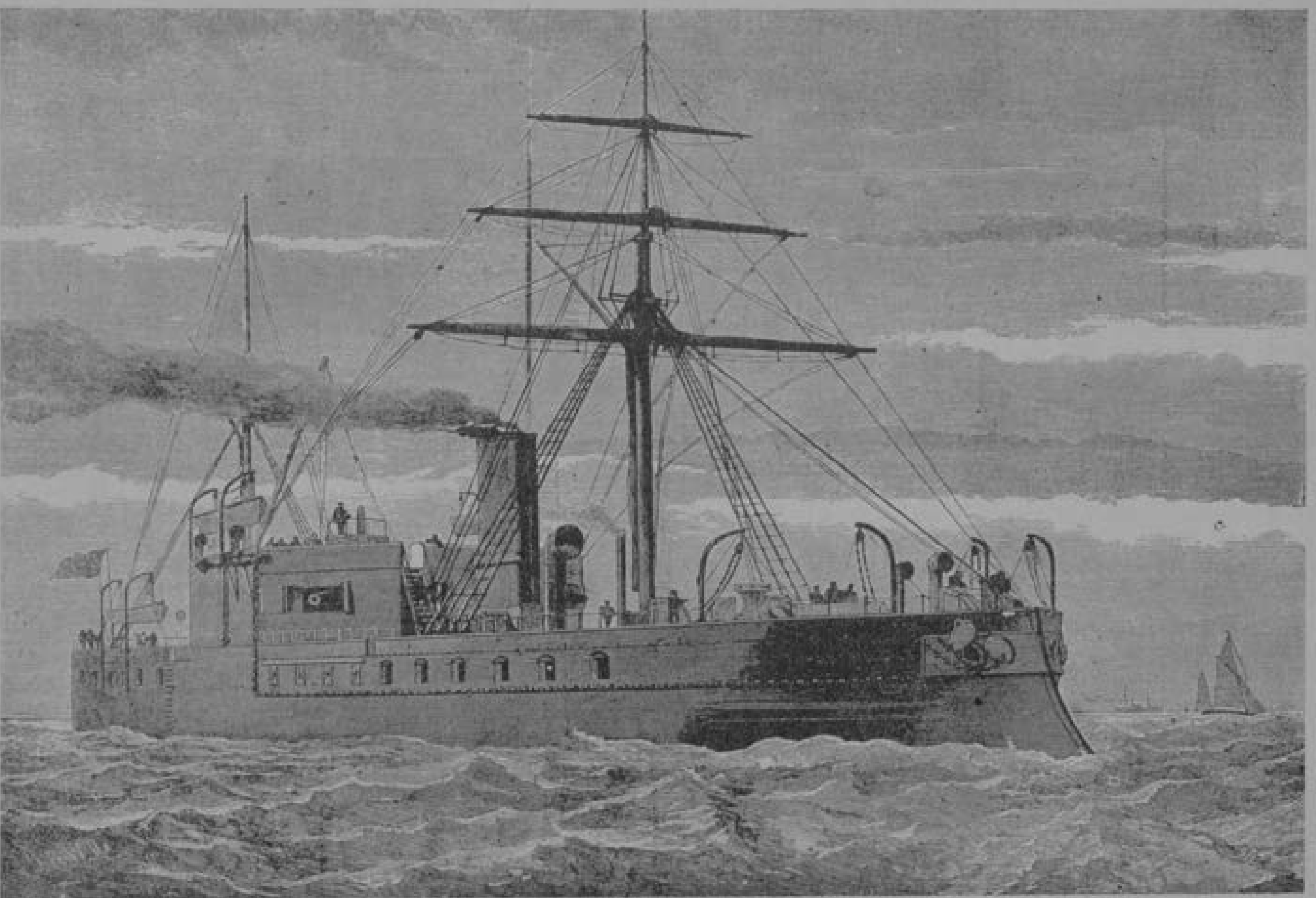

Yukarıdan aşağıya doğru ahşap kalyonların ve (İngiliz zırhlısı (Warrior) ın kaval topları. (68 funtluk yuvarlak gülle, topun ağırlığı 95 kantar, barıt hakkı 16 libre) — (Bellerophon) İngiliz zırhlısının ağızdan dolma şişhaneli topu (250 funtluk uzun gülle, topun ağırlığı 12 ton, barut hakkı 43 libre) —(Hercule) İngiliz zırhlısının ağızdan dolma şişhaneli topu (400 funtluk uzun gülle, topun ağırlığı 18 ton, barut hakkı 60 libre) — (Monarch) İngiliz zırhlısının ağızdan dolma şişhaneli topu (600 funtluk uzun gülle, topun ağırlığı 25 ton, barut hakkı 70 libre) — (Thunderer) İngiliz zırhlısının ağızdan dolma şişhaneli topu (600 funtluk uzun gülle, topun ağırlığı 30 ton barut hakkı 100 libre) — 1869 da yapılan (Thunderer) den sonra, 1872 de inşa edilen (Devastasion)'un topları 36, 1874 de yapılan (İnflexible) ın topları 81 ton ağırlığında idi. İtalyanların (Dandolo) zırhlısının topları (101), (İtalya) zırhlısının ise (103) tondu. Bundan sonra gemilerde ağızdan dolma toplar terk edilerek kuyruktan dolma toplar kullanılmağa başlandı.

Burcuzafer, Perkişeref zırhlı korvetleri

« Diyebilirim ki haziranın 23 üncü günü tasavvur ve temşası mümkün olan en güzel manzaralardan birini temaşa eyledim. O gün öğleden sonra saat 3 te rus filosuna hücum etmek maksadile Niğboludan bir osmanlı gemisi Flamandaya doğru ilerlemişti. Tunanın bu noktadaki arzı 700 metredir. Romanya sahilinde bulunduğumuzdan muharebenin bütün teferrüatını iyice müşahede ettik. Türk gemisine, elleri cebinde olduğu halde güverte üzerinde ayakta duran lâkayıt tavurlu bir kaptan kumanda ediyordu. Bu kaptan, emirleri şayanı hayret bir soğuk kanlılıkla vermekte idi. Bu gemi görülür görülmez ceneral Leonof 15 inci bataryanın 4 topu ile ona karşı ateş açtı. Türk kaptanı dönüp bakmağa bile tenezzül etmedi. ve yoluna devam etti. Bu sırada Şotka ve Mının torpitobotları hücum için ilerlediler. Fakat bu anden itibaren şimdiye kadar muharebe etmeğe alışık olmadıkları bir deniz adamının karşısında bulunduklarını öğrendiler. Türk gemisi mahirane manevralarla rus torpitosunun hücumundan kendisini korudu. Ve bununla beraber o kadar sıhhatli bir ateş açtı ki 10 dakika sonra Minin pek ziyade hasara uğrıyarak çekilmeğe mecbur kaldı ve hücum nöbeti Şotkaya gelmişti. Fakat türk gemisi buna meydan vermiyerek rus botunu mahmuzlamak üzere hücum etti. Bunu gören ruslar torpitobotu sahile oturtup nehire atlıyarak karaya kaçtılar. Türk kaptanı bu torpitobotu tahrip ve sekiz rus bataryasile uğraşarak bir kaçını hasara uğrattı ise de kendi gemisi de bir kaç yerinden yaralandı ve bizzat kaptan da bir yara aldı. Sonra Osma nehri ağzındaki Niğbolu kömür depolarının gerisine çekildi.»

Bu gemi Böğürtlen gambotu idi. Niğbolunun iki saat mesafesindeki Osma nehri içine çekilen Böğürtlen ve İşkodra gambotları hattı ricatleri kendiliğinden karşı sahile tabiye edilmiş rus bataryalarının ateşile 8 temmuzda kömürlüğünden tutuşarak yandı. İşkodra dahi ayni vaziyete girdi. Ve Niğbolunun sukutundan sonra bu gemilerin harap tekneleri rusların eline geçmemesi için batırıldı.

İki rus vapurunun tahribi:

Rahovada bulunan Bodgoriçe zırhlı gambotu Vidin kumandanı Osman paşadan aldığı emir üzerine Rahova ile Komaniça

arasında bulunan rus vapurlarına hücum ile bunları tahrip ettikten sonra Rahovaya avdet etti. (30 haziran).

Hizberin yeni bir hücumu :

Rusçuk önünde işe yarıyacak Hizberden başka bir harp gemisi kalmamıştı. Ruslar 28 hazıranda Ziştovi önünde Tunayı geçmeğe teşebbüs ettikleri haber alınınca rusların mürurunu menetmek vazifesile hareket emrini aldı.

28 - Haziran - 1877 de bordasına Şehbazı bahri vapurunu bağlıyarak yola çıktı. Dikilitaş önünde rus bataryalarile top muharebesi yaparak bu maniayı geçti. Ve bu esnada yalnız bir isabet aldı ise de tehlikeli değildi. Ertesi günü Vardım mevkiine geldiğinde dört kıt'a rus torpitobotunun hücumuna uğrıyarak top ateşile bunları tardetti ise de sahildeki rus bataryalarile yaptığı muharebe neticesinde daha ileri gitmek imkânını göremiyerek (Dikilitaş) istikametinde ricat etti. Ricat esnasında bir rus maynı infilak etti ise de Hizbere zararı dokunmadı. Yalnız güvertesine sular döküldü. O gece rus torpitobotları Hizbere yeni bir hücum daha yaptılarsa da top ateşile tardetti. Ve Rusçuk civarındaki Leylek adasına çekildi. Ruslarda serbest serbest Tunayı geçmeğe devam ettiler.

Son faaliyet :

Rusçukta bulunan İdareinehriye vapurlarını rus bataryalarının ateşinden muhafaza mümkün değildi. Rusçuk kumandanı Kayserli Ahmet paşa Çıplak ada önünde bulunan bu gemileri kurtarmağa Miralay Tayyar beyi memur etti. miralay Tayyar bey Hizber ile 24 - Temmuz - 1877 de Çıplak adaya geldi. Aziziye, Nakil ve Sofya vapurları düşman toplarının ateşile yanmakta olduğundan diğer gemileri bordasına alarak (Pınarlık altı) mevkiine götürdü. Baştan demirledi. Ve kıçtan suyu suyuna palamar verdi. Gemilerin mürettebatı çıkarılarak Paşa tabiyesine gönderildi. Hizber gambotu 11 - birinci Teşrinievvel - 1877 de (Pınarlık altı) mevkiinden hareketle (Yergöğü) önüne gidip rus dopolarını ateş altına aldı. Rus bataryalarının attığı mermilerle 5 ilâ 6 isabet oldu. Ertesi günü bombardımana devam etti ise de bir kaç isabet daha alarak hasarata uğradığından Leylek adasına avdet etti. Ve mütareke oluncıya kadar

yeni bir hareket yapılmadı. Hacı Vesim paşanın kumandanlığı 23 gün sürmüş Ve İstanbula çağrılarak Rusçuk valisi sabık Bahriye nazırı Kayserli Ahmet paşa ilâvei memuriyet olarak Tuna filosuna kumandan nasbedilmişti.

Tuna harekâtı hakkında mütalea:

Nehirlerde yapılacak harekâtı askeriyenin en güzel nümunelerini Amerika dahili harplerinde komodor Faragotun icraatında görürüz. Faragot harp gemilerini toplu bulundurmak ve kâfi miktarda kara askerile teşriki mesaî ederek iyi tanzim edilmiş planlarla büyük muvaffakıyetler kazandığı gibi harbi umumî esnasında da Irak cephesinde Fırat ve Dicle nehirlerinde gerek türk ve gerekse ingiliz gambotları ordu kumandanlarının emri altında kara kuvvetlerile birlikte hareket ederek mühim hizmetler ifasına muvaffak olmuşlardır.

Halbuki Tuna nehrinde cereyan eden harekâtı tetkik ettiğimiz zaman bu gemilerin makul bir plâna tâbi olmıyarak nehrin muhtelif noktalarına dağıtıldığı ve kara kuvvetlerile teşriki mesailerine lüzum görülmiyerek parça parça rus bataryalarına saldırılarak beyhude yere mahvedildiği görülür. Bu idaresizliğin hakikî sebebi plânsızlık ve kumanda meselesi idi. Tuna filosu kumandanları hareketlerinde serbest değildiler. Evvelâ serdarı Ekremin; saniyen bulundukları mıntakanın kumandanlarına tâbi idiler. Harp başladığı esnada tepdil edilen Hüseyin paşanın yerine gelen Arif paşa bu filoyu tamamile idareye vakit bulamadı. Serdar Ekremin emrile tayin edilen Dilâver paşa, Lûtfü Celil ve Seyfinin batmasından sonra azledildi. Arif paşa tekrar kumandayı ele aldı. Rusçukta bulunan kuvvetlere Miralay Tayyar bey kumanda etti. 28 haziranda Arif paşa azledilerek Hacı Vesim paşa kumandayı ele aldı. O da 23 gün sonra İstanbula çağrılarak Kayserli Ahmet paşa tayin olundu.

Bu suretle üç ay zarfında 6 kumandan değişti. Bu kumandan değiştirilmesinin orduda olduğu gibi Tuna filosu üzerinde de nasıl fenalıklara sebep olacağını söylemeğe lüzum görmüyoruz. Tuna filosunun harekâtına ait 24 harp raporile Hizber

kumandanı Bnb. Cafer beyin kendi gemisinin harekâtına ait raporu eserin sonuna ilâve edilmiştir.

Rusların Tunada kullandıkları 29 küçük vapurdan 12 kıt'ası torpitobot olup bunlardan iki tanesinin süratleri fazla idi. Romanyalılara ait vapurlar ve diğer tekneler de ruslar tarafından kullanıldı.

7

Karadeniz cephesi

Karadeniz filosuna verilen vazife:

Karadeniz filosuna şu talimat verilmişti. « Kumandan Hasan paşa doğruca Batuma gidip Batumda bulunan fırka ile birleşip cümlesi birlikte Rusya sahillerini teftiş ederek Sünnede bulunan donanmayi hümayun ile dahi birleşip; tahkikata göre Rusya gemileri kâffeten (Hoca bey) içerisinde ve (Nikolayif) tersanesinde bulunduklarından onları çıkarmamak ve Hoca bey körfezi ağzını abluka altına almak iktızasına göre sahillerde bazı noktaları tahrip ve rus gemilerine tesadüf ederlerse batırmak ve zaptetmek harekâtını icra ile Karadenizin Anadolu ve Rumeli sahillerini Rusyalının tasallutundan menęderek Karadeniz ticaretinin serbestisini temin etmek ».

İlk harekât:

Harbin ilânı esnasında Karadenizdeki gemilerimiz üç kısma ayrılmıştı. Birinci kısım umum kumandan Hasan paşa idaresinde olanlar İstanbuldan hareketle kömür almak üzere Ereğlide; ikinci kısım Mustafa paşa kumandasında Sünnede; üçüncü kısım Ahmet paşa kumandasında Batumda idi. Batum filosu kumandanı Ahmet paşa harbin ilânından üç gün sonra Batumdan hareketle hudut üzerindeki Şevketil rus garnizonu üzerine hücum ile bombardıman ederek kâfi derecede tahribat yaptı ve Poti - Batum şosesinin sahile yakin kısımlarını kontrola başladı. Ertesi günü Poti açıklarında Gözleveden gelmekte olan 155,000 okka tuz hamulesi bulunan rus yelken gemisini zapt ile Batuma yolladı (29 Nisan). Ereğlide bulunan Hasan paşa da yanındaki gemilerle 4 mayısta ereğliden hareketle Batuma geldi.

Sahom ihraç harekâtı:

1853 - 1855 harbinde olduğu gibi Sohom civarına asker çıkararak bu civar ahalisini isyana sevketmek ve bu suretle

gerek Batum ve gerekse Kars cephelerine sevkedilecek askerin bir kısmını buraya celbetmek için İstanbuldan emir gelmiş ve bu hareket için Fazlı paşa kumandasında bir fırka tahsis edilmişti.

Karadeniz filosu kumandanı Hasan Hüsnü paşa, Batumda bulunan Ahmet paşanın gemilerile birlikte 16 - Mayıs - 1877 akşamı Sohum kalesi önüne geldi. 7 kıt'a toptan mürekkep rus bataryasını donanmanın faik ateşlerile susturduktan sonra gemilerde bulunan bir tabur silâhendazı ve gönüllüleri karaya çıkarttırdı [1].

Ve mevcut rus garnizonu şehri terk ile geriye çekildi. Hemen civarda bulunan Abaza ahalisi silâhlandırıldı. 20 - Mayıs - 1877 de Zıl mevkiinde toplanan rus askerlerile musademe yapıldı. Rus miralaylarından ve Gürcü prenslerinden İmçabı ile 35 zabit ve nefer maktul ve 37 nefer yaralı düştü.

26 - Mayıs - 1877 salı günü Fazlı paşa kumandasındaki nizamiye fırkasını havi olan nakliyeler Sohuma geldi. O gün asker karaya çıkarılarak Sohumun beş saat ilerisinde Kodoş nehri sahilinde Zıl mevkiindeki askerlerimiz takviye edildi. 28 - Mayıs - 1877 de yapılan bir hücumla bu mevki zaptedilerek ruslar Kuduş nehrini terkederek Çamçira istikametinde tardedildi. Bu muharebede 8 top zaptedildi. Ruslar 16 topu da Kuduş nehrine atmışlardı.

Bunun üzerine hemen gemilerle Çamçira önüne gidilerek karaya çıkarılan çerkez ve abaza gönüllülerile bir keşif yapıldı. 1 - Haziran - 1877 de 3 tabur kuvvetindeki rusların üzerine yeni bir hücum daha yapılarak zayiatla tardedildi. Ve askerlerimiz Çamçiraya kadar ilerledi. Karadeniz kumandanı Hasan Hüsnü paşa Sohum ihracının ikmal edilmesinden sonra Batum - Sohum kale harekâtını Ahmet paşaya tevdi ederek kendisi zırhlı filo ile rus sahillerini tarıyarak Sulina (Sünne) ye gitti. Ruslar, Sohumu geri almak için Çamçira nehrinin gerisinde kuvvet toplamağa başladılar.

---

[1] Harbin ilânından bir az evvel Çerkez beylerinden bir kaç kişi batumdan İstanbula gelmiş Sohumda Ruslarla Harbe hazır adamları olduğunu bildirmişlerdi. Bu beyler de Hasan paşanın filosu ile Sohuma geldiler Karaya asker çıkararak gemilerde hazır bulunan silâhları ahaliye dağıtarak silâhlandırdılar. (Abdülhamidi sani devri saltanatı Cilt 1. sayfa 258)

15 - Haziran - 1877 de Çamçiranın Galızga nehri gerisinde bulunan rus siperlerine sahilden Avnillâh, Âsarışevket kurvetlerinin ateşleri himayesinde; asakiri muavine hücum ederek rusları 300 kadar telefatla tardetti. Bunun üzerine Sohumdaki fırkadan 10 tabur gemilerle Sforgel nam mahalle çıkarılarak buradaki kuvvetlerimiz takviye edildi. Ruslar 28 - Haziran - 1877 de 15 tabur asker toplamış olduklarından Çamçira önündeki mevzilerimize hücum ettiler. 18 saat devam eden bu muharebe esnasında ve Hüseyin Vasfi paşa kumandasında bulunan taburlarımızla gönüllü askerlerimiz büyük bir şiddetle muharebe ettiler. Ahmet paşa zırhlı Mahmudiye ile rusların sol cenahını denizden bombardıman etti. Nihayet ruslar biri ceneral olarak 42 zabit ve 2000 den fazla nefer zayi ederek tardedildi. Bu muharebedeki zayiatımız 200 kadardı.

Sohum fırkasının geri alınması:

(22 Haziran) da ceneral Çimirman 26 haziranda Zıştoviden rus ana ordusunun Tuna nehrini geçerek Balkan geçitleri üzerine yürümesi üzerine Sohum ihraç hareketinin nasıl yanlış bir mülâhazaya istinat ettiği anlaşıldı. Karargâhtaki Süleyman paşa ordusu gibi Sohumdaki Fazlı paşa fırkasının da geri alınarak Balkan geçitlerinin müdafaasına tahsis edilmemesine İstanbuldaki askeri meclis tarafından karar verildi.

Buradaki kuvvetimizin vaziyeti hakkında İstanbuldan gönderilmiş olan seryaver Mehmet paşa 14 - Haziran - 1877 tarihli raporunda: « Sohum fırkası üç kısma taksim olunarak bir kısmı nefsi Sohumda; diğer kısmı on saat ileride Zıl mevkiinde; diğer kısmı sahilden 6 saat içeride Dirande mevkiinde bulunuyor. Dirandenin ilerisinde Godor suyunu geçmek üzere 2000 abaza muavin süvarisi hazırdı. Fakat bu sahilleri zaptetmek için Poti sefainle döğülüp muntazam bir fırka asker çıkarılırsa olvakit Batum fırkası karşısındaki düşman fırkası ve hem de Gürcistan ve Çerkezistanın zaptı mümkün olur » diyordu. Fakat buna imkân yoktu yalnız Sohumdaki harekâtı askeriyenin idaresi Batum kumandanı Derviş paşaya verilmek suretile Batum ve Sohumun ayni kumandaya tâbi tutuldu. Temmuz nihayetine kadar türk fırkası Çamçira ordugâhında kalarak Ga-

lizka suyunu müdafaa etti ve Ahmet paşa kumandasındaki gemilerimiz rusları sahilden tazyik ile zaman zaman ateş altına aldılar. Temmuz nihayetinde Sohum fırkasının geri alınması İstanbuldan emrolundu.

Batum filosu kumandanı Ahmet paşa Ağustos - 1877 de zırhlı Mahmudiye, Muhbirisurur, Fethibülent, Mukaddemei - hayır, Mecidiye, Asir'süreyya, Talia vavurları ve birkaç ticaret gemisile Trabzon ve Batumdan topladığı sandalları gemilerin yedeğine alarak Batumdan hareket etti.

Sohum civarındaki müslüman ahali hareketi askeriyeye iştirak ile ruslara karşı isyan ettiklerinden hicret etmek arzusunu izhar ettiler. 25 Ağustosta Sohumdaki birkaç taburla bir kısım muhacirler Selimiye Şiar, Asır, Mansure vapurlarına alındı. İrkâp ameliyesi ağustosun nihayetine kadar devam etti. Eylû - lün birinci günü 3 tabur Mahmudiye, 4 tabur Selimiye, 5 tabur Sultaniye vapurlarına alınmış (Kelesur) yolunu muha - fazaya memur olan Alaiye taburu da düşman askerinin hucumuna karşı gemilerden açılan ateşle himaye edilerek Âsarışevket korvetine alındı. Ve bütün fırka Varnaya gönderilerek karaya çıkarıldı. Hasta ve yaralılarda Selimiye fırkateyni ile İstanbula götürüldü. Sohum Godava, Kilesur ahalisinden tak - riben 40.000 muhacir gemilerle Trabzon ve Ereğli arasındaki anadolu sahiline çıkarıldı [1].

Batum filosu kumandanı bundan sonra Batumun müdafaa ve muhafazasında devam etti.

Batum müdafaası :

Batum kumandanı müşür Hasan paşa şehrin 3 saat ileri - sindeki (Sur hizir) cihetinde bulunan ormanlık bir sırtı birinci müdafaa hattı ittihaz ederek üstünde istihkamlâr yaptırmış ve bu müdafaa hattının sağındaki hâkim tepeyi Çürüksulu Ali paşa kumandnsında bir nizamiye ve bir gürcü muavene taburu ile tuttuğu gibi denize istinat eden sol cenahı da gemilerin toplarına istinat ettirmişti. İkinci müdafaa hattı bu hatta mu - vazi olan (Cihadiye) sırtı idi. Ruslar takriben 20.000 asker ve 60 top kuvvetindeydi. Türk kuvvetleri 12 taburdan müte -

[1] Bahriye zabitlerinden Ali beyin hatıratından.

şekkildi. Batum donanmanın yardımile harbin sonuna kadar ruslara karşı muvaffakıyetle muhafaza edild.

Rus torpitolarının batum limanına hücumları.

Ruslar; Karadenize hâkim olan türk filosile açık denizde çarpışmak kudretinden mahrum olduklarından Batum ve Solina limanlarında demir üzerinde yatan türk zırhlılarına torpito hücumu yapmak üzere hazırlık yaptılar (Veliki Kinyaz Kostantin) adındaki büyük ve süratli vapur Krop toplarile teçhiz edildi ve Vayhet torpitosu atan dört kıt'a torpitobot gemiye yüklenmek üzere mataforalar tertip edildi.

Stepan Osipoviç Makarof, adindeki cesur ve becrikli bahriye yüzbaşısının kumandasına verilmişti.

Yüzbaşı Makarof; 23 - Mayıs - 1877 akşamı saat 10 da Batum limanı önlerine geldi. Gece karanlığından istifade ile dört torpitobotu denize indirdi. Bunlar sessizce limana girerlerken liman önünde karakol yapan türk vapuru tarafından görüldüler. (Zatsarapenıni) kumandasındaki bottan atılan Vaythet torpitosu isabet etmedi. Türk gemisinden ve liman bataryalarından ateş açıldise de torpitobotlar salimen Kostantin vapuruna iltica ettiler. Makarof; botları gemiye alarak denize açılıp çekildi.

Makarof; 29 mayısta Sulina limanındaki türk zırhlılarına bir baskın yapmak istedisede muvaffak olamadı. Bu husus Sulina kısmında tafsil edilmiştir.

Makarof; 29 - Birincikânun - 1877 akşamı Batum limanı önlerine gelerek Kostantin vapurundan denize indirdiği torpito botlarla limandaki gemilere baskın yaptı. Gece yarısından üç saat sonra limana giren Rus torpitobotları; limanın ağzında karakol yapan türk filikaları tarafından görülerek üzerine tüfek ateşi açıldı. Türk gemileri de bu ateşe iştirak ettiler ve ruslar bu ateş altında iyi nişan alamadılar çeşme botu tarafından atılan bir torpito şamandırada bulunan Avnillâhın kıç tarafı açığındaki bir maniaya çarparak patladisada gemiye zarar vermedi. Sinop botu tarafından atılan iki adedi de zırhlı Mahmudiyenin sancak ve iskele bordasından geçerek patlama-

dan karaya çıktı. Sitim üzerinde bulunen Avnillâh fethibülent zırhlılarile İntibah vapuru hücuma iştirak eden Rus torpitobotlarını takibe çıkdılarsa da bunlar Kostantin vapuruna iltica ederek potiye kaçtılar. Ertesi günü Batum limanı sahilinde bulunan iki kıt'a balık veya seyyar torpito İstanbula gönderildi 14 pusluk Vaythet torpitosu olduğu anlaşıldı.

Yüzbaşı Makarof; bir ay sonra 15 - ikinci kânun - 1878 de Batuma üçüncü defa olarak hücum etti. Rus torpitobotları tarafından atılan bir kıt'a Vaythet torpitosu limanın ağzında karakol yapan intibah vapuruna isabet etti ve bu gambotun batmasına sebep oldu. Torpito silâhından çok hizmetler bekleyen Rusların karadenizde kazandıkları muvaffakiyet bundan ibaret kaldı ve karadenizdeki türk hâkimiyeti üzerinde hiç bir tesir yapamadılar. Rus bahriyelilerini her fırsattan istifade ederek teşvik ve tesci etmek isteyeni çar alaksandır II Makarofu bir derece terfi ettirdi ve kendisine yaver tayin etti; torpitobota kumanda eden Zatsarapenniyide yüzbaşı rütbesi ve 4 üncü derece Corci nişanile taltif etti ve mürettebata ikramiyeler dağıttı. Rus filosu Jeneral amiralı olan grandok Kostantin Nikolayaviç bu ikramiyeler münasebetile karadeniz kumandanına yazdığı mektupta, « Çarinl bu yeni iltifatından dolayı onları benim tarafımdan tebrik ediniz. Böyle cesur bahriyelilerin Ceneral Amiralı olduğumdan dolayı iftihar ediyorum » diyordu.

Karadeniz zırhlı filosunun harekâtı:

İlânı harp olunduğu zaman Liva Topaneli Mustafa paşa kumandasında bir filomuz Sulina (Sünne) limanında bulunuyordu. Bu gemiler Fethibülent, İclâliye, Necmişevket, Muini - zafer, Mukaddemeihayır zırhlı korvetleri ile Kartal vapurundan ibaretti. Ruslar burada bulunan gemilerimize bir torpito hücumu yapmağa karar verdiler ve 9 - haziran - 1877 gecesi Odesadan hareket ettiler. Rus filosu şunlardan mürekkepti:

1 — Grandok Kostantinis vapuru	Makarof kumandasında (bu zat sonra amiral rütbesine çıkmış ve Port arturada Petro pavlofsk zırhlısının bir japon mayınına çarpmasile ölmüştür).

2 — Bir numaralı torpitobot, mülâzim Poşkinkumandasında.
3 — 2 « « « Rocestove neski kumandasında. (Japon harbinde Baltık donanmasında kumanda eden meşhur rus amiralıdır.)
4 — Çeşme zırhlı gambotu.
5 — Minon botu.
6 — Sinop botu.
7 — Navarin botu.

Bu gemilerin cümlesinin yanında birer seyyar Vaythet torpitosu vardı. Mülâzim Poşkin ile Mülâzim Roçestoveneski ilerdeydiler. Gece yarısından iki saat sonra türk gemileri görüldü. Fakat donanmanın diğer gemilerinden daha ileride olan İclâliyeden hemen top ve tüfek ateşi açıldı. Mülâzim Roçestovenski İclâliyeye yaklaşarak torpitosunu attıktan sonra türk mermileri ile hasara uğramış ve teknesi kısmen dolmuş olduğu halde geri çekildi. Fakat bir numaralı torpitonun attığı torpito bir maniaya çarparak patladı. Ve türk gemilerine atılan toplarla bot battı. Mülâzim Poşkin ile dört rus gemicisi Türkler tarafından esir edildi. Kostantin vapuru da türk topları altında geriye çekilerek karaya oturdu sabaha kadar kömür ve bütün ağırlığını denize atmak suretile kurtulup Odesaya avdet etti.

Sıvastopol bombardımanı:

Karadeniz kumandanı Hasan Hüsnü paşa Asarıtevfik, Necmişevket zırhlılarile Sohumdan hareket ve rus sahillerini tarayarak Sulinaya geldi. 30 - Haziranda rusların Kılya ağzındaki (Ceriyan) boğazından girerek Tunaya girmek üzere koydukları kazık ve şamandıraları tahrip ile avdet etti. 7 - Temmüz - 1877 de Asarıtevfik, Necmişevket, İclâliye, Muzaffer fırkateyn ve korvetlerile Sulinadan hareket ile Sıvastopol önüne geldi. Dış limanda bulunan 5 kıt'a rus gemisi iç limana çekildi. Gemiler top menziline yaklaştıkları zaman rus bataryalarının ateşe hazırlandığını gördülerse de beyhude yere cephane sarfına lüzum görmediler. Bu esnada Gözlüve cihetinden bir yelkenli iskonanın gelmekte olduğu görülerek Muzaffer ve İclâliye sahile yaklaşmış olan bu gemiyi yakalamak üzere ileri gönderildi.

Rus bataryalarının bu gemiler üzerine ateş açması üzerine Asarıtevfik ve Necmişevketten rus bataryalarına mukabele

edildi. İclâliye dahi 70.000 okka tuz hamulesi olan bu yelkenliyi tevkif ve yedeğe alarak geri çekti. Akşam üzeri şiddetli lodos çıktı. İclâliye muzaffer rus gemisini havanın şiddetlenmesine rağmen aldıkları emir mucibince Balçığa götürdüler. Hasan Hüsnü paşa da diğer gemilerle Sulinaya geldi. Oradan Balçığa gitti. Ve İstanbuldan aldığı müsaade üzerine Asarıtevfiğin pervanesindeki sakatlığı tamir ettirmek üzere İsanbula gitti ve zırhlı filosunun idaresini miralay Faik beye verdi.

Rus kruvazörleri ile müsademeler.

Miralay Faik bey Odesadaki Rus torpitolarının bir hücüm yapacaklarını haber aldığından (21 - Temmuz 1877) Mukaddemei hayır ile denize açılarak Yılan adası civarını tarassut ile Sulinaya gelmekte iken Rus imparatoruna mahsus (Ereğli) vapurunun gelmekte olduğunu görerek üzerine hücüm etti. Rus vapuru hemen dönerek Ricata başladı. Mukaddemeihayır bütün süratile ilerledi ve ateş açtı isede en yüksek irtifaı olan sekiz derece ile ancak 3200 yardaya gittiği halde Rus vapurundan 1000 yarda geriye düşüyordu. Rus vapurundaki 12 santimetrelik krop topu ise 4500 metre menzili olduğundan attığı mermilerden iki tanesi gemiye isabet etti. Ayni zamanda Rus vapurunun dümen suyundan torpito bırakmak üzere kıç tarafından ameliyat yaptıkları görüldüğünden hemen iskele tarafına yol verilerek sahilden açmağa çalışıldı.

Bunun üzerine Rus vapuru süratini artırarak 20 dakika sonra (Odesa) istikametinde uzaklaşıp gitti. Karadeniz kumandanı Hasan Hüsnü paşa 20 - Temmuz 1877 de Balçığa geldi. Kavarna ve Söğütçük üzerine Çerkez, Nogay vesaireden mürekkep kuvvetli bir eşkiya müfrezesinin basmakta olduğunu haber alarak İclâliye ve Süreyya vaporlarını gönderdi. Ve karaya asker çıkararak köylüleri himaye ile 2500 nefer islâm ve hıristiyan ahaliyi gemilere alıp Balçığa nakletti.

Fethibülent zırhlı korveti 24 - Temmuz gecesi Donanma kumandanından aldığı emir üzerine Kavarnadan Sulinaya hareket etmişti. Sabah olduğu zaman köstencenin 34 mil açığında Rus bandıralı uskurlu bir vapurun Sivastopol istikametinde seyiretmekte olduğunu görerek (mümkün olduğu kadar yol

vererek dort saat kadar takip olunmuş ise de Duşmanın seyir ve sürati iki mil kadar ziyade) olduğundan Rus vapuru iki üç saat devam eden top muharebsinden sonra kaçmağa muvaffak oldu. Bu muharebede Fethibülende isabet eden bir mermi bacasını delmiş, Rus gemisi de kıç taraftan bir isabet almıştı.

Şüpheli bir Vapur

30 - Temmuz 1877; Hasan Hüsnü paşa, İstanbuldan aldığı bir telgrafta Rus ordusu tarafından işgal edilmiş olan köstenceye gitmekte bulunan Loreley adındaki İngiliz vapurunun tevkif edilerek İstanbula gönderilmesi emrolunuyordu. Hasan Hüsnü paşa, Köstence önünde üç gün bekledikten sonra Mangalya civarına gitmekte iken mezkûr vapurun Köstenceden gelmekte olduğunu görerek tevkif ile Balçığa götürdü. Yaptığı tahkikatta mezkûr vapurun üç günden beri devam eden fırtına esnasında geceleyin Köstenceye girdiğini ve pasaportunun Köstence üzerine yapıldığını ve hâmil olduğu eşyayı Köstenceye çıkardığını öğrenerek İstanbula bildirdi. Fransız Köstence konsolosu ile 20 kadar yolcu da gemide idi.

Hasan Hüsnü paşa, İstanbuldan aldığı emir üzerine Osmaniye zırhlısını İstanbula göndererek tekrar Necmişevkete forsunu çekiyordu. 4 - Ağustos 1877. Balçıktan kömürünü ikmal ile Sulinaya gitti.

Rus ordusunun Sulinaya hücumları:

Ceneral Çimerman komandasındaki Rus ordusu Tunayı geçerek Maçin, İsakçı, Tolçiyi ve bütün Dobriceyi işgal ettiği halde Tuna nehrinin bir çok kolları ve bataklıkları ile çevrilmiş olan Sulinaya hücuma imkân bulamamıştı. Fakat Rusların er geç hücum edecekleri muhakkaktı. Bunun için Sulina karşısındaki Leş adasına istihkâm yapılmış ve rusların bu cihetten gelmeleri menedilmişti. 19 - Ağustos 1877 de takriben 6000 miktarında piyade, süvari ve topçudan müteşekkil bir rus kuvveti mezkûr istihkâma hücum ettilerse de zayiatla tardedildi.

Rus kruvazörlerinin akınları:

Ruslar ellerindeki torpitolarla yaptıkları hücümda mühim bir muvaffakıyet kazanamadıklarını görünce yüksek süratli olan

vapurlarını 12 s/m lik Krop topları ile teçhiz ederek hafif kruvazör haline getirdiler ve ticaret harbine başladılar. Bu vapurlardan Vesta, Herakliya, Livadya nın adlarını biliyoroz. Ve bunlardan birinin 24 - Temmuzda Fethibülent ile yaptığı müsademeyi görmüştük. Herakliya vapuru 3 - Ağustos 1877 de Karadeniz boğazına kadar geldi ve Şile önünde odun yüklü 4 kayığı yakıp batırdı. Bunların mürettebatı sandallarla sahile çıktılar. Herakliyanın asıl hedefi asker yüklü nakliyelerden birine tesadüf ile zaptetmekti.

Rus kruvazörlerinden Livadya dahi akın yapmak üzere denize çıkarak Varna önlerine geldiğinde Ereğli limanına mensup iki yelken sefinesini müsadere ile ateş verdi. Balçıktan 5 - 6 mil mesafede vukua gelen bu hadiseyi Hobart paşa görerek Asarıtevfik ve Fethibülent ile takibine koştu. Rus kruvazörü hemen kaçmağa başladı; iki taraf arasında uzak mesafeden yapılan muharebede 100 den fazla mermi atıldı ise de Rus kruvazörü süratinden istifade ederek Sivastopola kaçmağa muvaffak oldu.

Rus kruvazörleri yaptıkları diğer bir akında askerî nakliyatta kullanılan Mersin vapurumuzu yakaladılar. Bu vapurda 800 kadar hasta ve yaralı askerimiz vardı. Vapuru alıp Sıvastopola götürdüler; harp esnasındaki yeğâne muvaffakiyetleri bundan ibaret kaldı. [1]

Sulinanın tahkimi ve Rusların hücumu:

Tuna deltasını işgal eden Rusların Sulinaya hücuma hazırlandıkları esnada İstanbuldan (Sileman) adında bir ingiliz istihkâm binbaşısı gönderilmişti. Şehrin haricinde üç nokta is-

[1] 1400 Hamule tonası ıstiabında uskurlu bir nakliye gemisi olan Mersin vapuru mürettebatından başka 793 kişi muhacir bir az asker ve 20 zabit bir kaç kadın ile İzzettin vapurundan bir Yzb. yolcu olarak bulunuyordu. Kaptan Boronof idaresindeki Rus vapuru Odesadan hareket etmiş ve Anadolu sahıline yaklaştığı zaman Mersin vapurunu görerek sahil ile bu vapur arasına girmiş ve attığı üç mermiden sonra silâhsız olan Türk vapurunu teslim almıştır. Evvelâ Sivastopola uğrayarak esirleri Odesaya götürmek istemiş ise de ayın 26 ncı günü fırtına çıktığından Sivastopola geri döndü. 28 II. Kânun da Prens Vornezden gelerek gümrük rıhtımında bulunan ganimet sefineyi gördü.

Karadenizde dolaşan rus kruvazörleri arasında kostantin Vesta Vlademir atlarında vapurlar da vardı.

tihkâm inşasına lüzum gösterdi. Mülâzim Hamit ef. bu istihkâmları inşa etttirdi. Bunların ateş daireleri geniş olduğundan Ruslara karşı çok işe yaradı [1].

Ruslar 9 - I. teşrin - 1877 de 6 römorkör iki büyük şilep 8 torpitobot 5 römorkör ve üzerlerine havan tabiye olunmuş iki sal ve iki zırhlı duba olarak 25 kıt'a tekne ve 20 kadar havan topu ile Sulinaya hücum ettiler. İki taraf arasında üç gün muharebe edildi. Birinci gün kumandan tarafından Sulina gambotu Rusların üzerine gönderildi. Bu gambot Rus maynlarına çarparak battı 27 zabit ve nefer şehit oldu. Ruslar Kili ve Hızırılyaz taraflarından dahi hücum ettiler sede nihayet geri çekilmeğe mecbur oldular bu muharebede mezkûr istihkâmlarla bahriye tüfek endaz bölüğü çok hizmet gördü.

14 - II. teşrin - 1877de Rusların vaziyetini keşfetmek üzere ingiliz Miralayı Mensorop bey ile Hıfzırrahman Süvarisi Hasan bey kumandaların da beş kıt'a topla mücehhez filika ile altıncı mile gönderildi. Bu filikalar mezkûr mahalle muvasalatla karaya elli beş tüfek endaz çıkararak cıvardaki rus nöbetçilerini tard ile askeri depo ve karakol hanelerini yakup tahripten sonra avdet etti.

Rus sahillerinin bombardımanı.

Donanma kumandanlığı maiyetine memur olan miralay Mensurop bey (11 II. kânun 1878) de zırhlı filo ile Sivastopol önüne gitti. Liman önünde tesadüf ettiği Yunan bandıralı 1 yelken sefinesini müsadere ile İstanbula yolladı. Ertesi günü Gözleve ye giderek iki bin yarda mesafeden istihkâmlara ateş açarak tahribat yaptı. Ertesi günü (14 II. kânun) Yaltaya ve sonra Kefeye gitti. Burada dahi sahil istihkâmları ile muharebe ve tahribat yaptıktan sonra Kerç boğazına kadar ilerledi ve Oradan dönerek Sinop limanında kömürünü ikmal etti..

19 II. Kânun mütareke ve Sulinanın terki:

19 II. - Kânun - 1878 de Edirnede imzalanan mütareke şartları arasında Sulinanın teslimi de dahildi. Bunun üzerine

[1] Meşrutiyetin ilanında deniz ticaret mektebini tekrar tesis eden Hamit Nacı bey hocamızdır.

mevcut toplar ve levazım alınarak boşaltıldı ve Ruslara teslim edildi. Gemilerimiz geri çekildi. [1]

Karadenizdeki harekât hakkında Mütalâalar.

Karadeniz filosu bu harp esnasında (Sohum) ihraç harekâtını muvaffakiyetle yaptığı gibi 3 - 4 ay sonra ayni muvaffakiyetle irkâp ameliyesini de yapmıştır. Sahillerimizi muhafaza, düşman sahillerini abluka ve bazı limanları bombardıman ve bir kaç yelkenli Rus gemisini zaptetmek suretile Rus deniz ticaretini menetmişti. Ruslar bu harp esnasında deniz yollarından hemen hiç bir suretle istifade edememişlerdir. Gerek Batum ve gerekse Sulina üssülharekeleri Rusların yaptıkları mükerrer hücumlara rağmen muhafaza edilmiş ancak mütareke şartları mucibince Sulina terkedilmiştir. Rus kruvazörlerinin kazandıkları yegâne muvaffakiyet odun yüklü üç dört kayık ile Mersin vapurunun zaptından ibarettir. Bu vapurun Rus kruvazörleri tarafından zaptı üzerine Halep mebusu Nafi efendi ki meşrutiyetin ikinci defa ilânında tekrar Halep meb'usu olan Nafi paşadır. Hükûmetten vaki olan istizahatında Rusların karadenizde sefaini harbiyesi olmadığı ve devleti aliyenin müteadid ve mükemmel bir donanması bulunduğu halde Mersin vapurunun nasıl olupta Ruslara esir olduğunu sormuş ve demiştirki:

Memleket 300 milyonluk bir borç altında eziliyor. Bu borçtan elimize geçen yekâne faide donanmamızın mevcudiyetidir. Onu da kullanmasını bilmediler. Bir kaç rus vapuru, bizim tekmil donanmamızın düşmana irae edemediği fenalığı bize ika ediyor. Mersin vapurunda 800 askerle Kolorduların muhabere evrakı vardır. Bu vapura bir zırhlı terfik etmek akıllarına bile gelmedi. Bütün posta vapurlarımız da böyle, hükûmetin bu tarzı hareketi, müşürüihmal ve teseyyübü de geçti. »

O zaman bahriye nazırlığı mevkiinde bulunan mabeyin Sait paşanın ne cevap verdiğinden bahsedecek değilim. Fakat bu mesele hakkında şöyle düşünebiliriz [2]

[1] Karadeniz zırhlı filosunun harekâtı hakkında 13 kıt'a rapor kitabın sonuna ilâve edilmiş vebu suretle karadeniz harekâtına ait raporlar 36 yı bulmuştur.

[2] Başımıza gelenler (Mısır fevkalâde komiseri Mehmet Arif) İkinci tabı 1328 İstanbul sayfa 460 : « Biz Trabzonda iken Devleti aliyenin Posta

Karadeniz hâkimiyeti donanmamızda olmakla beraber hafif kruvazör haline getirilmiş ve süratleri fazla üç dört rus vapuru ile sekiz on rus torpitobotu faaliyet göstermekte idi. Bu şartlar altında sahil ticaretimiz ve askeri nakliyatımız için yapılacak iki hareket tarzı vardır:

1 — Serbest seyri seferi tatil ederek ticaret ve nakliye gemilerimizi kuvvetli filo veya müfrezelerin himayesi altında bulundurmaktırki buna konvoy denilir. Korsanlığın ilgasından evvel İstanbul - İskenderiye arasındaki nakliyatımız böyle yapılırdı. Büyük harpte Amerikadan ve ingiliz müstemlekelerinden getirilen asker ve levazımın büyük bir kısmı Alman kruvazör ve denizaltı gemilerine karşı konvoy usulü ile taşındı. Süleyman paşa ordusu Adriyatik sahillerinden; Mısır ordusu İskenderiyeden konvoy usulü ile getirildi. Bu tarz tatbik edilince nakliyat emniyet altına girer fakat ziyadesile tahdit edilmiş olur. Gerek zaman ve gerekse çok vesaite lüzum hasıl olur.

2 — Serbest nakliyattır. Bu tarz kabul edilince adeta sulh zamanındaki gibi nakliyat serbest yapılır; ticaret ve nakliyelere harp gemileri refakat etmez Mevcut harp gemileri düşman sahillerini ve harp limanlarını abluka eder. Düşman kruvazörlerinin her hangi bir hücumuna karşı ihtiyatlı bulunur. Bu usulün birincisine karşı nakliyatın sürat ve suhuleti itibarile çok büyük faidesi vardır. Fakat buna karşı düşman kruvazörlerinin ara sıra abluka hattından kurtularak nakliye gemilerine karşı hücum edebilmesi gibi mahzuru vardır.

Rus - Japon harbinde Port Artor ve Vilâdivostok filolarının mevcudiyetine rağmen Japonlar ikinci usulü kullanmışlar ve bu suretle serbest nakliyat yaparak zaman kaybetmeden ordularını karşı sahile taşıyabilmişlerdir. Bu esnada Rus Vilâdivostok kruvazör filosu Japon sahillerine, Kora kıyılarına ve Çoşima boğazına yaptıkları akınlarda asker ve levazım yüklü sekiz on Japon vapurunu batırmışlar, sahillerini bombardıman etmişler ve ancak yedinci defa yaptıkları akında (14 - Ağustos - 1904) Olsan mevkiinde Amiral Kamimoranın zırhlı kruvazör

vapurlarından Mersin namındaki vapurun Ereyli ile Sinop arasında rusya donanması tarafından tutulmuş olduğu havadisi intişar etmişti. I. Kânun 1283. »

filosu tarafından muharebeye icbar edilerek Rorik kruvazörü batırılmış Rusya ve Gromopoy ise hasara uğramakla beraber Viladivostoka kaçabilmişlerdir. Bu akın hareketleri Japon efkârıumumiyesinin heyecana gelmesine ve deniz sigorta ücretlerinin yükselmesine sebep olmakla beraber harbin heyeti umumiyesine ve neticesine hiç bir tesiri olmamıştır.

Balkan harbinde Hamidiye kruvazörünün, büyük harpte Emden, Karlisrohe vesair Alman kruvazörlerinin harekâtı da başka bir netice vermemiştir. Diğer harplerdeki kruvazör harekâtı ile Rusların bu harpteki kruvazör harekâtını mukayese edersek Rusların yalnız bir vapurumuzu zaptetmek gibi pek ehemmiyetsiz bir semere aldıklarını görürüz. [1]

Donanmamızın Ruslara yaptığı zarar ve ziyanı daha iyi anlamak için Ayastafonos muahedesinin 19 uncu maddesindeki tazminat bahsine müracaat etmek kâfidir.

[1] İstiklâl harbinde küçük çaplı toplarla mücehhez Şahin romorkörümüz bir Yunan vapurunu yakaladığı gibi iki kıt'a küçük motorbotumuz da Enosis vapurunu ayni suretle yakalamıştır.

Akdeniz cephesi

İlk harekât.

Harpten evvel Akdenizde bulunan filomuzun en mühim üssülharekesini Girit adasındaki Suda limanı teşkil ediyordu. Burada bulunan Bozca adalı Hasan Hüsnü paşa kumandasındaki İzmir, Edirne, Muzaffer ve mansure ahşap korvetlerinden müteşekkil olan bu filo Karadağ harbinin başlaması üzerine Kılık ve Bar limanları vasıtasile yapılan askerî nakliyatı himaye ve karadağ sahillerini abluka etmek vazifesile Adriyatik denizine gönderildi. Harp ve nakliye gemilerinden mürekkep diğer bir kısım - ki içlerinde muhbiri sürur mektep sefinesi de vardı - Anadolu ve Suriye sahillerinde toplanan taburları bu sahile naklettiler. Bu esnada selânikte Konsoloslar meselesi zuhûr etti. Ecnebi filolarının Selânik limanında toplanması üzerine 17 harp gemisinden mürekkep bir filomuz Selâniğe gönderildi.

Türk - Rus harbinin başlaması üzerine Akdeniz filosu kumandanlığına sabik Tuna kumandanı Giritli Ferik Hüseyin Paşa tayin edildi. Aksaraylı mehmet Paşa da Miralay Faik Beyin yerine zırhlı filosu kumandanlığına, Miriliva Malakof Hasan paşa da nakliye filosu kumandanı unvanile ahşap filoya memur oldu. Akdeniz filosu gerek harbin başlamasından evvel ve gerekse sonra Akdenizdeki ticaretimizi ve askerî nakliyatımızı himaye etti. Ve seferberliğin ikmali için askerî nakliyatta kullanıldı.

Süleyman Paşa Ordusunun nakli :

Rus ordusunun Tunayı geçmesi üzerine Karadağda icrayı harekât eden Süleyman paşa ordusunun Dedeağaca nakline karar verilmişti. Yıldız sarayı baş kitabetinden 20 Temmuz

1877 de Süleyman paşaya çekilen telgrafta : « Bahriyeden verilen malûmata nazaran vapurların bugün oraya vasıl olması memuldur. Düşman, Tırnavayı dahi istilâ edip İslimyeye doğru geliyor. Şimendiferi zaptedecek olursa artık Balkan hattı müdafaası dahi bozulup düşmanın istediği yere kadar gelmesine bir hail kalmıyacaktır. Hal işte bu merkezdedir. Ve süratle huzuru müşirilerine vücuhu şetta ile ihtiyaç vardır. İlk kafileyi teşkil edecek asakiri şahanenin sefaine rükûbuna nezaret etmek ve vapurların vurudunda asker ile mühimmat ve sairenin nakline lâzım olan müddeti zaruriyeden ziyade zaman geçirilmiyerek bu müddetin akabinde hemen harekete müsaraat buyurulmak ba iradei seniyei padişahi; uhdeyi hamiyet ve reviyeti müşirilerine tevdi ve cevaba intizar olunur » [1]. Deniliyordu.

Nakliye filosu 10 - Temmuz - 1877 de İstanbuldan hareketle 14 - Temmuzda Bar iskelesine vardı. Sahil derin olmakla beraber iskele ve rıhtım yoktu. Süleyman paşa muvakkat bir iskele yaptırmıştı. Gemilerin az su çekenleri bu iskeleye yanaştılar. Diğerleri de bunun üzerine aborda oldular. 16-Temmuzda irkâp başladı. 44 tabur piyade ve altı batarya topçudan müteşekkil olan Süleyman paşa ordusunun ilk kademeleri 21 - Temmuzda Dedeağacına çıkarıldı. Bu ordu 26 - Temmuzda Dedeağaçtan 240 kilometre mesafede bulunan (Karaağaç) istasiyonunda toplanmıştı [2]. Bu suretle Ceneral Gorgo ordusunun ileriye hareketi durduruldu. Eğer Süleyman paşanın teklifleri kabul edilerek Pilevne, Balkan, Şarkî Tuna orduları harekâtlarını birleştirerek Rusların üzerine ciddi bir hücum yapmış olsalardı harbin kazanılması bile mümkün olacaktı. Dedeağaç ile Bar arasındaki takriben 1500 kilometrelik bir mesafenin kolaylık ve süratle katedilmesi ancak Akdeniz hakimiyetinin elimizde bulunması ile mümkün olmuştu.

Mısır ordusunun nakli :

Akdeniz filosunun yaptığı mühim nakliyattan biri de Mısır ordusunun Balkan cephesine naklidir. Mısır Prenslerinden Hasan

[1] Umdetülhakayik (Süleyman paşa Cilt 2. Sah. 278
[2] Umdetülhakayik (Süleyman paşa Cilt 2. Sah. 350

paşanın kumandasında bulunan Mısır ordusunun nakli için 22 kıt'a gemiden mürekkep bir nakliye filosu ve bunları himaye için 6 gemiden mürekkep Akdeniz zırhlı filosu kullanıldı. Giritli Hüseyin paşanın kumandasında olan Türk zırhlı ve nakliye filoları İskenderiye limanına gelerek Mısır ordusunu aldılar. Çanakkale ve İstanbul boğazlarından geçirerek Varna limanına götürdüler.

Süleyman Paşa ordusunun Karaağaçtan Gelıboluya nakli :

Tatarpazarcığından Edirneye çekilmek istiyen Süleyman paşa kuvvetlerinin ceneral Gorgo kuvvetleri ile yaptığı muharebede mağlûp olarak bütün toplarını kaybile (Gümilcine) ye doğru çekildıklerini evvelce görmüştük. Bunun üzerine Süleyman paşa ordusunun Bulayir hattını müdafaa etmek üzere Geliboluya nakilleri kararlaştı. İrkâp iskelesi olarak intihap edilen Karaağaca (Müverridi Nusret) vapurile Selimiye fırkateyni gönderildi. 25 - İkincikânun - 1878 Bunları müteakip Malakof, Sultaniye, Asir, Selânik vapurlarile Osmaniye ve Mesudiye zırhlılarının gönderileceği bildirildi.

Selimiye ile Müverridi Nusret Karaağaca geldiler fakat sahilin sığ olmasından dolayı takriben üç mil uzakta demirlediler. Süleyman paşa limanda bulunan Yunan bandıralı limon, portakal ve üzüm yüklü sekiz on kayığın hamulesini satın alıp askere dağıttı. Gerek vapurların sandalları ve gerekse bu kayıklarla 4 bin asker Selimiyeye taşındı. Ve ayın 27 sinde hareket etti. Fakat Müverridi Nusrete ancak 6 tabur yani takriben 2 bin kişi yüklendiği esnada fırtına zuhûr ederek nakliyatı sekteye uğrattı. Ve bunun için aldığı miktar ile Geliboluya hareket etti. 29 - İkincikânunda her iki gemi askeri Geliboluya çıkardılar.

27 - İkincikânunda Sultaniye vapuru ile Osmaniye zırhlısı da Karaağaca geldiler. Mısırlı Kâmil paşa kumandasındaki Dakahilya, Muhallit vapurları da Karaağaç nakliyatına iştirak ettikleri gibi Tunusun Elbeşir vapuru da gönderildi. Ayni zamanda Dedeağaç, Kavala ve sair limanlardan külliyetli miktarda muhacir dahi taşınmakta idi. Karaağaçtan nakledilecek

askerin miktarı takriben 34 bin piyade, topçu ve suvariden müteşekkildir.

Süleyman paşa 31 - İkincikânunda Sultaniye vapuru ile Karaağaçtan Geliboluya geldi. Ertesi günü Sadrıâzama veseraskere çektiği telgraflarda Bolayir istihkâmlarını gezdiğini ve şekli hazırile düşmanın 100 bin kişilik bir ordu ile yapacağı hücuma mukavemet edeceğini bildirdi. Karaağaçtaki askerin nakliyatı bir miktar daha sürmekle beraber deniz hâkimiyeti sayesinde Süleyman paşa ordusunu Bolayir hattı müdafaasına vakti zamanile nakletmek mümkün olmuştu. Ayni zamanda cephane ve levazım noksanları deniz yollarından istifade edilerek ikmal edildi. İstanbuldan batum vapuru ile iki bin sandık Şinayder cephanesi ve 600 çadır gönderildi. Süleyman paşa Bolayir hattını müdafaa etmek için biri Marmara diğeri Saros körfezinde bulunmak üzere iki zırhlı istediyse de kendisinin Abdülâzizin hal'inde oynadığı rolden dolayı Abdülhamit tarafından şüpheli addedildiği cihetle bu talebi kabul edilmedi.

6 - Şubatta Edirne mukavelesi ile mütarekenamenin imzalandığı bildirildi. 13 - Şubatta üç, ertesi günü diğer üç İngiliz zırhlısı Gelibolu önüne geldi [1]. Bunlardan iki tanesi müdafaaya iştirak etmek üzere orada kaldı. 4 tanesi İstanbula hareket etti. Fakat 15 - Şubatta Millet Meclisi dağıtılmış, Süleyman paşanın tevkifi için Geliboluya yaverler gönderilmişti. Süleyman paşa, bu emri aldıktan sonra İngiliz zırhlısına giderek amirala iadei ziyaret etti. Ve kendi harekâtı hakkındaki müdafaanamelerini vesika ve muhaberelerini ihtiva eden evrakı bir sandık içinde olarak İngiliz kumandanına emaneten tevdi etti. Sonra karaya çıktı mevkufen Çanakkaleye gitti [2].

[1] Vis amiral Hornby'in kumandasında bulunan İngiliz filosunun teşkilâtı şu tarzdaydı :

Sancak filosu	İskele filosu
Rubi	Research
Rupert	Swiftsure
Temerare	Hotspur
Sultan (Kum. Gemisi)	Agincur (Kum. Gemisi)

Birkaç gün sonra da amiral gemisi olarak Ale\andra zırhlısı ile Salamis yatı geldi. Bunlar evvelâ Gelibolu sonra da Marmarada kaldıkları esnada torpito hücumu ve projektörle müdafaa, hedefi tenvir manevra ve talimleri yaptılar. (2030 No. lu İllustrated London Neus).

[2] Süleyman paşa ordusunun Karaağaçtan nakli hakkındaki vesikalar kitabın sonuna zeyledilmiştir. İngiliz amiralı 25 İkincikânunda Boğazdan

Karadağ sahilinin ablukası:

Harbin ilânı sırasında Karadağda hareket icra eden Süleyman paşa ordusunun (Bar) iskelesinden Gemilerle Dedeağacına nakledildiğini evvelce yazmıştık. Bunun üzerine dağlılar fırsat bularak toplandılar ve tecavüze geçerek Bar limanını ele geçirdiler ve İşkodrayı tehdide hazırlandılar. Dağlıların dikkatini İşkodra üzerinden ayırmamak için Bar limanını ve Karadağ sahillerini abluka ve bombardıman etmek üzere (Orhaniye) ve (Aziziye) zırhlıları ile Lübnan korveti memur oldu. Sonra Orhaniye geri aldırıldı. Diğer iki gemi harbin hitamına kadar bu sahillerde kaldı. Karadağlıların deniz yollarından istifade ederek cephane ve levazım celbetmeleri men olundu. Ayni zamanda gemilerin Bar limanını tehdit etmeleri dağlıların İşkodraya hücumlarına meydan bırakmadı.

Akdeniz filosu hakkında mütalea:

Akdeniz filosu bu mühim nakliye ve abluka işlerinden başka avrupa ile olan ticaretimizi muhafaza ettiği gibi Avrupa tezgahlarına sipariş edilmiş olan cephane vesair levazımın naklini de temin etti. Denilebilir ki Akdeniz ticaret ve nakliyatımız harbin zuhurundan hemen hiç bir suretle müteessir olmadı. Ruslarla gayet sıkı bir surette münasebettar olan yunanlılar Akdeniz hakimiyetinin elimizde olmasından dolayı harbe iştirak etmek teşebbüsünde bulunmadılar.

Donanmamızın kuvvetli olmasından ve lüzum görüldüğü halde Akdeniz filomuzu takviye etmek için Karadeniz filosundan istifade imkânına malik olduğumuzdan dolayı ruslar evvelki seferlerde olduğu gibi Baltık filosunu akdeniz limanlarına göndermek veya Akdenizdeki yunanlıları kullanarak nakliyatımıza darbe vurmak için korsan filoları teşkil etmek gibi teşebbüslerde bulunamadılar.

içeri girmek için emir almış ve Çanakkaleye kadar gelmiş iken hükûmetinden aldığı diğer bir emir ile geri çekilmişti. Sonra Rusların ileri hareketi üzerine Boğazdan içeri girmiştir. Bu hususta (93 harbi ve Bahrisefit boğazının küşadına dair vesaik) atlı yazıya bakınız. (Mecmuayı seneviyei bahriye : Ali Riza Seyfi).

İhtiyat filosu:

Akdeniz ve Karadeniz filolarından başka İstanbulda bir ihtiyat filosu vardı. harbin başlangıcında

Fethiye kalyonu
İzzettin vapuru
Kandiye »
Hanya »
Medarı zafer
Asarınusret

olmak üzere altı kıt'adan müteşekkil olan bu filo Beşiktaş önünde demirli idi. Bu filoya mensup olan beş kıt'a vapurun içindeki ingiliz Kaval topları çıkarılarak harp esnasında Avrupadan getirilmiş olan Krop topları konuldu. Donanmamızın ekseri gemilerindeki Kaval ingiliz topları Krop topları ile değiştirilmeğe başlandı. Yeni toplarla teçhiz edilen gemiler Prens adaları önünde top tecrübeleri yaparak mensup oldukları filolara iltihak ettiler. İhtiyat filoya mensup olan gemilerin vazifelerinden biri de Karadeniz boğazı açığında karakol ederek nakliye gemilerimizi Rus kruvazörlerinin hücumlarından muhafaza etmekti. Harbin bütün devamı müddetince rus kruvazörlerinin yalnız Mersin vapurumuzu zaptettiklerini evvelce yazmıştık. (İhtiyat filosuna ait vesikalar eserin sonuna ilâve edilmiştir).

Umumi mütalea

Ruslarla zuhûr edecek her hangibir harpte deniz hakimiyetinin çok büyük ehemmiyeti vardı. Hele Karadeniz hakimiyeti gerek türkler ve gerekse ruslar için hayati bir ehemmiyeti haizdi. Hususile şarki anadoludaki ordularımızın kara muvasalalarının az ve uzun oluşu; kış mevsimlerinde gerek harekât ve gerek ikmal itibarile hemen hemen muvasalanın bozuluşu türk ordusunun deniz yolundan daha kısa ve daha çabuk istifadesini zarurî kılıyordu.

Çarlık rusyası İmparator Petro zamanındanberi geçen iki asır zarfında yapılan 10 Büyük seferde türk hakimiyeti altında bulunan Kırım, Besarabya, Kafkasyayı ele geçirerek Karadenizin şimal ve şark sahillerine sahip olduğu gibi Kardenize

hâkim olmak siyasetinden bir an bile vaz geçmemişti. Kafkasyaya, Tuna ağızlarına, Boğazlara hakimiyetin ve bunun neticesinde Balkan, İran ve orta Asyada serbes hareket etmesini temin edecek yegâne şartın karadeniz hakimiyetine istinat edeceğini düşünen ruslar, bu denizde kuvvetli bir donanmaya sahip olmak siyasetini ihmal edemezlerdi.

Ancak Karadeniz rus donanmasının ve Karadenizdeki Sıvastopol Sohum, Kerç vesaire mühim harp limanlarının 1853. 56 harbinde türkiye ve müttefikleri tarafından zapt ve tahribi ve Paris muahedesile Karadenizde donanma inşasından mahrum olmasından dolayıdırki bu harp esnasında Karadeniz rus filosu bir kaç kruvazör, 8 - 10 torpitobot ve iki yuvarlak zırhlıdan müteşekkildi.

Aptülâziz zamanında yapılan en doğru bir hareket varsa o da gerek ordunun ve gerekse donanmanın takviye edilmesidir. Fakat bu işler Hükûmetin varidatı ile yapılacak yerde avrupa sermayedarlarından ağır faizli istikrazlar yapıp bu istikrazların bir kısmı Silâhlanmağa ve büyük bir kısmı sarayın israflarına tahsis edilmiştir. Bu yüzdendirki milletimizin halâ ödemekle tüketemediği bu borçlar düyunu umumiye idaresi adile hükûmet içinde diğer bir hühûmetin kurulmasına sebep olmuş, ancak Hükûmeti cumhuriyemizin gösterdiği uyanıklık ve metanet sayesidedirki bu idare yıkılmış ve borçların muayyen taksitlerle ödenmesi imkânı hâsıl olmuştur.

Donanmamız 1877/78 harbinde gerek Tuna gerekse kara ve Akdeniz cephelerinde büyük bir faaliyet göstererek kendisinden beklenebilecek bütün vazifeleri yapmıştır. Eğer Tuna nehrinden düşmanın geçmesini menedememiş ise bunun kabahati türk bahriye zabit ve kumandanlarının değil bu filonun kudreti haricinde olmasındandır. Tuna filotillâsı gibi bir filonun yalnız başına rusların Tunadan geçmesine mâni olması mümkün değildir. Başkumandanlık tarafından muhtelif mevkilere dağıtılmış olan bu filo, aldığı emir mucibince rus mayn tarlalarına ve rus bataryalarına cesurane bir surette hücum ederek harap olmuş ve az bir zamanda faaliyet sahasından çekilmişse bunun mes'uliyeti bu filodan istifade etmesini bilemiyen kumanda heyetindedir.

Rus bahriyelerinin fikri:

Rus bahriyelileri tarafından yazılmiş (Rus karadeniz filosu tarihi) adlı eserde deniliyor ki:

19 — Şubatta (rumı) Ayastafanos muahedesi yapildı fakat Rusyanın kuvvetli bir filosu olmadığından bu muahade rusler için hiç bir faide temin etmedi. İstanbulun kapılarına kadar ilerlemiş olan ordumuzu ve İstanbulun elimize gçeceğini gören ve bizim kuvvtlendiğimizi istemeyen ingilizler ve avusturyalılar; Türklere yardım ettile.

Bir İngiliz filosu Çanakkaleyi geçerek Marmaraya girdi. Rusya hükûmeti Karadeniz sahillelerini muhafaza edecek bir filoye sahıp olmadığından İistanbul kapılarından ve Bosfordan geri çekilmeğe mebur oldu. kuvvetli filomuz olmadınğından İstanbulun zaptı hiç düşünülemzedi. Bu yüzden rusların itifadesi yalnız Batum ve civarında küçük bir kısim erazı ile harp tazmınatından ibaret kaldı. Sırbıstana ve Bulgarıstana istiklal verildi.

Türk filosunun zayiatı:

Tuna filosunun bu harpteki zayiatı şudur:

Lûtfucelil monitoru. - Düşman bataryaları tarafından

Seyfi gambotu - Rus torpito hücumu ile

Potgoriçe, Böğürtlen - Rus bataryaları ile muharebe ve hattı rica'tlerinin kesılmesi üzerine kendi mürettebatı tarafından batırılmıştır.

Karadaniz filosunun zayiatı şudur:

Sulina (Sünne) gambotu - Mayna çarparak

İntibah ganbotu - batum limanında torpito hücumu ile

Mersin nakliye vapuru - Rus kruvazörleri tarafından müsadere.

1877 Nisanından 1878 Şubat nihayetine kadar devam eden takriben 11 ay zarfında donanmamızın ve nakliye filomuzun zayiatı yedi tekneye münhasır kalmıştırki harp ve ticaret filolarımızın 133 gemiden mürekkep olduğuna göre % 4 demektir. Bu gemilerin beş tanesi Tuna nehrinde zayi olduğu düşünülürse diğer cephelerimizdeki zayiatımız yalnız Mersin ve intibah vapurlarından ibarettir. Türk donanmasının bu kadar cüz'i zayiat

mukabilinde yaptığı hizmetlerini düşünürsek onun vazifesini hakkile yaptığına şüphemiz kalmaz.

Eğer Aptülhamidin yerinde millet ve vatanını düşünen bir hükûmet reisi olsaydı Edirne mütarekesi ile bilâ kaydüşart ruslara teslim olacağı yerde daha müsait bir mütareke istihsaline çalışır ve buna muvaffak oluncıya kadar Çatalca ve Gelibolu hatlarını müdafaa ederdi. Bu hususta Balkan harbinde olduğu gibi donanmaya da mühim vazifeler düşerdi. Fakat o değil bu hatları müdafaa etmek, Süleyman paşanın haklı tekliflerini reddederek adeta bile bile mağlûbiyet uçurumuna sürüklendi. Millet meclisini dağıtmak kardeşi beşinci Muradı mevkuf bulundurarak müstebit bir hükümdar olmaktan başka bir şey döşünmedi.

9
Edirne mütarekesi ve müsaleha

Edirne mütareke ve müsaleha mukaddemesi :

On maddeden müteşekkil olan bu mukavelenamenin hülâsası şudur :

1 — Mükâlematı sulhiyenin cereyanı müddetince ve bunların husul ve hüsnü neticesine veyahut inkıtaına kadar ahkâmı cari olmak üzere bir taraftan Rusya ve Sırbistan ve Romanyanın kuvvei askeriyelerile diğer taraftan devleti aliyenin kuvvei askeriyesi beyninde bir mütareke aktolunmuştur. Mütareke münkati olduğu takdirde muhasamata tekrar bed olunmazdan evvel tarafeyni muharebeyninden her biri, muhasamata hangi gün ve hangi saatte başlıyabileceğini tayin ile beraber mütarekenin feshini üç gün evvelinden bildirmeğe mecburdur. İşbu üç gün müddet, tarafeyinden birinin amirinden aldığı emri bulunduğu mahalde diğer tarafa tebliğ edeceği zamandan bededer.

Rusya devleti harekâtı askeriyenin terkini ve devleti aliye beyninde kararlaştırılan mütarekenin şeraitine muvafakat eylemesini Karadağa teklif edecektir. Devleti aliye dahi Karadağ aleyhine icrayı harekâttan farig olacaktır.

2 — Mütarekenin imzalandığı günden itibaren hükmü cari olacaktır. Tayin edilen haddi fasılı vakti mezkûrden sonra tecavüz edenler aldıkları ganaimi red ile geri çekileceklerdir.

3 — Esas müsalehada tahliyesi meşrut olan Vidin, Rusçuk ve Silistire kalelerinden maada Belgratçık, Hezargrat ve Hacı Oğlu pazarcığı Türk askeri tarafından terkedilecektir. Bir taraftan Rusya, Sırbistan ve Romanya askerile diğer taraftan asakiri osmaniye arasında hattı fasıl berveçhi ati tayin olunmuştur : Bu hattı fasıl Balçıktan başlıyarak Hacı Oğlu pazarcığı - Hezargrat - Eski Cuma - Osman pazarı - Kazan istikametinde olacak ve bunun cenubunda bitaraf mıntaka Terkos gölüne kadar gidecektir. Ruslar Burgaz ve Midye iskelelerinden erzak celb-

edebileceklerdir. İstanbul cihetinde Küçük çekmece - Karadeniz arası hattı fasıl olup buralarda türkler yeniden tahkimat yapmıyacaklardır. Geliboluda Şarköyden Dedeağaca ve Meğriye kadar uzanacaktır.

4 — İşbu mukavelename imzası esnasında hattı fasılın haricindeki askerler üç gün zarfında geri alınacaktır.

5 — Türk askerleri üçüncü maddede gösterilen istihkâmları terkederek silâhları, mühimmat ve eşyaları ve kabili nakil edevat ile çekileceklerdir.

6 — Asakiri şahane ve sefaini harbiye - buzlar mâni olamazsa - üç gün zarfında Sünneyi terkeyliyeceklerdir. Diğer taraftan rusya idarei askeriyesi Tunadaki her türlü mânileri izale ederek gemilerin hakkı nezaretini muhafaza etmek üzere Tunadan seyri seferine müsaade eyliyeceklerdir.

7 — Rusya ve müttefikleri işgalindeki arazide kalmış olan türk memurları vazifelerine devam ile beraber rus ümerayi askeriyesinin emirlerini ifa edeceklerdir.

8 — Rusların demir yollarından istifadelerine dair.

9 — Babıâli Karadeniz limanlarındaki ablukayı, mütarekenin devamı müddetince fesheyliyecek ve gemilerin serbestçe bu limanlara girmesine muhalefet etmiyeceklerdir.

10 — Hasta ve mecruhların tedavisine aittir. Mütareke 31 II. Kânun akşamı saat 7 den itibaren başlar.

Bu mütareke şartları tetkik edildiği zaman 6 ve 9 uncu maddelerin denize teallûk ettiğini görürüz. Rusların ablukadan çok müteessir olduklarını ve ordularının ihtiyaçlarını temin için bu maddeleri mütareke şartları arasına koyduklarını anlarız [1].

Ayastafanos muahedesi:

1853 harbi esnasındaki müttefiklerimizden Fransa, 1870 seferinden sonra şark işlerile uğraşacak vaziyette değildi. İngiltere hükûmeti ise yalnız başına türkleri müdafaaya cesaret edemiyordu.

Ayni zamanda iktidar mevkiinde bulunan muhafazakârlar Türkiyeyi iltizam etmelerine karşı Lord Gladeston riyasetindeki

[1] Mütareke mukavelenamesinin bir sureti umdetülhakayikin 6 ıncı cilt 155 inci sahifesinde münderiçtir.

liberallar Türkiye aleyhinde bulunuyorlardı. Fakat türk ordusunun mağlûbiyeti rusların İstanbul ve Gelibolu istikametlerinde ilerliyerek ingilizlerin en ziyade ehemmiyet verdikleri boğazları tehdit etmesi üzerine İngiliz hükûmeti faaliyete geçti. Edirne mukavelesi ile rusların takip ettikleri hedef bütün bütün meydana çıktığından 8 şubatta avam kamarası şarktaki harekât için hükûmetin teklif ettiği 6 milyon liralık tahsisatı kabul etti. Bozca adaya gelmiş olan ingiliz filosunun Marmaraya girmesi için emir verildi. İngiliz amiralı Horonby Gelibolu önünde iki zırhlı bıraktıktan sonra 13 şubat 1878 de İstanbula gelerek Büyükada önünde demirledi. Bunun üzerine ruslar, İstanbulu işgal etmemek hakkında verdikleri vadin hükmü kalmadığını fakat ingilizlerin İstanbul önüne gelmedikçe kendilerinin işgale teşebbüs etmiyeceklerini bildirdiler. Bunun üzerine telâşa düşen Abdülhamit, İngiliz kıraliçesine telgrafla müracaat etti. İngiliz filosu İstanbul ve Geliboluyu müdafaadan vazgeçerek Gemlik körfezine çekildi. Bu esnada Rus başkumandanı, yanında murahhasımız olduğu halde bitaraf mıntakayı çiğnedi. Abdülhamit, Çatalcadaki askerlerine müdafaa etmemelerini emretti. Bu suretle ruslar Ayastafanosa (23 - Şubat - 1878) geldiler.

Rus murahhasları İğnatyef ve Nelidof ile murahhaslarımızdan Hariciye nazırı Saffet paşa ve Sadullah bey tarafından 3 - Mart - 1878 de 29 maddeden müteşekkil olan Ayastafanos muahedesi imzalandı. Bu muahedenin 1, 2, 3 üncü maddelerile Karadağ ve Sırbistanın istiklâlleri tasdik ve tashihi hudut edilmek üzere arazi terki.

Dördüncü madde ile Romanyanın istiklâli tasdik ve tazminat talebine hakkı olduğu.

Altıncı madde ile Bulgaristan hükûmetinin muhtariyet ile vergi verir bir emaret olacağı ve hükûmet memurlarile asakiri milliyesinin hıristiyanlardan olacağı kaydile hududunu gösteren bir harita bulunuyordu. Bu harita mucibince Bulgaristanın üç bin mil murabbaı mesaha ve 5 milyon nufusu olacaktı. Manastır, Selânik vilâyetleri de dahil olduğu halde Karadenizden Eğe denizine kadar uzanacaktı.

8 — Bulgaristanda türk askerinin bulunmıyacağı, eski kalelerin hedmedileceğine dairdi. Bulgaristanda iki sene müddetle rus askeri kalacaktı.

9 — Büyük Bulgaristanın teşekkülü dolayısile Türkiyenin Rumelideki arazisi iki kısma ayrılacağından vilâyetler arasında asker ve mühimmatın nakliyatına dair.

12 — Tuna nehrinde ve sahilinde bundan sonra ne sefaini harbiye ve ne de kalelerimiz bulunmıyacağına dair.

13 — Harp esnasında Tuna nehrinde seyrü seferin men'inden dolayı zarar ve ziyana uğrıyanlara verilmek üzere 500 bin frank itası.

14 — Bosna ve Herseğin muhtariyeti hakkında.

16 — Ermenilerin sakin olduğu vilâyetlerde ıslâhat hakkında.

19 — Tazminatı harbiye olarak 900 milyon ruble ve Karadeniz rus ticaretinin sekteye uğramasından dolayı 400 milyon ruble, Kafkasya harekâtından dolayı 100 milyon ruble vesaire olarak 245,207,300 lira itasını talep ediyor ve devletin müzayikai maliyesini nazarı itibare alıp bu tazminatın bir milyar 100 milyon rublesine mukabil balkan yarımadasında Dobrica, Anadoluda Erdehan, Kars, Batum ve Beyazıt ile civarını alıyordu. Geri kalan 300 milyon ruble yıllık taksitlere bağlanacaktı.

20 — Rusyaya terkolunan arazinin ahalisi 3 sene zarfında arzu ederse ikamet veya hicret edebileceklerdir.

25 -- Rus işgal kuvvetleri Balkan yarımadasında işgal ettikleri yerlerde sulhün kat'inin imzasından 3 ay, Anadoluda ise 6 ay sonra tamamen boşaltmış olacaklardır.

Berlin muahedesi :

Avusturya ile İngiltere hükûmetleri Ayastafonos muahedesini tanımadılar. Rusya ile avusturya arasında cereyan eden siyasi müzakerat neticesiz kaldı. İngilizler, Paris muahedesine istinat ederek ayastofonos muahedesinin Avrupa devletleri murahhaslarından teşekkül edecek bir kongrada tetkikını istediler. Gerek ingiliz ve gerekse avusturya hükûmetleri askeri kuvvetlerini hazırlamak için Millet meclislerinden tahsisat aldılar. İngiliz hariciye nazırı lord Saliz bory, devletlerin elçilerine yolladığı (3 - Nisan - 1878) tarihli bir tahriratta Ayastafonos

muahedesini reddederek umumi bir kongra aktini teklif etti. Ayni zamanda askeri hazırlığa başladı. 13 Mayısta ingiliz kraliçesi 1 inci kolordunun resmi geçidinde bulundu. Nihayet iki taraf birbirine yaklaştı. 30 Mayısta rusya ile ingiltere arasında bazı ihtirazi kayıtlarla Ayastafonos muahedesinin tetkikı kararlaştı. Diğer taraftan 4 - Haziran - 1878 de imzalanan bir muahede ile Kıbrıs adasının idareşi ingilizlere bırakıldı. Buna mukabil ruslar, Anadoluda istilâlarını genişletecek olurlarsa ingilizler silâh kuvvetile türkiyeye yardım edeceklerdi.

13 Haziranda Berlinde prens Bismark tarafından açılmış olan Berlin kongrası, 13 temmuza kadar devam ederek 20 içtima yaptı. Ve Ayastafonos muahedesi mühim tadilâta uğradı. Küçük bir bulgaristan emareti teşkil edildi. Bosna ve Hersek avusturya işgaline geçti. Rusyaya, Rumanyaya, Yunanistana, Sırbistana ve Karadağa arazi terkedildi ve bu hükûmetlerin istiklâlleri kabul olundu. Terkedilen arazinin mesaha ve nüfusu aşağıda gösterilmiştir.

	Kilometre murab.	Nüfus
Bulgaristan beyliği	69.000	2.700.000
Dobrice (Romanyaya)	14.400	170.000
Sırbistana	7.200	280.000
Bosna ve Hersek (Avusturyaya)	58.700	1.100.000
Karadağ	4.700	50.000
Yunanistana (Tesalya)	12.000	300.000
	166.000	4.600.000
Ruslara(Batum, Kars ve Erdihan)	36.000	700.000
İrana (Kotor arazisi)	150	5.000
İngilizlere (Kıbrıs adası)	10.300	150.000

Bu suretle 210.000 kilometre murabbaı arazi ve 5 milyon 455 bin nüfus kaybetmiş oluyoruz.

Hacı Ahmet Vesim paşa

Tersane emini **M**ehmet Reşit efendinin oğlu olup $\frac{H.1258}{M.1842}$ yılında bahriye mektebini tamamladıktan sonra uzun yıllar Türk donanmasında çalışarak rütbesi yükselmiş ve $\frac{H.1269}{M.1852}$ yılında (Peyk) ticaret vapuru kumandanı iken **K**ırım seferine iştirak etmiş sonra (Cayıferah) Biriği ve $\frac{M.1273}{H.1856}$ de binbaşı rütbesile Peyki şevket vapuru kumandanı olmuştur. O zaman veliaht olan Abdülâzizin binmesine tahsis edilen bu vapurdaki kumandanlığı esnasında tanışıklık dolayısile culusunda kendisine yaver olmuştur. Ateş Mehmet paşanın **B**ahriye Nazırı olmasına ve zırhlı donanmasının siparişinde vazifesi dolayısile müessir olmuştur. $\frac{H.1281}{M.1864}$ de müşür rütbesile kaptanı derya olmuş, beş altı ay sonra donanma kumanda meclisi reisi olarak Girit isyanını teskine memur edilmiş ve $\frac{H.2293}{M.1877}$ de Tuna filosu kumandanı nasbedilmiştir. Ruslar Tunayı geçtikten sonra Karadeniz boğazında bulunan ihtiyat filosu kumandanı olmuş ve harpten sonra Bahriye Nazırı nasbedilmiş ise de sekizbuçuk ay sonra istifa ederek çekilmiştir ve $\frac{H.1328}{M.1910}$ de vefat etmiştir.

Ateş Mehmet Paşa
Abdülâziz devrinde Bahriye nazırı olmuş ve hacı Vesim Paşa ile birlikte zırhlı filosunun teşkilinde büyük hizmet görmüştür.

Moralı Eyüp Arif Paşa

$\frac{H\ 1263}{M\ 1846}$ da Bahriye mektebinden çıkarak İngiltere donanmasında tecrübe görmüş (1851) dönüşte birinci yüzbaşı rütbesile Cayıferah biriğine ikinci kumandan olmuş, Kırım harbi esnasında ferik Mustafa Paşa kumandasındaki Şahabıbahrî, Mirâtızafer ve Fazlullah firkateynleri ve Cayıferah biriği ile Adriyatik sahillerinde bulunmuş sonra sırasile rütbesi yükselerek 1974 de zırhlı donanma kumandanı ve 1877 harbinde Tuna filosu kumandanı olmuştur. 1890 da ölmüştür.

Tayyar Paşa

Bu harpte Tuna filosu kumandanı olan Tayyar Paşa, harpten sonra uzun müddet Bahriye mektebi kumandanlığında bulunmuştur.

Hasan Hüsnü Paşa (Bozcaadalı)

$\frac{H\ 1263}{M\ 1846}$ de Bahriye mektebini tamamlıyarak ve sırasile rütbesi yükselerek 1877 harbinde Karadeniz zırhlı filosu kumandanlığını, yapmış, harpten sonra $\frac{H\ 1294}{M\ 1879}$ da Müşürlük rütbesile Bahriye nazırlığına nasbedilmiş ve bir iki günlük kısa bir ayrılış müstesna olarak ölünceye kadar bu vazifede kalmıştır.

(Woods) Vuds Paşa

1867 senesinde İngiltere hükûmetinin İstanbul elçiliği maiyetine memur iken Karadenizde Seyrisefain işlerinin ıslahı komisyonunda bulunmuş ve bu komisyonda bulunan Osman Paşa oğlu Ahmet Beyin yardımile tahlisiye idaresini kurmuş, Hobart Paşaya yardım için donanma hizmetine alınmış ve Bahriye mektebinde Fenniharp, Hukuku bahriye ve Torpito muallimliği ve sonra Gemicilik muallimi olarak bulunmuş ve mektep gemisile Akdeniz, Kızıldeniz ve Basra körfezi seyahatlerinde bulunmuş ve 1882 de liva ve 1886 da ferik rütbesi verilmiştir.

10

Deniz harekâtı hakkında resmî vesikalar

Donanmanın harekâtı hakkında verilen esas hatlar:

..... Mutazammın olan tezkerei aliyeleri müeddası karini iz'anı acizanem olmuştur. Mukaddem ve muahhar tanzim ve takdim olunan plânda beyan olunduğu ve 4 / Nisan / 93 tarihinde babıali ve tarafı valâyı seraskeriden şeref vürut eden tezkereye yazılan cevaplarda ityan kılındığı üzere Tunanın nehren ve bahren muhafaza ve müdafaasında bulunacak donanmayı hümayunun kuvvei berriye ile birlikte hareket etmek üzere cümlesi serdarı müşarünileyhin kumandaları altında bulunmuş, serdarı müşarünileyhe ve bahriye kumandanlarına bildirilmiş ve Tuna kumandanı bulunan ferik Hüseyin paşanın muahheren şerefsüdur ev sünuh buyrulan iradei seniyei cenabı padişahi mantuku celili üzerine Bahrisefit kumandanlığına tayini mülâbesesile yerine tayin ve izam olunan Arif paşanın dahi (Sünne) ve (Tulça) ya muvasalâtla bazı harekâta dair serdarı müşarünileyh ile muhabere etmekte olduğu alınan ve demincek serkuranayı hazreti şehriyariye ita kılınan telgraflar meyanında olan telgrafnamesinden anlaşılmış ve Hobart paşanın yalnız Tunada bulunan sefaini harbiyenin teftişi ahvali memuriyetinden ibaret bulunmuş ve bu halde donanmayı hümayunun lüzumu olacak mevakie sevketmesinde bir mâni olmadığı dergâr olup bu bapta yazılan telgrafname ve ecvibe suretleri leffen arz ve takdim kılındığı misillû Karadeniz Tuna ve Batumda bulunan sefaini harbiye ile Akdeniz tertibatını ve İstanbul muhafazasında bulunacak sefainin ve mevcut olan top ve cepanenin miktarı ile kumandanların esamisini mutazammın cetvel dahi terkim ve takdim olunmak üzere bulunmuş ve Karadeniz

donanmasının tertibatı dahi mezkûr cetvelde muharrer olarak harekâtı ise kumandanı Hasan paşa doğruca Batuma gidip Batumda bulunan fırka ile birleşip cümlesi birlikte rusya sevahilini teftiş ederek (Sünne) de bulunan donanmayı hümayun ile dahi birleşip ve çünkü tahkikata göre rusya gemileri kâffeten (Hoca bey) içerisinde ve (Nikolayif) tersanesinde bulunduklarından anları çıkarmamak ve (Hoca bey) körfezi ağzını abluka altına almak ve iktizasına göre sevahilde bazı noktaları tahrip etmek ve rusya sefainine tesadüf edilirse gark ve zapteylemek harekâtını icra ile Karadenizin Anadolu ve Rumeli sahillerini rusyalunun tasallûtundan men'ederek Karadeniz ticaretini serbest ve temin etmekten ibaret ve Bahrisefit filosu dahi kumandanı ferik Hüseyin paşaya verilen talimat mucıbince hemen gönderilmek üzere bulunduğunu muhatı ilmi âlileri buyuruldukta emrü ferman hazreti menlehülemrindir.

17 / Nisan / 93
İmza : Rıfat

Tuna nehri harekâtı hakkında vesikalar

1 — Bahriye nezareti celilesine

Sünnede bulunan (Lûtfücelil) in Slistrede bulundurulması hakkında Serdarı Ekrem tarafından ba telgraf aldığım emir üzerine mahalli mezkûre hareket etmesi süvarisine bildirildiğinden bu telgraf ta gelmekte ise de Tunanın İbrailden yukarı bazı mahallerin suları sefinenin suyuna kâfi olmıyacağı cihetle yukarı gönderilmesi mahzurdan salim olmıyacağı cihetle İbrailden Tulça sularına kadar karakol bulundurulması Hobart paşa tarafından Serdarı Ekrem hazretlerine bildirilmiştir. Olbabta ferman. 9 - Nisan - 93

Kumandanı bahriye
Tulça : Hüseyin

2 — Bahriye nezareti celilesine

Hobart paşa Serdarı Ekrem hazretleri ile mülâkat edip bu gün Sünneye avdet etti. Arif paşanın bu akşam Sünneye vu-

sulü haberi alındı (Varna) ve (Podgoriça) Vidinde (Şevketnuma) ve (Böğürtlen) Rusçukta (Akkâ) ve (Fethülislâm) Hırsovadadır; (Hızber), (Seyfi) Boğaz köyünde olup Slistreye gelmek üzeredir. (İşkodra) Çentküne kadar karaya çekilecektir. Moskofların Seret nehri ağzından Barbiyoş köprüsüne kadar torpil vazettiği İbrail Tüccar nazırından vilâyete bildirildi. (Lûtfücelil) in Slistrede bulunması Serdarı Ekrem tarafından emir buyrulduğu Tulça kumandanlığına tebliğ edilmiş ise de kılavuzlar cesaret edemediğinden hâlâ Tulçadadır. Tekrar çaresine bakılıp gönderilmesi iş'ar edilmiştir. Badema vukuat arzolunur. Ferman. 14 - Nisan - 93

Vekili kumandan
Tayyar

3 — Bahriye nezareti celilesine

Rusya askerini Sünnenin Leş adasında vaki Vilkovaya gegeçirmiş ve orada bulunan ahali kaçmışlar şayet Sünneyi zapt emeli ile oraya sarkıntılık edecek olursa (Sünne) gambotu ile orada bulunan 100 nefer asakiri nizamiye bilittifak hükûmeti mahalliye ile dahi bilistişare müdafaada bulunması emrini vermiş olduğumu arzeylerim. 14 - Nisan - 93

Arif

4 — Bahriye nezareti celilesine

Tulçaya muvasalat olundu. Serdarı Ekrem hazretleri ile muhabere etmekte olduğumdan müşarünileyhten alınacak emir üzerine sureti hareketimi arzederim. 15 - Nisan - 93

Arif

5 — Tulçada Hobart paşadan Bahriye nezaretine gelen fransızca telgrafnamenin tercümesi :

« Salimen buraya vâsıl oldum. Rusya askeri Talça ve Sünneye takarrüp etmektedir. Nehrin Tulça ve Kalas beynini Arif paşanın müdafaa etmesini Serdarı Ekreme teklif ettim. Tulçada yalnız 400 asker olup top yoktur. Küçük top dubaları Serdarı Ekremin emri mucibince Tuna üzerinde güzel mevkilere konulmuştur. Karadenizdeki donanmayı gördükten sonra sizinle mülâkat etmek üzere avdet edeceğim. » 16 - Nisan - 93

6 — Bahriye nezareti celilesine

Dersaadetten Tulçaya muvasalatımdan bir gün evvel (Lûtfü celil) horveti karakol tarikile Tulçadan Put başına kadar tayin olunmuş ise de muahharen Serdar Ekrem paşadan alınan emir üzerine Hırsovaya tayin olundu. Hırsova istihkâm altı olup mahalli mezkûrda üç adet dahi sefaini harbiye mevcut bulunduğunu arzeylerim. Ferman. 17 nisan - 93

Kumandanı Tuna
Arif

7 — Keza:

Sünnede Hobart paşadan aldığım telgraf üzerine İsmail çatalını yoklamak üzere (Hıfzürrahman) ile 16 - Nisan - 93 tarihi ile kıyam olunarak İsmail çatalına ve oradan İsakçıya ve İsakçıdan Tormarohiye gittim. Rusya Kalasın üst tarafında Seret nehrine müceddet diğer köprü kurmuş ve şimendüfer vasıtasile ufak vapurlardan 29 adedinden şimdilik 10 adet başlarında birer top olduğu halde nakletmiş ve Tunadan mururu uburu kesmek için Seret nehri önünde Tuna nehrine torpiller vazettiği gibi Pirut nehri önünde dahi Tuna nehrine torpiller vazeylemiş idi. Gerek Piruttan ve gerek Kalastan geçirdiği askeri Tunanın yukarı tarafına sevketmekte olduğu Kalastan çıkarılmış olan İngiltere ve Yunan ve Devleti aliye tebaalarının sefine sandallarından yevmiye İsakçadan Tomarohiye kadar tesadüf olunanlar ile Kalastan İsakçıya hicret etmiş olan islâmların ifadei vakıalarından anlaşıldığından bu halle cakirleri Tomarohi önüne kadar geldim ise de torpillerin verecek olduğu mazarrattan; bulunduğum sefine ile asakiri şahaneyi, muhafaza için geriye avdete mecbur oldum. Tomarohide bir çok Rusya askeri ile bir adet çarha topu müşahede olunmuş ise de nehrin önünde bulunduklarından hiç bir hareket etmediklerini ve emri alilerine imtisalen canibi Serdarı Ekremiden alınacak emir üzerine hareket olunacağını arzeylerim ferman. 17 - Nisan - 93

Kumandanı Tuna
Arif

8 — Bahriye nezaretine yazılan tezkerenin sureti:

Dobrice kıt'asını düşmanın tecavüzünden menetmek ve yukarıda kuracağı köprüleri tahrip eylemek donanmaya ait iken bu defa tarafı Serdarı Ekremiden vaki olan iş'ardan ve Rusyanın Kalas önünde suya indirdiği 29 vapurun ve topun men'i nakline ademi muvaffakıyetten anlaşıldığına göre şu men ve tahrip vazifesi ifa olunamamış ve bundan evvel Tuna kumandanı Serdarı Ekrem maiyetinde hareket edeceği beyan olunmuşken yine Serdarı müşarünileyhin dünkü gün vaki olan iş'aratından Tuna kumandası Hobart paşanın tertibatına tâbi olup, anın tertip ve efkârı ise nezdi Serdarı Ekremide meçhul idiği anlaşılmış ve Hobart paşanın Arif paşaya yalnız Tulça ve Kalas beynini müdafaayı teklif ettiği dünkü gün alınan telgrafında muharrer olup Rusyanın torpilleri İbrail ve Kalas önüne vazeylemesine mukabil muhafazanın Kalas ile Tulça arasına hasrolunması Hobart paşanın teklifinde pek te isabet olmadığını göstermiş ve şimdiye kadar Arif paşanın asıl işe yarayan iki monitor ile Tulça sahilinde kalması dahi düşmanın tecavüzünü men ve tazyik edememeğe bais olmuş olduğundan bu maddeler hakkında olan mütaleatı âliyei daverilerinin iş'arı ve bir de Karadeniz ve Akdeniz ve Tuna donanmalarının teşkil ettiği sefaini harbiyenin ve İstanbul muhafazasına kalan gemilerin cins ve adedi ve kumandanların isimleri ve her sefinede mevcut topların nekadar atım barut ve gülleleri bulunduğu malûmu âli bulunmak üzere bir cetvelinin serian gönderilmesi ve Karadeniz donanmasının tertibat ve harekâtından malûmat olmadığından bu bapta olan malûmatın dahi bildirilmesi şeref taallûk buyurulan iradei seniyei hazreti padişahî iktızayı alisinden olmakla olbapta emrü ferman hazreti menlehülemrindir.

15 - Nisan - 93

9 — Tersane müşiriyeti celilesine

Zırhlı (Semendire) İbrail karşısında Potbaşı nam mahalde olduğunu arzederim ferman. 20 - Nisan - 93

Kaymakamı Maçin
Hurşit

10 - Bahriye nezareti celilesine

Dünkü çarşamba günü Hırsovadan hareketle (Semendire). (Fethülislâm) Maçin Potbaşına ve (Seyfi) dahi Maçin önünde yatırılmış idi. Bügün saat üçbuçukta Rusyalının İbrailde tutmuş olduğu müteaddit istihkâmattan mezkûr Potbaşını gülleye tutarak gemilerden ve orada bulunan iki bölük asakiri piyade taraflarından hemen mukabeleye bilimtisal mübaderetle 30 kadar gülle (Semendire) ye isabetle güverte kamaraları ile bacalarını ve davlumbaz feneri ile kule üzerinde olan topun arabasını ve (Fethülislâm) a dahi haylica gülle gelerek güverte kamaraları ile kule derunünde kaporta ağzı ve demir kemere, mutbak ve kademhaneleri, filika, baca, vesaireleri şikest eylemiş ve Potbaşında olan iki bölük piyade askeri barınamadıkları cihetle çekildiği misillû gemiler dahi Potbaşı ile İbrail arasında olan Tunayı kaybetmiyecek derece biraz iç tarafa çekilerek demirlemiş ve şu halde Potbaşında olan kömür, ebniye vesaire Rusyanın güllesi altında kalmış, İbrail mevkii irtifaiyesi cihetile toprak tabyalarına bizim taraftan atılan top taneleri tesirsiz görülmüştür. Bulunduğumuz noktadan geceleri İbrail ile Potbaşı tunası görülemez. Şayet gece halile Potbaşına ve gerek İbrail karşısında olan adaya asker döker mülâhazasile Maçini muhafaza eylemek üzere icabında oraya kadar geri çıkılacağı ve şimdi Rusyanın yine ateşe başlamış olduğundan, beri taraftan dahi bir saat kadar dört bölük piyada ve üç kıt'a gemilerle mukabele edilerek ateş kesilmiştir. Bu gece iki bölük piyade askeri ile Potbaşından biraz kömür alınmak murat ediliyorsa da alınabilir ise güzel olmadığı halde gemilerde kömürsüzlük tehlikesi azam olacağı ve keyfiyet Hırsovada kumandan Arif paşaya dahi bildirildiği arzolunur olbapta.

21 - Nisan - 93

Bahriye binbaşısı
Süleyman Zeki

11 — Bahriye nezareti celilesine

Hırsovanın 4 saat aşağısında Kilise karyesi nezdinde İbrail Tunası ağzı ile yalamınça istihkâmları ve bazı mahallerde va-

zolunan torpillerden hattı ricatleri mestut olan (Fethülislâm) ve (Kılıncali) vapurlarının geçirilmesi emrinde Çendkünden beri mervi olan torpil mahalleri gündüz ve geceleri on kıt'à kazak kayıkları ile ve Hırsova kaymakamı Mehmet Fehmi efendinin ikdam ve himmeti ile taharri olunarak torpil tehlikesinden temin olunmuş olduğu halde işbu şehri hali ruminin 26 ıncı perşembe günü bizzat mezkûr (Fethülislâm) ve (Kılınçali) vapurları ile kariyei mezkûreden hareketle Hırsova cihetinden dahi kumandan Süleyman bey ve Hırsova naibi Hasan Hayrullah efendi ile (Arkadi) ve (Semendire) ve (AkkÂ) gambotu ile karşı çıkarak, Dilâver paşa tarafından 15 s/m lik toplar konulduğu rivayet olunan Yalaminça vesair istihkâmlar hizasına gelinir gelinmez siddetli top ve tüfek ateşine başlanması ile (Fethülislâm) ve (Kılınçali) den ve gerek Hırsovadan çıkan sefaini mezkûreden hemen mukabelei bilmisıl icra olunarak üç çeyrek kadar şiddetli muharebe edilerek istimdatı ruhaniyeti peygamber ve talii ferhande metalii hazreti şehriyari ile mezkûr Hırsovaya marüzzikir beş kıt'a gemi ile aminen ve salimen muvasalat olunmuş ve esnayı muharebede (Kılincali) vapurunun Talimarı su hattına ve bir de kamarasile bacasına ve (Fethülislâm) ın dahi üç dört mahalline düşmanın kumbara tanesi isabet etmiş ise de lehülhamt hiç bir kimsenin burnu bile kanamamıştır. Mezkûr (Kılıncali) vapurunun kıç kamarasına girmiş olan 8 funtluk kumbara patlamamış olduğu halde mezkûr kamara derunünde kalmıştır. Şu halde gemilerin bulundurulacağı noktalar başkaca bildirileceği arzolunur.

26 - Mayıs - 93

Kumandanı bahriye
Arif

12 — Bahriye nezareti celilesine

İşbu çarşamba günü Rusçuğun iki saat aşağısında bulunan Mokan oğlu adasında bulunan Yerköy boğazından düşman askerinin kayıklara rakiben bizim tarafa ve bir takımı sefinenin üzerine gelmekte oldukları ledelmuşahade top ve tüfekle ricat ettirildigi ve birbuçuk saat imtidat eden muharebede düşman tarafından atılan top ve tüfek tanelerinin bazıları sefineye isabet

etmiş ise de hamdolsun bir gûna zayiat vukubulmadığı ve kayıkların bir kaç tanesi gark olup düşman tarafından telefat vukubulduğu her nekadar karanlıkta görülmedi ise de işitilen feryadı figandan anlaşıldığı ve saat beşte yine berren düşman tüfek ateşine başladığı halde bilmukabele menedildiği zırhlı (Hizber) süvarisinin telgraf ve tahriratı üzerine arzolunur.
Ferman 1 - Haziran - 93

Tuna kumandan vekili
Tayyar

13 - Bahriye nezareti celilesine

Rusçuğun 4 saat yukarsında Dikilitaş nam mevkide düşmanın tecavuzu hissolunmakla derakap Leylek adasında bulunan (Hayrettin) vapurunu ve Rusçuk ve Martin pişgâhlarında olan zırhlı (Hizber) ve (İşkodra) ve (Seyyare) ve (Niş) vapurları mahalli mezkûre yetiştirilmiş, Düşmanın 20 kadar kayık ve sekiz adet stimbotu olup kayıklar ile asker sevketmek ve stimbotlar ile süfeni hümayuna torpito atmak efkârında olduğu dergâr olmakla hem tecavüzünü men ve hem de torpitodan kendilerinin muhafaza ile (Hizber), (İşkodra) ve (Hayrettin) den düşmanın istıhkâmına bir hayli top atılmakta iken (Hayrettin) takarrüp edip bir kıt'a torpil bırakmış olan stimbotun torpitosu tesir etmeyip vapurdan üzerine hayli kurşun endaht olunmuş ve bir hayli vakit hareketten kalmış olduğundan bir sakatlığı olduğu anlaşılmıştır. Hayrettin saldırıp üzerine tekrar varıncaya kadar ber takrip söğütlük arasına girmiş olduğu süvarisi tarafından ve bu gece saat ikide Rusçuk pişgâhında lengerendaz olan (Islâhat) vapuru üzerine üç kıt'a sitimbot hücum etmiş ise de vapuru mezkûrdan görülerek kurşun ve top atılarak defedilmiş ve bahriye kışlasında bulunan asakiri mevcude ile Tuna sahiline vrrılıp mezkûr stimbotların tekrar hücumuna mukavemete müheyya bulunarak mezkûr vapur Lom nehri içersine alınıp nehrin ağzına halat gerilmiş olduğu arzulunur. 9 - Hziran - 93

Kumandan vekili
Tayyar

14 —Bahriye nezareti celilesine :

Bu gün saat dörtte kalafattan düsman («Varna) vapurn hümayununun üzerine 18 kumbara atmış ise de bir zarar vukua gelmediği süvarisinden aldığım telgraf üzerine bildirildiği 15 - Haziran - 93 tarihli komodor Ahmet beyden aldığım telgraf üzerine arzı keyfiyet olunur ferman.

17 - Haziran - 93
Ferik : Arif

15 — Bahriye nezareti celilesine :

Beraber bulunduğum Stimbotları bir iki gün zarfında Varna da her nasılsa Vagonlara vaz ve Şumuiye azimet edilerek Serdarı Ekrem hazretlerile badelmülâkat 15 - Haziran - 93 tarihile Rusçuğa muvasalat olundu. Rusçuk 4 gündenberi Rusya tarafından topa tutulmakta olduğundan tersane ve fabrika harap olmuş ve mevcut asakir harici şehirde çadırda ikamet edilmiştir. Ziştoviye tecavüz eden düşman askerinin men'i müruru için evvelce Niğboluda bulunan zırhlı («İşkodra) ve («Böğürtlen) Rusçuktan dahi («Hizber) ve («Şehbazı bahri) sevk edilmiş ise de oralar ile muhabere munkati olduğundan berren ve bahren haber alınamiyor. Mezkûr stimbotların Tunada istihdamı zamanı geçmiş ve Tunanın her tarafına düşman tarafından 22 santimetrelik toplar yerleştirilmiş olduğundan Rusçuk cihetinde hiç bir nokta toptan salim olmadığı cihetle Tunaya indirilip makine ve kazan vaz'ı çaresiz olduğundan şimendiferin Rusçuk istasiyonundan iki mevkif yukarıda tevkif edilmiştir. Ziştovi cihetinde bulunan sefain ile mevakii sairede bulunan sefainden alınacak malûmat peyderpey arz olunur ferman. 16 - Haziran - 93

Tuna kumandanı
Ahmat Vesim

16 Bahriye nezareti celilesine :

15 - Haziran - 93 tarihile leylek adasında («Şehbazı nehri) vapuru hümayununu bordaya bent ve raptederek kıyam edilmiş ve dikili taş pişigâhından mururumuz esnasında düşmanın karşı taraflarda bulunan istihkâmından üzerimize 35 adet top

endaht edüp tanesinin bir adedi sefineye isabet ederek makine bacası istikametinde güverte kazanı üzerine düşerek mezkûr güverteyi hedmile kazanın sathına cüz'i tesir ile patlamış olmağla bimennihi tealâ zayiat vuku bulmaksızın mürur edilmiş ve ferdası günü alessebah saat 12 de Ziştoviden bir saat aşağısında Vardım nam kariye boğazından mürur olunarak kariyei mezkûrede müşahede olunan asker gönüllü asakiri Osmaniye zannile bizim tarafa yanaşmakta olan yerde düşman tarafından 4 adet stimbot sefinemiz üzerine hücum edip ve dişarıda müşahede olunan asker dahi düşman askeri olduğu tefrik olundukta mezkûr stimbotlara müdafaa etmekte iken bizim tarafa düşmanın inşa ettiği istihkâmdan ve üzerlerinde bulunan süvari seyyar toplarile üzerimize ateş ederek ve kariye derununda tahminen bir ordu keşf olunan asakir dahi sahile gelerek üzerimize tabur ateşi etmelerile hem stimbotlara ve hem de dışarıda bulunan istihkâm ve askere mukabele olunamıyacağından sefinemizin düşman destinden halas olması için ricat halinde iken bir kıt'a sabit torpitoyu dahi ateş etmiş ise de sefinemize zarar vermeyüp yalnız güverte ve tabya derununa külliyetli su akmış olduğundan geriye avdet ve tarafı âliye itayı malûmat olunmak üzere dıkili taşa muvasalat olunmuş ve bu esnada hafezenallah hem sefinemizi ve hem dahi sefinede bulunanların cümlesi düşman tarafından zapt olunacağımız bedihi olduğundan Cenabı mevlanın ihsanile bir zayiatsız halas olduğumuzun arz ve beyanına müsaraat ve tarafı alilerinden vurut edecek emre muntazırım.

16 - Haziran - 93

Suvarii Hizber
Cafer

Ziştoviden tecavuz eden düşmana mukavemet etmek üzere evvelce oltarafa baemri Serdarı Ekremi izam kılınmış olan (şahbazı nehri) ve (Hizber) vapurları süvarisinden alınan balâda muharrer telgrafname manzuru Devletleri buyurulmak üzere arzolunur ve süfenimerkumenin Rusçuğa avdet etmeleri emri dahi verildiği ifade kılınır. 16 - Haziran - 93

Tuna kumandanı
Ahmet vesim

18 — Bahriye nezareti celilesine:

Vidin kumandanı Osman paşanın telgrafı mucibince saat 3 de Rahovadan kıyam ile Komaniça karşısında Ulah tarafında cesim ve müceddet yandan çarklı kebir ve davlumbazlı iki bacalı düşman vapuru stim üzerinde bulunduğu halde bizi görünce firara yüz tutmuş ise de tarafımızdan atılan gülle ve kumbaraların tesirinden meydan bulamayup tayfaları taşraya firar edip mukabele etmişler ise de biavnihi Tealâ zabitan ve asakiri şahanenin burunları bile kanamayup mezkûr vapurun ileride istimale salih olamıyacak derecede gark ve telef edilip muzafferen saat 9 da avdet olunduğu arz olunur.

17 - Haziran - 93

Rahovada bulûnan zırhlı (Podgoriça) süvarisinden alınan balâda muharrer telgraf manzuru Fahimaneleri buyurulmak üzere arzolunur Ferman 19 - Haziran - 93

Tuna Kumandanı
Ahmet Vesim

19 — Mabeyini Hümayun Canibi alisine:

Harp münasebetile Rusçuğun yarım saat yukarısında vaki leylek adasında bulunan ve iki ciheti müteaddit tabya ile mahdut bulunan 80 kadar sefaini tüccariyemizin gûya düşman tarafından zabt ve istifade edilememek üzere bunların ihrek ve gargına karar ve eshabı sefaine ihbar edilmeksizin hotbehot teşebbüs edilmiştir. Arz ve beyana hacet olmadığı üzere Rusçuk vakasızının cümlemize iras eylediği mazarratı külliyeden başka birde 25 - 30 senede malik olabildiğimiz bu kadar sefainin dahi meydanda bir gûna mecburiyet yok iken hotbehot batırılması bütün bütün hanedanı mahv eyleyerek sail derecesinde bırakmak demek olup maamafih orada tdarei nehriyenin dahi romorkör ve yolcu vapurlarile bir kaç zırhlı dubaları mevcut olarak bunlarla her veçhile ve sureti aharla muhafazası kabil ve hükûmeti Seniyeye ait iken kâffei edevat ve saireleri mevcut olduğu halde bu suretin icrası muvafıkı hakkı adalet olamıyacağından ve eğerce bunların gargı tahtı elzemiyette ise bir komisyon teşkil ve her birerlerinin fiatları takdir ile es-

manının tediyesi temin olunması muvafıkı şanı adaleti Padişahiden olmağla bu suretten maadasına hiç bir veçhile razı olamıyacağımızı ve bunların 24 saate kadar gargına emir verildiğinden şimdiden icrayı iktizasını arz ve istirham eyleriz ferman. 26 - Haziran - 93

Sefaini eshap vekili
Mehmet Ali

20 — Bahriye nezareti celilesine:

Niğboludan iki saat yukarıda bulunan Osma nehri içerisinde (İşkodra), (Böğürtlen) zırhlılarının berayı muhafaza yerleştirilmiş olduğu arzolunmuş idi. Bu kerre oradan 25 - Haziran - 93 tarihli gelen (Böğürtlen) kılavuzunun ifadesine nazaran mezkûr gemilere düşman tarafından on top mütemadiyen ateş etmekte olduğundan atılan kumbaralardan (Böğürtlen) in kömürlüğünden tutuşarak yanmakta bulunmuş ve (İşkodra) dan dahi kat'i ümit olunduğunun ifade ediyor. Burada telgraf olmadığı ve rusya ol civarı ihata eylediği cihetle oraya bir taraftan imdat olunamayacağı ve haberi resmisi dahi alınamadığından kılavuzu merkumun ifadesini arzederim ferman.

28 - Haziran - 93

Ahmet

21 — Bahriye nezareti celilesine:

28 - Haziran - 1293 tarihli telgrafın cevabıdır. Tunada bulunan süfeni şahaneden (Varna) gambotu Vidinde (Podgoriçe) Rahovada, (İşkodra), (Böğürtlen) Niğboluda Osma nehri içerisinde; (Hirzber) ve (Hayrettin) Rusçukta Leylek adasında; (Şevketnüma) Totrakanda; (Semendere), (Fethülislâm), (Erkadi), (Akkâ), (Kılınçaji), Silistrede olup idare vapurlarından (Ziştovi) Vidinde; Rusçuk Lomda; (Aziziye), (Nakil), (Seyyar), (Sofya), (İslâhat), (Şehbaz nehri), Rusçukta Leylek adasında; (Nushetiye) ve (Lom) Silistrede (Vidin) ve (Niş) vapurları Rusçukta Lom nehri içerisinde ise de tamire muhtaçdırlar. (İşkodra) ve (Böğürtlen) Osma nehri içerisinde olup muhabere munkati olduğundan 28 - Ha-

ziran - 94 tarihi ile bildirildiği mesmuat veçhile makamı ne - zarete arzolunmuş olduğu arz ve beyan olunur efendim.

29 - Haziran - 93

Kumandanı Tuna
Ahmet

22 — Bahriye nezaretine:

Makamı nezarete arzolunduğu beyan olunan Osma nehrindeki zırhlı (İşkodra) ile (Böğürtlen) olup vukubulan iş'ar üzerine bunlar düşman eline geçmemek için derunundaki asakiri şahane dışarıya alınarak gemiler münasip bir mahalde batırıldığı arzolunur. 30 - Haziran - 93

Kumandanı Tuna
Ahmet

23 — Bahriye nezareti celilesine

Maçın ve Isakçıyı düşman zapt eyleyüp ilerlemekte olduğundan hükûmet ve zaptiye ve asker bu gece Tulçadan çıkacaklarından mutasarrıf Fahri bey asakiri bahriyenin dahi gambotla Sunneye doğru hareket eylemelerini emir eylediklerinden asker ve eşyaları sandala tahmilen bu gece saat altıda sunneye müteveccihen hareket eyleyecekleri şimdi Tulçadan Vekâleti âciziye gelen telgrafname üzerine arz olunur Ferman.

10 - Haziran - 93

Kumandanı Bahriye Tulça
Hasan

24 — Serasker paşadan mabeyni hümayuna telgraf

Tunadaki zırhlılardan birisi Rusçukta ikisi Silistrede birisi Vidinde tıkılup kalmış ve düşman sıkıştırır ise zapt edüp istifade edememesi için batırılması sureti göze aldırılmış olduğu ve Hacı Vesim paşanın dahi gemilerden neferatı çıkararak çadırlar da oturmakta olduğu işitilmiştir. Tuna valisi Ahmet paşanın umuru bahriyece dergâr olan vukufuna binaen Tuna Bahriye kumandanlığı dahi ilâvei memuriyet buyurularak sefaini nehriyenin hüsnü istimaline gayret eylemesi için kendisine emir buyurulursa belki sefaini mezkûreyi oldukça işe yarar bir hale getirmeğe gayret etmesi memul olup buna muvaffak

olamazsa bile zaten sefaini merkume gözden çıkarılmış olduğu cihetle bir şey kaybedilmiş olmıyacağı dergâr ise de icrayı icabı her halde reyi aliye manut mevattan idiği arzolunur.

Tarafı zişerefi Hazreti Kumandaniye.

Suvar olduğum Zırhlı Hezber Dubayı hümayunu ile bidayeti meseleden beri düşman ile olunan muharebenin bir kıt'a beyannamesi.

Silistire karşısında vaki küçük adada karakol üzere lenger endaz iken 20 - Nisan - 93 tarihi ile karşı eflak yakasında iki nefer Kazak askerinin keşti güzar etmekte olduğu müşahede olundukta derakap bir filika müheyya olarak derununa asker mevzuan gönderilmiş ve mezkûr filika hemen taşraya çıkarak askeri merkum müdafaada bulunmıyarak derdestle sefineye getirildiği badehu ba jurnal Fırka kumandanı Saadetlu Selâmi paşa hazretlerine teslim olunduğunu arzeylerim.

23 - Nisan - 93 tarihi ile ba emri kumandanı silistire karşısında vaki düşmanın atik istihkâm ve kordonlarının tahrip ve hedmolunması için iki kıt'a filika müheyya ve derunlarına birer nefer zabit ve asakiri bahriye silâhbedest olarak mahalli mezkûre gönderilmiş ve emir mucibince bil'icra geriye salimen avdet eylemiş olduklarını arzederim.

Bu emri kumandanî ve telgrafı sedaretpenahî Tuna nehrinde sefaini tüccariyenin müruru ve uburu menolunması için beyan ve iş'arı şerefsudur buyurulmuş mucip telgrafın ahkâmına tatbikan 25 - Nisan - 93 tarihi ile ibrail cihetinden yukarı tarafa mürur eden 20 kadar sefaini tüccariye Silistirede tevkif olunmuş ise de içlerinden bir sefine emre muhalefet ederek hereket etmekte iken kavaidi bahriye üzerine bir adet boş top endaht olundukta tevkif ve jurnalının tanzimi ile saadetlü Selâmi paşa hazretlerine takdim kılınmıştır.

29 - Nisan - 93 tarihinde baemri kumandanî kıyam ve hareket olunarak Hırsovaya müteveccihen yol verildikte boğaz köyünden mürurumuz esnasında saadetlü Dilâver paşadan alınan telgraf üzerine Totrakana düşman top atmağa bedeylediğinden müdafaa ve istihkâmlarının tahrip olunması için avdet ve Silistreden makine için maden kömürü ahzolunmakta iken

mahalli mezkûrun muhafazası için saadetlû Selâmi paşa tarafından tevkif ve müşarünileyh tarafından verilen emir üzerine karalaç boğazında düşmanın iki adet ebniyesinin tahrip ve ihrak üzere karşı tarafa filika ile azimet edilmiş olduğunu arzeylerim.

3 - Mayıs - 93 tarihi ile düşmanın Totrakan karşısında vaki Oltaniçe sahilinde inşa edilerek derununa üç dört kıt'a top mevzuan kasaba derununa ateş etmekte olup bunun müdafaası için varit olan emri kumandani mucibince kıyam ve mahalli mezkûra hini muvasalatımızda düşmanın istihkâmları ile top muharebesine bilmubaşeret bizim taraftan endaht olunan tanelerden iki kıt'a topu olan istihkâmın derununa tesadüfle toplarını iptal ve sahilden 200 ve 300 metre mesafei baideye kadar içeri çekilmiş olduğu müşahede ve birde iskelesinde bulunan iki üç kıt'a büyük ebniyesine endaht olunan kumbaranın şiddetinden derunu ebniyede olan bir çok düşman askerinin çıkıp firar eylemekte oldukları görüldükte iki adet peşref üzerlerine havale olundukta ne miktar askerin telef olduğu keşfolunamamış ise de tahminen 100 150 kadar askerin telef olduğu indi acizide dergâr olmakla ve düşmanın istihkâmından üzerimize havale eylemiş olduğu kumbaradan biinayetillâhi tealâ zayiat vukubulmamiş ise de yalnız sefinenin köprü altı kamarası ile askerin mutfağı hedmolduğu ve bu imtidat eden muharebe ise saat beşten sekize kadar üç saat badehu iki taraftan ateş katolunarak Totrakanda bulunan gambotun yanına lenger endaht olunmuş ve mahalli mezkûrde karakol üzere ara bulunduğu arzolunmuştur.

12 - Mayıs - 93 tarihi ile Totrakandan ba telgrafı kumandani Rusçuğa kıyam ve hareket olundukta Yer köyü hizalarından mürurumuz esnasında düşman tarafından sefinemize birçok kurşun endaht olunarak telefat vukubulmaksızın gece saat dört raddelerinde Rusçuk Lom ağzına muvasalat ve ol veçhile 14 - Mayıs - 93 tarihile düşman İslâbozyadan top ateşine mübaşeret ederek vürut eden emri kumandani üzerine mahalli mezkûrden kıyam ve düşmana bilmukabele istihkâmına iki kıt'a kumbara endaht olundukta mezkûr kumbaraların ikisi de mahalli mat-

luba isabet ederek badehu Müftü bahçesi pişgâhına lengeri endaht ve karakol üzere aram olunmuş olduğunu arzederim.

28 - Mayıs 93 tarihi ile Totrakan ile Rusçuk beyninde vaki İsmile kariyesinden düşmanın tecavüzü hisolunmakta olup bu tecavüzün men'ine müdafaa olunmak üzere oraya azimetimize ba emri kumandanı şeref vürut bulunması akabinde kıyam ve hareketle mahalli mezkûre bilmuvasala tahkik ve tecessüs olundukta o misillû vukuatın zuhûr etmeyüp ve el'an etmeyeceğini beyan ve ifade eylemeleri üzerine Totrakana kadar azimet ve orada bulunan fırka kumandanı saadetlû Asaf paşa hazretlerine müracaat olunarak müşarünileyh tarafından dahi bermenvali muharrer vukuatın olmadığını ifade eylemesi üzerine oradan makinei lâzimesi için kömür ahzolundukta keyfiyetin bahriye kumandanlığına bilistizan karşılığına muntazır iken düşmanın Maretin karşısından tecavüzü hissolunmakta olup buna müdafaada bulunmamız için hemen mahalli mezkûre avdet olunmaklığımıza emri kumandani alındıkta derakap mahalli mezkûra hini muvasalatımızda Mukan oğlu adasında mahfice bir nokta ittihaz olunarak lengeri endaz olunup leylünehar kemal derece basiret üzere iken bir gece saat üçte düşman tecavüz etmek üzere tahminen 150 kadar Oranslara asker mevzuan nısfı karşı cihete ve bir nısfı dahi sefinemiz üzerine hücum etmekte oldukları aynen müşahede olundukta bunların ric'at kat'ı için lâzımgelen ateşe bed olunarak endaht olunan kumbara ve peşref kurşunların şiddetinden Oranslarda bulunan düşman askerinin feryat ve fiğanları işitilmiş ve bu hususta düşmanın men'i mururuna kemal derece sai ve gayret olunarak ric'at ettirilmiş ve o esnada karşı Eflak yakasında olan istihkâmdan üzerimize endaht etmiş olduğu kumbaralar üç saat mikdarı mukabele edilip badehu tarafeynden ateş kat'edilmiş ise de saat 6 raddelerinde tekrar düşman tarafından top atımına mübaşeret ol veçhile mukabele olundukta her nasılsa cenabı hakkın nusrat ve inayeti ile ve cenabı kumandanilerinin işareti celilesile men'edilmiş ve bu imtidat eden muharebede üzerimize yağmur gibi lâyenkati olunan ateş ve kurşun taneleri sefinemiz üzerinden cereyan etmiş ise de bir efradın burnu

bile kanamadığı ve bu ise ancak cenabı mevlânın muhafazayı ruhanisinden idiğine iştibah olmayup düşmanın dahi leyli mezkûrde memaliki şahaneden olup Maretin tarafına tecavüz edeceği esnada zırhlı hizber tarafından men'edildiği Rum gazeteleri dahi münderiç olduğunu arzederim.

3 - Haziran - 93 tarihi ile ba emri kumandani Maretinden kıyam olunarak Rusçuk tersanesi pişgâhında Lom akzına muvasalat ve lengeri endaht olunduğunu arzederim. Ve 8 - Haziran tarihile ba emri kumandani Belgos adası karşısında bulunan düşmanın istihkâmından endaht olunan toplara müdafaa olunmak için azimetimizde esnayı rahta Tuna üzerinde bir kıt'a torpito stimbotu müşahede ve üzerimize tasallût etmek üzere iken top ile müdafaa olunmuş ise de vapuru mezkûr söğütlük arasına girip kaybolduğu ve bununla beraber harp ve taretine fevkalâde sayi gayret olunmuş ise de süreti hareketinden lâyıkile irtifa kılınıpta tesadüf ettirilmemiş ve olveçhile Dikilitaş aşağısında vaki Kardona pişgâhında lengeri endaht ve yevmi mezkûr akşamı vürut eden emri kumandani üzere oradan kıyamla Müftü bahçesi pişgâhına lengeri endaht olunmuş olduğunu arzederim.

10 - Haziran 93 tarihi ile Müftü bahçesi pişgâhından kıyam ve hareketle Leylek adasına muvasalat ve orada aram olunmakta iken 15 - haziran tarihile yevmi çarşamba saat beşte Tuna Bahriye kumandan vekâletinden alınan tezkere ve emri müşiri efhamı üzerine Şehbazınehri vapuru hümayunu bordaya bendolunarak derakap fayrap ile saat beşbuçukta Ziştuvuya müteveccihen hareket edilerek Kama adası burnunda düşman istihkâmından üzerimize atılan 35 adet kumbaraların biri sefinemiz güvertesini şikest makine kazanının üzerinde patlamış ise de hamdolsun zayiat olmayup oradan süratle hareket edilmiş ve ol gece yani perşembe gecesi saat ikide hava bulutlu ve puslu ve gemi yolsuz ve dümen dinlemediğinden seyir ve harekete cesaret olunmayup Batin adası üst burnu hizasına demirlenip alessabah saat yedibuçukta hareket ve esnayı rahta düşmanın mürur edilecek mahallerimize vazetmiş olduğu sabit torpitolarda sefinemizi vikay olmak üzere gayet müteyekkızane hareket olu-

narak saat dokuzda Ziştuvuya birbuçuk saat olan Vardım nam kariyede müşahede olunan külliyetli, askeri asakiri şahane ve sahilde bulunan adedi namalûm sefaini tüccariyeyi bizim tüccar sefaini zannı ile ileriye sokulup düşmanın tecavüzi mahallini asker ve sefainden anlamak ve sormak üzere iken yukardan üzerimize iki kıt'a stimbotun hücum ve tasallûtu görüldükde top ile gark ve telefine mübaşeret edilmesi ile dışardan askeri külliyenin düşman askeri olduğu üzerimize ateş etmesinden anlaşıldıkta mukabeleye kıyam ve ateşe devam olunarak bir saat kadar müdafaaya çalışılmış ise de memaliki şahaneye tecavüz eden düşman ile Ulahya tarafından bilâfasıla atılan gülle ve kurşunların kesret ve stimbotun tasallûtundan ve derunlarında düşman askeri olupta saklanmış olan tuccar sefaininden ve sahilde müceddeden inşa olunan istihkâm taraflarından endahtolunan tanelerden barınmak ve ilerde geminin muahharen etrafımızı ihata eden 10 kıt'a stimbota ve iki taraftan atılan lâyenkati dane ve kurşundan sonra bir müşahede vazetmek sabit torpito muhaberatı müteaddideden sefineyi tahlis ile tehlikeyi azimeye duçar etmemek ve akıntı yukarı geminin yolu mezkûr Şehbazınehri yanında bağlı olduğu ve seyri hareketine medarı bulunduğu halde üçbuçuk milden ziyade gitmediğinden akıntı aşağı sürat peydalı etmesi ve varisteyi tehlike olması mülâhazası ile ric'ate mecburiyet ittifakı ara ile hâsıl olmuş ve esnayı ric'atte yani sancağa alabanda edildikte sancak başomuzluğu hizasına vazedilen sabit torpito ateş edilmiş ve çıkan su beş saniye kadar mümtet olarak kule ve baca su ile dolmuşsa da biinayetillâhi taalâ bir zarar isabet ettirememiş ve bir gûna zayiatsız ric'at ve Dikilitaş nam mahalle avdet olunup orada iki kıt'a stimbot gece ile sefinemize hücum eyledikte derakap top ve tüfek ile müdafaa olunup vukuuhal batelgraf bilistizan alınan emri efhami üzerine Şehbazınehri vapuru bordada olduğu üzere kıyam ve düşmanın toplarından ve torpitosundan sefinemizi hüsnü muhafaza ederek Leylek adasına muvasalat olunduğu maruzdur.

11 - Temmuz 93 tarihi ile leylen saat altı raddelerinde Leylek adasında iken şerefsudur buyurulan telgrafı sami ve emri

müşiri efhamileri üzerine izzetlû Tayyar beyefendi sefinemize avdetinde fayrap kumandası ile hazır ve amade olup saat buçukta mahalli mezkûrden hareketle idarei nehriye karşı taraftan düşman istihkâmı önünde vakit çıplak adaya yedi kıt'a posta ve suvar olduğu vapur ile sekiz kıt'a siperi şahane ile beraber alayı mezkûre hini muvasalatımızda dışarıya palamar ahz ve bendolundukta hemen düşman tarafından top ateşine mübaşeret olunup yarım saat zarfında Aziziye, Nakil, Sofe vapurları, düşman güllesinden ihrak olunmakta olduğu müşahede olundukta geride kalan beş kıt'a vapurun cephane ve insanca zayiat vukubulacağı mülâhazasile ihrak olan sefinenin zabitan ve askerinin kâffesi sefinemize ahz ve muhafaza olunarak baki sefinelere kıyam ve hareket kumandası verilerek Şehbazınehri vapuru bordoya bent ve rapt ve diğer vapurları daha sancak tarafımıza yani gülleden su kesimi muhafaza olunmak üzere alt başı beraber yol verilip düşman tarafından lâyenkati atılan danelerden hamdolsun bir zayiat vukubulmaksızın aşağı cihette ve düşmanın güllesinden bir dereceye kadar emin olacak oradan başka bir mahal olmadığı hissolunarak Punarlık altı nam mahalle avdet ve refakatinde bulunan sefineler baştan karaya uğratıp dışarı çıkmış oldukları cihetle suvar olduğum vapuru hümayünun suyu suyuna yanaşıp lengeri endahtolunmuş ve emri kumandanı asafileri üzere askerin civarında bulunan Paşa tabyasına çıkarılmış ve sefinemiz dahi tahliye olunarak mühimmatı nakliyesinin mahlli mezkûr cephanesine muhafaza ve nakledilmiş ve topları dahı dışarı çıkarılmış olduğu beyanile topçu miralaylığına teslim olunduğu ve badehu 21 - temmuz 93 tarihile varit olan emri komandani mucibince mühimmati harbiyenin kâmilen sefinemize iade ve nakledilmiş olduğu maruzdur.

28 Eylûl 93 tarihile Punarlık altı nam mahalde aram olunmakta iken Düşman tarafından süfeni şahaneye her bar endaht olunmakta olan toplara mukabil vaadolan emri müşirileri üzerine kıyam ve hareketle Yergök pişgâhına gidip tarafımızdan kasaba derununa top ateşine mübaşeretle ve yevmi mezkûr saat beşten saat onikiye kadar endaht olunan kumbaranın cümlesi matlûba muvafık mahalli mezkûrda vaki cesim

eniyelerin ekserisi tahrip ve hedmedildiği ve badehu düşman tarafından kasaba derununa getiripte üzerimize endaht etmekte olduğu danelerden bir adedi kıç kamarasına tesadüfle şikest ve bir adet şarapnel dahi sefinemiz üzerinde patlayıp parçaları makine derunüne ve güverte üzerine düşmüş isede hamdolsun cenabı mevlânın inayetile ve cenabı kumandanilerinin asarı celilesile bir zayıat vukubulmaksızın muzafferen mahalli ikametgâhımıza avdet olunmuş ve ferdası günü yine düşman tarafından endaht olunan danelerden bir adedi sefinemiz baş tarafına tesadüfle güverteyi şikest ve tavlun derununda patlamasile askerin yatak mahalleri tahrip ve ihrak olunmakta olduğundan derakap itfasına sayü gayret olarak bastırılmış ve bir adedi dahi sefinemizn sahil tarafından bordaya bendolunan iki kıt'a filikalara tesadüfle olduğu noktada birisini gark ve diğer bir adedini dahi şikest etmiş olmakla ol gece varit olan emri kumandanî mucibince kıyam ve hareketle Leylek adasına müteveccihen yol vererek karantina hizalarından mürurumuz esnasında suların tenakusu cihetile oturtulmuş ferdası günü düşman tarafından sefinemize bir hayli dane endaht olunmuş ise de bizim taraftan olunan mukabeleye mukavemet edemiyerek cenabı hudanın inayeti ile isabet ettirememiş ve gecesi tahlis esbabının istıkmali ile aminen ve salimen Leylek adasına muvasalat olunduğu maruzdur.

Malûmu âlii cenabı Asıfileri buyurulacağı veçhile suvar olduğum süfeni hümayunla meselei hazıranın bidayetinden bu ane değin balâda münderiç olan vukuatı harbiyenin dahi eseri cansiparane kıyam ve hareket ve vüs'atimiz miktarı gayret ve ihtimam olunmuş olduğu muhatı ilmi âlii cenabı Hidivî efhamileri buyurulmak için takdimi beyannamei cakirimin tastirine ictisar kılındı. Olbapta emrü ferman hazreti menlehülemrindir. 17 Teşriniev vel 1293.

Vapuru mezkûr süvarisi
CAFER

Karadeniz cephesi harekâtına ait vesikalar

1 — Bahriye nezareti celilesine.

14 ve 13 Nisan 93 tarihli şerefvürut iki kıt'a emri telgrafi cenabı nezaretpenahileri meyli biletraf mütaleai güzar cakiranem oldu. Akdemce canibi sünniyülcevanip samilerine arz ve beyan olunduğu üzere Moskofun müsellâh vapurları ile bağteten hücum edecekleri haberini aldığım anda derakap donanmayı hümayun ile kıyam ve Batumun cenup tarafında vaki Çoruh nam mahalde şevketile kadar Şevahilin muhafazası için gece ve gündüz müteyakkızane ve mutabassırane karakol edilmekte olup lehülhamd velmenne düşmandan elân bir eser zuhûr etmedi. Dünkü Perşembe günü Müşir paşa hazretlerinden aldığım emir üzerine şevketil kumbara ve gülle ile tahrip olunmuştur. Muahharan sureti mevsukada alınan malûmata göre mahalli mezkûra topların esnayı endahtında 35 moskof askeri ve 15 kadar dahi suvari hayvanatı ölmüştür. Bundan sonra dahi emri âlilerine imtisalen gerek Moskof sevahilinden gelecek olan ve gerek bizim taraftan oraya girecek olan elyevm sandallar muayene ve düşman sefainine tesadüf olunduğunda cenabı hakka sığınarak muhafaza din ve vatan uğrunda ilâ ahirilömür merdane ve cansiparane çalışılacağı ve asakiri şahanenin mezkûr Şevketilin tahribinde hakikaten ibrazı şecaat eylemiş oldukları arzolunur.

15 Nisan 93

Ku. Ahmet

Bahriye Nezareti Celilesine

Bu gün saat iki buçukta Puti açıklarında Rusya bandırasını hamil karayel rüzgârı kullanarak bir tüccar sefinesi gelmekte olduğu Çürüksudan müşahede olunmakla derakap Şehper vapuru üzerine gönderildiğini ve hini takipte olduğu mahalde eylendirilmesi için evvelâ bir adet boş top endaht etmiş isede dinlemiyerek Potiye kaçmak üzere orsa etmesi ile müteakiben bir adet dahi gülleli top ön tarafından açığa atıldığı halde sefinei mezkûre eylendiği anlaşıldıkta donanmayi hümayun ile dahi üzerine varılarak kaptanı zırhlı osmaniyeye celbile olunan tahkikatta 135000 kıye tuz hamule ederek Putide bulunan Rusya ordusuna getirmek için Nisanı ruminin beşinci günü Gözlüveden kıyam etmiş olduğunu ikrar veitiraf eylemiş

olmakla kaptanı mumaileyh sefinesi ile beraber doğruca Batuma gönderilerek hükûmete teslim olunduğunu arzederim olbapta. 16 Nisan 1293

Ahmet

3 — Nzareti Celilei bahrıyeye

Burada bulunan sefaini şahane için lüzum görünen 100 nefer tüfek endaz askerinin serian bu tarafa irsali müsterhamdir. efendim.

31 Nisan 1293

Kumandanı Bahrisiyah
Hasan Hüsnü

4 — Nezareti Celilei Bahriyeye

Tahtı kumandanii acizide bulunan Süfeni şahaneleri kömürlerini alıp saat sekizde Ereğliden Kıyam ve hareket olunduğunu arzederim.

21 Nisan 1293

Kumandanı Bahrisiyah
Hasan Hüsnü

5 — Bahriye nezareti celilesine.

Batumdan lâzımgelen esliha ve cephaneyi ahzetmek için mukaddem gelmiştim. Mevcut beşbin adet kapsüllü şişhane tüfengi ile bin sandık fişenk ve bir miktar vincister alınarak şehper vapurile suhuma nakil ve ahaliye tevzi olundu. Bu kere Batum fırkasına tayin kılındığımdan 7 Mayıs 93 tarihile vusulumda 4 Mayıs 93 tarihli telgrafnamei aliyeleri ahz ve mâlı âlisi üzere ol civarda esliha ve cephane ve zahire mevcut olmadığı ve burada orduyu hümayun ambarından onbeşbin kıyye peksimet ahzolunup bugün Şehper vapurile irsal kılınacaktır. Lüzumu olan esliha ve cepane ve zahirenin tarafı devletinizden hemen irsalile tarihi telgraftan birgün evvel dahi (Cámçire) nam kasaba zapt ve tahrip olunduğu maruz fermandır.

7 Mayıs 93

Batum Bahriye Kumandanı
Ahmet

6 — Nezareti celilei bahriyeye.

3 Mayıs 93 tarihli emri telgrafilerini aldım. Sohumda hayli erzak bulunduysada sohumda olan muvaffakıyet bittabi geceye

müsadif olduğundan erzak ateş içinde kalarak bir miktarı kurtarılabilip şimdiye kadar dehalet eden şec'an anınla idare olunmakta ve bulunan onbin kantar kömürün sefaini hümayuna alındığı gibi mevcut cepane dahi kazaen ateş alarak yandığından mev - cut olan yedi toptan fakat iki ateş etmeğe meydan bulabilip mezkûr topları alıp otuz sekiz adet tüfeği terkle firar kahkariye mecbur olduğu ve dahalet edenlerin mevcut silâhları olmadığı cihetle zikrolunan otuz sekiz tüfekle beraber miktarı kâfi eslihanın dahi süfeni şahane mürettebatına tevzi kılındığı misillû batumdan celbine müsaraat olunan beşbin adet şişhane tefeğile bir milyon fişek ve kapsül dahi tevzi olunduğu ve bu miktar esliha ile herhalde tedafüi ve taarruzi harekete sây ve gayret kılınmakta ve gönderilecek asakir ve mühimmatın vüruduna intizar ile beraber bu bapta şeref vukubulan tebşirat âliyeye nihayet arzı teşekkür ederim.

10 Mayıs 93

7 — Keza.

Mukaddem tabiiyet edenlerden maada Sohumda Lâzistan cihetine tahminen altı saat mesafede Morsi nam çaya kadar olan abaza ahalisi bir iki gün zarfında tabiiyet ederek bunlara silâh tevzi olunmakta iken Rusyanın Zilnan mevkiinde olan saltat, kazak ve gürcü süvari ve piyade askerinden tahminen binbeşyüz mevcuttan ibaret olan askeri mezbur derede meskûn devleti âliyeye tâbi olan abaza hanelerini ihrak ve hayvanlarını nehip ve garet etmekte oldukları ledelistihbar Hacı Hasan efendi kumandasile üçyüz kadar süvari ve olkadar dahi piyade olup 3 Mayıs 93 tarihile saat dört raddelerinde rusya askerine tekabül ve harbe mübaşeret ederek akşam saat onbire kadar imtidat eden muharebede rusya miralaylarından ve gürcü büyük beylerinden İnçabi ve abazaların büyük beylerinden miralay rütbesinde olup rusya hizmetinde olan (Kiravan Çaçya) ve gürcü ağalarından (Dadyan) isminde birisile otuzbeş nefer gürcü ve rusyalı itlâf ve otuz yedi nefer dahi mecruh olduğu müşahede olunmuş ve bir yandan hayvanlarile telefatı nakleylemiş ise de miktarı sahih bilinmediği ve hayli hayvanat dahi telef olduğu halde ric'at eylediği ve

bizim taraftan abaza beylerinden bir şehit beş mecruh vukubulduğu ve Sohum canibinde bir taraftan harbedilmekte olup bu hususu cümle şecan gayret eylemekte oldukları ve Avni inayetibari ve talii cenabı şehinşahı ile ve düşmanın Sohuma avdet etmesi mümkün olamıyacağı ve bu tarihe kadar eshabı rütbe ve rusya hizmetinde bulunan abaza ümerasından ellibeş nefer ve rusyanın hizmeti fevkalâdesinde müstahdem meşhur Reşit bey gelip arz ve dahalet eylediğinden kendisi hüsnü kabul ile hizmeti münasebede istihdam olunmakta ve Zil nam mahalde olan rusyalının firara hazırlanmakta olduklarından icap eden mahalden ric'ati katetmek çaresine bakılmakta idüğünü arzederim. 10 Mayıs 93 Kumandan

Hasan Husnü

8 — Bitevfiki tealâ mayısın 10 uncu salı günü Sohuma muvasalatla akşama değin asakiri şahane kamilen karaya ihraç olunarak mevakii münasebeye ikame edilmiş ve bugün dahi erzak ve mühimmatın ihracına sây edilmekte bulunulduğu maruzdur. 12 Mayıs 93

Fazlı

9 — Makamı seraskeriye Sohum fırkası kumandanı Fazlı paşadan mevrut 13 mayıs tarihli telgraf.

Dağ topları buraya geldi. Bu azdır. Zira en ziyade kullanılacak bunlardır. Rüyada bile böyle sık orman ve suup dağlar görmedim. Düşman Sohuma beş saatlik mesafede kâin Sibil kalesindedir. Beş altı bin piyadesile bin süvari ve hayli asakiri muavenesi olduğu tahkik kılındı. Camçire den kuvvet almaktadır. Mekâresizlik bizi hareketten bıraktı. Maamafih bizim muavine düşmanı korkutmaktan hali değildiler. Bek de cemiyetle değildir. Olbapta 11 - Mayıs - 93

10 — Bahriye Nezareti Celilesine.

Rusyalının Zil kalesini terkle firar ettiği ve abazalar ile sevkolunan asakiri şahanenin düşmanı takip etmekte olduğu 15 - Mayıs - 93 tarihli telgrafnamei çakiranemle arzolunmuştu. Kalei mezkûr asakiri şahane tarafından zaptolunarak sekiz adet

top alındığı gibi 16 adet topu dahi Kudur nehrine attığı ve kalei mezkûreden erzak ve eşyayı saireyi ihrak ederek kemali inhizam ve perişaniyle Camçira taraflarına firar eylediğini abazalar arkalarından takip ederek mezkûr Camçira ahalisi ihtilâl edip bizim tarafa meyyal bulunduklarından mayısın 17 inci salı günü mezkûr Camçira sevahilini muayene ve efkârı ahaliyi tafahhus etmek üzere Ahmet paşa ve ümerayi çerakeseden maiyetinde bir kaç asker bulunduğu halde (Muini Zafer) le sevahili mezkûre gönderilerek ahalii merkum ile ihtilât edip avdet ederek ferdası çarşamba günü lüzumu kadar abaza ve Camçira ahalisine vermek üzere esliha ve mühimmatı nariye sevahili mezkûre çıkarılacağı davet ve inayeti samadaniye ve muvaffakıyeti şehinşahî ile düşmanı her taraftan tazyik ve hattı ric'ati katedilerek kahrü tedmir edileceği memulü kavi bulunduğunun tebşiri ile mezkûr çarşamba gecesi Sohumdan kıyam olunduğundan malûmatı çakiranem bundan ibaret bulunduğu ve bugün saat beşte Ereğliye muvasalat kılındığı arzolunur. Ferman. 20 - Mayıs - 93

Kumandan
Hüseyin

11 — Zilde bulunan Rusya askeri tarihi telgraftan altı gün mukaddem mühimmat, cepane ve erzak ve eşyayı sairesini kâmilen ihrakı binnar ederek (Ökeski) istihkâmında onbeşi pirinç ve ikisi demir ve ondördünün üzerinde Hüdavendigârı esbak Sultan Abdülmecidi han hazretlerinin tuğrayı garaları mahkûk olduğu halde Zil kalesinde dahi Petresburg mamulâtından olarak iki ki ceman ondokuz kıt'a topu terkettiği ve bu toplar Dersaadete evvel gelen Hilâl vapuru ile gönderileceği ve zikrolunan topların meselei maziyede Kars istihkâmından ele geçirildiği varestei iştibah olduğu kemali sürur ve inbisat ile arzederim. Ferman. 21 - Mayıs - 93

Hasan Hüsnü

12 — Keza :

Vasıtai ticaret vapurunda olan mühimmatı askeriye kâmilen Sohuma tahliye olunarak Dersaadete gidecek vapurlarla bera-

ber gitmek üzere Batum limanına gönderilmiş ve tarihten iki gün mukaddem Ahmet paşa kumandasile Avnillâh ve Muinizafer korvetleri bir miktar muavine ile sevahili dolaşmağa gönderilmişti. Rusya askeri (Erdire) nam sevahilde Mocaya çekilmiş olduğu cihetle korveti mezkûreyi Mocaya muvasalatla askeri merkumeyi sahile dikerek düşmanla olunan mücadelede düşmandan hayli telefat ve bizim taraftan da iki kişi şehit rütbesini ihraz ederek yaralıları olmadığı halde avdet eyledikleri paşayi mumaileyhin verdiği hülâsaten arzolunur efendim. Ferman. 23 - Mayıs - 93

Kumandanı Batum
Hasan Hüsnü

13 — Bahriye nezareti Celilesine:

Tarihten iki gün akdem (Kudür) nam nehir civarında ahalii islâmiyeyi iz'aç ve hanelerini ihrak etmekte olduğu istihbar olunup üç tabura karip düşman askeri üzerine abazalar hücum ederek dörtbuçuk saat kadar imtidat eden bu muharebede düşmanın telefatı üçyüzden mütecaviz mecruhlarını bırakarak firarı kahkariye mecbur olduğu ve bunların içinde beş neferin kaymakam ve dördü büyük zabit bulunduğu ve bizim taraftan yedi şehit ve altı mecruh vukubulup mezkûr yedi şehit meyanında abaza ümerayi muteberesinden ve muharebelere mecal ve gayret ve hüsnü hizmeti sebkat eden (Orlray) dahi camı şehadeti nuşeylediği ve yaveri hazreti şehriyarî yüzbaşı Bekir bey dahi sağ ayağına kurşun isabetile cerihadar olduğu telgraflarla beyanına içtisar eylediğim muzafferiyetler tealii meali hazreti zıllûllahî asarı celilesinden olmakla olbapta kemali şükranla beyanına ve ahalii abazanın heyeti askeriye üzere muntazam vaziyet inkılâbile taburlar teşkilile iştigal kılınmakta idiğini arzeylerim olbapta ferman. 23 - Mayıs - 93

Hasan Hüsnü

14 — Bahriye nezareti celilesine:

Sohum fırkası kumandanlığından verilen emir üzerine cuma günü Sohumdan on tabur asakiri şahane (Sifurgül) nam

mahalle çıkarıldığı gibi cumartesi günü dahi (Karanda) da bulunan asakiri nizamin muavene sefinei humayuna bittahmil erzak ve mühimmatile beraber Tıpzamışa çıkarılacağı arzolunur ferman. 11 - Haziran - 93

Kumandan : Mirliva
Ahmet

15 — Keza:

Rusyamızın süvari ve piyade üçbinden fazla asakiri munzamasının asakiri osmaniye tarafına meyil ve incizabını izhar eden bir takım kariyeleri basmak üzere Çamçirenin Potioti cihetinde vaki Kalizoya nehri sahilinde tecemmü ettikleri istihbar olunması üzerine işbu şehri haziranın ikinci günü Avnillah ve Âsarışevket korveti hümayunları ile mahalli mezkûre hareket evvelâ birkaç humbara endahtına müsaraat etmiştim. Müteakıben donanmayı hümayunun vürudünden muntazıran mahalli mezkûrda bulunan Kampolan Ahmet beyin sahilde ihzar ettiği asakiri muavene süvarisinin kenarı deryadan düşmanın görünmez derece yapmış olduğu piyade metrislerine hücum ettiği görülmesine mebni donanmayı hümayundan dahi zikrolunan metrisler üzerine gülle ve humbara endahtına müdavimet olunmakla bir taraftan atılan gülleleri düşman tahassungâhına isabeti diğer taraftan asakiri muavine süvarisinin şecaat ve gayreti 300 kadar telefat terkile firara mecbur etmiş ve rusların bunca istihkâmı harap olunarak hezimeti kendinin bile itiraf edemiyeceği bir derecei vazihaya götürülmüşken cenabı hakkın refet ve himayeti asakiri muaveneye yaver olmakla yalnız altı nefer şehit ve beş mecruhları vuku bulduğu ...

6 - Haziran

Kumandan : Mirliva
Hüsnü

16 — Mukaddema donanmayı hümayun ile Galiza nehri sahilinde zirüzeber edilen düşmanı bidinin bu kerre bir kuvvei külliyei munzamma ile (Çamçire) de asakiri osmaniyenin henüz tutmuş olduğu mevkie dört cihetten hücum ile atılan topların tulü müthiş ve duyulması üzerine derakap zırhlı Mah-

mudiye ile Haziranın onbeşinci günü sabahleyin saat dokuzda Sohumdan hareketle Çamçire sahiline gelindi. Düşmanın gerek sahile karip tuttuğu mevkie ve gerek noktayı mehacımatı olan dört mahalle humbara ve gülle endahtına başlatılıp cenabı hayrünnasırinin tevfik ve imdadile fırka ve cemiyetleri görülen istihkâm ve metresleri kâmilen tahrip ve binişan edildi. Tahkikatı mahsusaya nazaran hasmın kuvvei mecmuası asakiri muavineden başka onbeş taburu mütecaviz olup asakiri şahane tarafından muğtenim elbiselerdeki alâmeti mahsusaya bakılırsa heyeti mevcudesi tertip eden taburlardan her birinin bir fırkadan seçilip alındığı düşmanın bu noktaya kuvvei harbiyece ziyade ehemmiyet verdiği anlaşılmıştır. Asakiri şahanenin ve bahusus kumandanları bulunan Hüseyin ve Vasfi paşanın dört taburdan ibaret bir kuvvet ile onsekiz saat devam eden bu dehşetli ateşe merdane sebat ve mukavemet ile bulunduğu noktayı terketmedikten başka düşmanı hezimeti külliyei mutlâka ile perişan etmeğe gayretleri cidden ve hakikaten şayanı takdir idi. Makamı devletlerine arzolunur ki Mahmudiyeden atılan humbaralar ile asakiri şahane kurşunlarının tesiratından düşmanın bir canrali ile bir miralayı ve kırk kadar zabit ve ikibinden ziyade neferat ile küçük zabitanı itlâf edilmiş ve asakiri şahaneden altmış kadar dilâver şehit ve iki misli kahraman zahimdar olmuştur. Harbin nihayetinde kuvvei berriye kumandanlığından donanmayı hümayunun harben görülen mukabelesine şükraniyet ahkâmı zatı haydar âsarı nezaretpenahilerine ait ve şanı celili daverlerine muvafık olmak üzere telâkki edildi.. Ferman..

17 - Haziran - 93

Kumandan
Ahmet

17 — Trabzonda seryaver Mehmet paşadan mabeyni hümayuna 1 - Haziran - 1293 tarihli telgraf.

Batum cihetlerinin hal ve hareketi layıkile tahkik ve nokatı harbiyesi bir bir gözden geçirildikte Sohuma gitmek üzere Babil vapuru hümayunu (Suruhızır) önüne gelüp hemen hareket edeceği haber alındığından Sohum ve Kafkasya kıt'asınca mat-

lûp buyurulan muzaffariyeti umumiyesinin istidadı haliyesi neye mütevakkıf ve şimdiki hal ve şanının tahkiki elzem bulunduğundan derhal vapuru mezkûrla Sohuma gitmeğe mecbur oldum. Ve ol cihetleri görüp şimdi Trabzona geldim. Batum limanının üç saat ilerisinde Suruhızır cihetinde bulunan ve tuli 3 saat olan ormanlı bir sırt, birinci hattı müdafaa ittihaz olunarak mezkûr sırt üzerinde istihkâmatı lâzıma inşa ettirilmiş hattı hareketin sağ ciheti yarım saat ileride bulunan ve ehemmiyeti fevkalâdesi olan Çürüksulu Ali paşa maiyetinde bir muallim nizamiye ve bir Gürcü muavene taburile tutturulmuş tepeye istinat ettirilmiş sol cenahı dahi hemen denize muttasıl olması hasebile mevcut bulunan fırkateyni hümayun toplarile muhafaza ettirilmiştir. İkinci hat; birinci hatta müvazi Cihadiye sırtından ibaret bulunmuştur. İşbu hatların vaziyetleri yolunda görünüyorsa da ne çareki birinci hatta müvazi ve gülle menzili mesafede bizim mevkiimizden mürtefi bulunan ve evvelce ehemmiyeti görülemiyerek orduyu hümayun tarafından tutulmamış olan ormanlı bir sırt Rusya tarafından tutulmuş ve her gün orada istihkâm hafrı ve muvasala yolu inşasile meşgul bulunduğu görülmekte olup ve yirmibin mevcudile altmış adet topları olduğu Rusya ordusundan firar edüp bizim orduya iltica eden bir Dağıstanlının ifadesinden ibaret bulunmuş; düşmanın efkârı Ali paşanın bulunduğu mütena noktayı tazyık ve zapt ile bizim mevkie şiddetli top ateşi icrasile askeri ürkütüp hücum etmek olduğu anlaşılıyor. Batumca olan tehlikenin bertaraf olması için altı tabur muallim asker, iki batarya, altı fıntluk sayyare topunun ve cephane nakli için lüzumu kadar mekkârenin irsali elzemdir.

Sohum fırkası üç kısma taksim olunarak bir kısmı nefsi Sohumda diğer kısmı da 10 saat ileride vaki Zil mevkiinde ve kısmı ahiri sahilen altı saat içeride bulunan (Dirande) mevkiinde bulunuyor.

Dirandenin ilerisinde vaki (Kodor) suyunu bugün geçüp oralardaki mevakii tutmak üzere 2,000 Abaza süvarii muavenesı hazır bulunuyor. Sefaini harbiye ol sahilde bulunmasından ve asakir zikrolunan üç mevkide bulunmasından (Dadyan) ve

(Gürcüler) dehalet için askerin ol tarafa takarrübüne muntazır bulunduklarını Sohuma mahsusen gelen beylerin ifadesinden anlaşılmıştır. Eğer Batum ile Sohum arasındaki Puti sefain ile döğülüp oraya muntazam bir fırka asker çıkarılır ise olvakit düşman Batum fırkası mukabilinde olan askeri ve hem de bilcümle Gürcistan ve Çerkezistanın zaptı zamanı gelir. İşbu Puti ilişiğini kaldırmak donanma kumandanının efkârı olduğu gibi acizleri dahi bu efkârda bulunduğumu ve işin tafsilâtını avdeti acizanemde arzederim. Sohum cihetinde zaptolunan 29 pare topun dersaadete götürülmek üzere refakatimizde bulunan binbaşı Ali efendiye teslimen bulunduğumuz vapurda oldukları arzolunur.

× 18 — Bahriye nezareti celilesine.

11 - Hazıran - 1293 tarihile yevmi cumartesi alessabah saat on raddelerinde Çürüksuda bulunan Rusya ordusu üç koldan hücum edüp orduyu hümayun dahi mukabelei bilmisil icra olunarak ve (Muhbirisürur) dan da düşman üzerine gülle ve kumbara endahtile külli hasar etmiş ve hattâ mesmuu acizaneme göre pruvadan atılan büyük topun kumbarası Samiye tepesinde bulunan istihkâmın cephanesine tesadüf edüp ihrak edilmiştir. Muharebeye otuzsekiz saat devam olunmuştur. İki gündür bir taraftan muharebe olunmadığı düşmanın vefiyatı ve mecruhu dörtbinden ibaret olduğu telgrafların geri kalması orduyu hümayun pişgâhında bulunduğumuzdan neş'et eylemesini arzederim. × Ferman 14 - Haziran 1293

Kumandan
Ahmet

19 — 6 - Temmuz - 1293 tarihinde Sohum kumandanlığına

Mücerret tahtı kumandai âliyelerinde bulunan fırkaca şimdiki halde kuvveti binnisbe lüzumundan fazla görülen Batum fırkasından istifade olunmak ve iki tarafın işi ve harekâtı elbirliğile tutulmak maksadiyle şu iki fırkanın Batum kumandanı Derviş paşanın tahtı nezaretinde tutulması hususuna iradei seniye müteallik ve şerefsünuh buyurulmuş ve zatı âlile-

lerinden şimdiye değin meşhut olan hüsnü hizmet ve measırı reviyet nezdi âlide kemali sitayis ve takdir ile yadolunmakta bulunmuştur. Fırkai âliyemize nezaret ve tezyidi kuvvetine himmet ve ezher cihet ifayı muavenet ve müzaheret etmesi müşarileyh Derviş paşaya tebliğ olundu. Tarafı âlilerinden dahi harekât ve tertibatı askeriyece müşarileyhe müracaat ve alınacak emrin infazı ile tevhidi harekete himmet ve devletin en gaileli ve en tehlikeli zamanında ifayı lâzımei hamiyetkâri ve kârgüzariye bezli mesai ve makderet buyurulması temenni olunur.

20 — Ahmet paşadan 13 Temmuz 1293 tarihile bahriye nezaretine.

Zırhlı Mahmudiye firkateyni hümayunile Sohum ve civar mahallerinde keştügüzar olunmakta iken şehri hali ruminin yedinci perşembe günü saat bir raddelerinde Çamçıre cihetinden birbirini müteakıp atılan topların sadası mesmuu çakiranem olmakla hemen oltarafa müteveccihen müsaraatla hareket olundu. Mahalli mezkûre hini muvasalatımızda orada bulunan (Avnillâh) korveti hümayunu süvarisi ba işaret nezdi çakeriye celp ile atılan topların sebebi sual olundukta yevmi mezkûrda fırkai seyyare kumandanı saadetlû Hüseyin paşa tarafından erkânıharp kolağası Rasim efendi Galizga nehrinin Poti cihetinde düşmanın sahile karip yapmış olduğu istihkâmat ve metrisleri keşfetmek ve lâzımgelen resmini almak üzere korveti mezkûr ile gönderilerek mahalli mezkûr sahiline takriben 1000 yarda mesafe takarrüple keşfolunan istihkâmlarda düşman olup olmadığını ve mermilerinin bizim ordugâha yetişip yetişmiyeceğini anlamak için efendii mumaleyhin reyile korveti mezkûrun sandal toplarından biri endahtedilmiş ise de düşman tarafından hiçbir gûna mukabelede bulunulmadığından yine korvet ordugâh pişgâhına gelmekte iken düşman zikrolunan istihkâmattan korveti hümayunla ordugâha gülle endahtına mübaşeret ve attığı taneler istihkâmlara isabet etmekle derakap bizim taraftan dahi mukabele ve korveti hümayundan dahi düşman tahassungâhına birkaç gülle endaht olunduğunu müteakıp ateş kesilerek kuvvete atılan mermilerden bir adedi

sancak kıç tarafından küpeştenin aşağısına maili olan saça isabetle çarkçı başının kamarası köşesinden ve ittisalinde bulunan kamaranın kapısından çarh kaportasına isabetle ondan dahi tavluna düşmüş ise de lehülhamt velmenne nufusça zayiat vukubulmadığı korveti mezkûr suvarisi tarafından verilen jurnaldan müsteban olmuş ve ertesi cuma gününe kadar orada aram olunmnş ise de tarafeynden hiç bir vukuat zuhûr etmemekle korveti mezkûre yine orada bırakılarak zırhlı Mahmudiye ile Sohuma avdet olunmuştu. Mahı mezkûrun onuncu Pazar günü hava sis ve yağmurlu olduğu halde düşman tarafından yine gülle atılmağa başlandığı ve asakiri muzafferei Osmaniye tarafından dahi mukabeleye şitap olunduğu gibi Avnillâh korveti hümayunu havanın muhalefetine bakmayıp düşmanın istihkâmı hizasına giderek icabı kadar gülle endahtına müsaraat etmiş ve ateş kesilinciye kadar orada orsa alabanda aram ve tarefeynden ateş kesilmekle yine Çamçıre pişgâhına avdet olunduğu korveti mezkûre süvarisi tarafından ba telgraf beyan ve iş'ar olunmuş ve düşman tarafından atılan mermiler ise 6 ve 9 funtluk olduğu korveti mezkûre atılan gülleden anlaşılmış olmakla vukuu hali mutazammın takdimi arizai çakiriye ıçtisar kılındı.

21 — Bahriye nezareti celilesine

Ba emri müşiri işbu gece saat iki kararlarında Muhbirisürur, Fethübülent, Mukaddemeihayır, Mecidiye, Asir, Süreyya, Talia vapuru hümayunları bir kaç tüccar gemisile Trabzon ve batum sandallarından bent olunarak Sohuma kıyam ve hareket olunduğunu arz ederim. Ferman..

19 - Temmuz - 1293
Batum Komodoru
Ahmet

22 — Bahriye nezareti celilesine

Temmuzun onyedinci günü Çamçıre ordugâhı karşısında (Galizga) suyu civarında bulunan düşmanın hücumu mütaleasile sahildeki istihkâmatımızdan üç top atılmasile hemen zırhlı Mahmudiye firkateyni hümayunile hareket ve düşmanın dört toplu sahil istihkâmı hizasına varılarak üçbin yarda mesafeye takarrüp olundu ve attığımız bir kumbaraya mukabeleten

düşman ateşe mübaşeret ve bizim taraftan dahi mukabelei şedideye müsaraat edildi. Düşman tarafından bilâ fasıla yağdırılan kumbara tanelerinden biri güvertede bulunan gülleci neferatından birinin sol kalçasına isabet ve neferi merkumu derhal isali rahmeti rabbi ahadiyet eyledikten sonra güvertedeki sandalın kıçıyle sancak alabandasını parçalayarak denize gitmiş ve müteakıp gelen gülle ve kumbara tanelerinin bir kaçı iskele bordasına varmadan hayli mahallere tesadüf ederek bir tanesi lumbar kapağını tahrip eylemiş ve bu sırada çanaklıktaki Gabyar neferatından birinin sol kolu dahi cüz'i bir derece yaralanmıştır. Bir buçuk saat devam eden şu şanlı cenkte büyük, küçük, kaffei asakiri şahanede görülen asarı gayret ve alâimi fedakâri ve cesaret hakikaten şayestei takdir ve meth olduğu gibi bizim gemiden atılan tanelerin hemen mecmuu biinayetillh düşmanın sahildeki istihkâmatına tesadüfle mevki ve metrislerini harap ve cemiyeti nüfuziyelerini perişan ettikten başka topunu parçalayıp üçyüz kadar efradını dahi telef etmiş ve alâmeti zaaf ve hezimet olarak düşman ateş kestikten sonra bize dahi çekilmek mecburiyeti gelmiş ve salifüzzikir vatan ve Padişahımıza kurban olan şehidi mes'udu bahir ve berdeki olan karındaşları ihtiramatı faika ile defnetmiş ve hamden ve şükren zafer tabirinden başka lâfız ile tefsiri kabil olmıyan şu kavga muvaffakıyeti celilei hazreti Padişahiden madut bulunmuş olmağın arz ve beyanına cüret olunur ferman.

19 - Temmuz - 1293

Kumandan
Miriliva
Ahmet

23 — 12 - Ağustos - 1293 tarihli süfeni nakliye kumandanı Hasan paşa tarafından Bahriye nezareti celilesine

Dünkü gün Siseden Selimiye fikateyni hümayununa muhacır tahmil etmekte iken saat beş raddelerinde Kadamon taraflarından top sadası işitilerek derhal firkateyni mezkûr ile kıyam ederek muvasalat olundu. Düşman orada bulunan üç bölük asakiri şahane ve muhacirlerin üzerine hücum ederek hayli muharebe edilmiş ise de muahharan Selimiye fırkateyni

hümayunile düşman üzerine gülle endahtile geriye püskürtüp akşam saat bire kadar arasıra top atarak asakiri şahana ve muhacirleri tekmil sefinelere alınmış ve bu sekiz saat imtidat eden muharebede asakiri şahane tarafından üç şehit ve dört mecruh, düşman tarafında hayli telefat bıraktıkları asakiri merkume zabitlerinin ifadesinden anlaşılmıştır ve bu bapta zikri sepkat eden iskelelerde bulunan muhacirlerin cümlesi Selimiye, Şiar, Asir vapuru hümayunlarına tahmil olunduğu ve vapuru hümayunlardan bu yolda edilmiş olan gayret ve şecaatleri sezavarı tahsin bulunmuş ve (Mansure) korveti hümayunu dahi (Ahistak) nam mahalde tecemmü eden muhacirleri ahzederek Kadamonaya vürut edip oralarda bulunan sandalları sefinei hümayunların arkalarına bent ile Sohuma muvasalat olunduğunu arzederim. ferman.

24 — Batumda bulunan fırkai bahriye komodoru Ahmet beyden 20 - ağustos - 1293 tarihile nezareti bahriyeye varit olan telgrafname sureti:

Dünkü gün Sohumda olan muhacırın ve asakiri şahaneyi vapurlara almakta iken düşman (Kelesora) ve kodor tarafında bulunan boğazın ve Sohum fenerile Godova beyninde bir mıktar asker getirip ihata etmiş ise de bir zarar ve ziyan vermeksizin kâmilen vapurlara vaz ve tahmil olunarak oradan kıyamen Ereğli tarikile hareket etmiş olduklarını arzederim ferman.

25 — Batum bahri kumandanlığından mevrut telgrafnamenin sureti:

Ağustosun ondokuzuncu cuma günü akşamdan bed ile Sohum fırkai askeriyesinin üç taburu Mahmudiye ve dört taburu Selimiye fırkateyni hümayunlarına alındığı gibi beş taburu da alettertip Sultaniye vapuru hümayunundan ahzolunmuş Kelasor tarikinin muhafazasına memur olup bittabi geri bırakılmış olan Alâiye taburunun Asarışevket korveti hümayunundan ahzı için alessabah zikrolunan Mahmudiye ve Selimiye fırkateyni hümayunlarile korveti mezkûre Kelasor tarafına tahrik ile pişgâhına muvasalat olundukta mezkûr tabur efradının karşısında ve Kelasor kalei atikasında bulunan düşmanla muha -

rebei şedideye tutuşmuş olduğu müşahede olunmuş ve bina - berin Selimiye sağ ve Mahmudiye sol ciheti tutarak Âsarışevketle beraber olduğu halde gülle ve humbara endahtına mu - başeret ve hattâ Nusrat vapuru bile derununde bulunan bir kıt'a küçük Armistrong topu ile ateşe iştirak ederek düşman tenkil edilmekle asakiri şahaneyi sahile sevkolunan müteaddit sandallara irkâben hemen korveti mezkûra bil'ahz umum asakiri şahane tarafından düşmana karşı bülenti avaz ile üç kere padişahım çok yaşa duası tertil olunduktan sonra sefaini hümayuna yol verilmiştir . . . .

Karadeniz zırhlı filosuna ait raporlar

(1 — 24): Bahriye nezareti celilesine :

Bu gece Süme pişgâhında Kartal vapuru ve filikaları etrafımızı dikkatle karakol etmekteyken saat 8,50 de Kili sahillerinde beş adet gayet seri üzerleri örtülü su ile beraber torpito stimbotları Keluba İclâliye ileride bulunduğu cihetle derakap kurşun endahtile iki adedini gark ve telef eylediği ande diğer sefinelerden dahi üzerlerine ateş edilmekle mezkûr İclâliyenin iki adet iskele ve bir sancağına üç adet torpito atılmış lehülhamt sefinei hümayuna bir zarar olmayup gark olan stimbotun kaptanile dört tayfası alındı. Diğerlerinin ne olduğu şimdilik bilinemediğinden mezkûr taifelerin istintakile ileride ber tafsil beyon kılınacağı arzolunur.

29 - Mayıs - 1293

Kumandan : Mirliva
Mustafa

(3 — 25): Bahriye nezareti celilesine :

İclâliye ile Muzafferi iğtinam sefine dahi birlikte olarak bugün Balçık limanına bisselâme vasıl olduklarını arzederim.

30 - Haziran - 1293

Hüsnü

(2 — 26): Düşmanın mahalli işaret ve sefineleri Tunaya ithal ettiği (Çerpiyan) boğazı önüne donanmayı hümuayun ile 17 - Haziran - 93 tarihinde gidilip avni hakla nehir ve ma - halli işaret olan mutena mahalleri tahrip ve tenkil boğaza teshili seyrüsefain için mezkûr kazık ve şamandıraları yerlerini dahi

bozarak Odesaya müteveccihen hareket olunduğunu arzederim. Ferman. 17 - Haziran - 1293

Hüsnü

4 — 27: Bahriye nezareti celilesine:

Havaların bozukluğu hasebile donanmanın kömürü azaldığından bugün Balçığa avdet olundu. Düşmanın bir takım torpito ve vapurlarile (Sunne) açıklarındaki donanmayı hümayun üzerine hücum edeceği bazı taraftan haber alınmıştı. Dünkü cuma günü Yılan adası etrafı karakol edilerek (Sunne) açıklarında bulnuduğu esnada saat 7 de imparatora mahsus olan süratli Ereğli vapuru kıçına torpito edevatını alarak donanmanın üzerine doğru götürmekte olduğu ledelmüşahede sufeni hümayun hemen hattı mücadele üzere bittertip Mukaddemei hayrın topları düşmana nişan edilerek tam süratle hareket olunmakta iken mezkûr vapurun dörtbin beşyüz yardadan hâmil olduğu kurup toplarile ateş edilmeğe başlanılması üzerine Mukaddemei hayır kızaklarına göre nihayet irtifaı olan sekiz derece ile atılan gülleler düşman mevkiinden bin yarda geri tesadüf eylemiştir. Mezkûr vapurun desisesi donanmadan biri takibine davetle dümen suyundan torpito bırakmak olduğu ve kıçtan ameliyat eyledikleri dahi görülmesi üzerine baş taraftan yolunu kesmek ve bizim topların nihayet irtifaına göre üçbin ikiyüz yarda kazanmak için tam süratli kemali gayretle düşman iskele tarafından sıkıştırılıp Kili sahiline yaklaştırılmış ve bir hayli gülle dahi atılmıştır. Bu gidişle düşman sığlara pek yakın olduğundan torpito ve ameliyatını bırakıp tam süratle sancağa meylederek ve bize toplarını atarak Hoca bey yolunu tutup yirmi dakika zarfında gözden nihan olmuştur. Düşmanın attığı güllelerin çoğu boşa gidip yalnız iki adedi Mukaddemei hayırın iskele tarafına tesadüf eylediğinden oniki santimetrelik kurup güllesi olduğu anlaşılmış ve lehülhamt hiç bir zararı görülmemiştir. Bu sırada Mukaddemei hayırda kırılmış olan bazı edevatı aheniyenin lüzumu tamirle toplar ve irtifa vermek için kızakların lâzımgelen ıslahı ve güverte yan tarafının bir kurup topuna şiddet ihtiyacı arzolunur olbapta.

9 - Temmuz - 1293 Kumandan

Faik

5 — 28: Bahrisiyah kumandanı Hasan Paşadan:

Balçığa muvasalâtımı arzetmiştim. Gece saat iki raddelerinde aldığım malûmat üzerine Kavarna ve Söğütçük kariyeleri ahalisini çerkes nogay vesaire eşkıyası basarak katliam ve gaspı emval eylemek kastinde bulunduklarından Balçık kaymakamı Eşref efendi bendeleri İclâliye korvet ve Süreyya vapuru hümayunlarile Kavarna iskelesine gönderildi. Sefaini şahaneden miktarı kâfi asakiri bahriye çıkarılarak sahile yarım saat mesafede kâin Kavarna kariyesine vusullerinde dörtbinden mütecaviz eşkıyanın muhacimlerini müşahede ederek silâh istimalile müdafaaya ferdası saat ikiye kadar sai etmelerile taraflarından otuz kadar telefat vukubularak lehülhamt asakiri şahaneden telefat vukubulmadığı ve işin kesbi cesamat etmekte olduğu anlaşılıp tarafı aciziye malûmat vermelerile Kavarnaya kidip miktarı kâfi asakiri bahriye çıkarılıp ol suretle tahminen ikibin beşyüz nefer kadar islâm ve hıristiyan zükûr ve inas bisselâme sahile indirilerek sefinei şahaneye alınıp Balçığa nakledilmekte olduğu gibi Söğütçük ahalisi dahi Akgilagra nam mahalde kâin atik kaleye tahhasım ederek ol suretle mahsur kalmış oldukları ve bunların dahi tahlis çaresine bakılmakta olduğunu arzederim efendim.

10 - Temmuz - 1593

Kumandan
Hüsnü

20 - Temmuz - 1293 Bahrisiyah kumandanı Hasan paşadan Bahriye nezaretine.

(6 — 29) 17 - Temmuz - 93 tarihile Köstenceye muvasalat ve orada üç gün üç gece ablukaya devam edilerek aranılan vapur zuhûr etmediğinden Mankalya cihetlerine gelinip eşya çıkarabilmesi melhuz olmakla dördüncü salı gecesi mahalli mezkûre doğru hareket ve oralarda görülemediği cihetle o esnada poyraz rüzgârı şiddetle hübup etmekte olduğu gibi sefinemiz ileriye sökmez dereceye geldiğinden denize açılarak barınılabilmiş ve ferdası çarşamba günü alessabah Şabilenin oniki mil açığında gün doğrusu poyraz cihetinde bir vapur müşahede olunarak üzerine varulup taharri olunan vapur olduğu

anlaşılmasile beraberce Balçığa götürülerek sual olundukta fırtına esnasında Köstenceye gelip hamulesini bir kaç saat zarfında tahliye ederek avdet eylediğini beyan eylemesi üzerine evrakı mevcudesi muayene edildikte pasaportunun doğruca Köstenceye yapıldığı görülmüş ve konuşulan dosya ile eşyayı kimin namına götürdün ve orada kime teslim eyledin diye istifsar olundukta eşyayı Köstenceye rıhtım üzerine çıkardım fakat kimin namına olduğunu ben bilemem İstanbulda acentem bilir cevabını vermiş ve Dersaadetten familyasile beraber Fransa devleti fahimesi konsolosu ile yirmi nefer kadar yolcusu olduğunu ve bunların mahalli mezkûre çıkarılmadığı anlaşılmıştır. Vapuru mezkûr elân Balçıkta olup Dersaadete gideceğini vapuru mezbur kaptanının ifadesinden anlaşılarak arzolunur ferman.

15 - Temmuz - 1293 zırhlı Fethibülent süvarisinin Sinoptan çektiği telgraf:

(8 - 30) Hasbelicap kumandan Hasan paşa hazretlerinin emrile mahı temmuzun 11 inci pazartesi gecesi Kavarnadan saat 5 te yalnızca Sünneye müteveccihen hareket olunmuş alessabah saat 1 de Köstenceye otuzdört mil mesafede 44,15 arzı şimali ve 29,27 tulü şarkide deniz tarafından Rusya bandıralı uskurlu bir vapura tesadüfle hemen Sıvastopol cihetine firar eylemekte iken takibe şitap olunarak sefineye mümkün olduğu kadar yol verilip dört saat kadar takip olunmuş ise de düşmanın seyir ve sürati bizden iki mil kadar ziyade yollu olduğunu hissederek güllesi menziline sokulup kurop topu ile endaht eylediği 60 dan fazla güllelerinden lehülhamt velmenne askerce bir sakatlık vukubulmayup yalnız bir adet gülle sefine bacasının bir tarafından girip diğer tarafından çıkarak denize gitmiş ve sefinei hümayun armasını harap eylemek efkârile toplarımızın menziline sokulur sokulmaz hemen sefinei hümayundan atılan bir kumbara kıç tarafına isabetle aynalığını paralayarak bir siyah duman dahi peyda olduğu müşahede olunmakla bunu müteakıp tam yol verip iki üç saat zarfında gözden nihan olmuş olduğundan sefinei hümayunda bulunan eşya vesaireyi çıkarmak üzere Sünneye yol verilip akşama kadar mahalli mezkûre muvasalatla ertesi günü eşyayi mezkûreyi bilihraç kıyam ile bilâ

vukuat ve meşhudatımız olmayarak Sinop limanına muvasalat olunduğu arzolunur.

Bahriye nezareti celilesine:

(8-31) Necmişevketten Osmaniyeye naklolunup kömürünün ikmaline müsaraat olunarak kıyam etmekte iken aldığım emri telgrafiyeye imtisalen tekrar Necmişevkete nakil ile firkateyni mezkûr süratle Dersaadete hareket ettirilmiş emir ve iş'arları dahi süvarisine tebliğ olunmuştur. Korveti mezkûr kömürünün dahi ikmalile Sünneye hareket edeceğimden bir güna vukubulacak emri âlilerine muntazırım ferman. 22 - Temmuz - 1293

Hasan

14 - Ağustos - 1293 Bahrisiyah kumandanı Hasan paşadan Bahriye nezareti kaymakamlığına:

(9-32) Osmaniye ile Sünneden hareket ve sevahili dolaşarak bugün Balçığa muvasalat olundu mesmuata nazaran Hobart paşa Balçıktan kömür almakta iken Rusya vapuru Balçığa altı mil mesafede bulunan Kavarna açığında Ereğlili bir sefineyi ihrakla Varna tarafına geçmekte olduğu görülmesile Asarıtevfikle Fethibülent derhal kıyam ve takibe azimet ve elân avdet etmediklerinden neticei hal anlaşılamamıştır ve Sünnenin Hızır İlyas cihetinde beş on kişiden ibaret düşmanın bir keşif kolunun dolaşmakta olduğu oralarda karakol etmek üzere bulunan asakiri muavene tarafından görülerek vukubulan mücadelede düşmandan iki tüfek ile bir kaç şapka iğtinam olunup düşman firar eylediği ve şimdiye kadar mahalli mezkûrda düşman görülmeyüp fakat bu kere zuhûr eylediği ve Sünnenin Kili cihetinde Rusya askerinin peyderpey tekessür etmekte ve oraya istihkâm inşa eylemekte oldukları görülerek az su çektiği cihetle (Hıfzürrahman) sahile gönderilip düşman askeri üzerine top endahtı ile içeriye doğru ric'ate mecbur edildiği ve buradan kömür alarak yarın akşam hareket olunacağı arzolunur ferman.

16 - Ağustos - 1295 seyyar donanmayi hümayun kumandanı Hobart paşadan Bahriye nezareti celilesine:

(10-33) 12 - Ağustos - 1293 tarihli cuma günü saat 7 de Rusya imparatoruna mahsus Ereğli nam vapur Balçıktan 15 mil açık

olarak görülüp Fethibülent maiyette olarak hemen limandan hareket olunup Sıvastopola kadar takip olunmuş ve müddeti takibimizde ancak bizden iki mil kadar uzayabilmiş ve Sıvastopola vüsulümüzde istihkâmlardan 100 den mütecaviz toplar endaht olunup bizlerden dahi mukabele olunarak vapuru mezkûr pek güç hal ile limana vâsıl olduğunu arzederim ferman.

34 — Bahriye nezareti celilesi kaymakamlığına:

34 - Akdemce Rusyanın Sünne karşısında bulunan Leş adasına hayli asker dökmüş olduğunu arzetmiştim. Ağustosun altıncı cumartesi gecesi saat altıbuçuk raddelerinde düşmanın bir hayli süvari ve piyade askeri adayı mezkûrda yapılmış olan tabya üzerine hücum etmek üzere gelmekte olduğu nöbetçiler tarafından görülmekle üzerlerine ateş edilerek miktarı bilinemiyor ise de hayli telefatla münhezimen ric'at etmiş oldukları ve düşmanın mahalli mezkûrda piyade, süvari ve topçu olarak beş altı bin kadar askeri bulunduğu rivayet olunmakta idügi; Sünne kumandanlığından verilen jurnaldan anlaşılmış olduğu arzolunur.

6 - Ağustos - 1293

Bahrisiyah kumandanı
Hasan Hüsnü

Bahrisiyah kumandanı ferik saadetlü Hasan paşadan Bahriye nezareti celilesine: 3 - Teşrinievvel - 1293

(11-34) Rusyalı derunü nehirden altı römorkör ve iki kebir uskurlu şilep ve sekiz torpito ve beş adet stimbot ile üzerinde havan tabiye olunmuş iki sal ve iki zırhlı duba ki cem'an yirmibeş kıt'a merakibi bahriyeye yirmi kadar havan ve Burodol nam nev icat toplar ile teçhiz edilerek eylülün 26 ıncı günü saat 9 dan bedile 29 uncu gününe kadar ve (Kili) tarafından dahi başkaca sefaini şahane üzerine bin kadar gülle ve kumbara endaht eylemiş ve süfeni hümayundan dahi olunan mukabelei şedideye mebni tabâveri mukavemet olamayup hayli telefat bırakarak ric'ati kahkari ile çekilmiştir. Mağruk Sünne gambotunun ahvalile vukuatı mezkûrenin tafsilâtı dahi başkaca tahriren beyan kılınacağı ve bizim taraftan 12 şehit ile 6 mecruh vukubulduğu düşmanın attığı mermiyatın tesirinden Sünnede bulu-

nan emakinden dördü harap kırkdördü zedelenmiş top tanelerinin bazısı konsoloshaneler ile Hilâliahmer işaretli Bahriye hastahanesine ve komisyon ebniyesi civarına düşerek mukaddemeihayır korveti düşmanın geldiği mahalle kurbiyeti cihetile firara mecbur etmek maksadile üzerine 300 gülle ve kumbara endaht etmiş ise de inayeti bâri ve ruhaniyeti peygamberi ve talihi ferhunde ve matalii cenabı şahınşahi asarile mezkûr tanelerin birisi bile isabet etmiyerek cevanibi erbaasına düştü. (Velti) cihetinde bir beygir ile nehir tarafından derunları pamuk barutile memlû iki kıt'a dehşetli müsademe torpitosu iğtinam kılındığı ve zikrolunan Velti cihetine hücum eden asakiri şahsane üzerine el kumbaralarile roketler istimal eylemiş ise de bir gûna zazar isabet ettiremediğini ve korveti mezkûr süvarisi Abdülkerim beyin bilâfutur sebat ve gayareti şayanı takdir olduğu gibi düşmanın Leş cihetinden berren eylediği hücuma şeci asakiri bahriye ile dilirana mukavemet eyleyen tüfekendaz yüzbaşısı Lâtif ağanın gösterdiği sebat ve cesaretinden nâşi emsaline şevki cedit ve kendisine sâyi medit olmak üzere terfie seza olduğu, alınan malûmata nazaran düşman kuvvetinin teksirile ve tekrar hücuma hazırlanmakta olduğu anlaşılmış ve şimdilik buraca ikmali noksana sayedilerek başka bir vukuat olmadığı arzolunur.

Bahriye nezareti celilesine:

(12-35) Sünne dahilinde vaki altıncı milde Rusyanın askeri görülmekte olduğundan teşrini saninin birinci günü Mensorop bey ile Hıfzurrahman süvarisi Hasan bey kumandasında olarak düşmanın def ve tenkilleri için mazabitan 55 nefer tüfek endaz ve süfeni şahaneden toplu beş kıt'a filika ile alleşşafak altıncı mile hini vusullerinde karaya asker çıkarılarak düşman tarafından inşa olunmuş bir karakol haneyi hali bulduklarından ihrak ederek maedevat bir kıt'a longa iğtinam olunmuş ve oradan leş cihetine giden tarikin takriben bir mil içerisinde müşahede olunan ve düşmanın ikametgâh ittihaz etmiş olduğu ebniyelere varılarak düşmanın cüz'i bir kuvveti görülerek üzerlerine ateş edildikte ellerinde bulunan tüfekleri bir kere atarak leş tarafına firar ettikleri ve orada bir karar-

gâh baraka ve altı ahır ve yedi adet ot bıçkısı ile külli zahire memlû istif olunmuş bir takım fıçılar bulunup nakilleri gayrı mümkün olduğu cihetle imkânı mevcude ile kâmilen ihrakı binnar edilerek avdet olunmuş ve düşmanın oralarda bulunan kuvvei mevcudesinin ric'ati kahkariyeye mecbur olmasından naşi lehülhamt bizce bir güna telefat ve zayiat vuku bulmadığı mateşekkûr arz olunur olbapta

14 teşrini sani 1293
Hasan Hüsnü

Bahriye nezareti celilesine:

(13 - 36) 29 - Kânunuevvel - 1293 alessebah maiyyetimde olan sufeni şahane ile Sivastopol pişgâhına muvasalat ve limanı abluka etmek üzere iken gelen Yunan yelken sefinesini hemen limanın ağzında zabt ile kemali Suubetle tayfaları alınarak yerlerine mücerrep bir zabit ve icabı kadar asker konulup gönderildi. Ümit ederim ki dersaadete muvasalat etmiştir. Olgün hava şediden vezan etmekte olduğu halde limanın ağzını set ve ertesi gün sukûnete mübeddel olarak sancağı osmaniyeyi liman ağzında temevvüç ettirildikten sonra Güzlüveye gidilip torpitoyu fikrimizden mahv ile ve iki bin yarda mesafeye sokularak evvelâ istihkâmata şiddetle ateş birle perişan ettirdikten ve bir daha ateş etmelerine mecal bırakmadıktan sonra şehri şiddetle topa tutup külli hasar edildi. Düşman istihkâmından bulunduğum sefineye ve asarı tevfıka kumbaralar tesadüf ederek parçaları dolo gibi döküldü ise de bimennihi taâlâ hiç bir zararı mucip olmadı. Oradan garba hareketle tesadüf olunan şedit karayel fırtınasile kırımın şark cihetine teveccüh olunarak ertesi günü sabahleyin yalta önlerine ve dört mil mesafeye kadar gidilip bütün gün müstakbelde müstefit olunacak istikşafat icra ve düşman dahi agır topla istihkâmatta harbe müheyya bekletüp geceleyin saikai zafer gibi kefeye hareket olunarak mahıhalin birinci günü saat üç buçukta muvasalat ve derakap istihâmata şiddetle ateş edilip mecalsiz bıraktıktan sonra şehri dahi topa tutulup hülli hasar edilerek süfeni zafernumun ile liman derununda şirane dolaştıktan sonra hakimane ciyergâhı düşmanı bıçaklarcasına lenger bırakıp akşamleyin

asarı tevfik süvarisi Anapaya dahi giderek topa tutup badehu kerç boğazının incimad edip etmediğini muayene ederek abluka noktasına azimet etmek ve guruba kadar demir üzerinde bulunmak emrini bil'ita hareketimde muhalefeti hava sebebile kömürümü tamam alamadığımdan ve ancak yirmi dört saatlik kömürüm kalmakla Sinoba azimete mecbur oldum. Kömürümü alup derakap avdet edeceğim hengâmı harpte muayyetimde olan sefinelerin umum zabitan ve askerinin gayrette yekta ve çok tehlikeli hizmetleri futursuzca icra ve torpito tehlikesini göze aldırarak etmiş oldukları gayret ve sebat bihakkın şayanı takdir olmakla hakipayi uhtei nezaret penahilerine iftiharane arz ile bulunduğum sefinenin süvarisi kaymakam Hasan beyin ve asarı tevfik Süvarisi Rıza beyin yaveri harp Hasan kaptanın bir derece terfile mesrur ve begam buyurmanız babında ferman. 1 Kânunu sani 1293

Kumandan Şarulman Mensirop

Yıldız sarayı hümayununa

(37-1) Mukaddema arzedilen Rusya vapurunun gark eylediği hatap kayığı ile ihrak eylediği üç adet sefinenin tayfalarından olup gark ve ihrak etmezden evvel kayık ve gemilerin sandallarına bindirip yol verdiği kimselerden sepzevatcı başı Ahmet Galip efendinin gemi reisi Katırlılı Yanako reis ondokuz tayfa ile beraber şimdi yani gece beşte şileye çıkmış olmakla reisi merkumdan istifsarı madde olundukta Şile kasabası önünde ve beş altı mil açıkta odun yüklü olduğu ve arka tarafında şişman Vasilin ve onun arkasından dahi Yuvan oğlu Vasilin sefineleri bulunduğu halde İstanbula doğru gelmekteler iken mezkûr vapur üzerlerine doğru gelip vapur derunundan bir sandal indirüp sefine üzerine doğru çıktıktan ve bu sefine islâm sefinesimidir diye süal ettikten ve sefinenin sancağı ile pasaportunu müayene eyledikten sonra mukaddema gark eylediği hatap kayığının tayıfalarından olup vapura aldığı tayfalarla beraber sefinenin sandalına irkâben yol verir vermez sefinenin altına torpil koymağa çalışmakta iken vapurun kaptanı çağırıp men edildiği cihetle sefi-

nenin yelkenlerine gaz yağı sürülüp ateş verildiğini ve badehu mezkûr iki adet sefineye doğru gittiğini ifade eylediği arzolunur.

22 Temmuz 1293

Miriliva Şile Kaymakamı
Mehmet Kâmil

Makamı valayı kaymakamı Sipehdariye

(38-2) Sabah saat bir buçukta Iclâliye nam zırhlı sefinei hümayunun boğazdan mürur ettiğini arzederim.

23 Temmuz 1293
Miriliva Tevfik

(39 - 3) Mabeyni hümayun başkitabeti celilesine:

Şimdiye kadar düşman sefinesinden boğazca bir eser görülemediğini ve Fuat vapuru hümayununun boğazı mürur ettiğini ve tüccar sefaini hakkında olan muamelatı vahşiyanenin tafsilatını havı Mehmet paşa tarafından alınan telgrafnamenin aynen derç ve izbar edildiğini arzederim ferman.

23 - Temmuz - 1293
Miriliva
Tevfik

(40 - 4) Mabeyni hümayun başkitabeti celilesine:

Dünkü cuma günü Şile önünde üç kıt'a osmanlı tüccar sefainine irası hasar eden düşman sefinesinin ismi Ereyli olup nakliye sefaini şahanesinden birine tesadüfünde rampa edip zaptetmek maksadile derununde dört yüzden mütecaviz asker bulunduğu vapuru mezkûrda bulunan bir tatar türkçe tercumanının musap olan sefaini tüccariye tayfalarına vukubulan ifadesinden anlaşılmakla; Aziziyeden henüz bir zuhurat olmadığı yalnız Zırhlı Osmaniye Varnadan gelip şimdilik Sarıyer önünde lengerendaz edilerek bu bapta iradei şahaneye muntazır bulunduğumuzu arzederim. 23 - Temmuz - 1293

Vesim

(41 - 5) Bahriye nezareti celilesi kaymakamlığı canibi âlisine:

Bu gece saat sekiz raddelerinde boğaz açıklarında bir iki ışık dolaştığını Anadolu fenerinde elmas tabya telgraf muhafızı

Tevfik paşaya bildirmesile müşarileyhin dahi tekrar suallerine yine evvelki cevabını vermekle Rumeli fenerine sormuş oradan biz görmiyoruz demişler ve sonra müşarileyh bu telgrafları alarak âcizlerinin bulunduğum sefineye gelmesile keyfiyeti beyanında âcizlerile tefekkür edip düşman olsa ışık göstermeyeceğini tahattur ederek içeri girmek için sabahı bekleyen vapur feneridir dediğimde ikimiz birden buraya karar verdikse de hemen sefinei hümayunları harekete hazır eyledik ve yarım saata kadar gündüz oldukta içeriye üç kıt'a vapurun duhulile iş anlaşıldığından artık harekete hacet olmayıp el'an bulunduğumuz mahalde olduğumuzu arzederim. 25 - Temmuz - 1283

Ahmet Vesim

(42 - 6) Mabeyni hümayun başkitabeti celilesine :

Limni ceziresine izamları muktazi iradei seniyeden olan Redif ve Abtı ve İşkodra kumandanı esbak Mahmut Hamdi ve Rusçuk kumandanı sabık Eşref ve mirliva Mehmet Hulûsi, Saffet, Ahmet paşalara tahsis olunan Süreyya vapuru hümayununa bilvürut vapur mezkûr saat yedide hareket ettirilmiş olduğu maruzdur. 24 - Ağustos - 1293

Sait

Karaağaçtan Süleyman paşa ordusunun nakli hakkındaki muhaberat:

1 — Devletlû Süleyman paşa hazretlerine:

Telgrafnamei devletleri alızolundu. (Müverridi Nusret) vapuru hümayunu bu sabah saat 3 te beş tabur asakiri şahaneyi hâmil olduğu halde Geliboluya müteveccihen hareketle askeri oraya çıkarır çıkarmaz doğruca Karaağaca gidecektir. Lâpsekide bulunan Selimiye firkateyni dahi Karaağaca azimet etmek üzere emir almıştır. Mezkûr vapurlar saatte sekiz mil kadar almakla beraber (Gelibolu) dan hareketleri Gelibolu mutasarrıflığından tarafı devletlerin telgrafla bildirilecektir. Bundan sonra gönderilecek vapurların dahi isimleri ve vakti hareketleri vaktile tarafı âlilerine' iş'ar olunur.

10 - Kânunusani - 1293
Sadrazam : Ahmet Hamdi

2 — Gümülcinede bulunan Süleyman paşa hazretlerine:

Bugün (Malakof) vapuru 2100 nefer alarak Geliboluya müteveccihen hareket edip oradan (Karaağaca) gidecek ve akşam üzeri (Sultaniye) ve (Selanik) vapurları (Karaağaç) iskelesine müteveccihen hareket edeceklerdir. (Sultaniyeye) 4000 nefer tahmil olunur ve saatte 10 mil kat'eder. (Selânik) saatte 7 mil gider ve 2000 nefer alır. Bunlardan başka (Asya) vapuru mühimmat alarak Selâniğe müteveccihen kezalik bu akşam hareket edeceklerdir. Oradan Karaağaca avdet edecektir. Bu vapur dahi saatte 8 mil kat'edip 2000 nefer nakleder. Yarın zırhlı (Osmaniye) komodor Mensırop bey ile ertesi gün zırhlı (Mes'udiye) yine Karaağaç iskelesine müteveccihen hareket edeceklerdir. Bunlar dahi 9 zar mil kat'eder ve ikisi 9000 nefer alabilir. 11 - Kânunusani - 1293

Sait

3 — Huzuru seraskeriye:

Eğer gelecek vapurlar ile römorkörler ve mavnalar gönderilmez ise Karaağaç iskelesi pek açık olduğundan 20 güne kadar nakliyatın ardı alınmayacağını ve biraz da iskele gönderilmesini arz ve ihtar ederim. 12 - Kanunusani - 1293

Süleyman

4 — Mabeyni hümayun başkitabeti celilesine, huzuru samii cenabı sedarati uzmaya :

(Selimiye) ve (Müverridi Nusret) geldiler. İbrahim ve Beyker paşa livaları sahildedir diğer livalar dahi peyderpey haraket ediyorlar buraları sığ olduğundan geceleri asker sevki gayrı kabili imkândır. Yarın alessabah nakliyata iptidar olunacak ise de elde römorkör olmadığından hali hazırımızla bir aya kadar nakliyatın ardı alınamıyacaktır. Serian römorkör yetiştirilmesi. 12 - Kânunusani - 1293

Süleyman

5 — Selimiye süvarisi miralay İzzet beye:

Gönderilen hayvanatı alarak bir kayık askeri (yer yok) diye iade etmişsiniz. Buna teessüf ettim. Her ne hal ise hava sertleşti. Eğer Recep paşa geldi ise hemen vapuru kaldırarak

askeri Geliboluya naklediniz. Eğer gelmedi ise Recep paşayı almaklığın çaresine bakınız. Allah selamet versin.

14 - Kânunusani - 1293
Süleyman

6 — Müverridinusret süvarisi miralay İzzetlû Ömer beye:

Bugün Müverridinusret vapuruna ancak dört tabur asker irkâp olunabildi. Halbuki böyle mevcudu kalil taburlardan daha on tabur alabilir. Havanın sertliği devam edecek ise, bari serian o dört taburu Geliboluya bırakarak avdet ediniz. Eğer mümkün ve havanın kesbi sükûneti memul ise burada tevekkufla diğer taburları dahi alınız. Bu kâğıdın cevabını gönderiniz. 14 - Kânunusani - 1293

Süleyman

7 — Huzuru âlii hazreti kumandaniye:

Devletlû efendim hazretleri.

Bugün Müverridinusret vapuruna irkâp olunan Bolu, Koçhisar; Gireson, Bursa, İlbesan taburu ile beş tabur irkâp olunmuştur. Selimiye firkateyni hümayununa asker, filikalarımızla naklolunduğundan ziyade tabur alınamadığı ve havanın müsaadesi olduğu halde sefinenin mütehammil olduğu kadar asker almağa gayret olunacağını arzederim olbapta.

14 - Kânunusani - 1293
Müverridinusret süvarisi
Ömer

8 — Mabeyni hümayun başkitabeti celilesine:

Düşmanın Keşan civarına takarrübü haberini bugün aldığım cihetle mekkâreyi ve suvari hayvanatının irkâbile geçecek bir kaç günlerden ihtirazen (Mesudiye) firkateyni hümayunu alabildiği kadar asker irkâp olunarak bu akşam Geliboluya müteveccihen yola çıkarılacağı gibi (Müverridinusret) vapuru asker almakta ve işte istical olunması beyanı kumandanlara haber gönderilmekte olmakla vapuru mezkûrun dahi gece yola çıkarılacağı memul olduğu arzolunur. 14 - Kânunusani - 1293

Süleyman

9 — Sultaniye vapuru süvarisine:

Mümkün olduğu kadar çalışarak bize biraz peksimet yetiştirmeğe gayret ediniz. Hava kesbi sükûnet edince asker almağa buraya sandalları gönderip siz dahi geliniz.

Süleyman

10 — Huzuru Âlii müşiri efhamilerine:

Maruzu bendei kemineleridir ki hini vusulü acizanemde emri samii müşiranelerine muntazır iken ne çareki emri alilerini şemsin gurubile alıp maiyeti devletlerine vaktile peksimet yetiştiremediğime pek büyük teessüfler ile inşallahı tealâ yarın sabah telâtümü derya baştan aşsa bile ifayı hizmete borçlu olup esnayı hizmette kendim dahi hakipayi devletlerine yüz süreceğimin arzile ilâni ubudiyet eylerim. Olbapta emrü ferman hazreti menlehülemrindir. Süvarii vapuru Sultaniye

Ali Rıza

11 — Süleyman paşa hazretlerine:

Beyker paşa hazretleri kumandasile İbrahim paşa livası ve topçu livası Rifat paşa maiyetleri dört binden mütecaviz asakir olduğu halde Selimiye fırkateyni hümayunile şimdi salimen Geliboluya muvasalat eyledikleri. 16-Kanunusani-1293

Mutasarrıfı Gelibolu

Reşat

12 — Süleyman paşa hazretlerine:

Müverridinusret vapurile Recep paşa hazretleri refakatile altı tabur asakir şimdi Geliboluya vâsıl olmuştur.

Mutasarrıfı Gelibolu

Reşat

13 — Devletlû Süleyman paşa hazretlerine:

Sefainle asker sevki maddelerinde mahareti kâmilesi olan (Menstrop) beyin zırhlı osmaniye ile gönderildiğini ve burada olan römorkörlerin kâffesi muhacir nakletmekle meşgul olduklarından dairei bahriyeden Nüzhetiye, Gemlik vapurlarının bugün yola çıkarılacağı ve zırhlı Mesudiyenin dahi bu akşam Karaağaca müteveccihen hareket ettirileceği 16 - Kânunusani - 1293 tarihli telgrafnamelerine cevaben arzeylerim. Ferman...

Sait

14 — Huzuru Celili sadareti uzmaya :

Dün akşam rakip olduğum Sultaniye vapurunun esnayı hareketinde Dedeağacında bulunan mecruhin ve muhacirinin aldırılması hakkında şeref sadır olan iradei aliyyeyi alarak derhal sefaini Mısriye kumandanı mirliva Kâmil paşaya tebliğ ile (Dakhelye) ve (Muhallit) vapurlarını Dedeağaca müteveccihen hareket ettirdim. Bugün orada bulunan muhacirin ve mecruhin Kalei Sultaniyeye naklolunacağını ümıt ederim.

18 - Kânunusani - 1293 Süleyman

15 — Huzuru celili sadareti uzmaya :

Karaağaç iskelesinde tecemmü eden asakirin henüz perakendelerin ardı alınmadığı cihetle miktarı sahihi bilinemezse de takriben 34 bin raddelerıne baliğ olduğu ve bundan miriliva İbrahim paşa ile dört bin miktarı Geliboluya ve iki bin miktarı ferik Recep paşa ve miriliva Azmi paşa maiyetile yine Geliboluya sevkolunup bu akşam iki bin iki yüz nefer miriliva Şükrü paşa ile dersaadete ve iki bin beş yüz nefer dahi miriliva Mehmet ve Reşit paşalar maiyetile Geliboluya sevkedileceği gibi acizleride Sultaniye vapuruna rakiben Geliboluya mütevecciben bu akşam hareket eyliyeceğimi ve burada mevcut asakiri şahane ile suvari ve topçu hayvanatının ve mekârenin kâffesinin iskeleden vapurlara nakli için elde kâfi vesait bulunmadığından ne kadar gayret olunsa on beş günden aşağı nakledilemiyeceği ve Hidiv hazretleri tarafından bugün miriliva Mehmet Kâmil paşa kumandasile ve yaveri harp hazreti Hidivî ve maiyeti Hidivî vapuru dahi beraber olduğu halde dört vapur gelip akşama kadar üç vapur daha vürut edeceğinin haber verildiği ve yarın Mısır vapuru ile ve Şakir paşa kumandasile Dersaadete altı bin beş yüz kişi çıkarılacağı cevaben arzolunur. 17 - Kanunusani - 1293 Süleyman

16 — Geliboluda Süleyman paşa hazretlerine:

14 - Kânunusani - 1293 tarihli telgrafnamelerine cevaptır:

Asakirin tesiri nakli için liman marifetile iki kıt'a romorkör vapuru bilistikra evvelki gün irsal ve Nüzhetiye vaporu dahi irsal kılındığı ve zaten orada bulunan zırhlı Osmaniye firka-

teyninin bir kıt'a stimbotu bulunduğu gibi seri nakliyat için buradan Taif ve Tunusun (Elbeşir) vaporları dahi bugün hareket ettirileceği bilmuhabere bahriye nezaretinden bildirildiği beyan olunur. 18 - Kânunusani - 1293

Ahmet Hamdi

17 — Huzuru celili sadareti uzmaya:

Evvelki gün iki küçük vapur gelmiş ise de bunlar Boğaziçi vapurları olduğundan ziyadece su çektikleri cihetle matlûp veçhile istifade olunamadığı, Nüzhetiye vapuru Karaağaca gönderilmeyip Kaleisultaniyeye memur edilmiş ise de henüz Gelibolu önünde olduğu ve zırhlı Osmaniye firkateyninin mevcut olduğu haber verilen stimbotu bundan iki ay evvel Varna önünde parçalandığı, Taif, Elbeşir vapurlarının irsali müstelzimi şükrani azim olup maamafih Karaağaca bahriye paşalarından muktedir ve faal ve üşenmez bir adam gönderilmedikçe sevkiyatta matlûp olan sürat hâsıl olamıyacağı ve türkçe bilmez ingiliz (Mastrop) beyin sevkiyat işini becermek ihtimali olmadığı 17 - Kânunusani - 1293 tarihli iradei cevabiyelerine cevap olarak arzolunur. 18 - Kânusani - 1293

Süleyman

18 — Süleyman paşa hazretlerine:

Karaağaçtan Bolayire ve dersaadete naklolunacak asakiri şahane ile esliha ve mühimmat ve hayvanatı süratin irsal ve tahmili için . . . . Bahrisiyah kumandanı olup bu tarafta bulunan Ahmet paşa hazretlerinin mahalli mezkûre tayin ve izam kılındığı. 18 - Kânunusani - 1293

Rauf

19 — Huzuru celili sadareti uzmaya:

Şimdi Gelibolu sahiline vâsıl oldum. Buraca bugün mesalihi lâzimeyi bittesviye yarın Bolayir istihkâmatına çıkacağımı arzederim. 18 - Kânunusani - 1293

Süleyman

20 — Süleyman paşaya:

Bolayir istihkâmatında seyyar topu ve hayvan olmayıp oraya şimdiye kadar 8 - 15 santimetrelik 25 kıt'a top vaz ve tabiye olunmuştur. Orada bulunan süvari ile topçu hayvanlarının münasip vapurlarla Derseadete irsali.

Rauf

21 — Huzuru celili sadareti uzmaya:

Düşman Keşana üç saat yaklaştığını . . . buhalde Bolayir istihkâmlarını harbe hazırlamak lâzım ve tabiidir . . . istihkâmatın ateşine muaveneti mukteziyede bulunmak üzere zırhlıların irsalini rica ederim. 18 - Kânunusani - 1293

Süleyman

22 — Bahriye nezareti celilesine:

Biri Saros, diğeri Gelibolu limanında durmak ve hini hacette tarefeynden hasbelmevki istihkâmın hududu müdafaasından münhat mahallerde istinat edecek düsmanı dövmek için iki kıt'a zırhlı gönderilmesini makamı celili seraskeriden istida eylemiş idim . . . . ve zatı maslahat, zaten mazharı takdiri. âlileleri bulunduğu cihetle sürati icrayi icabına ve zırhlıların tahrik edildiği haberine muntazır olduğumu arzederim.

21 - Kânusâni - 1293 Süleyman

23 — Sadarete:

Bugün Bolayir istihkâmatını gezdim. Eşkâl ve imalatı pek yolunda olup hututu müdafaası dahi hüsnü intihaba mazher olmuş ve vücuhla teşekkürata azimeye elyaktır. Bu istihkâmatın mevkii ve şekli hazırı kuvvei haliyemizle düşmanın yüzbin kişilik bir taarruznu ric'ate icbar edecek metanette olduğu meşhudu didei mefharet bulunmakla maatteşekkür arzolunur.

19 - Kânunusani - 1293 Süleyman

24 —

Batum vapurile ikibin sandık şinayder cephanesi ve altıyüz çadır. 23 - Kânunusani - 1293

25 — Süleyman paşa hazretlerine:

Edirnede imzalanan mukavelename işbu telgrafnamelerinin vüsulünden bir saat sonra vâsıl olmuş idiğinden bil'istizan tafsilâtı bildirılecektir. 24 - Kânunusani - 1293

Ahmet Vefik

Süleyman Nutku bey hatıratında diyorki:

1291 senesinde Muhbiri Sürur talim firkateyninde ikmali tahsil edip mülâzim evvellik ile donanmaya tevzi olunduğumuz zaman ben Dolmabahçe önünde yatan donanmayı hümayundan zırhlı Aziziye firkateynine memur edilmiştim. Bir

müddet sonra kumandan gemisi olan Mes'udiye firkateyninin 4 üncü bölük mülâzimliğine tayin olundum. Ve kumandan Arif paşaya takdim edildim. Bu firkateyinde gerek Tophaneli Mustafa beyin süvariliği zamanında ve gerek sonra tayin olunan Rıza bey devrinde pek büyük istifadeler ettim. Ve bir sene sonra Yzb. rütbesi ile taltif olundum. Hususile Rıza bey devrinde mürettebat ikmal olunmuş ve ciddi bir faaliyet başlamıştı. O görgülü ve malûmatlı süvari sabah yoklamasında güvertede ispatı vucut ederek muayene, taksim, talim ile zevale kadar çalışır ve öğleden sonra dahi o suretle devam ederdi. Az zamanda asker her talimde ibrazı faaliyet etmişti.

1292 senesi teşrinievveli sonunda donanmayı hümayun Büyükdere önünde toplandı. Her netarafa bakılsa icra olunan harekât ve faaliyet hemen donanmanın harbe hazır bir vaziyette olduğunu gösteriyordu. Senei mezkûre teşrinisanisinin altıncı günü 6 moskof bahriye zabiti Mes'udiyeyi ziyaret edip gezmişlerdi.

1293 senesi evailinde Orhaniye ve zırhlı korvetlerden bazılarından müteşekkil ve İzmirli Ahmet paşa kumandasında bir filo Karadenize gönderildi. Harbin ilânından birkaç gün evvel Mesu'diye havuza girmek üzere Halice girmişti. Dışarı çıktığımız zaman Bozcaadalı Hasan paşa kumandanlıkla gemiye geldi. Marmarada donanma ile birlikte teşkilâtı harbiye manevraları yaptıktan sonra zırhlı donanma ile beraber Karadenize çıkıldı.

Mes'udiyenin 4 üncü bölük mülâzimliğinde ve müteakıben 6 ıncı bölük yüzbaşılığında bulundum fakat donma denize çıktığı vakitte kumandanın maiyetinde işaret memuru vazifesini deruhte eyledim. Müşarileyh gece işareti için ayrıca bir defter tab'ettirmiş ve lüzum gördükçe noksan gördüğü ilâveleri gemilere tamim eylemekte bulunmuş idi. Batuma gidinceye kadar bu defterlerden Ahmet paşa filosuna ait olanlara tabıdan sonraki ilâveleri tahrir ile irsal ettik.

Sefer esnasında Mes'udiyenin bordasında bulunan 10 pusluk armistrongları tam ot ile tecrübe eyledik. Mürettebat

hep on iki sene hizmet etmiş redif ve müstahfazlardan müteşekkil idi. Her talimde ibrazı maharet ediyorlardı. Şayanı zikir başka vukuat varsa o da bitaraf bandıralı bir yelken gemisini muayene etmekliğimiz idi. Kumandan, mezkûr geminin evrakını muayeneye Rıza beyi göndermesine bir sebep bulamadım. Gemide lisan ve hukuku âşina pek çok zabit oldğu halde kumandanın hiç birine itimat edememesi garip görünüyordu. Muayene neticesinde tevkifi mucip bir hal görülmemiş olmalı ki bırakıp yolumuza devam ettik.

Biz batumda çok kalmadık kumandan Aziziyeye geçti. Mesu'udiye İstanbula avdet etti. Avdet seferinde şayanı kayıt bir şey varsa o da (Puti)ye yakın geçerek bir kaç gülle savurmamızdan ibarettir ki o sahillerde suların sığlığına binaen deniz lâğımı korkusundan lüzumu derecesinde sokulamadığımızdan mermilerin denize düştüğü görüldü.

Dolmabahçe pişgâhına demirlememizi müteakıp Giritli Hüseyin paşa refakatinde Hayri bey olduğu halde gemiye gelip Rıza beyin yerine suvarı tayin edildi. Bunun sebebi Kayserli Ahmet paşanın damadı olmasıydı. Hüseyin paşa bunu umumun muvacihesinde galiz tabirlerle bildirmişti. Bu esnada Bozcaadalı Hasan paşa kumandasındaki filo ile Sohum kalesini zaptetmiş ve buraya bir fırka asker çıkarılmış olduğundan Mes'udiye fırkateyni de Sohum kaleye hareketle orada donanmaya iltihak etti. Hasan paşa tekrar forsunu Mes'udiyeye çekti Ve beraberinde Aziziye seyrisefain memuru Yüzbaşı Aziz beyi birlikte getirdi. Ve beni onun yerine aziziyeye verdiler.

Mezkûr fırkateyinle Ereyliden Varna sahiline kadar olan sahillerin muhafazasina memur olduk. Bu sahilleri dolaşıp Büyükdereye gelerek kömür, su, erzakımızı ikmal ederdik 8 Haziran - 1293 Çarşamba günü bir Moskof vapuru Aydos açıklarında demirli bulunan 4 kıt'a ticaret kayığını batırdığı için boğaz muhafızlığı tesis edilmiş ve Selim paşa boğaz muhafızı tayin kılınmıştı. Sefinemiz müşarünileyhin emrinde idi. Fethiye kalyonu da Büyükdere önünde demirli idi.

8 - Temmuz - 1293 günü Ferik Hüseyin paşa ve Aksaraylı Mehmet paşaların kumandasındaki iki fırka yani dört zırhlı iki ahşap fırkateyn ile 15 kıt'a nakliye vapuru Bar limanından

Süleyman paşa ordusunu Dedeağaca nakle memur oldu. Aziziye fırkateyni dahi bunlarla birlikte idi. Havuza girip tekneyi temizledikten sonra Bara hareket ettik. 45 taburdan ibaret olan bu asker Bosna ve Hersekli olup askerlik kıymetleri yüksekti. Kamaramı istirahatine terkettiğim bir ihtiyar yüzbâşı, bölüğümde bulunan efradın hemen kâffesinin aile ve ahfadından müteşekkil olduğundan birlikte fedayı can etmek için ihtiyarı sefer ettiğini söylüyordu. Askeri Dedeağaca çıkardıktan sonra tekrar İstanbula avdet ettik.

Karadağdaki askerin geri çekilmesi üzerine dağlılar yine kıyam edip Bar kalesini muhasara ettiklelerinden Bar limanının ablukası ilân edilerek o cihete memur olduk. Giritli Hüseyin paşa Orhaniye ve Lübnan korveti ile Giritten hareket etmiş olduğundan teşrinisani ortalarında mezkûr filoya iltihak ettik. Bar limanı bunun üzerine evvelce inşa edilmiş olan Aziziye tabyası dağlıların eline geçmiş olduğunu gördük. Ve bir saat bombardıman ile tahrip ettikse de liman derununde emniyetle kalmamıza imkân göremedik. Hüseyin paşa, Orhaniye ile avdet etti. Aziziye ile Musa bey kumandasındaki Lübnan korveti üç ay kadar abluka vazifesinde kaldı ve münavebe ile Ülgün burnunun teşkil ettiği Valdanos limanına demirliyorduk. Dağlılar 15 milden ibaret olan bu sahili 22 okkalık yovarlak gülle atan kaval topları kundakları dağıldığı halde pek kolay tamir ederek müdafaaya devam ediyorlardı. Limanın gerisindeki sivri tepe üzerine bina edilmiş İpsiç kalesinin 6 funtluk topları güvertede gezmeya meydan vermiyordu. Bir kaç tecrübeden sonra kara askerinin yardımı olmadıkça limanda yatmak mümkün olamiyacağını anladık. Limanın önünde bulunarak istihkâmatın tamirine meydan vermiyor idik. Lübnan korvetinin baştarafındaki onbeşlik krop topu dağlıları uzakta bulundurmaya pek iyi hizmet ediyordu. Ne çareki bir kaza neticesinde bu da muattal kalmıştı.

Bütün abluka müddetinde İşkodra fırkası erkânıharbi olan Veli Rıza paşa gemide bulunmuştu. İngilterede tahsilini ikmal etmiş olan bu Miriliva pek ciddi ve nüfuzunazar sahibi idi. Onların maksadı dağlıları işgal edip İşkodraya tecavüzden men

etmekti. Sabahtan akşama kadar güvertede ve köprü üstünde dürbün elinde dağlıların hareketini tetkik ederdi...

İki buçuk ay devam eden bar ablukası esnasında bir fevkalâde vukuat varsa o da bir kar fırtınası devam ettiği gecede Avusturyanın iki gambotunun limana girmeğe fırsat bulması idi. Sabahleyin limanın önüne geldikte bu vukuat karşısında mütehayyir kaldık. Ve suvari limana gelip icrayi tahkikat ile tardetmek reyinde bulunduğu halde komodor Musa bey muvafakat etmiyerek hemen limandan çıkmaları için beynelmilel işaret kanunu ile işaret verilmesini emrediyordu. O veçhile işaret çektik ise de hiç bir cevap alamadık. Akşam üstü limandan çıktıkları vakit üzerlerine gidip bir zabit göndererek sorduğumuz zaman gece fırtınadan kaçıp limana girdiklerini ve sabahleyin işareti görmüşlerse de evvelce bu filâmalar değiştirilmiş ve bizim çektiğimiz işaretler eski filâmalar olduğu için anlaşılamadığı cevabını verdiler.

Sabık Ticareti Bahriye Mektebi Müdiri Hamit Naci bey hatıratında diyorki:

1 — 1287 senesinde mektebi bahriyeye kaydolundum. 1293 senesinde mektepten neşet ettim ve zırhlı Asarıtevfik firkateyninde seyrüsefer memurluğu muavinliğine bittayin Rusya ile ilânı harbedilmiş olduğundan Batuma gittik. Orada bulunan bahriye kumandanı ferik Bohçaadalı Hasan Hüsnü paşa bizim gemiye nakletti.

2 — Batumda bir müddet bulunarak Çürüksuda vukubulan muharebata denizden iştirak ettik. Ve Sohumu bombardıman edip zapteyledik. Ve karaya asker sevkederek rusları altı saat kadar takip ettik.

3 — Bir müddet te Sohumda bulunarak Camçırada vukuagelen muharebata denizden iştirak eyledik.

4 — Sohumda iken alınan bir emir üzerine Asarıtevfik ile beraber Sulinaya gidip orada bulunan donanmaya iltihak eyledik.

5 — Sulina pişgâhında zırhlı Necmişevket, zırhlı Muinizafer, zırhlı Avnillâh, zırhlı İclâliye ve Muzaffer korvetlerinden ibaret olan donanma ile yatmakta bulunduğumuz bir gecede rusların gönderli torpito stimbotlarından biri donanmamızın içerisine

dahil olarak zırhlı İclâliye korvetinin kıçından gönderli torpitosunu sürmekte olduğu görülerek nöbetçiler tarafından atılan el humbaralarından ve donanmadan icra kılınan endahtlardan mezkûr stimbot batmış olduğunu ertesi günü alessabah deniz üzerinde üç adam görüldü. Bunlar denizden çıkarıldıktan sonra mezkûr mağruk rus torpitosunun kaptanı Poşkin ile iki tayfası olduğu anlaşıldı. Çünkü: merkumların üzerindeki elbise kâmilen mantardan olup mahsusen imâl edilmiş torbakâri ceplerinde ikişer kıyelik te ekmek vardı.

6 — O zaman Sulinada bulunan donanmada Mensrop isminde ingiliz miralayı bir komodor da var idi. O da birlikte zırhlı Asarıtevfik ve Necmişevket ve Muzaffer korveti Sivastopol ile Hocabey arasında bulunan ve Elmalı tabir olunan müstahkem bir şehri gidip bombardıman ederek sahilde bulunan tuz hamuleli bir tüccar gemisini zapt ve Muzaffer korvetinin peşine bağlıyarak avdet eyledik. Fakat şehri mezkûrda karaya asker sevkedemedik. Çünkü şehir müstahkem olmakla beraber dehşetli müdafaa etmekte olmasından ve bununla beraber pek çok mayn mevzu olduğunun anlaşılmış bulunmasından dolayı cesaret edilememiştir.

7 — Bilâhare Sulinada bulunduğumuz esnada bendeniz Necmişevkete hesap memuru tayin olundum. Asarıtevfik İstanbula aldırıldığından kumandan Bohçaadalı Hasan Hüsnü paşa da Necmişevkete nakletti.

8 — Sulina pişgâhında iken bir gün İstanbuldan alınan telgrafta Loreley isminde bir ingiliz şilebinin Varnaya gitmek üzere İstanbul limanından mekûlât, meşrubat ve melbusat tahmil edip evrakı resmiyesini de olveçhile tanzim ettirdiği halde hareket ettiğinden sonra bulgarların tahtı işgalinde bulunan Köstenceye gideceği haber alınmış olmasından Köstence abluka olunup mezkür vapurun zaptı emir ve iş'ar olunuyor idi. Baemri kumandani zırhlı İclâliyeye de arzı malûmat olunarak abluka için hareket olundu. Ve ablukanın ikinci günü sahilen Köstenceye girmekte olan bir yelken gemisi görüldü. Batırılmak için sahile takarrübümüzde Köstence istihkâmatından atılan mermiyatın bir çoğu İclâliyeye isabet ve hattâ üç adedi kıçından

delerek içeriye girdiği görüldü ve bu esnada mezkûr yelken gemisi Necmişevket tarafından batırıldığında deniz üzerinde görülen fıçı ve çuvallardan erzak sevketmekte olduğu anlaşıldı. Ve bu esnada Necmişevket üzerinde de beş, on mermi ve humbaranın isabet ettiği görüldü. Ve Necmişevketten endaht edilen dokuz pusluk topun humbarası istihkâma düşürüldü ve içinde bulunan bulgarlar tarumar olduklarından biz de geriye çekildik ise de yine ablukaya devam etmek üzere mevkilerimize gittik. Bir gün sonra rüzgârın denizden esmekte şiddetle devamı ve denizlerin büyük dalgalar yapmağa başlaması yüzünden ablukaya devam olunamayıp Kelâğra burnunun altına girilip demirlendi. Ertesi günü alessabah büyük bir posta vapurunun bulunduğumuz mahalle gelmekte olduğunu gördüm. Ve kumandan paşaya arzı malûmat ettim. Ve alınan emre tevfikan usulü mer'iyesi üzere mezkûr vapuru tevkif edip muayene ettiğimizde aradığımız Loreley olduğunu ve evrakı resmiyesinin Köstenceye gitmek üzere yapıldığı tebeyyün etmesi üzerine İstanbula bildirildi. Ve alınan cevapta müsaade olunması emrolunduğundan mezkûr vapur serbest bırakıldı. Ve Biz de Balçığa gittik demirledik. İstanbuldan batelgraf kumandan paşa istenildi. İstanbul vapuru geldi. Kumandan paşayı alarak gitti. Biz de Sulinaya avdet eyledik.

9 — Sulina dahilinde bulunan ince filo kumandanı Tophaneli mirilivа Mustafa paşanın emrile Necmişevket, Muinizafer, Avnillâh zırhlı korvetleri Sulina methaline girdik. Ve her birimiz bir sahile aborda olduk. Bir müddet sonra Silimen isminde bir ingiliz binbaşısı gelip kumandan paşaya İstanbuldan almış olduğu mektubu verdi. Mezkûr mektupta Sulina şehrinin müdafaası için istihkâm inşasına memur olduğu emrolunuyordu. Fakat tabiatı arazi kumluk olduğundan istihkâmları tutturamadı. Bunun üzerine bendeniz deruhte edip üç adet istihkâm inşa ettirdim. Ve bu istihkâmattan atılan mermiyattan her biri Sulina etrafında mutasavver daire muhitinin her derecesine isabet ettirilmiyordu.

10 — Bir kurban bayramı arifesinin ikindi üzeri Sulina şehrinin içersine bir mermi düştü. Ve tetkik olundukta ruslar sallar

üzerine toplar koyarak bir mevkie kadar gelip bizi bombardıman ettikleri anlaşıldı. Bunun üzerine kumandan tarafından Sulina gambatonun gitmesi emredildi. Gambot gider iken rus maynlarına uğrayarak battı. Ve yirmiyedi kişi zabit ve nefer şehit verdik. Dört gün, dört gecede, Sulina üzerine 1500 mermi endaht etti. Ve geceleri Kili ve Hızırilyas cihetlerinden Sulina üzerine piyadesile hücum etti ise de mezkür istihkâmat ve gemilerimiz sayesinde muvaffak olamayıp avdete mecbur kaldı. Ve bu muharede bahriye şişhane bölükünün pekçok yararlığı görüldu.

11 — Bir müddet sonra rusların İstanbulu muhasara ettiklerini ve mütareke aktedildiğini haber aldık ve gelen emre tevfikan Sulinayı teslim edip İstanbula geldik ve bunu müteakıp beni bahriye kışlasında bulunan yüzbaşı, kolağası ve miralay ingiliz zabitlerine tercüman olarak verdiler. Evvelce martin tüfekleri hakkında tercüme etmiş olduğum bir risale sebebile beni Eyüp üzerindeki Küçük göyde olan ve ferik rütbesinde bulunan ceneral Beykerin tahtı kumandasındaki birinci fırkanın redif zabitlerine talim ve terbiye için fırka erkânıharbiyesine memür edildim. Ve o vazifeyi de yaptım. Muaahede aktedildikten sonra yine bahriye dairesine gelerek o zaman Kabataş pişkâhında karakol gemisi vazifesini gören Nüveydifütuh nam yelken gemisine hesap memuru gönderdiler. Orada da bir seneye yakın ifayı hizmet ettikten sonra Golosta memer bulunan Resmo vapuruna seyrisefer memuru gönderdiler ve bir sene sonra gemi ile İstanbula geldim.

12 — Bir müddet İstanbulde kaldım. YinexNecmişevketle seyrisefer memuru tayin olunup Golosa gittim. Ve Golosta zırhlı Muinizafere seyrisefer memurluğu ile nakledildim. Nihayet 1307 senesinde hükûmetin emrile Golos yunanlılara teslim olunduğundan İstanbula geldik.